

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ '84, ΤΕΥΧΟΣ 12, ΔΡΧ. 80

«'Ανοιχτές πόλεις»
γεμάτες προβλήματα

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

‘Η νέα πολιτική τιμών
καί τὰ εισοδήματα

ΕΟΚ: ή μεγαλοσύνη τῶν δραμάτων
καί ή εὐτέλεια τῆς πραγματικότητας

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1984

ΤΕΥΧ. 12 ΔΡΧ. 80

Κέκροπος 2, 105 58 ΑΘΗΝΑ

τηλ. 3239645 και 3226692

**ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΙ!
ΟΣΚΥΛΟΣ ΤΗΣ
ΕΙΣΟΔΟΥ
ΚΑΤΑΝΤΗΣΙΑ!**

**ΚΑΙ ΔΕ ΜΕΙ
ΠΑΤΕ ΟΥΤΕ
ΓΙΑ ΚΥΡΗΓΙ
ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟ...**

χ 67
3/84

Ίδιοκτησία: Σ. Δελέγκας και Σία Ο.Ε.
Έκδοτης: Ν. Πολίτης, Βορρά 9,
Άγ. Παρασκευή, τηλ. 6592511
Τυπογραφείο: Χαϊδεμένος, Λεωφ.
Βουλιαγμένης 429,
τηλ. 9940997-9940944

Συνδρομή Έσωτερικού:

Έτήσια (26 τεύχη) 1.700 δρχ.
Έξάμηνη (13 τεύχη) 900 δρχ.

Συνδρομή έξωτερικού:

ΕΥΡΩΠΗ: έτήσια 2.400 δρχ.
έξάμηνη 1.300 δρχ.
ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ: έτήσια 2.700 δρχ.
έξάμηνη 1.400 δρχ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΚΑΘΕ 15 ΜΕΡΕΣ	4
Πέτρον Πιζάνια	Ή νέα πολιτική τιμών	8
Σάκη Ξανθόπουλου	Ο ανανεωτικός χώρος και οι ανέντακτοι της άριστερας	10
Νταβίντ Ρουσέ	Δέν μās προστατεύουν οί Πέρσινγκ αλλά οί Πολωνοί	12
Γιώργου Καρρά	Κινήματα ειρήνης στις ανατολικές χώρες	14
Δαμιανού Παπαδημητρόπουλου	ΕΟΚ: Όράματα και πραγματικότητα	17
Δημ. Χατζαντώνη	Ή βιομηχανική πολιτική στή Γαλλία	20
Ε. Κρητικού	Άσκήσεις επί χάρτου	23
Έλένης Πορτάλιου	Τό Πέραμα και ή αλαζογεία της έξουσίας	24
	ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	26
Έλένης Πορτάλιου	Άνοιχτές πόλεις γεμάτες προβλήματα	28
Νίκου Πουλαντζά	Ή Άριστερά και τό κράτος	30
Άγγελου Έλεφάντη	Ή διδασκαλία του μαρξισμού στα Πανεπιστήμια	33
Άλέξη Μετζίρη	Μιά συζήτηση για τή θεωρία του κράτους	34
Λεωνίδα Λουλούδη	Άπό τή διαμαρτυρία στο πρόγραμμα	35
Ν. Άναστασάτου	ΣΕΛΕΤΕ: Μιά σχολή που περιμένει αναδόμηση	37
Γιώργου Φρέρη	Νόμος-πλαίσιο και εκπαιδευτικό προσωπικό	38
Νίκης Άιντενάιερ	Γιά τό "Εβδομο ρουχο της Εϋγενίας Φακίνου	39
Μ.Δ.	Ό Καβάφης και οί νέοι	39
Μαριάννας Δήτσα	Τά λογοτεχνικά περιοδικά	40
Στάθη Τσαγκαρουσιάνου	Γιά τούς «Έφηβους» του Γκόταρ	42
Μαίρης Μαγκάκη	Μιά άλλη ματιά στους «Έφηβους»	43
Στάθη Τσαγκαρουσιάνου	«Γρίβα μ' σέ θέλει ο βασιλιάς»	44
Θεοπούλας Άνθογαλίδου	Γιά τό γλωσσικό ζήτημα	45
	ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	48
	ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	50

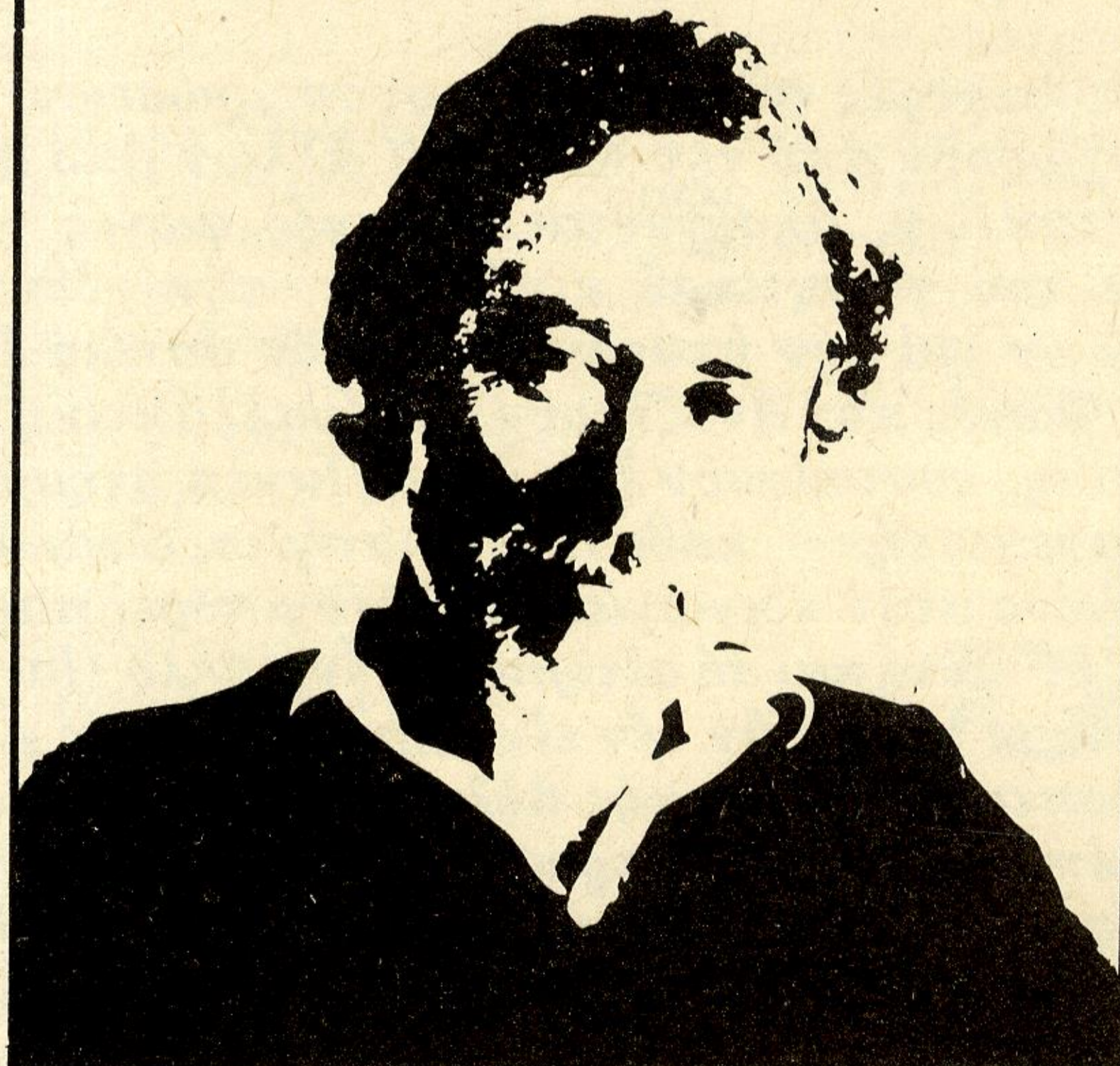
ΤΖΩΝ Μ. ΚΟΥΤΣΥ

**ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ, ΔΙΕΘΝΩΣ ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΟΣ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΤΙΟ ΑΦΡΙΚΗ**

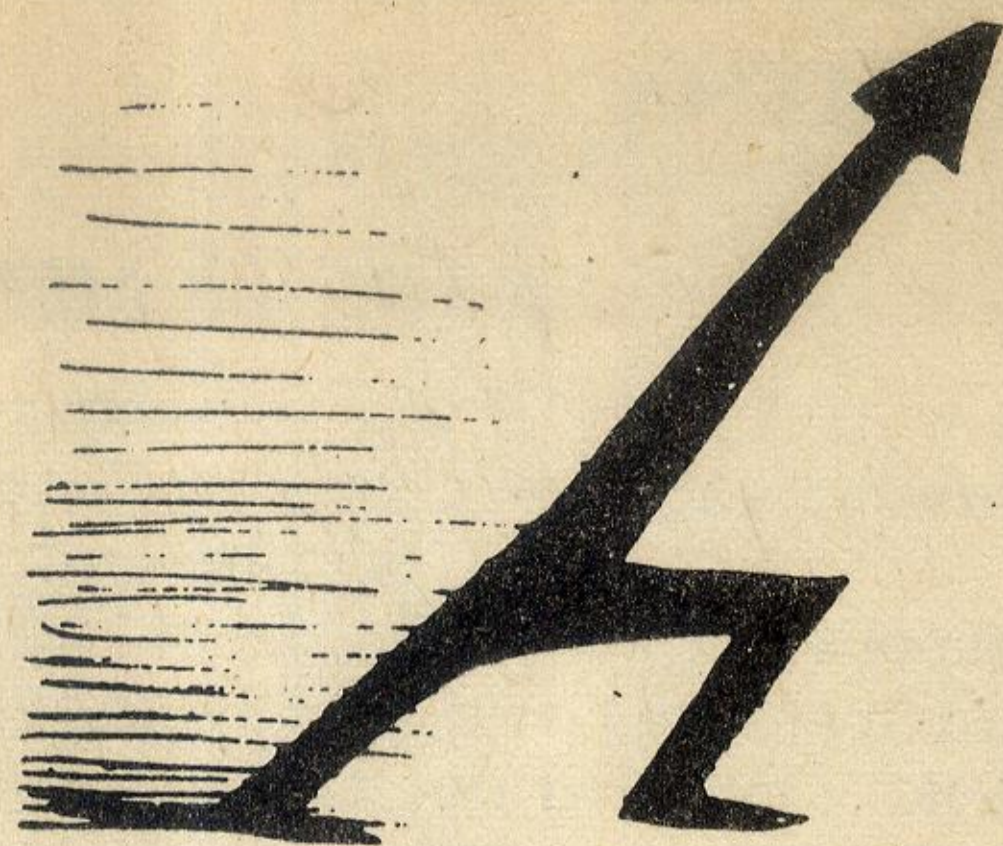
ΤΖΩΝ Μ. ΚΟΥΤΣΥ

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΙΛΤΟΥ ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

**ΕΝΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
ΕΝΑ ΜΕΓΑΛΟ, ΑΝΤΙ-ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΟ**

ΑΣΧΕΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Τήν ώρα πού γράφονται τούτες οι γραμμές τά αποτελέσματα τών φοιτητικῶν ἐκλογῶν δέν εἶναι ἀκόμα γνωστά. Ἡ προσθήκη νέων σχολῶν (παιδαγωγικές), καθώς καί πανεπιστημίων τοῦ ἐξωτερικοῦ (ἀνατολικές χῶρες) σίγουρα θά κάνει πιά δύσκολες τίς συγκρίσεις μέ τά αποτελέσματα τῶν προηγουμένων ἐτῶν· ἴσως ἀκόμα «καμουφλάρει» κάποιες τάσεις, χωρίς ὅμως νά κατορθώσει καί νά τίς κρύψει.

Ἡ ἀνοδος τῆς ΔΑΠ, πού ἀκολούθησε τή χρόνια κρίση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, εἶναι πλέον κοινή διαπίστωση. Ἡ ἀποπολιτικοποίηση τῶν νεότερων φοιτητικῶν γενεῶν θά μπορούσε νά ἐρμηνευθεῖ ὡς ἐνστικτώδης ἀντίδραση τῆς νεολαίας στή χυδαία καί βίαιη πολιτικοποίηση πού ἤδη ἀπό τά μαθητικά θρανία προσπαθεῖ νά τῆς ἐπιβάλλει ἡ κυβέρνηση. Ἔτσι πολλοί πρωτοετείς ἐρχονται στό Πανεπιστήμιο μέ κάποιες ἤδη διαμορφωμένες πολιτικοϊδεολογικές ἀντιλήψεις, ἐναρμονισμένες μέ τόν συντηρητικό μέν ἀλλά καί κάπως ἀνήσυχο νεοφιλελευθερισμό τῆς ΔΑΠ. Ἀλλά τό πρόβλημα εἶναι ὅτι ἀπό κεῖ καί πέρα, μέσα στό Πανεπιστήμιο, δέν θά συμβεῖ τίποτα ὡστε νά πολιτικοποιηθοῦν οἱ γενιές αὐτές τῶν φοιτητῶν, ὅπως κατά τεκμήριο συνέβαινε τά παλιότερα χρόνια: ἡ κρίση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, ἡ στείρα κομματικοποίησή του ἀπό τό ΠΑΣΟΚ καί τό ΚΚΕ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νά σπανίζουν σήμερα οἱ ἀριστεροί φοιτητές στά Πανεπιστήμια.

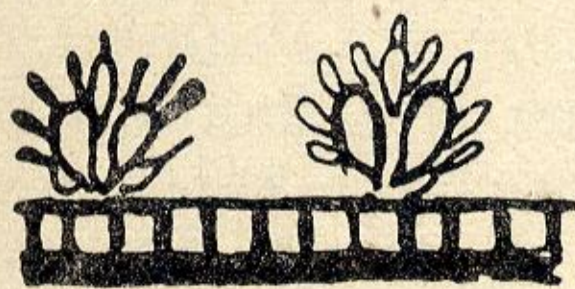
Κάπου στίς παρυφές τοῦ Δ.Α., τῶν συσπειρώσεων, ὁσων ἀποχωροῦν ἀπό τήν ΚΝΕ καί ἄλλων ἀπό πεποίθηση ἀνέντακτων, ἀκούγονται κριτικές φωνές γιά τήν κατάντια τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, τήν εὐθύνη τῶν παρατάξεων γιά τήν ὑποταγή του στόν ἀστικό ἐκσυγχρονισμό. Φωνές πού ἀναζητοῦν μιά ἐναλλακτική ἀριστερή πρόταση, νοσταλγοῦν ἕνα ἄλλο Πανεπιστήμιο.

Ἀλλά τό Πανεπιστήμιο, κάθε Πανεπιστήμιο, εἶναι ὀργανικά ἐνταγμένο στήν κοινωνία. Καί δέν μπορεί παρά νά εἶναι ἔτσι. Γι' αὐτό καί τό αἶτημα γιά ἕνα ἄλλο Πανεπιστήμιο, δέν ἔχει νόημα ἂν δέν εἶναι ἐνταγμένο σέ μιά συνολική προοπτική κοινωνικῆς ἀλλαγῆς.

Τώρα λοιπόν πού ἡ παλιά προοπτική τῆς «παιδείας στήν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ καί τοῦ τόπου» ἔδειξε πόσο κούφια ἦταν, τώρα πού τά παλιά ἰδεολογήματα ξέφτισαν, καί γιά ὅσο διάστημα δέν ἀρθρώνεται ἕνα συνολικό ἀριστερό αἶτημα γιά τήν κοινωνία καί τό Πανεπιστήμιο, ἡ φοιτητική νεολαία θά ἀκολουθεῖ τή φυσιολογική της πορεία: Οἱ πολλοί θά βαδίζουν ἀνενόχλητα τό δρόμο τῆς μελλοντικῆς στελεχοποίησής τους στήν παραγωγική διαδικασία· σέ ἄλλους, ὄλο καί πιά λίγους, κάτι θά τοῦς φταίει. Στήν καλύτερη περίπτωση θά ἀσκοῦν κριτική.

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Σιωπή Ένας πέπλος μυστηρίου σκεπάζει όλα σχεδόν τα σημαντικά — και άσημαντα — γεγονότα του δεκαπενθημέρου. Μυστήριο παραμένει — μετά και τη νέα άποτυχία της Διάσκεψης Κορυφής της ΕΟΚ — η στάση της κυβέρνησης απέναντι στο όλο θέμα της Εύρωπης. Μυστήριο ακόμα παραμένει ο καταρτισμός των ευρωψηφοδελτίων, κυρίως των δύο μεγάλων κομμάτων, πού φαίνεται ότι τό καθένα περιμένει την πρώτη κίνηση του άλλου, προκειμένου να απαντήσει κατάλληλα. Κινήσεις τακτικής από τις οποίες απουσιάζει παντελώς ή στρατηγική, δηλαδή ή πολιτική, διαμορφώνουν — στο πλαίσιο του βλέποντας και κάνοντας — τά πολιτικά πράγματα του τόπου. Η μελλοντική ένοποίηση δύο βασικότατων ύπουργείων, όπως τό Έθνικης Οικονομίας και τό Οικονομικών, αποφασίζεται ως συγκυριακή κίνηση πού προκύπτει από τις διαφωνίες δύο ύπουργών. Σκάνδαλα, ή δήθεν σκάνδαλα, από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ (ΠΥΡΚΑΛ) ή της Νέας Δημοκρατίας (Βαλκάν Έξπόρτ) βγαίνουν κάθε τόσο στη φόρα, βασιζόμενα έν πολλοίς σέ εικασίες και πάντως άτεκμηρίωτα, προκειμένου ό ανταγωνισμός των δύο μεγάλων κομμάτων (άλλά και οί ένδοκυβερνητικές αντιθέσεις) νά μεταφερθεί σέ ένα άλλο επίπεδο, όπως είναι τό σκάνδαλο, πού συγκινεί και έπηρεάζει τό λαϊκό αίσθημα. Σιωπή ακόμα σκεπάζει τις διάφορες κινήσεις τακτικής στην ΕΡΤ, πού ξεκίνησαν μέ την τοποθέτηση του κ. Πεπονή ως ύπουργικού έπιτετραμμένου πού σάρωσε όσες καταστάσεις είχαν διαμορφωθεί στα προηγούμενα δύο χρόνια πασοκικής έξουσίας και συνεχίστηκαν μέ τη «διορθωτική» τοποθέτηση του προσωπικού συμβούλου του πρωθυπουργού κ. Α. Στρατή, προκειμένου νά έλέγχει τους λεπτούς χειρισμούς της πολιτικής είδησεογραφίας.

Αδηλα λοιπόν τά διάφορα γεγονότα πού παρακολουθούμε καθημερινά στις έφημερίδες, καθώς άδηλη παραμένει ακόμα ή ήμερομηνία των βουλευτικών εκλογών. Άλλά ύπ' αυτές τις συνθήκες θά ήταν προτιμότερο νά εγκαινιαστεί επίσημα ή προεκλογική περίοδος από τώρα, ώστε νά μπορεί κανείς νά αξιολογεί καλύτερα όσα συμβαίνουν γύρω του. Άλλιώς κινδυνεύει ή πολιτική ζωή του τόπου νά άγγίξει τά όρια του παραλογισμού: όταν μία καθαρά προεκλογική εξαγγελία, όπως εκείνη του κ. Ράλλη περί έκτροπής του Άχελώου για την άρδευση του Θεσσαλικού κάμπου, ξαναπέφτει σήμερα — ένάμιση χρόνο τυπικά πριν από τις εκλογές — στο τραπέζι ως προεκλογική εξαγγελία του νύν πρωθυπουργού (πού κράτησε τό ευχάριστο σαρπράιζ για τον έαυτό του, αϊφνιδιάζοντας χαρμόσυνα ακόμα και τους άρμόδιους ύπουργούς) αναλογίζεται κανείς μέ τρόμο τί πράγματα θά λέ-

γονται στην επίσημη προεκλογική περίοδο. Ήδη πάντως ξεπεράσαμε τό «θά σάς φτιάξουμε και ποτάμια».

Στενότητα Καί όλα αυτά όταν τά ταμεία του κράτους είναι, ως συνήθως, άδεια. Γιατί, πίσω από τη διαφωνία Άρσένη — Ποττάκη, πίσω από τις διαφορές πολιτικών αντιλήψεων, πίσω από την «άνταρσία» της κ. Ποττάκη απέναντι στις επιδιώξεις της κ. Μάργκαρετ Παπανδρέου στην ΕΓΕ, πίσω ακόμα από τη διαφωνία διαφόρων μελών της κυβέρνησης (στά όποια λέγεται ότι συγκαταλέγεται και ό κ. Ποττάκης) στο θέμα της έλληνοποίησης των κρατικών προμηθειών άντί των κατά τη γνώμη τους πιο άδιάβλητων και οικονομικά συμφερτικών μειοδοτικών διαγωνισμών, πίσω άπ' όλα αυτά, ύπάρχει ένας μόνιμος ύλικός παράγοντας, τό χρήμα, πού είναι ή βάση των διαφωνιών του κάθε ύπουργού Οικονομικών (Δρεττάκης, Κουλουριάνος, Ποττάκης) μέ τους συναδέλφους του.

Είναι δηλαδή ή θέση, ή άρμοδιότητα, του ύπουργού Οικονομικών τέτοια, ώστε

(ΔΕΝ) ΕΙΠΑΝ...

Άπό σχετική συζήτηση στη Βουλή:
— **Θ. Πάγκαλος:** Τό σύνθημά μας ποτέ δέν ήταν «έξω από την ΕΟΚ», αλλά «όχι στην ΕΟΚ».
— **Γ. Φαράκος:** Έμεις ποτέ δέν είπαμε ότι για όλα φταίει ή ΕΟΚ.

Σχόλιο του Δεκαπενθημέρου Πολίτη:
Έμεις ποτέ δέν είπαμε τίποτε.

τελικά νά είναι αυτός καταδικασμένος νά προσγειώνει τους συναδέλφους του στη δυσάρεστη οικονομική πραγματικότητα. Είναι αυτός πού δέν έχει χρήματα νά τους δώσει, ή πού αν τά δώσει δέν θά ξέρει από πού νά τά πάρει. Η άποδέσμευση τριών ύπουργών Οικονομικών από τον άχαρο ρόλο τους μέσα σέ μία διατία, είναι κι αυτή μία ακόμα ένδειξη της άγεφύρωτης διάστασης ανάμεσα στην πολιτική βούληση και την πραγματικότητα, διάστασης πού χρόνια τώρα ένδημει όργανικά στο ΠΑΣΟΚ. Άν ή διάσταση αυτή δέν μπόρεσε νά άρθει, αν δηλαδή δέν έχει μπόρεσει νά εκφραστεί ένα ένιαίο πολιτικό σχέδιο, πού νά ξεκινάει από τό σήμερα και νά καταλήγει στο αύριο, αυτό άποτελεί συλλογική ευθύνη της κυβέρνησης (δηλαδή, λαμβάνοντας ύπόψη τις ένδοπασοκικές συνθήκες, άτομική ευθύνη του πρωθυπουργού) και όχι ευθύνη των αντιμαχόμενων ύπουργών. Μπορεί στη διαμάχη Άρσένη — Ποττάκη, εκ πρώτης όψεως νά φαίνεται ό κ. Άρσένης ως ό άριστερός, ό διαθέτων την πολιτική βούληση και τά όράματα, ό δέ κ. Ποττά-

κης ως ό αντιδρών, αλλά οί ρόλοι αυτοί είναι εύκολοι, γιατί άπλως παρουσιάζουν τό πρόβλημα χωρίς όμως νά τό λύνουν.

Για άλλη μία φορά ή λύση αυτών των προβλημάτων επιδιώχθηκε σέ επίπεδο προσώπων (μέ την αναγόρευση του κ. Άρσένη σέ ύπερυπουργό Οικονομικών), μέ τη σκέψη προφανώς ότι ένα και μόνο άτομο θά μπόρεσει νά συνταιριάξει κάπως τον έσωτερικό του διχασμό ανάμεσα στο θέλω και τό μπορώ.

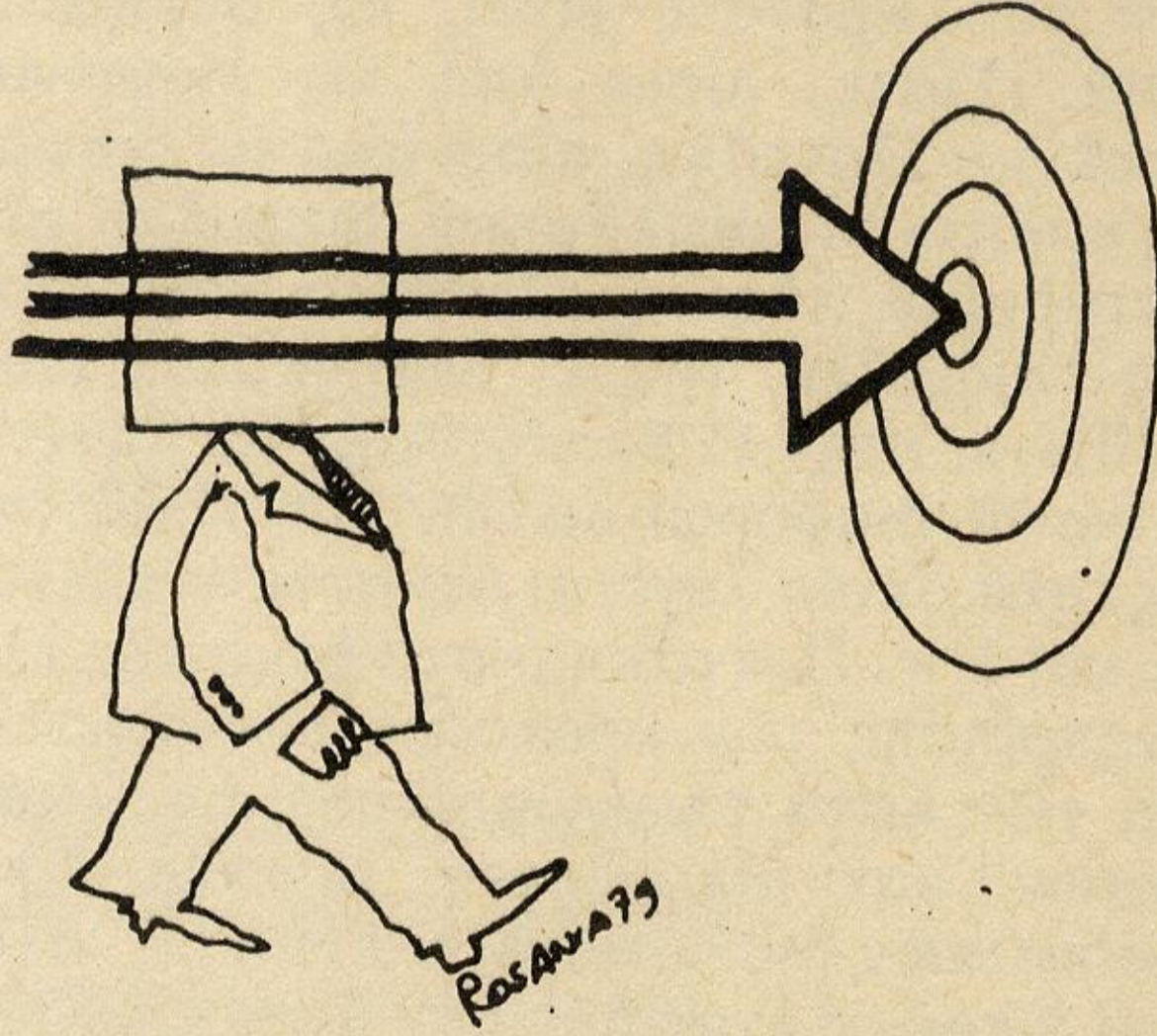
Άλλά όσα δέν κατάφερε νά λύσει τό ΠΑΣΟΚ τόσα χρόνια, μή όντας σέ θέση νά καταρτίσει ένα πενταετές πρόγραμμα (γιατί αυτό είναι τελικά τό κουμπί της ύπόθεσης, ή βάση ώστε νά μπόρουν νά συνεννοηθούν μεταξύ τους οί αντιμαχόμενοι ύπουργοί), είναι άμφίβολο αν θά καταφέρει νά τά λύσει μόνος του ό κ. Άρσένης. Η άνοδος του και ή αποκλειστική άνάθεση της ευθύνης των οικονομικών μας πραγμάτων σ' αυτόν, δέν είναι παρά τό πρώτο βήμα για την προσωποποίηση των ευθυνών της άποτυχίας. Οί ευθύνες αυτές δέν θά πρέπει νά φορτωθούν ούτε στο ΠΑΣΟΚ συνολικά, ούτε βέβαια στον πρωθυπουργό. Θά φορτωθούν στον άνθρωπο πού, ό,τι ζήτησε από τό ΠΑΣΟΚ του δόθηκε, αλλά αυτός δέν τά κατάφερε. Έξάλλου, ό κ. Άρσένης δέν είναι ό ύπουργός των άλόγιστων παροχών, όπως σκόπιμα προσπαθεί νά τον έμφανίσει ή Δεξιά, προκειμένου νά συκοφαντήσει τις παρεμβατικές αντιλήψεις πού διακρίνουν την οικονομική πολιτική του. Κάθε άλλο μάλιστα. Γι' αυτό και τό τέλος του κ. Άρσένη ίσως σημάνει όταν άλλοι κρίνουν ότι ήρθε ή ώρα των παροχών.

ΕΟΚικά Ό οικονομικός τομέας δέν είναι έξάλλου ό μόνος στον όποιο εμφανίζονται ένδοκυβερνητικές αντιθέσεις. Η στάση απέναντι στην ΕΟΚ είναι μία ακόμα παλιά ύπόθεση γεμάτη κυβερνητικές αντιφάσεις και ασάφειες. Η όποια μάλιστα όσο διακωνίζεται, τροφοδοτεί μέ αντιφάσεις και πολλές άλλες πλευρές της

κυβερνητικής πολιτικής, καθώς δέν ξεκαθαρίζονται όρισμένα πολύ βασικά πλαίσια μέσα στα όποια θά κινηθούν - ή δέν θά κινηθούν - οί πολιτικές επιλογές στους διάφορους τομείς. Μόνο πού τήν υπόθεση αυτή τήν έχει αναλάβει προσωπικά και τήν χειρίζεται ο κ. Παπανδρέου.

Οί παραλληλισμοί έρχονται στό νοϋ αυτόματα· και έδω, όπως και στους άλλους τομείς τής κυβερνητικής πολιτικής, δέν υπάρχει πολιτική, δέν υπάρχει στόχος, δέν υπάρχει στρατηγική, δέν υπάρχει σχέδιο. Και δέν υπάρχουν, άκριβώς για νά μπορεί ή πολιτική νά προσαρμόζεται στή συγκυρία, για νά τήν αξιοποιεί μέ τόν πιο προσοδοφόρο τρόπο. "Ετσι, λόγω χάρη, παρουσιάζεται τό φαινόμενο ή κ. Μάργκαρετ Παπανδρέου νά δηλώνει σέ συνέντευξή της στους "Αιρίς Τάιμς" ότι ή ένταξη τής χώρας στήν ΕΟΚ είναι αναγκαίο κακό, πού τό επέβαλε ή προηγούμενη κυβέρνηση και είναι υποχρεωμένη νά σέρνει μαζί της ή τωρινή, ενώ λίγες μέρες πριν ο κ. Πάγκαλος κήρυττε ως «βασική θέση τής προεκλογικής έκστρατείας του ΠΑΣΟΚ στις ευρωεκλογές» (Τά Νέα) τόν «άγωνα για μία νέα Εύρώπη». "Όπως λέ-

δυνάμεων και άλλα πολλά. "Αν ή ΕΟΚ αυτή μπορεί νά παίξει έναν άλλο ρόλο στήν παγκόσμια σκηνή, αυτό είναι συνάρτηση τής πολιτικής νίκης των δυνάμεων τής ευρωαριστερās. Είναι δηλαδή υπόθεση του μέλλοντος. "Αλλά για νά υπάρξει αυτή ή προοπτική για τό μέλλον, πρέπει ταυτόχρονα νά ζήσει, νά διατηρηθεί πάση θυσία, ή Κοινότητα των ευρωπαϊκών κρατών. Και αυτό σημαίνει άπλούστατα έναν παράλληλο άγωνα σέ πολλά μέτωπα: τόν άγωνα μαζί με τις άλλες δυνάμεις τής ευρωαριστερās για άλλαγή πορείας τής Εύρώπης, αλλά και τόν άγωνα μέσα από τά κοινοτικά όργανα, σέ συμμαχία ή σέ συμβιβασμό και μέ τις συντηρητικές κυβερνήσεις, όπου αυτό είναι δυνατό για ένίσχυση τής αυτοδυναμίας τής Εύρώπης άπέναντι στις ΗΠΑ.

Ευρωπαϊκή κυβερνητική πολιτική σημαίνει - τελικά - συμμαχία, μέτωπα και συμβιβασμούς. Και αυτά δέν υπάρχουν, άκριβώς γιατί τό ΠΑΣΟΚ δέν έχει επενδύσει τίποτα στό όραμα αυτής τής άλλης Εύρώπης (πού τώρα αποτελεί και προεκλογικό του σύνθημα), χάριν του όποιου θά ήταν διατεθειμένο νά κάνει συμβιβασμούς. "Ετσι ή ΕΟΚ παραμένει για μās ένα ταμείο από τό όποιο κοιτάμε νά πάρουμε ό,τι μπορούμε και συμβιβάζομαστε νά πάρουμε ό,τι μās δώσουν. "Η, για νά τό πούμε άλλιώς, έχουμε μέν πολιτική για τό τί θέλει ή "Ελλάδα από τήν Εύρώπη, δέν έχουμε όμως πολιτική για τό τί θέλει ή "Ελλάδα για τήν Εύρώπη. Και άκριβώς αυτή ή μέ τή στενή έννοια ένθική πολιτική μās απομονώνει. Μέ αποτέλεσμα τούτες τις μέρες πολλοί Ευρωπαίοι πού ενδιαφέρονται για τό μέλλον τής Κοινότητας, για μίαν «άλλη Εύρώπη», νά κάνουν κι αυτοί σκέψεις περί «Νέας Μεσίνας» (όπως άκριβώς και ο κ. Παπανδρέου), μέ τή διαφορά ότι δέν θά έβλεπαν μέ ευχαρίστηση τήν "Ελλάδα νά παίρνει μέρος σ' αυτή τή νέα Μεσίνα.

Παρενέργειες "Ετσι, τήν άπουσία πραγματικής πολιτικής αναπληρώνουν οί πρωθυπουργικές περιόδεις, οί συναντήσεις του πρωθυπουργού μέ τά νομαρχιακά συμβούλια, πού δίνουν τήν επίφαση ενός άμεσου δημοκρατικού διαλόγου, τά

άστυνομικού τύπου μέτρα τιθάσευσης των τιμών και ειρήνευσης τής αγοράς και τέλος νομοσχέδια όπως τό τελευταίο του κ. Πεπονή για τήν όργάνωση και λειτουργία των μέσων μαζικής ενημέρωσης πού εξασφαλίζουν και θεσμικά τόν κυβερνητικό έλεγχο στα διοικητικά συμβούλια τής ραδιοφωνίας - τηλεόρασης, διά του διορισμού των πέντε από τά έννεα μέλη τους άπευθείας από τόν άρμόδιο «ύπουργό ραδιοτηλεοπτικών μέσων». "Εδω τελικά βρίσκεται και ή ουσία: ή διατήρηση τής έξουσίας, όποια και νά 'ναι αυτή.

Τήν ουσία αυτή τήν έχουν τελικά μυριστεί όλοι. Γι' αυτό και οί πρωταπριλιάτικες ειδήσεις των περισσότερων έφημερίδων άφορούσαν φανταστικά συμβάντα στα «ραδιοτηλεοπτικά μέσα». "Όχι και τόσο φανταστικά όμως, αν κρίνουμε από τό πόσο εύκολα τά πίστεψε ο κόσμος. Και λίγα του φάνηκαν...

Ο δεκαπενθήμερος

Μπορεί ή διαλεκτική νά σπάσει σίδερα (τής φυλακής);

Κατά τόν «Διαλεκτικό» τής Μεσημβρινής (2.4.84), τό ΠΑΣΟΚ πάσχει από «καταδικολατρία». Τό συνάγει από τά μέτρα πού ανακοίνωσε ή κυβέρνηση για τή βελτίωση τής ζωής των φυλακισμένων και τήν προετοιμασία τους για μία καλύτερη κοινωνική ένταξη μετά τήν άποφυλάκισή τους (έπαγγελματική κατάρτιση κ.λπ.) και τό διανθίζει μέ διάφορα «έπιχειρήματα», από λαϊκιστικά έως κουτοπόνηρα. "Όσο και νά προσπαθεί νά δείξει «ευρωπαϊκό» και «άνώτερο» πρόσωπο ή έφημερίδα πού τόν φιλοξενεί, ή μικροψυχία του συνήθως άφ' ύψηλου σχολιαστή της, τήν επαναφέρει στις στέρρες και έπίπεδες μικροαστικές παραδόσεις. Διαβολικά τερτίπια τής διαλεκτικής.

γαμε και παλιότερα, τό σύνθημα «έμπρός για μία νέα Εύρώπη» είναι τό μόνο πού μπορεί νά βγάλει τό ΠΑΣΟΚ από τή δύσκολη θέση στήν όποια βρίσκεται: είναι δηλαδή τό μόνο πού καταφέρνει νά δείξει ταυτόχρονα τήν άρνηση τής σημερινής ΕΟΚ (έναρμονιζόμενο έτσι μέ τό παλιότερο «όχι στήν ΕΟΚ»), χωρίς από τήν άλλη ή άρνηση αυτή νά όδηγει και σέ έξοδο από τήν ΕΟΚ.

"Αλλά αν τό πολιτικό σύνθημα βρέθηκε, αυτό δέν σημαίνει ότι βρέθηκε και ή πολιτική. Γιατί ή ΕΟΚ είναι αυτή πού είναι, δηλαδή ΕΟΚ και των μονοπωλίων και τής κυριαρχίας των συντηρητικών

Ο ΟΠΕ παίρνει μέτρα άσφαλείας

Δέν ξέρουμε πώς προωθεί τις ελληνικές εξαγωγές ο "Όργανισμός Προώθησεως "Εξαγωγών (ΟΠΕ). Είναι όμως προφανές ότι έχει πρωτότυπες μεθόδους για τήν προώθηση των καλών τρόπων και... του ήπιου κλίματος. Εόδεψε λοιπόν 94 δρχ. (και τό «νοικοκύρεμα» λοιπόν;) για νά μās άποστείλει όγκώδη φάκελο (από τήν όδό Σταδίου στήν Πλάκα) μέ τά τεύχη του Δεκαπενθήμερου Πολίτη και του Πολίτη, πού του στέλνουμε όπως και σέ άλλους δημόσιους όργανισμούς και τά όποια μετά προφανούς βδελυγμίας μās επιστρέφει: «Παρακαλούμε νά μās άποστείλετε άλλη φορά τό περιοδικό αυτό», εντέλλεται τό ραβασάκι πού, χειρόγραφο επί κακοσχημένου τμήματος λευκής κόλλας, συνοδεύει τήν άποστολή. Οί όξυδερκείς αναγνώστες θά πρόσεξαν ήδη τή χολή εκείνου του «αυτό»! Μά τί σας κάναμε; Ξέρετε πόσα τεύχη έξάγουμε; "Ιδίως από τότε πού μās ρωτήσατε τηλεοπτικά, μ' εκείνο τό συναρπαστικό φιλμάκι, «τί κάνουμε για τις έξαγωγές»; Και δέν σας ζητήσαμε ούτε έξαγωγικά έπιτόκια ούτε άφορολόγητη και χωρίς δικαιολογητικά χρήση του 3% του έξαγωγικού μας τζίρου για λαδώματα. Νά πώς άποθαρρύνεται ή ιδιωτική πρωτοβουλία!

"Η μόνη σκέψη πού μās παρηγορεί είναι ότι ο άώνυμος έπιστολογράφος μās θεωρεί μετά βεβαιότητας ότι οί Πολίτες δέν μπορούν νά στοιβαχθούν, όπως όλα τά άλλα περιοδικά πού φτάνουν στον ΟΠΕ, στα ράφια των άρχείων του, φοβόμενος όφθαλμοφανώς τό ...έκρηκτικό τους δυναμικό.

Άγροτιά για λίγο πάψε νά χτυπάς...

Ηρωικοί γεωργοί της Ήμαθίας και άλλων περιφερειών κατέλαβαν τη Βέροια, εποχούμενοι γεωργικών έλκυστήρων, για νά άντιταχθούν στην «κολεκτιβοποίηση». Τρόμαξε τό πανελλήνιο, όλων ό νούς πήγε στά συμπαρομαρτούντα: σταχανοβισμός στά έργοστάσια, κομισάριοι στή διοίκηση, τό στρατό και τήν εκπαίδευση, γραφειοκρατία παντού, ce sont les bolchéviques qui arrivent. Από πίο ψυχραιμες όμως πηγές διέρρευσε ή πληροφορία: «ένταξη» σέ συνεταιρισμούς τών μικρών γεωργών μεθοδεύει ή κυβέρνηση (Καθημερινή, 14.1.84). Η γενική δέ κατεύθυνση θέλει τήν ένταξη αυτή προαιρετική. Τά γκουλάγκ τής Πίνδου και του Κάτω Νευροκοπίου (έκει πού τό θερμόμετρο κατεβαίνει στό -20° τό χειμώνα) μάταια θά περιμένουν τούς άντιφρονούντες.

Όστόσο, αφού ό «κίνδυνος» πέρασε και μία και ή επέτειος του Κιλελέρ υποχρεώνει σέ κάποιες άναφορές, άξίζει νά σημειωθεί ότι οί μικροί άγρότες πρέπει νά άντιμετωπίζουν τό μέλλον τους μέ περισσή άμηχανία.

Όχι στον άφανισμό τής φτωχής άγροτιάς, προκηρύσσει τό ΚΚΕ. Θά μπορούσε κανείς νά συναγάγει ότι τό κόμμα θά άγωνιστεί για τή διατήρησή της. Όχι και τόσο λαμπρή προοπτική.

Οί άγρότες νά γίνουν επιχειρηματίες, άντιλέγει ή Νέα Δημοκρατία. Μέ τά σημερινά δεδομένα, τουτο προϋποθέτει τήν έξαφάνιση σημαντικού, ίσως του μεγάλου

τερου, μέρους του σημερινού αριθμού τους. Αυτό βέβαια δέν τό λέει σαφώς, πλύν όμως προκύπτει από άπλές αριθμητικές πράξεις, όπως ή διαίρεση τής συνολικής γεωργικής έκτασης τής χώρας από τό ελάχιστο όριο τής επιθυμητής — κατά μέσον όρο φυσικά — επιχειρηματικής εκμετάλλευσης.

Συμπέρασμα: παιδιά άστε τούς ιδεολόγους στά μικρόφωνα. Αν κάνει ή κυβέρνηση κανένα άστείο και άποφασίσει νά σάς δώσει «κίνητρα» νά ένταχθείτε σέ παραγωγικούς συνεταιρισμούς, βιαστείτε πριν αλλάξει γνώμη (δέν λείπουν δά τά προηγούμενα). Άστε τούς προβληματισμούς και τίς φωνές στους άλλους, στους φορολογούμενους πού θά πληρώσουν τήν όλη υπόθεση.

Θά παταχθούν και οί πολιτικοί μεσάζοντες

Τόσο ό κ. πρωθυπουργός όσο και, έντονότερα μάλιστα, ό φιλοκυβερνητικός τύπος έδωσαν μιάν ιδιαίτερη σημασία στις συναντήσεις μέ τά νομαρχιακά συμβούλια (στά Γιάννενα, στην Τρίπολη, στη Λάρισα), πράγμα πού ό κ. Α. Παπανδρέου χαρακτήρισε «θεσμό επαναστατικό». Γιατί παραμερίζει τόν «ένδιάμεσο κρίκο» του κρατικού μηχανισμού άνάμεσα στό λαό και τήν ήγεσία του, γιατί έξαφανίζει τούς «πολιτικούς μεσάζοντες» (άναφέρθηκαν φύρδην μίγδην νομάρχες, γραφειοκράτες και βουλευτές...), γιατί οδηγεί στην «άμεση δημοκρατία».

Φυσικά, ούτε καν περί αυτού επρόκειτο, μία και οί «Συνελεύσεις» (sic) αυτές δέν ήταν τίποτε άλλο παρά άναφορές τών νομαρχών ή εκπροσώπων τών νομαρχιακών συμβουλίων, συνοδευόμενες και από κάποια πολύ συγκεκριμένα αίτήματα, και από υποσχέσεις για μελέτη ή πραγματοποίηση τών τελευταίων από τή μεριά αυτού ή εκείνου του ύπουργού.

Άλλά και αν ήταν κάτι παραπάνω, οί ήδη όρατοί άκροβατισμοί μέ τή δημοκρατία θά γίνονταν άκόμη πίο επικίνδυνοι. Ίδίως στή συγκεκριμένη σημερινή συγκυρία, όπου ή Βουλή υποβαθμίζεται, ή αυτοδυναμία τής Τοπικής Αυτοδιοίκησης ταυτίζεται μέ ...κρατικές επιχορηγήσεις, οί μαζικοί χώροι έξακολουθούν νά οργανώνονται και νά διαμορφώνονται από τό κράτος.

Η σαφής παραποίηση θεσμών άμεσης δημοκρατίας (γιατί στό κάτω κάτω μία συνέλευση έχει ήμερήσια διάταξη, μέλη, έλευθερία λόγου όλων τών τελευταίων, κανονισμό διαδικασίας, προτάσεις, τροπολογίες, αποφάσεις — έτσι δέν είναι κύριοι ύπουργοί και πρωθυπουργέ;) συμβαδίζει μέ τήν υποβάθμιση τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Ένώ φαίνεται ότι στην άριστερά δέν επιτρέπεται, για νά μή χάσει τήν ψυχή της, παρά ή παράλληλη ανάπτυξη τών δύο αυτών αντιφατικών (;) προσεγγίσεων τής διαχείρισης του κοινωνικού. Παράλληλη ανάπτυξη και συνάρθρωση φυσικά. Πρόκειται για πρόβλημα και όχι συνταγή έπιτυχίας, απ' ό,τι φαίνεται στό άρθρο του Νίκου Πουλιαντζά, πού μπορεί νά διαβάσει κανείς στις έπόμενες σελίδες του περιοδικού.

Κοινωνικοποιήσεις, κρατικοποιήσεις, προβλήματα

Χρήσιμες οί διευκρινίσεις του κ. Γ. Αρσένη, ύπουργού Έθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, σχετικά μέ τίς διαφορές άνάμεσα στις «κοινωνικοποιημένες», τίς «κρατικοποιημένες ή κρατικές» και τίς «προβληματικές» επιχειρήσεις. Σωστά παρατήρησε ό ύπουργός ότι «κοινωνικοποιημένες» θά γίνουν οί επιχειρήσεις (και οργανισμοί) πού προβλέπονται στό σχετικό νόμο του περασμένου καλοκαιριού. Άφησε όμως νά έννοηθεί ότι ή έννοια τής «κοινωνικοποίησης» πάντα έτσι όριζόταν. Κι αυτό, προφανώς, για νά παραμεριστεί ή ιδέα ότι υπήρξε άλλαγή στην πορεία τής Άλλαγής.

Έδώ δημιουργείται κάποιο μείζον ή έλλασσον πολιτικό πρόβλημα, άνάλογα φυσικά μέ τήν άντίληψη του καθενός περί πολιτικής και του τρόπου άσκησης της.

Άς ξεκαθαρίσουμε λοιπόν τά πράγματα. Οί διευκρινίσεις του κ. Αρσένη σκοπόν είχαν νά «όριοθετήσουν», όπως λένε, τούς τομείς και τούς τρόπους επέμβασης του κράτους στην παραγωγή.

Προφανώς ή «κοινωνικοποίηση» παρέμπει στον εκδημοκρατισμό (όπως τουλάχιστον τόν έννοει σήμερα ή κυβέρνηση) του τομέα πού άνέκκλητα παραμένει δημόσιος. Δέν υπάρχει θεωρητικός όρισμός του. Είναι αυτός πού είναι από καιρό.

Ό τομέας τών «κρατικοποιημένων ή κρατικών» επιχειρήσεων παραμένει άποκλειστικά ιδιοκτησία του κράτους, πού τόν διαχειρίζεται χωρίς παρεμβάσεις,

έστω και αν σήμερα είναι θεωρητικές, συνδικάτων ή άλλων φορέων. Υπονοεί δέ ότι ή κρατικοποίηση δέν είναι άνέκκλητη: μία άπλή κυβερνητική άπόφαση άρκει για τήν παραχώρησή τους στον ιδιωτικό τομέα. Έν πάση δέ περιπτώσει ή λειτουργία του κρατικοποιημένου αλλά μη κοινωνικοποιημένου τομέα μέ «ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια» είναι περισσότερο πιθανοφανής αν δέν δοθεί ό λόγος επί του θέματος σέ εργάτες, δημάρχους, καταναλωτές κ.λπ.

Όσο για τόν τομέα τών «προβληματικών», ή κρατική παρέμβαση είναι συγκυριακή και πιθανότατα παροδική: μετά τήν έξυγίανση ή επιστροφή στον ιδιωτικό τομέα θεωρείται ή πίο εύκταία λύση.

Πρόκειται για σημαντικές διευκρινίσεις ως προς τούς «κανόνες του παιχνιδιού», αλλά και για «στροφή» ως προς τό παρελθόν. Δύσκολο φυσικά νά όμολογηθεί, όπως και στην περίπτωση τής πολιτικής άπέναντι στην ΕΟΚ, από τό μνημόνιο και μετά. Άλλά είναι προτιμότερο, άκόμη και για πρακτικούς πολιτικούς λόγους, τή συμμόρφωση δηλαδή τών μέσων και κατώτερων στελεχών του ΠΑΣΟΚ και τής κυβέρνησης, πού θά κληθούν νά εφαρμόσουν τή νέα πολιτική, νά υπάρξει σαφήνεια και καθαρότητα στην νέα κυβερνητική άντίληψη.

Για τό αν «στροφή» υπάρχει ή όχι, άσχετα από τήν επίκληση του θετικού δι-

καίου πού θά 'λεγε ένας νομικός, άρκει ή υπενθύμιση του σχετικού άποσπάσματος από τήν προεκλογική Διακήρυξη κυβερνητικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ: «...Θά κοινωνικοποιηθούν: τό πιστωτικό σύστημα και οί άσφαλιστικές εταιρείες, ή ενέργεια και οί επιχειρήσεις κοινής ώφελείας, οί μαζικές μεταφορές και συγκοινωνίες, τό μεγάλο έξαγωγικό και εισαγωγικό έμπόριο, οί μεγάλες επιχειρήσεις εκμετάλλευσης του όρυκτου πλούτου, τά μεγάλα ναυπηγεία, οί βιομηχανίες χάλυβος, τσιμέντων και λιπασμάτων, ή φαρμακοβιομηχανία, καθώς και όσες μονάδες άφορούν άμεσα τήν έθνική άμυνα...» (Διακήρυξη κυβερνητικής πολιτικής, Συμβόλαιο μέ τό λαό, σελίδες 105 και 106).

Τότε «κοινωνικοποίηση» σήμαινε άναπόφευκτα έθνικοποίηση και στή συνέχεια κοινωνικοποίηση υπό τή σημερινή έννοια. Σήμερα ή τελευταία αυτή επιφυλάσσεται στην ΔΕΗ, τόν ΟΤΕ και άνάλογες περιπτώσεις, ενώ ή πρώτη εγκαταλείπεται διακριτικά. Και μάλλον όρθως. Γιατί οί μέν τότε εξαγγελίες άφορούσαν κλάδους και τομείς σ' ένα συνοχθύλευμα πού δέν έντασσόταν σέ μία ρεαλιστική στρατηγική ανάπτυξης στις συγκεκριμένες συνθήκες, θά έθεταν δηλαδή σήμερα πολύ περισσότερα προβλήματα από όσα θά έλυναν. Η δέ σημερινή έννοια τής κοινωνικοποίησης, πού πολλά θά μπορούσε ίσως νά υποσχεθεί, δέν πείθει, μέ τό περιεχόμενό πού ως τώρα τής δίνεται, ότι έντάσσεται σέ μία προοπτική κοινωνικού μετασχηματισμού.

Ἡ νέα πολιτική τιμῶν καί τὰ εἰσοδήματα

Τά πρόσφατα μέτρα τοῦ ὑπουργείου Ἐμπορίου

εἶναι σέ θέση νά συγκρατήσουν τόν τιμάρημο;

Ὄταν διακυβεύεται ἡ ΑΤΑ εἶναι δυνατόν νά

διασφαλισθεῖ ὁ πραγματικός μισθός τῶν

ἐργαζομένων; Τά προβλήματα αὐτά μπορεί νά

λυθοῦν μέ ἰδεολογήματα καί ἀσαφή διοικητικά

μέτρα; Ἡ κυβέρνηση τό πιστεύει. Ἀλλά οἱ

ἐργαζόμενοι ἐντείνουν τίς ἀπεργιακές

κινητοποιήσεις.

Η κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ μᾶς ἔχει συνηθίσει σέ συνεχεῖς ἀλλαγές τῆς πολιτικῆς τῆς στίς τιμές. Ὅσο πῖο συχνά καταργεῖ τά παλιά μέτρα, τόσο περισσότερο μᾶς πείθει γιά τήν ἐκ τῶν προτέρων ἀποτυχία τῶν νέων, πού ἔτσι ἡ ἀλλιῶς δέν ἐπηρεάζουν τή μακάρια ἄνοδο τῶν τιμῶν.

Ἀπό τή μάχη τοῦ κ. Μωραΐτη κατά τῶν χονδρεμπόρων, μάχη πού τούς ἄφησε ἄθικτους, ὡς τήν πρόσφατη συμφωνία τοῦ κ. Κεδίκογλου μαζί τους, ἡ κυβέρνηση ἐπέδειξε τό μέγιστο βολонταρισμό καί φυσικά κατέληξε σέ ἀποτυχίες. Φτάσαμε, λοιπόν, στήν πρόσφατη ἐξαγγελία (καί ἀπειλούμαστε μέ συνέχεια) μιᾶς ἀκόμη πολιτικῆς ρύθμισης τῶν τιμῶν.

Τά μέτρα πού ἀνακοινώθηκαν χωρίζονται σέ δύο γενικές κατηγορίες. Πρῶτον, σέ ὀρισμένα δευτερεύουσας οικονομικῆς σημασίας, πού ἐκλογικεύουν ὁμως σέ μερικά θέματα ἕνα μέρος τῆς ἀγορᾶς, ὑπό τόν ὄρο, φυσικά, ὅτι θά ἐφαρμοστοῦν.

Αὐτά ἀφοροῦν τό ἐμπόριο αὐτοκινήτων, δικύκλων, τῶν ἀνταλλακτικῶν τους, τά ὀρυκτέλαια, τίς κτηνοτροφές, τά οἰνοπνευματώδη, τήν ταυτότητα τῶν προϊόντων. Τά μέτρα τοῦ ἄλλου σκέλους, πού προβλήθηκαν ἐντονα ἀπό τόν ὑπουργό Ἐμπορίου καί τόν συμπολιτευόμενο τύπο, ἀναφέρονται στή ρύθμιση τῶν τιμῶν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, τῶν εἰσαγόμενων — κυρίως τοῦ καφέ — καί στήν κατάργηση τοῦ δευτέρου χονδρεμπορικοῦ κέρδους σέ διάφορα εἶδη διατροφῆς, ὡστε νά μειωθεῖ ἡ τιμή τους.

Πεμπτοσύια τοῦ μηχανισμοῦ συγκράτησης τῶν τιμῶν ὁ μηχανολογιστικός

ἐλεγχος (τί ὄρος!) στό ὑπουργεῖο Ἐμπορίου, πού αὐτό θά ἀποφασίζει γιά τήν αὔξηση τῆς τιμῆς κάποιου προϊόντος, ὕστερα ἀπό αἴτηση τοῦ ἐνδιαφερόμενου ἐμποροῦ ἢ παραγωγοῦ. Ἐδῶ γίνεται σαφές ὅτι ὁ ὑπουργός δέν ἔχει κἄν ἀκούσει νά μιλάνε γιά ἀγορά. Τά κυριότερα μέτρα ἐξαντλοῦνται σέ ἰδεολογήματα τοῦ εἶδους «δεύτερο χονδρεμπορικό κέρδος», «νεοεισαγόμενη ἐννοια τοῦ ὑπερκέρδους», καί σ' ἐκεῖνο τό «θεμιτό ὄριο κέρδους» τῶν βιομηχανῶν πέραν τοῦ ὁποίου θά τιμωροῦνται μέ «παρακράτηση τοῦ 35% ἀπό τό κράτος». Ἀκόμη, στήν ἐξασφάλιση φτηνοῦ καί πιθανῶς καλοῦ καφέ γιά ὅλους τούς Ἕλληνες.

Ἄν παρακάμψουμε τή διαστροφή τῆς σημασίας τῶν λέξεων καί τό ἀνακάτεμα πρακτικῶν μέτρων καί ἰδεολογημάτων, τότε τό νόημα τῶν νέων μέτρων εἶναι πάνω κάτω τοῦτο: Ὑπάρχει, ἐνδεχομένως, ζήτημα ἐκλογίκευσης τοῦ κέρδους τοῦ χοντρικοῦ ἐμπορίου σέ ὀρισμένα εἶδη διατροφῆς, καί συνεπῶς κάποια πιθανότητα μείωσης τῆς λιανικῆς τιμῆς αὐτῶν τῶν προϊόντων. Ἐπίσης, τό κράτος ἐπιθυμεῖ νά καρπωθεῖ ἕνα μέρος ἀπό τά κέρδη τῶν βιομηχανιῶν, ἐφόσον τό ὑπουργεῖο τά θεωρήσει ὑψηλά. Καί ἀκόμη, τό ἴδιο ὑπουργεῖο θά ἤθελε πολύ οἱ τιμές τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων νά ρυθμίζονται μέ βάση κάποια ποσοστά ἀνάλογα μέ τή σύνθεση τῶν κεφαλαίων τους. Τέλος, νά γίνει τό ἴδιο ὁ γενικός ρυθμιστής τῶν τιμῶν, δηλαδή νά ὑποκαταστήσει τήν ἀγορά.

Ολα αὐτά δέν εἶναι παρά μία ἀκόμη προσπάθεια ρύθμισης τῶν τιμῶν,

προφανῶς τῶν προϊόντων εὐρείας κατανάλωσης. Ὁ ἐμφανής καί ἄμεσος στόχος τῶν μέτρων εἶναι ἡ μείωση τοῦ τιμαριθμικοῦ δείκτη. Αὐτό προκύπτει ἀπό τό πνεῦμα τῆς νέας πολιτικῆς τιμῶν. Σέ ποιούς ὁμως ἀπευθύνεται αὐτή ἡ πολιτική; Οἱ βιομήχανοι, οἱ ἔμποροι καί λοιποὶ συλλέκτες κέρδους δέν πείθονται φυσικά μέ παρόμοιους λόγους. Ἄλλωστε, ὁ καθένας εὐκόλα μπορεί νά καταλάβει ὅτι τό σκέλος τῆς νέας πολιτικῆς πού τυπικά τούς ἀφορᾶ εἶναι οικονομικά ἀσύστατο καί διοικητικά ἀνεφάρμοστο ἢ ἀπλῶς ἀστεῖο, ὅπως ὑποστηρίζουν διάφοροι σχολιαστές. Ξέρουμε ὁμως ὅτι κάθε πολιτική ρύθμιση τῶν τιμῶν ἐπιδιώκει ρύθμιση τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐργαζομένων, γιὰτί μόνο αὐτοῦ τοῦ τύπου τά εἰσοδήματα ἐξαρτῶνται ἀπόλυτα ἀπό τή διακύμανση τῶν τιμῶν. Τά νέα μέτρα ἀπευθύνονται πρῶτ' ἀπ' ὅλα σέ αὐτούς πού διεκδικοῦν ὡστε τά ἡμερομίσθια ἢ οἱ μισθοί τους νά παρακολουθοῦν τόν τιμάρημο. Κι αὐτοὶ εἶναι ὅσοι ἐξαρτῶνται σέ μεγάλο βαθμό ἀπό τήν κυβερνητική εἰσοδηματική πολιτική, δηλαδή οἱ ἐργαζόμενοι τοῦ δημοσίου καί τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα.

Οἱ ἀπεργίες τῶν ἐργαζομένων στήν κοινή ὠφέλεια, καί ἰδιαίτερα τούς τελευταίους μῆνες, τό ἐντονο ἀπεργιακό κίνημα τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν πού ἐκτείνεται σέ ἀρκετούς βιομηχανικούς κλάδους, ἔχουν οικονομικό διεκδικητικό χαρακτήρα. Μιά ματιά στά πολύ ψιλὰ τῶν ἐφημερίδων, ὅπου κάνουν τόν κόπο νά καταχωρήσουν τίς ἐργατικές ἀπεργιακές κινητοποιήσεις, πείθει γιά τήν ἔκταση καί τή σημασία τους. Τό κοινό χαρακτηριστικό σέ ὅλες αὐτές τίς διεκδικήσεις εἶναι τόσο ἡ νομική κατοχύρωση τῆς αὐτόματης τιμαριθμικῆς ἀναπροσαρμογῆς ὅσο καί ὁ τρόπος ὑπολογισμοῦ τῆς καί ὁ χρόνος τῆς καταβολῆς τῆς ἀπό τήν ἐργοδοσία. Τό ἐπίδικο ἀντικείμενο μεταξύ ἐργατῶν καί βιομηχανῶν — βιοτεχνῶν εἶναι ἡ ΑΤΑ.

Σέ ἀντίθεση μέ τήν πρώτη περίοδο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ ἀπό τήν κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ, δέν συζητιέται πλέον κατά πόσο θά συνυπολογίζεται ὁ πληθωρισμός στόν τιμάρημο, ἢ ποιά προϊόντα καί σέ ποιά ποσοστά. Σήμερα οἱ προσπάθειες τῶν ἐργοδοτῶν προσανατολίζονται σαφῶς πρὸς τήν κατάργηση τοῦ ἴδιου τοῦ θεσμοῦ τῆς ΑΤΑ, χωρίς νά προτείνουν μίαν ἄλλη ἐναλλακτική λύση. Εἶναι προφανές ὅτι προτιμοῦν τό παλιό σύστημα ρύθμισης τοῦ ὕψους τῶν ἀποδοχῶν. Οἱ ἐργαζόμενοι, ἀντίθετα, διεκδικοῦν τόν ἴδιο τό θεσμό, καί ἀκόμη τόν ὑπολογισμό τῆς ΑΤΑ στό σύνολο τῶν ἀποδοχῶν τους (μισθός σὺν ἐπιδόματα) καί ὄχι μόνο στό μισθό ὅπως μέχρι σήμερα. Ἡ διεκδίκηση αὐτῆ ἀκολουθεῖ τή λογική τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τῆς κυβέρνησης στοὺς μισθοὺς καί τά ἡμερομίσθια καί φυσικά τή σταθερή ἄνοδο τῶν τιμῶν: Οἱ κάθε εἶδους φορολογικές καί ταμειακές κρατήσεις, ὅπως καί ὁ ὑπολογισμός τῆς ποσοστιαίας κλιμάκωσης τῆς ΑΤΑ, γίνονται στό σύνολο τῶν ἀποδοχῶν. Καί φυσικά οἱ ἀυξήσεις τῶν τιμῶν δέν κάνουν διάκριση μεταξύ ἐπιδομάτων καί μισθῶν.

Η κυβέρνηση, ἐκτός ἀπό τόν πάγιο ἐλεγχό τῆς ΓΣΕΕ — πού τή μοιράζει μέ τό ΚΚΕ — καί τίς ἀντιεργατικές

έπιβολές του υπουργείου 'Εργασίας, επιδίωξε αρχικά τόν περιορισμό της οικονομικής σημασίας του θεσμού της ΑΤΑ με τόν ετεροχρονισμό της καταβολής της. Ταυτόχρονα, διατήρησε τό τρέχον σύστημα ύπολογισμού του τιμάριθμου, πού τό ποσοστό ανόδου του κάθε φορά απέχει αρκετά από τίς πραγματικές αυξήσεις τών τιμών. 'Η πρώτη εμπρακτική αμφισβήτηση του θεσμού από τήν πλευρά της ήταν τό πρόσφατο επεισόδιο κατά τήν ύπογραφή της εθνικής συλλογικής σύμβασης.

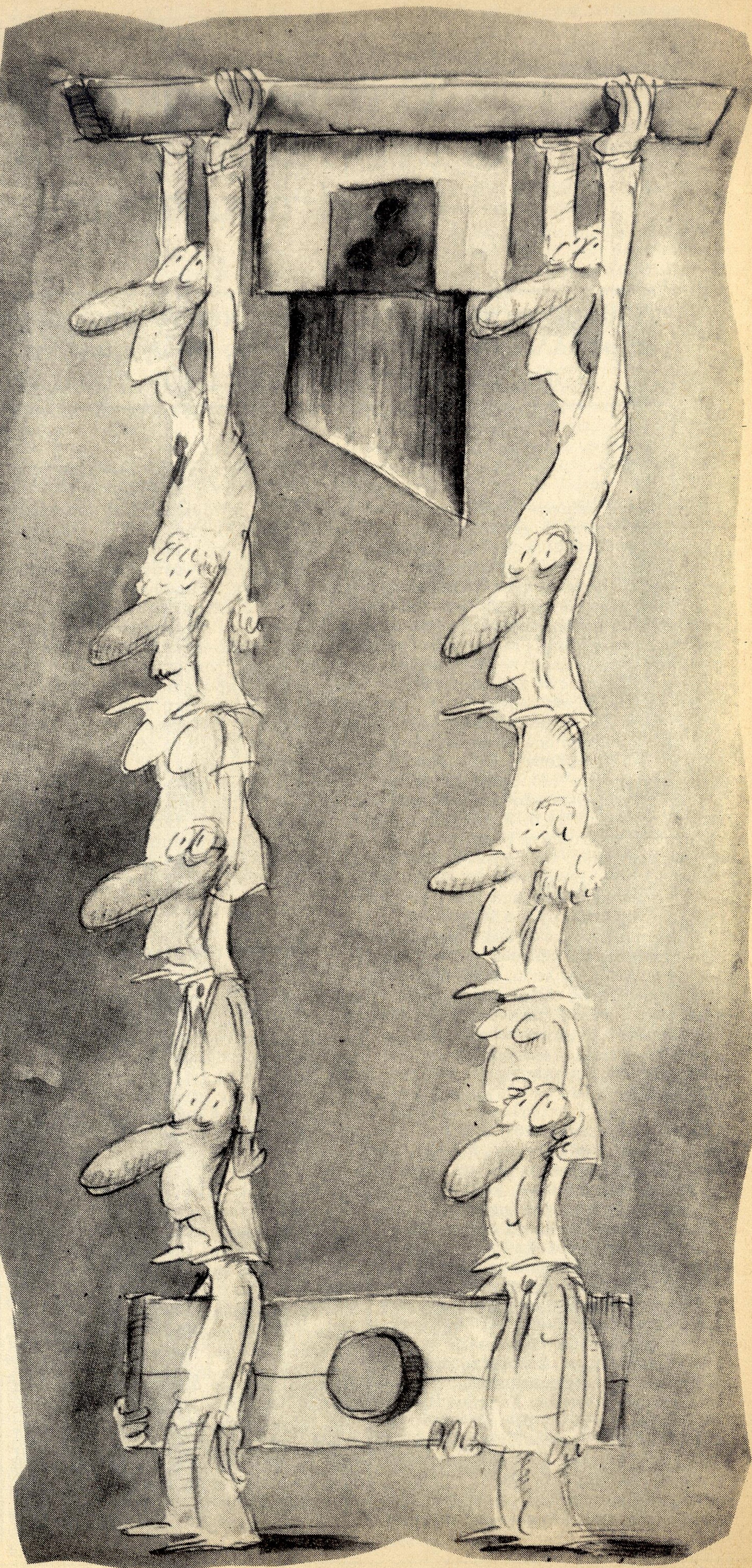
Ωστόσο, δέν φαίνεται νά έχει γίνει από τήν κυβέρνηση ή όριστική έπιλογή της πολιτικής εισοδημάτων πού πρόκειται νά ακολουθήσει. 'Η ένταση του εργατικού απεργιακού κινήματος από τή μία, οί πιέσεις της εργοδοσίας από τήν άλλη και οί διεκδικήσεις τών εργαζομένων στήν κοινή ωφέλεια από τόν κοινό εργοδότη τους, τό κράτος, έντείνουν και σέ αυτό τό καιριο ζήτημα τίς έσωτερικές αντιθέσεις της κυβέρνησης και εμφανίζονται κάποια σημάδια άπραξίας. Οί διεκδικήσεις τών εργαζομένων οδηγούν τήν κυβέρνηση στό νά χρησιμοποιεί όλο τό όπλοστάσιό της αλλά σέ ποικίλες δόσεις. Έτσι, σχεδόν ταυτόχρονα μέ τήν επανεμφάνιση της αστυνομίας στους χώρους εργασίας εξαγγέλλει μία ακόμη πολιτική τιμών, διανθίζοντάς τη μέ μέτρα πού ανήκουν στή σφαίρα της ιδεολογίας.

Μέ τίς φράσεις περί «θεμιτών όρίων κέρδους», «υπερκέρδους», «κατάργησης του δεύτερου χονδρεμπορικού κέρδους» κ.λπ. πριμοδοτεί μία λαϊκιστική δημαγωγία και κυρίως επιδιώκει νά όπλίσει μέ επιχειρήματα τούς ποικίλους φορείς και μηχανισμούς διοχέτευσης της πολιτικής της γιά τίς τιμές και τά εισοδήματα.

Φαίνεται πιά σχεδόν βέβαιο ότι ή κυβέρνηση είναι άποφασισμένη, καταρχήν, νά επιβάλει μία όρισμένη εισοδηματική πολιτική στους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα· και αυτή ή άπόφαση φυσικά δέν αναιρείται από τή νέα πολιτική τιμών.

'Η έπιλογή αυτής της εισοδηματικής πολιτικής περιπλέκεται εξαιτίας τών επερχόμενων εκλογών γιά τό ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Ωστόσο οί λύσεις δέν είναι άπειρες: έλεγχος τών τιμών ή άναίρεση της ΑΤΑ ή και κάποιος συνδυασμός τών δύο. Έπειδή όμως ό έλεγχος τών τιμών και γενικά δύσκολος είναι και τά πρόσφατα μέτρα τόν καθιστούν άπολύτως άνέφικτο, αυτό πού απομένει είναι τό επίδικο αντικείμενο μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένων, δηλαδή ή ΑΤΑ. Στήν περίπτωση πού θά καταργηθεί είναι περίπου βέβαιο ότι θά επιστρέψουμε στό παλιό σύστημα ρύθμισης του ύψους τών μισθών και ήμερομισθίων. Μέ τήν άναίρεση της ΑΤΑ, ό συσχετισμός θά είναι ακόμη δυσμενέστερος γιά τούς εργαζόμενους από ό,τι σήμερα, γιατί χωρίς καμιά θεσμική κατοχύρωση θά διαπραγματεύονται τά μισθολογικά τους αίτήματα από τήν αρχή, κάτω από τό φόβο της αυξανόμενης ανεργίας και μέ τίς συνδικαλιστικές συνθήκες της παραδοσιακής οργανωτικής πολυδιάσπασης σέ σωματειακές και κλαδικές οργανώσεις.

Πέτρος Πιζάνιας

‘Ο ανανεωτικός χώρος, οι ανέντακτοι τής αριστεράς καί οι προοπτικές τους

Λάβαμε τό παρακάτω άρθρο καί τό δημοσιεύουμε πιστεύοντας πώς συμβάλλει στην ανάπτυξη τής συζήτησης καί τών προβληματισμών πού άφορούν τούς αριστερούς του ανανεωτικού χώρου.

Τό παρακάτω κείμενο - άπάντηση μέ τίτλο «‘Ο ανανεωτικός χώρος, οι ανέντακτοι τής Αριστεράς καί οι προοπτικές τους», είχε γραφεί γιά νά δημοσιευθεί στό 3ο τεύχος τής *Ανανέωσης* (περιοδικό τής Κ.Ο. Θεσσαλονίκης του ΚΚΕ έσωτ.). Άν καί ύπήρχε ή ρητή διαβεβαίωση από μέλος τής Συντακτικής Έπιτροπής του περιοδικού, ότι τό κείμενο θά δημοσιευόταν, γιά άγνωστους σέ μάς λόγους δέν είδε τό φώς τής δημοσιότητας.

Έπειδή οι προβληματισμοί πού αναφέρονται στό κείμενο δέν ανήκουν μόνο σέ μένα αλλά άπασχολούν καί αρκετούς άλλους συντρόφους του «Ρήγα» καί του κόμματος στή Θεσσαλονίκη καί έπειδή θεωρώ σωστό αυτοί οι προβληματισμοί νά γίνονται γνωστοί στό χώρο τής ανανεωτικής αριστεράς, έκρινα σκόπιμο νά άπευθυνθώ στόν *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*.

Δύο ήταν τά έρεθίσματα πού μέ ώθησαν νά γράψω τό κείμενο αυτό:

1. Δύο παράγραφοι σέ δύο σημειώματα του προηγούμενου τεύχους του περιοδικού *Ανανέωση*. Δηλαδή, ή παράγραφος I του σημειώματος τής σύνταξης, *Ανανέωση*, τεύχ. 2, σελ. 3 πού λέει: «Ένα άλλο (έννοει τμήμα τής ανανεωτικής Αριστεράς) καθυστερεί, έγκλωβισμένο σέ προτάσεις επί τής διαδικασίας γιά τόν περίφημο ‘φορέα’». Καί ή παράγραφος II στό άρθρο του Δημ. Γιατζόγλου «Στά 65 μας χρόνια», *Ανανέωση*, τεύχ. 2, σελ. 8, πού λέει: «Ξέρουμε σήμερα πώς ή ανάπτυξη ενός τέτοιου κόμματος (έννοει μαζικό, αυτόνομο, ανανεωμένο, κομμουνιστικό κόμμα) ξεπερνά τούς πειρασμούς καί τίς πιέσεις τής συγκυρίας γιά άσαφή πολιτικά μορφώματα καί άποτελεί καθήκον μιās μακριάς καί δύσκολης φάσης».

2. Η ύπαρξη έντονων ιδεολογικοπολιτικών ζυμώσεων στό χώρο του ΚΚΕ έσωτ. καί τής ανανεωτικής Αριστεράς γιά τό ζήτημα του κομματικού φορέα. Πιό συγκεκριμένα, ή ύπαρξη τριών άρθρων πού σηματοδοτούν αυτές τίς ζυμώσεις: α) του Λεωνίδα Κύρκου (*Αριστερά σήμερα*, τεύχ. 3), β) του Αριστείδη Μανωλάκου (*Ελευθεροτυπία*, 27.11.1983) καί γ) του Άγγελου Έλεφάντη (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχ. 3).

Ταυτόχρονα, βέβαια, οι προβληματισμοί, οι ιδέες καί ή άγωνία μας γιά τήν ά-

ναίρεση τής αυτάρκειας καί αυτοεπιβεβαίωσης του ΚΚΕ έσωτ., γιά τήν άναίρεση τής τεχνοκρατικής του σχέσης μέ τό μαζικό κίνημα, γιά τήν άναγκαιότητα τομής στην πορεία τής κομμουνιστικής ανανέωσης, γιά τήν ένότητα, τή ένδυνάμωση, τή συσπείρωση καί ένεργοποίηση τών ανανεωτικών δυνάμεων καί τών ανέντακτων τής αριστεράς τοποθετούν τή σφραγίδα τους στην καταβολή αυτού του κειμένου.

Μία προκαταρκτική παρατήρηση: Έπειδή σημασία έχει όχι μόνο τό τί άπαντάει κάποιος αλλά καί πώς τό άπαντάει, πρέπει νά δηλώσουμε πώς γιά μιā μαρξιστική άνάλυση «ή γνώση γιά τό πραγματικό μιās κατάστασης δέν προϋπάρχει αλλά έρχεται στό τέλος τής άνάλυσης πού δέν είναι δυνατή παρά μόνο στή βάση τών έννοιών του Μάρξ καί όχι μόνο στή άμεση έκφανση του συγκεκριμένου».¹

Κάτι σάπιο ύπάρχει ανάμεσά μας

Τό παραπάνω σημείωμα τής σύνταξης, διατυπώνοντας τή διαπίστωση πώς ένα τμήμα τής ανανεωτικής Αριστεράς καθυστερεί έγκλωβισμένο σέ προτάσεις επί τής διαδικασίας γιά τόν περίφημο «φορέα», καταρχήν ψεύδεται. Διότι είναι ολόκληρη πλέον ή ανανεωτική Αριστερά (κι όχι ένα άλλο τμήμα τής) πού συζητά γιά τό φορέα? Καί οι δυνάμεις τής ανανεωτικής Αριστεράς πού βρίσκονται μέσα στό ΚΚΕ έσωτ. — καί πού κατά τήν έκτίμηση του σημειώματος τής σύνταξης είναι οι πιό σημαντικές καί άσχολούνται μόνο, πάντα κατά τήν ίδια έκτίμηση, μέ τή διατύπωση μιās εϋστοχης πολιτικής πρότασης έξουσίας — συζητούν έντονα γιά τόν «περίφημο» φορέα καί αναπτύσσουν αξιόλογους προβληματισμούς. Υπάρχει όμως καί κάτι περισσότερο. Άπ’ ό,τι γνωρίζουμε, τό θέμα «του φορέα» έχει συζητηθεί στά ανώτερα καί ανώτατα όργανα του κόμματός μας. Αξίζει μάλιστα νά σημειωθεί ότι οι μόνες διαφωνίες πού άκούστηκαν σ’ αυτές τίς συζητήσεις ήταν — πάλι άπ’ ό,τι γνωρίζουμε — σέ ποιά χρονική στιγμή θά μπορούμε στή διαδικασία ύλοποίησης τών πρακτικών προτάσεων γιά τό φορέα. Μόνο κάποιοι ζέμ-

παρκοί καί ξεχασμένοι στά μουσεια τής ιστορίας δέν έχουν κατανοήσει ή δέν θέλουν νά κατανοήσουν τί συμβαίνει. Τέτοιοι φαίνεται πώς είναι καί οι συντάκτες του σημειώματος.

Πρέπει όμως από τήν άλλη νά έπισημά- νουμε ότι τέτοιας λογής σημειώματα έρχονται σέ άναντιστοιχία μέ θέσεις άνώτατων όργάνων καί καταστρατηγούν τίς μεθοδεύσεις του κόμματός μας, άφου του μειώνουν τή φερεγγυότητά του.

Γιά τήν ταμπακίερα τώρα. Υποθετικά, άς δεχθούμε ότι ένα μόνο τμήμα τής ανανεωτικής αριστεράς συζητά ή καθυστερεί έγκλωβισμένο σέ προτάσεις επί τής διαδικασίας γιά τό φορέα.

Αυτό πού θά πρέπει νά εξετάσουμε είναι εάν ισχύει ότι οι προτάσεις γιά τό φορέα είναι επί τής διαδικασίας. Θα παραθέσουμε σέ λίγο τήν προβληματική τών τριών άρθρων πού προαναφέραμε γιά νά δείξουμε ότι οι προτάσεις γιά τό φορέα δέν είναι προτάσεις «επί τής διαδικασίας» αλλά επί του πρακτέου, είναι δηλαδή πρακτικές προτάσεις.

Ο Λεωνίδας Κύρκος — μέλος του Ε.Γ. γιά νά μήν ξεχνιόμαστε — προσδιορίζει τήν πρακτική του πρόταση γιά τό φορέα στό ξεπέραςμα του ιστορικού σχίσματος σοσιαλιστών — κομμουνιστών μέσα από νέες φόρμες. Οι νέες αυτές φόρμες πού θά ύπάρξουν πρέπει νά συγκρουστούν, άπ’ ό,τι λέει ο Κύρκος, μέ τήν τριτοδιεθμιστική άντίληψη καί πρακτική.

Γιά δσους κομματικά γράμματα γνωρίζουν αυτό σημαίνει πώς θά πρέπει νά άνοίξουν «κάποιες» διαδικασίες άφου θά χρειαζόμαστε πλέον μιā διαφορετική θεώρηση του κράτους, μιā διαφορετική θεώρηση τής μετάβασης προς τό σοσιαλισμό, όπως επίσης καί μιā διαφορετική θεώρηση γιά τό κόμμα καί τό μαζικό κίνημα. Ο Άρ. Μανωλάκος προσδιορίζει τήν επί του πρακτέου πρόταση στην τομή πού πρέπει νά ύπάρξει στην πορεία του ΚΚΕ έσωτ. σέ σχέση μέ τίς άλλες δυνάμεις τής ανανεωτικής καί ανέντακτης Αριστεράς. Η πρότασή του πολύ συγκεκριμένη: ύπαρξη ενός σχήματος ΚΚΕ έσωτ. — συνεργαζόμενων όχι μόνο πριν άπό τίς έκλογές αλλά καί στην «καθημερι-

νή πολιτική δράση». Ο Άγ. Ήλεφάντης, τέλος, θεωρεί ότι πρέπει να υπάρξει «ένα μπλόκ άριστερών μέσα στον ίδιο πολιτικό συνασπισμό» που θα ξδινε σ' όλους μαζί ένα πολιτικό επίπεδο δράσης.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, και τό έχουμε δείξει, ότι οι προτάσεις για τό φορέα είναι επί του πρακτέου και όχι, όπως αὐθαίρετα ισχυρίζεται τό σημείωμα τής σύνταξης, επί τής διαδικασίας.

Εκείνο όμως που διαφαίνεται καθαρά από τήν ανάλυσή μας είναι ότι οι συντάκτες του σημειώματος δέν μιλοῦν σοβαρά και δέν έχουν διόλου ασχοληθεῖ με τούς προβληματισμούς και τίς ζυμώσεις που υπάρχουν για τό φορέα.

"Όσα δέν φτάνει ἡ ἀλεπού..."

Μπορούμε όμως στή συνέχεια να προχωρήσουμε και να ξεετάσουμε τά γραφόμενα τής δεύτερης παραγράφου. Διατυπώνει στό σημείωμά του ὁ Δημ. Γιατζόγλου ότι: «Ξέρουμε σήμερα πώς ἡ ανάπτυξη ἑνός τέτοιου κόμματος — (έννοει μαζικό, αυτόνομο, ανανεωμένο, κομμουνιστικό κόμμα — διάβαζε μ.α.α.κ.κ.) — ξεπερνά τούς πειρασμούς και τίς πιέσεις τής συγκυρίας για ἀσαφή πολιτικά μορφώματα και ἀποτελεῖ καθήκον μιᾶς μακριᾶς και δύσκολης φάσης». Ἐνδιαφέρουσα αντίληψη, πολιτικά σοβαρή και ἀκατάσχετα σεχαριστική.

Τί είχες Γιάννη — τί είχα πάντα. Κάθομαι στήν καρέκλα, δέν με χωράει. Κόβω τά πόδια μου. Εἶμαι μέσα στήν πραγματικότητα.

Πρώτη ἐρώτηση: Ἀπό πού γνωρίζουμε ότι ἡ ὑπαρξη ἑνός μ.α.α.κ.κ. ξεπερνά τούς πειρασμούς τής συγκυρίας; Ἀπό ποιές διεργασίες τό έχουμε κατανοήσει αυτό; Σέ ποιά τέλος πάντων ἡμερήσια διάταξη τής πάλης τῶν τάξεων ἔχει δοκιμαστεῖ και ἔχει ἀποτύχει;

Ἀνοίγει παρένθεση. Θεωρῶ πώς είναι ἀναγκαῖο να καταγράψουμε λακωνικά τούς «πειρασμούς και τίς πιέσεις τής συγκυρίας» που τοποθετοῦν ἐπί τάπητος τό ζήτημα του φορέα — πῶς πάνω δείξαμε ότι δέν πρόκειται καθόλου για ἀσαφές πολιτικό μόρφωμα.

● Διαφαίνεται σήμερα ὄλο και καθαρότερα ἡ ἀποτυχία και ἡ ἀναποτελεσματικότητα του ἐγχειρήματος τής κομμουνιστικῆς ἀνανέωσης, ἡ ὁποία βρίσκεται πλέον μακριά από τίς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν. Οἱ αἰτίες τής φθίνουσας πορείας του κόμματός μας δέν είναι βέβαια θέμα που θα ἀπασχολήσει τό κείμενό μας.

● Ἡ διαμόρφωση σήμερα διευρυμένων ανανεωτικῶν δυνάμεων είναι ἕνα γεγονός ὅπως και ἡ ὑπαρξη ὄλο και περισσότερων συσπειρώσεων και πρωτοβουλιῶν ἀπό ἀνθρώπους που ἔχουν ἀποχωρήσει ἀπό τό ΠΑΣΟΚ, τό ΚΚΕ και ἄλλα κόμματα. Σημαντικό ρόλο σ' αὐτές τίς ἐξελίξεις, κατά τήν προσωπική μου ἀποψη, θα παίξουν ὄσες δυνάμεις θα ἀποχωροῦν ἀπό τά δύο παραπάνω κατονομαζόμενα μεγάλα κόμματα.

Κοντά σ' αὐτούς ὑπάρχει πάντα ἀρκετός κόσμος που ἀποχώρησε ἀπό τό κόμμα μας ἢ ποτέ δέν στρατεύθηκε μαζί του και που βέβαια ἀνήκει στήν ανανεωτική Ἀριστερά και που σήμερα ἐπιζητεῖ με τό ἕναν ἢ τόν ἄλλο τρόπο τήν ἐνεργοποίησή του.

● Ἡ σημερινή πολιτική κατάσταση στό χώρο τής ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐπιτρέπει, σ' ὄσους τήν πιστεύουν, μιά σύγκλιση τῶν ἀριστερῶν ἀνέντακτων και ἀνανεωτικῶν δυνάμεων, οι ὁποῖες μπορεί να παίξουν σημαντικό ρόλο στίς πολιτικές ἐξελίξεις. Κι αὐτό διότι είναι δεδομένη ἡ σαφής ἀδυναμία και ἀποτυχία τής διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ να συγκροστεῖ με τόν ἀστισμό και να ἐγγράψει σάν αἰτημά τής τήν ἀνατροπή τῶν σημερινῶν ταξικῶν συσχετισμῶν.

Ἡ Γιατζόγλου θεωρεῖ πώς πρέπει να ξεπεράσουμε τούς παραπάνω «πειρασμούς» για να ἀσχοληθοῦμε, μᾶλλον μέσα ἀπό χημικούς σωληνες, με τό ἐλπιδοφόρο μέλλον μας, ἔχοντας πάντα κατά νου τό ἐνδοξο και τίμιο παρελθόν ἀλλά ἀγνοώντας συστηματικά τό ΠΑΡΟΝ. Ποιός εἶπε ότι ἡ παράδοση δέν βαραίνει στά μυαλά τῶν ἀνθρώπων; Κλείνει ἡ παρένθεση.

Δέν είναι ὄμως αὐτό τό ζητούμενο. Ὑποθετικά, ἄς δεχτοῦμε ότι ξεπερνάμε τίς «πιέσεις τής συγκυρίας» και κατανοοῦμε τήν ἀναγκαιότητα για τήν ὑπαρξη ἑνός μ.α.α.κ.κ. Θα δείξουμε σέ λίγο τί θα πρέπει να σημαίνει αὐτή ἡ ἀναγκαιότητα.

Ἡ ὑπαρξη ἑνός μ.α.α.κ.κ. ἐπειδή δέν είναι συνώνυμη με τήν ἐκφώνησή της ἀπαιτεῖ πολιτικούς, κοινωνικούς και ὑλικούς ὄρους. Ἄν θέλουμε να ὑποθέσουμε ότι δέν ὑπάρχουν αὐτοί οι ὄροι, ἐκείνο που ἀπαιτεῖται τότε είναι ἡ πρόταση για τή διαμόρφωσή τους. Μιά τέτοια προβληματική ἀπουσιάζει ἐξ ὀλοκλήρου ἀπό τήν παράγραφο που μᾶς ἀπασχολεῖ. Ὁ Γιατζόγλου νομίζω πώς πέφτει σέ μιά βαθιά σεχαριστική - ἀντιμαρξιστική ἀντίληψη. Γιατί μιά μαρξιστική τοποθέτηση για ὄλο αὐτό τό θέμα ἔπρεπε να μᾶς ἔλεγε: ἰδού ἡ θέση που κατέχουμε, ἰδού ἡ θέση που πρέπει να φτάσουμε, ἰδού τί πρέπει να τολμήσουμε, ἰδού ποιές διαδικασίες, ποιό μετασχηματισμοί, ποιό συσχετισμοί και ποιό ὄροι είναι ἀπαραίτητοι για να φτάσουμε ἐκεῖ ὥστε να ἀλλάξουμε τή σημερινή κατάσταση πραγμάτων. Γνωρίζουμε τί εἴμαστε, γνωρίζουμε τί θέλουμε και τό πῶς σημαντικό — που μᾶς χαρακτηρίζει ὡς κομμουνιστές τής ἀνανέωσης — γνωρίζουμε και πῶς να παρέμβουμε και ποιές πρακτικές να υἰοθετήσουμε. Και αὐτό, γιατί ἡ ἱστορία δέν γράφεται σύμφωνα με τίς διαθέσεις και τίς θελήσεις μας, μήτε και με τίς πυθιακές τοποθετήσεις για «δύσκολες και μακριές φάσεις». Ἡ ὑπαρξη ἑνός μ.α.α.κ.κ. δέν κρίνεται μέσα σέ φιλντισένιους πύργους οὔτε ἐπομένως ἐπαφίεται σέ μιά «δύσκολη φάση» του μέλλοντος. Ἡ ὑπαρξη ἑνός μ.α.α.κ.κ. κρίνεται ἀπό τήν ἀναγκαῖα σήμερα τομή που πρέπει να ὑπάρξει στήν πορεία του ΚΚΕ ἔσωτ. και τής κομμουνιστικῆς ἀνανέωσης. Κρίνεται ἀπό τό ἄν θα διαμορφώσουμε σήμερα τούς πολιτικούς, κοινωνικούς, ὑλικούς ὄρους για τήν ὑπαρξη του, παράγοντας πρακτικές ἐξαρχῆς μέσα ἀπό τήν κοινή δραστηριοποίηση τῶν ανανεωτικῶν δυνάμεων και βρίσκοντας ἐκείνες τίς μορφές που θα συσπειρώσουν και τούς ἀνέντακτους τής Ἀριστερᾶς σέ μιά παρέμβαση στους μαζικούς χώρους. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι ἄν υἰοθετήσουμε τήν ἀντίληψη που μᾶς προτείνει ἡ προβληματική τής παραγράφου του Γιατζόγλου θα ὀδηγηθοῦμε με μαθηματική ἀκρίβεια στήν παραπέρα ἀδρανοποίηση και ἀποδιοργάνωση τῶν ἀ-

νανεωτικῶν δυνάμεων, ἐνῶ τό ζητούμενο για τήν ὑπαρξη ἑνός μ.α.α.κ.κ., ὅπως ἔχουμε δείξει, είναι ἡ συσπείρωση και ἡ ἐνεργοποίηση αὐτῶν τῶν δυνάμεων. Καί ὀδηγεῖ στήν ἀδρανοποίηση τῶν ανανεωτικῶν δυνάμεων ἡ προβληματική τής παραγράφου γιατί τίς περιθωριοποιεῖ και τίς παραπέμπει στό ἀπώτερο, ἀπρόβλεπτο σήμερα, μέλλον, ὅπου θα «ἐπανασυνδεθεῖ τό ἑλληνικό κομμουνιστικό κίνημα με τίς κοινωνικές πρωτοπορίες».³

Μήπως ὄμως ὑπερεκτιμοῦμε κάποιες εὐνοϊκές καταστάσεις και ὑποτιμοῦμε κάποια ἄλυτα προβλήματα που ταλανίζουν τήν ανανεωτική Ἀριστερά; Ὁχι, και αὐτό γιατί σήμερα ἀπαιτεῖται να ξαναυπάρξουν οι ἀριστεροί μέσα σ' ἕναν πολιτικό συνασπισμό, ἀπαιτεῖται να υἰοθετηθοῦν συλλογικά ὀργανωμένες, καθημερινές, κοινωνικές παρεμβάσεις που θα τείνουν σέ μιά μόνιμη σύνθεση τῶν ἀπόψεων. Γιατί σήμερα ἀπαιτεῖται να ἀνοιχθοῦν διαδικασίες κοινού πολιτικού προβληματισμοῦ και διαλόγου οι ὁποῖες δέν θα μετατρέπονται σέ λειτουργίες ἐπιτελείων και ἐπαϊόντων, ἀλλά θα συμπυκνώνουν τίς κοινωνικές διεργασίες που προκαλοῦνται ἀπό τή δράση τῶν ανανεωτικῶν δυνάμεων και θα είναι σύστοιχες με τούς ὄρους τῶν μαζῶν για να γνωρίζουμε σέ κάθε στιγμή τί ἀπουσιάζει και ταυτόχρονα να ἀναιροῦμε μιά τεχνοκρατική σχέση με τό μαζικό κίνημα.

Ἡ σημερινή κατάσταση τῶν μαζικῶν κοινωνικῶν κινήματων, ἡ ἰδιαίτερη κινητικότητα που παρατηρεῖται στό χώρο τής Ἀριστερᾶς σήμερα⁴ ἀλλά και μιά συγκεκριμένη ἰδεολογικο-πολιτικο-κοινωνική πρακτική τῶν ανανεωτικῶν δυνάμεων και τά ἀποτελέσματά της, π.χ. στό Ε.Κ.Α. με τήν Ἀυτονομία - Ἀνανέωση, στήν Ο.Ι.Ε.Λ.Ε. και στήν Ε.Ι.Ν.Α.Π., ἀπαιτοῦν να τολμήσουμε, ἀπαιτοῦν μιά τομή στήν πορεία τής κομμουνιστικῆς ἀνανέωσης εἴτε πρόκειται για τόν φορέα εἴτε πρόκειται για ἕνα μ.α.α.κ.κ. Ὁ κύβος ἐρρίφθη.

Μπορεῖ βέβαια στά ...65 μας χρόνια να εἴμαστε πῶς σοφοί ἀλλά στά ...16 μας χρόνια σίγουρα εἴμαστε πῶς τολμηροί και ἀποφασιστικοί.

Αὐτά ὄμως ἐπί του παρόντος και ἄν χρειαστεῖ θα ἐπανέλθουμε.

Σάκης Ξανθόπουλος
Μέλος του Συμβουλίου Πόλης
τῆς ΕΚΟΝ ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ
Θεσσαλονίκης

Υ.Γ. Ἡ καταπληκτική συγκέντρωση του ΚΚΕ ἔσ. Πέμπτη 22 Μαρτίου στο Παλαί ντέ σπόρ, δέν ἀναιρεῖ τίποτα ἀπό τά γραφόμενα του κειμένου μας. Ἀντίθετα, πιστεύω πῶς τοποθετεῖ πῶς ξεκάθαρα τό ἐρώτημα. Πῶς ἐρμηνεύεται να ὑπάρχει ἕνας ὀλόκληρος κόσμος και ταυτόχρονα να ὑπάρχει μιά ὀργανωτική στασιμότητα και μιά μειωμένη παρέμβαση τῆς ὀργάνωσῆς μας;

1. Λ. Ἀλτουσερ, *Θέσεις*, σελ. 153, ἐκδ. Θεμέλιο.
2. Ἐνδεικτικά ἐπισημαίνουμε: Ἀντιθέσεις τεῦχ. 16, Σχολιαστής τεῦχ. 12, Μάρτιος, Ἀντί, τεῦχ. 254 (17.2.1984).
3. Ἄν. Μπριλλάκης, *Τό ἑλληνικό κομμουνιστικό κίνημα*, σελ. 260, ἐκδ. Ἐξάντας.
4. Βλέπε για περισσότερα ἀπόφαση τῆς Κ.Ε. του ΚΚΕ ἔσωτερικῶς στίς 29 Ἰανουαρίου 1984 στήν *Αὐγή*.

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΝΤΑΒΙΝΤ ΡΟΥΣΣΕ
ΣΤΟΝ NOUVEL OBSERVATEUR

«Δέν μᾶς προστατεύουν οἱ Πέρσινγκ ἀλλά οἱ Πολωνοί»

ἀπάντηση στόν Ὑβ Μοντάν, τόν Ἀντρέ Γκλυξμάν
καί μερικούς ἄλλους

Ὁ Νταβίντ Ρουσέ, παλιός τροτσκιστής καί ἀργότερα πολιτικός σύμβουλος τοῦ Ντέ Γκώλ, εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ βιβλίου *L' univers concentrationnaire* (Ἡ στρατοπεδική κοινωνία — 1952). Στή Γαλλία τελευταία ὁ τραγουδιστής Ὑβ Μοντάν καί ὁ νεοφιλόσοφος Ἀντρέ Γκλυξμάν ἄρχισαν μιά φιλοαμερικανική στήν οὐσία ἐκστρατεία ὑπέρ τῆς ἐγκατάστασης τῶν Πέρσινγκ στό εὐρωπαϊκό ἔδαφος διότι τή θεωροῦν τή μόνη δυνατή προστασία ἀπό τή σοβιετική ἀπειλή. Ὁ Ντ. Ρουσέ, ὅπως κι ἄλλοι Γάλλοι ἀριστεροί διανοούμενοι, ἀντιτάχθηκαν βίαια στίς θέσεις Μοντάν — Γκλυξμάν, οἱ ὁποῖες, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, ἔχουν μεγάλη διάδοση καθῶς συνδυάζονται καί μέ κηρύγματα ὑπέρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων πού, ὄντως, παραβιάζονται στίς Ἀνατολικές χῶρες. Παρακάτω, δημοσιεύουμε συνέντευξη τοῦ Ντ. Ρουσέ στό γαλλικό περιοδικό *Nouvel Observateur* (22 Μαρτίου 1984) ὅπου μιλά γιά τά θέματα αὐτά, μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση στήν ἀνάγκη τῆς αὐτοδύναμης καί ἀνεξάρτητης Εὐρώπης.

Nouvel Observateur: Νταβίντ Ρουσέ, μονάχα ἐσεῖς μπορείτε ν' ἀπαντήσετε στήν ἐρώτησή μου. Κάποιες ἐφημερίδες δημοσίευσαν ἕνα κείμενο πού καταγγέλλει τόν Ὑβ Μοντάν καί τόν Ἀντρέ Γκλυξμάν γιά τήν ἐκστρατεία πού ἔχουν ἀνοίξει ἐναντίον τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Ὡστόσο, εἴσατε ἀπό τούς πρώτους στή γαλλική ἀριστερά πού ἀποκάλυψαν, μετά τόν πόλεμο, τήν ὑπαρξη στρατοπέδων στήν ΕΣΣΔ. Ὁ Μοντάν καί ὁ Γκλυξμάν, ἀπό μιά ἀποψη, εἶναι μαθητές σας. Θά ἔπρεπε νά εἴσατε ἱκανοποιημένος πού τούς βλέπετε νά συντάσσονται μαζί σας. Ἐ, λοιπόν, ὄχι! Τούς ἐπιτίθεστε, καί δέν εἴσατε ὁ μόνος.

David Rousset: Ὑπάρχει ἕνα ἐνδιαφέρον φαινόμενο. Πολλοί παλιοί σταλινικοί καί μαοϊκοί ἀλλάξαν. Συμμερίζονται τώρα μιά ὑπερεχθρική στάση καί υἱοθετοῦν μιά φιλοπόλεμη στρατηγική ἀπέναντι στή Σοβιετική Ἐνωση.

Ν.Ο.: Θά ἔπρεπε νά εἴστε ἐνθουσιασμένος, ἀφοῦ ἐσεῖς εἴστε ἕνας ἀπό τούς προδρόμους τῆς ὑπερκριτικῆς.

Ντ. Ρουσέ: Ὑπῆρξα πάντα ἀντισταλινικός, κι εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἤμουν ὁ πρῶτος πού ἀποκάλυψα τήν πραγματικότητα τοῦ στρατοπεδικοῦ σοβιετικοῦ συστήματος. Καί ὀφείλω νά πῶ ὅτι, ἀπό τήν ἐποχή πού ἔκανα τίς ἐρευνές μου, τό 1951, ὡς σήμερα λίγα πράγματα μαθεύτηκαν παραπάνω.

Ν.Ο.: Τά βιβλία τοῦ Σολτζενίτσιν δέν σᾶς ἔμαθαν τίποτα, τουλάχιστον γιά τήν καθημερινή ζωή στά στρατόπεδα καί τόν ἀριθμό τῶν θυμάτων (τά ἑκατομμύρια);

Ντ. Ρουσέ: Ἄν ἀφαιρέσουμε τή λάμψη τοῦ ταλέντου του, ὄχι σπουδαῖα πράγματα. Τό 1951-52 ἡ Διεθνῆς Ἐπιτροπή ἐναντίον τοῦ θεσμοῦ τῶν στρατοπέδων, τῆς ὁποίας ἤμουν μέλος, ἐξέδωσε μιά λευκή βίβλο, *Τό σοβιετικό στρατοπεδικό σύστημα*. Συγκρίνετε αὐτό τό βιβλίο μέ τά βιβλία τοῦ Σολτζενίτσιν. Θά διαπιστώσετε ὅτι τό 1952 ἀποκαλύψαμε ὀλόκληρη τήν ἀλήθεια γι' αὐτό τό σύστημα, τούς μηχανισμούς του, τό ρόλο του στή σοβιετική οἰκονομία ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

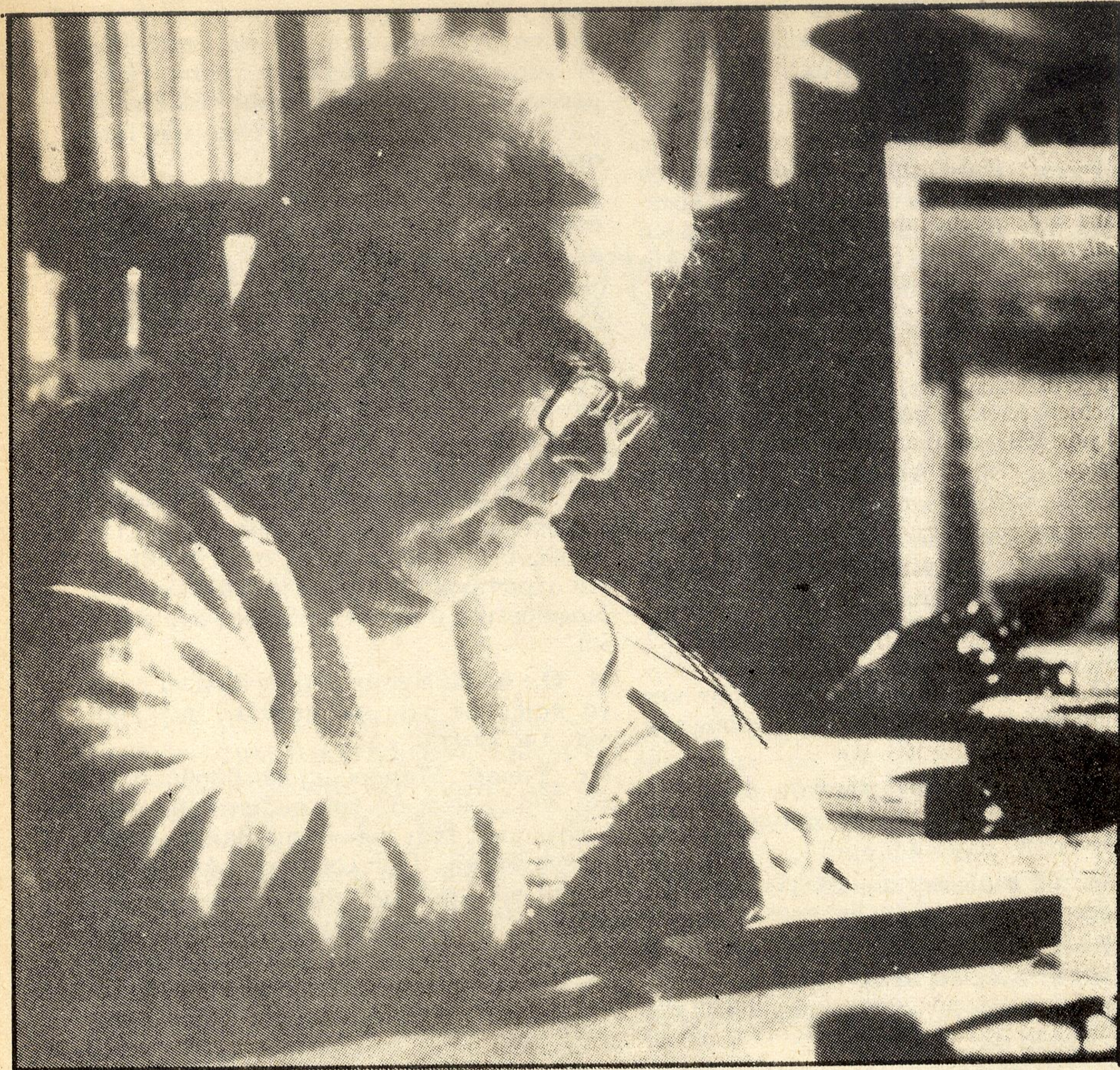
Ν.Ο.: Ἀποκαλύψατε τήν ἀλήθεια ἀπό

τότε μέ ἀδιαμφισβήτητο τρόπο. Ἐκπλήτεστε πού τό ρεῦμα Μοντάν — Γκλυξμάν χρειάστηκε τόσο καιρό γιά νά τή μάθει;

Ντ. Ρουσέ: Θέτετε τώρα ἕνα ἀπό τά πλιό σημαντικά καί τά πλιό δύσκολα προβλήματα. Γιατί βεβαίως δέν κάναμε τήν ἐρευνα μέσα στό ἀπόρητο τῶν γραφείων ἀλλά ἐντελῶς δημόσια. Τήν ἐποχή ἐκείνη ὁ Πιέρ Ντέξ, σήμερα «ἀκράιος», ἀρχισυντάκτης τότε τοῦ κομμουνιστικοῦ περιοδικοῦ *Les lettres françaises*, δημοσίευσε ἕνα ἄρθρο, ὅπου ἔγραφε ὅτι ἤμουν ἕνας «παραχαράκτης». Ἦμουν παραχαράκτης γιατί ἰσχυρίζομουν ὅτι μπορούσε νά συλληφθοῦν ἄνθρωποι στήν ΕΣΣΔ μέ διοικητικά μέτρα. Ἀργότερα, ὁ Πιέρ Ντέξ εἶχε τήν πνευματική ἐντιμότητα νά ἀναγνωρίσει ὅτι ἔκανε λάθος.

Ν.Ο.: Θά ἔπρεπε νά εἴσατε πολύ εὐχαριστημένος πού ὁ Πιέρ Ντέξ καί ὄλοι οἱ «ἀκράιοι» ἀναγνωρίζουν τά λάθη τους καί παραδέχονται ὅτι εἴχατε δίκιο τότε.

Ντ. Ρουσέ: Ὄταν ὁ Σολτζενίτσιν ἐξέδωσε ἔργα του γύρω στό '60, ὄλοι ἀντιδράσανε σάν νά ἐπρόκειτο γιά ἀποκάλυψη.

Ἡ τεράστια δημοσιότητα πού δόθηκε στίς ἔρευνές μας μετά τόν πόλεμο δέν ὠφέλησε σέ τίποτα. Ὁ κόσμος τά εἶχε ὅλα ξεχάσει. Κι εἶναι πολύ σοβαρό. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι σέ δέκα χρόνια θά ξεχάσουν ἐπίσης ὅλα ὅσα ἔγραψε ὁ Σολτζενίτσιν.

Πρὶν ἀπό τόν Σολτζενίτσιν, ὑπῆρξε τό 20ό καί τό 22ο συνέδριο τοῦ Κ.Κ. τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Οἱ ἐκθέσεις τοῦ Χρυστοσόφ ἐπιβεβαίωσαν σέ μεγάλο βαθμό αὐτά πού λέγαμε, ὕστερα μεσολαβεῖ ὁ Σολτζενίτσιν. Ἀλλά καί ὁ Χρυστοσόφ καί ὁ Σολτζενίτσιν δέν προσκομίζουν τίποτα τό ἀγνωστο. Φυσικά, ἡ ὑπαρξη τῶν στρατοπέδων ἦταν τό σημεῖο ἐκκίνησης ἑνός στοχασμοῦ γιά πολλούς ἀνθρώπους. Ἐγώ ὁ ἴδιος ἤμουν τροτσκιστής, δηλαδή δεχόμουν τή θέση ὅτι ἡ ΕΣΣΔ εἶναι ἕνα ἐργατικό κράτος ἐκφυλισμένο. Ἡ ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπό ἀνθρώπο στά στρατόπεδα καθιστοῦσε ἀβάσιμη τήν ἰδέα τοῦ ἐργατικοῦ κράτους. Τά ἔγραψα ὅλα αὐτά τότε.

Ν. Ὁ.: Οἱ τέως σταλινικοί λένε σήμερα ὅτι ὁ σταλινισμός δέν εἶναι ἐκτροπή ἀλλά ἀναπόφευκτο προϊόν τοῦ μαρξιστικοῦ σοσιαλισμοῦ. Θά ἔπρεπε νά τοὺς συγχαρεῖτε πού ἐπιτέλους κατάλαβαν. Κι ὁμως σᾶς δίνουν στά νεύρα...

Ντ. Ρουσέ: Μ' αὐτούς ἔχω δυό βασικές διαφορές. Πρῶτον, δέν πιστεύω καθόλου ὅτι ὁ σταλινισμός εἶναι ἡ λογική προέκταση τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης τοῦ 1917. Πιστεύω ἀντίθετα ὅτι ὁ σταλινισμός γεννήθηκε ἀπό τήν ἡττα τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης. Δέν εἶναι ἡ ἐπανά-

σταση ἀλλά ἀντίθετα ἡ κατάρρευση τῆς ἐπανάστασης πού δημιουργεῖ τό σταλινισμό.

Ν. Ὁ.: Σ' αὐτό θά μπορούσέ κανεῖς νά σᾶς ἀπαντήσῃ εὐκόλα: Ἔστω, ἡ ρώσικη ἐπανάσταση καταποντίστηκε. Ἀλλά ἡ κινεζικὴ ἐπανάσταση ἐξουδετερώθηκε ἐπίσης; Καί ἡ κουβανέζικη; Καί ἡ βιετναμέζικη; Ὡστόσο ὅλες παρήγαγαν, σέ γενικές γραμμές, τό ἴδιο σύστημα. Δέν εἶναι συγκλονιστικό;

Ντ. Ρουσέ: Φαινομενικά, ναί. Στήν πραγματικότητα ὁμως, ἡ ἡττα τῆς κινεζικῆς ἐπανάστασης συντελεῖται ἀπό τό 1926, ὅταν τό Κουόμιντανγκ συντρίβει τοὺς κομμουνιστές στίς πόλεις.

Ν. Ὁ.: Τό γεγονός ὅτι ὅλες οἱ μαρξιστικές ἐπαναστάσεις παρήγαγαν τό ἴδιο πολιτικό σύστημα δέν σᾶς φαίνεται περίεργο;

Ντ. Ρουσέ: Εἶναι φανερό ὅτι τό σταλινικό σύστημα, καθὼς ἔγινε ἰσχυρό, ἐπέδρασε σοβαρά σ' ὅλα τ' ἄλλα. Μὲ τόν ἴδιο τρόπο, ἡ γαλλικὴ ἀστική ἐπανάσταση βοήθησε φυσιολογικά τίς ἀστικές τάξεις τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Σ' αὐτό τό σημεῖο διαφωνοῦμε μὲ τόν Γκλυξμάν καί μὲ τόν Μοντάν. Καί εἶναι μιά οὐσιαστικὴ διαφωνία. Γιατί πιστεύω ὅτι, ἀν πολλά πράγματα στό ἔργο τοῦ Μάρξ εἶναι ὄχι ξεπερασμένα ἀλλά ἀναχρονιστικά, αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι ἡ κοινωνία ἔχει ἀλλάξει. Ἀλλά ὁ μαρξισμός ὡς μέθοδος ἀνάλυσης τῆς κοινωνίας, εἶναι ὡς τὰ τώρα ἡ πιό ἀποτελεσματικὴ.

Ν. Ὁ.: Παραμείνατε μαρξιστής. Αὐτοὶ ὄχι.

Ντ. Ρουσέ: Παρέμεινα ὡς πρὸς τή μέθοδο ἀνάλυσης πού πρέπει νά ἐφαρμόζω καί γιά τήν κοινωνία μας καί γιά τή σοβιετικὴ κοινωνία.

Ν. Ὁ.: Τό ὅτι εἴσατε μαρξιστής θά μπορούσε νά σᾶς ἐπιτρέπει νά καταλαβαίνετε καλύτερα τόν κίνδυνο πού ἀντιπροσωπεύει ἡ ΕΣΣΔ κι ἔτσι νά συνδεόσαστε μὲ τό ρεῦμα Γκλυξμάν — Μοντάν.

Ντ. Ρουσέ: Ὁχι. Γιατί διαφωνῶ μαζί τους ἐπίσης στό θέμα τῆς στρατηγικῆς. Ὁ Γκλυξμάν τό ἐξηγεῖ καθαρά. Αὐτό τό ρεῦμα ἔχει ἐπιλέξει τή στρατηγικὴ τῆς σύγκρουσης, καί ἰδιαίτερα τῆς στρατιωτικῆς σύγκρουσης μὲ τήν ΕΣΣΔ.

Ν. Ὁ.: Σᾶς διακόπτω. Θά σᾶς ἔλεγαν ὅτι τῆ σύγκρουση δέν τῆ διαλέξαμε. Ἡ ΕΣΣΔ τῆ διάλεξε.

Ντ. Ρουσέ: Καί σ' αὐτό τό σημεῖο σᾶς λέω ὄχι. Ἡ ΕΣΣΔ βρίσκεται σέ σύγκρουση μὲ τίς ΗΠΑ, ὄχι μὲ τήν Εὐρώπη.

Ν. Ὁ.: Λένε πὼς ἡ Εὐρώπη καί οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀποτελοῦν τό ἴδιο μπλόκ.

Ντ. Ρουσέ: Τό στρατιωτικό μπλόκ μὲ τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες δέν συμφέρει τήν Εὐρώπη.

Ν. Ὁ.: Αὐτὴ ἡ καταπληκτικὴ δύναμη ἡ συγκεντρωμένη ἀπὸ τήν ΕΣΣΔ στό εὐρωπαϊκό ἔδαφος, μπρὸς στήν πόρτα μας, δέν εἶναι ἤδη μιά ἀπειλή; Δέ σᾶς φοβίζει;

Ντ. Ρουσέ: Ὁχι. Ὁ ἄξονας τῆς πυρηνικῆς στρατηγικῆς εἶναι ἡ πρώτη ἐπίθεση, ἐπομένως τό μυστικό. Ἄν ἡ ΕΣΣΔ ἐνεργοῦσε ἐναντίον τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες θά βρίσκονταν αὐτόματα σέ συναγερμό, ἡ ΕΣΣΔ θά ἔχανε τό πλεονέκτημα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καί τελικά τόν πόλεμο. Ἐπίθεση ἐναντίον μας σημαίνει γιά τή Μόσχα ἡττα ἀπὸ τόν κύριο ἀντίπαλό της.

Ν. Ὁ.: Δέν εἶναι μόνο ἡ στρατιωτικὴ πλευρά. Πὼς θά ἐκφράσουμε τήν ἀλληλεγγύη μας μὲ τοὺς φιμωμένους ἀνθρώπους τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, λένε οἱ Γκλυξμάν καί Μοντάν, ἀν δέν πολεμάμε τοὺς ἰθύνοντες τοῦ Κρεμλίνου;

Ντ. Ρουσέ: Δέ νομίζω ὅτι ἡ στρατηγικὴ τῆς μετωπικῆς σύγκρουσης εὐνοεῖ τήν κοινωνικὴ ἀπελευθέρωση τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ. Γιά ἕναν ἀπλό λόγο: οἱ Σοβιετικοὶ θεωροῦνται καί θεωροῦν οἱ ἴδιοι ὅτι εἶναι ἡ δευτέρη παγκόσμια δύναμη. Ἄν αἰσθάνονταν ἀπειλούμενοι δημιουργεῖται ἕνα φαινόμενο ἀναστολῆς. Παρ' ὅλες τίς δυσαρέσκεις καί τίς ἀντιπολιτευτικὲς τάσεις, ὁ λαός γίνεται ἕνα μὲ τήν ἐξουσία, ὅταν αἰσθάνεται ἐξωτερικὴ ἀπειλή. Δέν πρέπει νά κάνουμε λαθεμένες ἐκτιμήσεις. Γιατί τάχα οἱ Ρῶσοι Ἑβραῖοι, πού μετανάστευσαν στό Ἰσραήλ, ἐπιστρέφουν στήν ΕΣΣΔ; Γιατί τό σύστημα, πού σέ μᾶς φαίνεται ἐντελῶς ἀνυπόφορο, ἔχει πλευρές πού τοὺς βολεύουν. Ὁ μισθωτός ἔχει ἐγγυημένο τό μισθό του στήν ΕΣΣΔ.

Ν. Ὁ.: Ὁ Ἀλεξάντρ Σανγκινετί ἔλυσε τό πρόβλημα μὲ μιά φράση: στά στρατόπεδα δέν ὑπάρχει ἀνεργία!

Ντ. Ρουσέ: Ἴσως. Ἀλλά γιά τό μισθωτό πού δέ θέλει νά μείνει ἀνεργός εἶναι μιά χαρά. Πρέπει νά καταλάβουμε αὐτές τίς ἐπιλογές, γιά νά ἔχουμε μίαν εἰκόνα τῆς πολυπλοκότητος τῆς σοβιετικῆς κοινω-

νίας. Κι ύστερα πρέπει να είμαστε σοβαροί. Υπάρχει μία τεράστια διαφορά ανάμεσα στη σταλινική περίοδο και στο σήμερα. Τό επίπεδο της τρομοκρατίας δεν είναι καθόλου τό ίδιο. Επί Στάλιν, όταν οί άνθρωποι του ρεύματος για τό οποίο μιλάμε τώρα ήταν τυφλοί και κουφοί, ή τρομοκρατία ήταν μαζική. Ήπληττε εκατομμύρια Σοβιετικούς. Κανένα μέλος του Πολιτικού Γραφείου δεν ήταν βέβαιο ότι δέ θα συλληφθεί και δέ θα εκτελεστεί τή νύχτα. Όλα αυτά άλλαξαν. Υπάρχει πάντα μία τρομοκρατία. Άλλά είναι επιλεκτική. Είναι πάντα άπεχθής. Όμως για τούς Σοβιετικούς ή διαφορά είναι πολύ μεγάλη. Θα ήθελα να τά λάβουμε υπόψη μας όλα αυτά.

Ν. Ό.: Θέλετε να πείτε: Να πολεμάς τό σοβιετικό σύστημα, εντάξει. Άλλ' όμως πρέπει να τό γνωρίσεις καλά...

Ντ. Ρουσέ: Βεβαίως. Και προπάντων να μή φανταζόμαστε ότι ή σοβιετική κοινωνία είναι ακίνητη. Δεν παύει να κινείται. Πώς να άγνοήσουμε ότι ό πολιτικός μηχανισμός είναι έντελώς νεκρωμένος, ενώ ό,τι είναι πιο ζωντανό στην ΕΣΣΔ κοιτάζει προς τήν Άμερική, τήν Εύρώπη και τήν Ίαπωνία;

Ν. Ό.: Καί φοβάστε μήπως αυτές οί «ζωντανές δυνάμεις» συμμαχήσουν μέ τήν έξουσία, αν ή Δύση αναπτύξει μία στρατηγική σύγκρουσης;

Ντ. Ρουσέ: Φυσικά. Οί Σοβιετικοί δεν είναι διαφορετικοί από μάς. Όταν ή Δυτική Εύρώπη ήταν παντοδύναμη, ή νεολαία της Εύρώπης ήταν περήφανη γι' αυτό. Δεν μπορεί να είναι άλλιώς στην ΕΣΣΔ.

Ν. Ό.: Ό κίνδυνος για μάς λοιπόν είναι πιο άμεσος. Επί Στάλιν, ή ΕΣΣΔ δεν είχε τά μέσα να μάς συντρίψει. Σήμερα όμως ή στρατιωτική ύπεροχή της δεν άπειλεί σταθερά τήν έθνική και άτομική μας έλευθερία;

Ντ. Ρουσέ: Τώρα φτάσαμε στην ουσία. Πρέπει να ξέρουμε καταρχήν ότι, συνολικά, ή δυτική πυρηνική δύναμη είναι άνώτερη από τή σοβιετική.

Ν. Ό.: Αύτή ή διαπίστωση άμφισβητείται, αλλά άς υποθέσουμε πώς είναι σωστή. Η δυτική δύναμη προστατεύει τό άμερικανικό έδαφος. Έμάς μάς προστατεύει;

Ντ. Ρουσέ: Δεύτερη άποψη πού υποστηρίζω. Τό δυναμικό των δυτικών όπλοστασίων είναι άνώτερο από των σοβιετικών όπλοστασίων. Κι αυτό, άπλούστατα, επειδή ή δυτική οικονομία έχει άπείρως άνώτερη άποδοτικότητα. Τρίτη άποψη: Η δυτική Εύρώπη δεν άποτελεί στρατιωτικό στόχο για τούς Σοβιετικούς. Η κυρίαρχη σύγκρουση είναι άμερικανοσοβιετική. Μία στρατιωτική επέμβαση της ΕΣΣΔ στην Εύρώπη θα άπειλούσε τή σοβιετική στρατιωτική ασφάλεια. Μπορώ να σάς τό άποδείξω.

Ν. Ό.: Λέτε λοιπόν ότι ή Εύρώπη είναι άσφαλής;

Ντ. Ρουσέ: Ναι, τό λέω. Γιατί οί ήγέτες της Μόσχας δεν είναι ήλίθιοι, και θα ήμασταν έμείς ήλίθιοι αν τούς περνούσαμε για ήλίθιους. Τό οικονομικό, πολιτικό, δημοκρατικό επίπεδο της δυτικής Εύρώπης είναι πολύ ύψηλότερο από τό επίπεδο της ΕΣΣΔ. Η κατοχή της Εύρώπης θα τούς έθετε τρομερά προβλήματα. Έχουν τή σχετική πείρα. Τήν ασφάλειά μας δεν

τήν έγγυώνται οί Πέρσινγκ αλλά οί Πολωνοί. Η Μόσχα άντιμετωπίζει τεράστια προβλήματα στην Πολωνία.

Ν. Ό.: Ό Βαλέσα είναι πιο «άποτρεπτικός» άπ' τούς Πέρσινγκ;

Ντ. Ρουσέ: Βεβαίως. Ό Βαλέσα και τά συνδικάτα. Η δυτική Εύρώπη δεν άποτελεί για τήν ΕΣΣΔ παρά ένα οικονομικό πεδίο, από τό όποιο προσπαθεί να άντλήσει τά μεγαλύτερα δυνατά όφέλη.

Ν. Ό.: Ό Γκλυξμάν και οί άλλοι δεν λένε ότι ή ΕΣΣΔ θέλει να κατακτήσει τήν Εύρώπη έξαπολύοντας τίσ μεραρχίες της. Λένε ότι ή Μόσχα θέλει να τήν ύπονομεύσει, να έξασθενήσει ήθικά τούς Εύρωπαίους, να τούς άπομακρύνει από τίσ ΗΠΑ και, τελικά, να τούς διαιρέσει.

Ντ. Ρουσέ: Καί βέβαια είναι ένας άπ' τούς στόχους της ΕΣΣΔ, αλλά νομίζω ότι αν συλλάβουμε μία άμυνα άποτροπής καθαρά Εύρωπαϊκή, θα είμαστε, τελικά, σε θέση να άντισταθούμε.

Ν. Ό.: Οί άπόψεις των ειρηνιστών και των σοσιαλδημοκρατών δεν εύνουν τήν ΕΣΣΔ;

Ντ. Ρουσέ: Βεβαίως, έφόσον αναστέλλουν τήν ανάπτυξη των άμερικανικών δυνάμεων στην Εύρώπη.

Ν. Ό.: Έπομένως συμφωνείτε μέ τόν Γκλυξμάν;

Ντ. Ρουσέ: Καθόλου. Έγώ συμφωνώ μέ τούς ειρηνιστές ως προς τούς Πέρσινγκ.

Ν. Ό.: Προτίθεστε να ένισχύσετε τόν δυνάμει έχθρό σας, τήν ΕΣΣΔ;

Ντ. Ρουσέ: Η δύναμη πυρηνικής άποτροπής της Εύρώπης ισχύει για όλους.

Ν. Ό.: Πρός όλες τίσ κατευθύνσεις; Πιστεύετε ότι οί Ήνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να μάς έπιτεθούν;

Ντ. Ρουσέ: Καθόλου, είναι γελοίο. Άλλά δεν θεωρώ περισσότερο πιθανή μία σοβιετική έπίθεση. Είναι επίσης γελοίο.

Ν. Ό.: Άν είμαστε τόσο σίγουροι για τήν ασφάλειά μας, δεν έχουμε παρά να άφοπλιστούμε...

Ντ. Ρουσέ: Η Εύρώπη έχει στρατιωτικά μέσα, κι αυτό είναι καλό. Άλλά υπάρχει μία θεωρία πού τή βρίσκω ιδιαίτερα επικίνδυνη, ή θεωρία της «άπαραίτητης ίσορροπίας δυνάμεων». Είναι λαθεμένη θεωρία. Ποτέ ή Εύρώπη δεν θα άποκαταστήσει μόνη της τήν ίσορροπία. Έπομένως, λένε, πρέπει να ένσωματωθούμε στο άμερικανικό σύστημα. Κι ώστόσο, ή αρχή της άποτροπής συνίσταται στην άνισορροπία των δυνάμεων. Η άποτροπή έχει σκοπό, όχι να κερδίσεις έναν πόλεμο, αλλά να τόν έμποδίσεις, καθιστώντας τήν έπιχείρηση ύπερβολικά δαπανηρή για τόν αντίπαλο. Άν θέλουμε τή δύναμη άποτροπής, δεν μπορούμε να είμαστε ύπέρ της ίσορροπίας των δυνάμεων.

Ν. Ό.: Θέλετε να πείτε ότι δεν έχουμε άνάγκη τίσ Ήνωμένες Πολιτείες;

Ντ. Ρουσέ: Απολύτως. Θα πρόσθετα τό έξής: Άν ή Εύρώπη ως Εύρώπη δεν είναι στρατιωτικός στόχος για τήν ΕΣΣΔ, αντίθετα, ή Εύρώπη ως άμερικανική βάση γίνεται στρατιωτικός στόχος για τή Μόσχα. Τόσο, πού ή παρουσία των άμερικανικών όπλων, των Πέρσινγκ και λοιπών, δεν είναι έγγυηση ασφάλειας αλλά αντίθετα ύποκίνηση για έπιχειρήσεις του αντίπαλου. Σ' έναν πόλεμο ΕΣΣΔ — ΗΠΑ, αν πάρουν τήν πρωτοβουλία οί Ρώσοι, θα έ-

χουν πρώτο στόχο τά άμερικανικά όπλοστάσια στην Εύρώπη, τά πιο επικίνδυνα γι' αυτούς, τά πιο εύάλωτα επίσης. Έπομένως, φυσικά είμαι έναντίον των Γκλυξμάν — Μοντάν, πού είναι ύπέρ των Πέρσινγκ.

Ν. Ό.: Ός προς τί ή ασφάλειά μας διαστέλλεται από τήν ασφάλεια των Ήνωμένων Πολιτειών;

Ντ. Ρουσέ: Οί Ήνωμένες Πολιτείες και ή ΕΣΣΔ δέχονται τήν προοπτική ενός πυρηνικού πολέμου. Οί στρατηγικές τους συλλήψεις άφορούν πολεμικές έπιχειρήσεις και όλοι οί έξοπλισμοί τους είναι συνάρτηση αυτού του δεδομένου. Άντίθετα, οί Εύρωπαίοι, εκτός αν είναι τρελοί, δεν θέλουν τόν πόλεμο μέ τήν ΕΣΣΔ. Θέλουν να έμποδίσουν τούς Σοβιετικούς να τούς τόν κηρύξουν. Η Εύρωπαϊκή στρατηγική είναι στρατηγική άποτροπής, κάτι έντελώς διαφορετικό από μία έπιθετική στρατηγική.

Ν. Ό.: Δέ θα είχαμε λοιπόν κανένα ρόλο να παίξουμε στίς πιο μεγάλες συγκρούσεις της έποχής μας;

Ντ. Ρουσέ: Μπορούμε να βοηθήσουμε τήν άπελευθέρωση του σοβιετικού λαού, ενεργώντας έτσι πού να συμβάλουμε στη διεθνή ύφεση. Όφείλουμε να κάνουμε τά πάντα για να εύνόησουμε λύσεις πολιτικές και όχι στρατιωτικές στην άμερικανοσοβιετική σύγκρουση. Αυτό πού προτείνουν οί Γκλυξμάν και Μοντάν είναι άκριβώς τό αντίθετο. Γι' αυτό διαφωνώ μαζί τους.

Τή συνέντευξη πήρε ό Guy Sitbon
Μετ.: Χ.Π.

Κυκλοφορεί Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΣΗΜΕΡΑ

ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΥΠΑΡΚΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Αυτόνομα κινήματα ειρήνης υπάρχουν και στην Ανατολική Ευρώπη, καίτοι ο όρος κίνημα είναι ίσως λίγο βαρύς. Δεν είναι μαζικά· αν ήταν, θά μιλούσαμε για έντελώς νέα δεδομένα στην Ανατολική Ευρώπη. Οι πληροφορίες, που δύσκολα και με καθυστέρηση φτάνουν στα αυτιά μας (στην προκειμένη περίπτωση τις έχουμε πάρει από το *Labour Focus on Eastern Europe*, Χειμώνας 1984), μαρτυρούν ότι κινήσεις τούτοιες έχουν εκδηλωθεί σε όλες λίγο πολύ τις λαϊκές λεγόμενες δημοκρατίες. Εκτός από την Πολωνία. Γιατί εκεί, φυσικά, υπάρχει η Άλληλεγγύη...

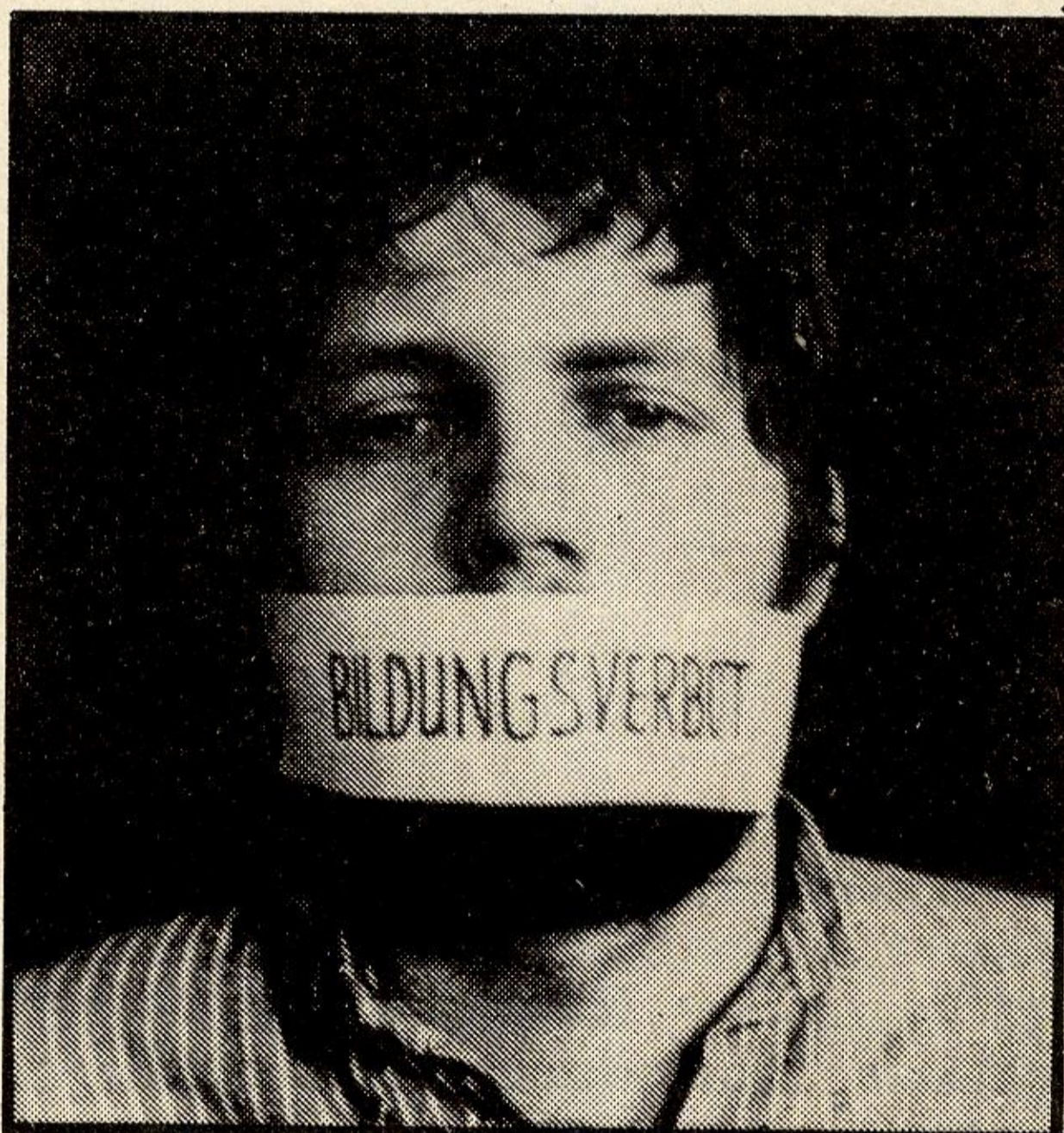
Στήν Τσεχοσλοβακία

Στήν Τσεχοσλοβακία, μεμονωμένα επεισόδια στη διάρκεια του περασμένου καλοκαιριού είχαν φορτίσει την ατμόσφαιρα. Τέτοια ήταν οι συγκρούσεις με την αστυνομία μετά τη ματαίωση μιάς συναυλίας ρόκ (στις ανατολικές χώρες οι συναυλίες ρόκ αποτελούν συχνότατα έναυσμα αντικαθεστωτικών εκρήξεων) και μιά διαδήλωση από πεντακόσια άτομα που, όπως λέγεται, έγινε τη δέκατη πέμπτη επέτειο της σοβιετικής εισβολής. Αν εξαιρέσει όμως κανείς μιά μάλλον αυθόρμητη διαδήλωση από διακόσια εργατοπαιδα στο τέλος της επίσημης πορείας για την ειρήνη στην Πράγα, καμιά ένδειξη αυτόνομου φιλειρηνικού κινήματος δεν υπήρχε στην Τσεχοσλοβακία μέχρι τον περασμένο Οκτώβριο, όταν η σοβιετική κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεσή της να εγκαταστήσει πυραύλους εκεί και στην Ανατολική Γερμανία.

Η πρώτη ένδειξη ήρθε κάπως ανορθόδοξα: με ένα άρθρο στο επίσημο κομματικό όργανο, τη *Ρούντε Πράβο*, που -έπιμένοντας βέβαια στην ανάγκη για την εγκατάσταση των πυραύλων- αναφερόταν στους προβληματισμούς αναγνωστών της για το αν η εγκατάσταση είναι σωστή και αν θα ενισχύσει την εθνική άμυνα. Εκ των υστέρων μάθαμε ότι επρόκειτο για αντίδραση σε αντιδράσεις. Και πράγματι, με αυτή την ευκαιρία η Τσεχοσλοβακία γνώρισε το μεγαλύτερο

κίνημα διαμαρτυρίας από τις αρχές της δεκαετίας του '70, με τις υπογραφές να ξεπερνούν σε αριθμό εκείνες που μαζεύτηκαν στην καμπάνια της Χάρτας 77 για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στις αρχές του Νοεμβρίου, για παράδειγμα, άρχισε να κυκλοφορεί ένα κείμενο διαμαρτυρίας στην εταιρεία Γκεοφίζικα της Πράγας. Οι υπογραφές συνεχίστηκαν παρά τις απειλές ότι οι υπογράφοντες θα απολυθούν και θα καταγγελοθούν στην ασφάλεια. Η τελευταία ανέκρινε όρισμένους προσπαθώντας να τους αποσπάσει όμολογίες, κυρίως σχετικά με το ποιό τους πρότειναν να υπογράψουν. Κατάφερε απλώς να αποσυρθούν τρεις υπογραφές. Στο Μπρνό, πάλι, μαθαίνουμε ότι κυκλοφόρησε ένα - άγνωστο στη Δύση - μακροσκελές κείμενο με 1.500 υπογραφές.

Στήν Τσεχοσλοβακία όμως υπάρχει και η Χάρτα 77. Η σύνδεσή της με τις πρόσφατες διαμαρτυρίες ήταν κάτι παραπάνω από άβιαστη. Την έκανε, πρώτη και καλύτερη, η έξουσία: η STB (Μυστική Αστυνομία) ανέκρινε άμέσως είκοσι περίπου στελέχη της Χάρτας και, όπως αναφέρεται σε ανοιχτή επιστολή πέντε εκπροσώπων της (οι δύο βρίσκονταν στη φυλακή) προς τα δυτικοευρωπαϊκά φιλειρηνικά κινήματα τον Νοέμβριο, τους απείλησε ότι αν η Χάρτα πάρει δημόσια

θέση θα διωχθεί ποινικά ως ύπονομεύουσα την «άμυντική ικανότητα της χώρας».

Τό πρόβλημα των πυρηνικών όπλων είχε ήδη αρχίσει να κουβεντιάζεται ζωηρά στους κόλπους της Χάρτας, σε κλειστούς αρχικά κύκλους. Η πρόσφατη άφορμή όμως επέτρεψε να κυκλοφορήσει ένα ακόμα κείμενο διαμαρτυρίας που τό υπογράφουν, στην Πράγα, 1.000 άνθρωποι. Ανάμεσά τους και επιφανή στελέχη της Χάρτας, όπως ο θεατρικός συγγραφέας Βάκλαβ Χάβελ, πλάι σε ιερωμένους της Ευαγγελικής και της Καθολικής Εκκλησίας.

Ο φόβος λοιπόν της κυβέρνησης έχει μεταξύ άλλων να κάνει με αυτή την επαφή φιλειρηνικών κινήσεων και Χάρτας 77. Η τελευταία περιλαμβάνει πρώην ηγέτες του Κομμουνιστικού Κόμματος και άλλους αγωνιστές, ανθρώπους δηλαδή ψημένους, ικανούς να συμβουλέψουν ή ακόμα και να καθοδηγήσουν ένα κίνημα πιο μαζικό. Και κυρίως, έξω από τά επίσημα κανάλια. Είναι αυτή ακριβώς η σύνδεση των μελών της Χάρτας με ανθρώπους οι οποίοι δεν είχαν ως τώρα σχέση μαζί της, που φοβάται ο Χούζακ: στην Τσεχοσλοβακία υπάρχουν κάποιες ήδη έτοιμες «υποδοχές» που τό πρόβλημά τους δεν είναι μόνον ο φιλειρηνισμός.

Στήν Ανατολική Γερμανία

Τά πράγματα είναι διαφορετικά στην Ανατολική Γερμανία, χώρα που τό ραδιόφωνό της ανάγγειλε στις 24 Οκτωβρίου ότι κι αυτή έτοιμάζεται να δεχτεί συγκροτήματα «επιχειρησιακών-τακτικών πυραύλων». Στή χώρα αυτή, η Προτεσταντική Εκκλησία έχει αρκετά μεγάλη δύναμη και κύρος. Ταυτόχρονα, τό ειρηνιστικό κίνημα είναι σήμερα εκεί τό πιο μαζικό στην Ανατολική Ευρώπη. Ανάμεσά τους υπάρχει μιά ιδιαίτερα στενή σύνδεση.

Οι ρίζες του σημερινού φιλειρηνικού κινήματος μπορούν να αναζητηθούν στις διαμαρτυρίες, υπό την αιγίδα της εκκλησίας, όταν εισήχθη η υποχρεωτική στρατιωτική εκπαίδευση στα ανατολικογερμανικά σχολεία τό 1978 (ίσως ακόμα και νωρίτερα, στό 1964, όταν δόθηκε τό δι-

καίωμα σέ νέους μέ έντονη θρησκευτική συνείδηση νά υπηρετοῦν ὡς Bausoldaten, δηλαδή σέ μή στρατιωτικές μονάδες. Ὁ μέσος ἀριθμός πού υπηρετοῦσε σέ αὐτές ἦταν περί τούς 600 τό χρόνο· τό 1980 ἔφτασε τούς χίλιους). Ἡ σχέση ὁμως τῶν νέων μέ τήν ἐκκλησία εἶναι ἐν πολλοῖς «πραγματιστική»: πρόκειται γιά μιά ἐκκλησία ἰδιαίτερα «προοδευτική» (ἴσως καί χωρίς εἰσαγωγικά), ἡ ὁποία εἶναι ταυτόχρονα ὁ μόνος θεσμός πού εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπό τό κράτος, ἐπιτρέποντας ἔτσι μιά ἐπαφή ἀνετη, ἀτυπη, χωρίς πολλές ὑποχρεώσεις. Στήν ἐκκλησία λοιπόν ἀναζητᾶ στήριγμα μιά μερίδα τῆς νεολαίας. Ἐκεῖνοι πού, σπρωγμένοι ἀπό τή βαρεμάρα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καί, σάν νά μήν ἔφτανε αὐτό, τή στρατιωτικοποίησή της (γενική στρατιωτική ἐκπαίδευση στά σχολεῖα, συχνές ἀσκήσεις ἐτοιμότητας στίς πόλεις, στρατεύση τῶν γυναικῶν), ἀναζήτησαν ἐναλλακτικές διεξόδους γιά τούς ἑαυτούς τους, μέσω τοῦ ρόκ ἢ ἄλλων «περιθωριακῶν» πολιτιστικῶν δραστηριοτήτων, δημιουργώντας ἔτσι ἕνα ἀτυπο δίκτυο ἐπαφῶν, στέκια καί ἐκδηλώσεις, σέ πνεῦμα ἐπηρεασμένο ἐμφανῶς ἀπό τά δυτικογερμανικά κυρίως μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης. Καί ὄχι μόνο αὐτοί. Γιατί οἱ πάμπολλες ὁμάδες, πού γενικά λέγονται εἰρηνιστικές, εἶναι τελικά ἕνα ἀνομοιογενές σύνολο πού ἀποτελεῖται ἀπό πασιφιστές, ἀντιρρησίες συνείδησης, χριστιανούς, οἰκολόγους, φεμινίστριες, «περιθωριακούς». Καί μαζί ἀριστερούς, ἀντίπαλους τοῦ καθεστώτος. Κοινός παρονομαστής τους, ἡ ἀντίθεσή τους σέ μιά ἐξουσία πού τούς στερεῖ τή δυνατότητα γιά ἔκφραση.

Ἡ κατάσταση αὐτή εἶναι μοιραῖα πρόξενος ἀμηχανίας γιά ὅλους. Καταρχήν γιά τήν ἴδια τήν ἐκκλησία. Τό 1983, ἔτος πού ἐορτάστηκαν τά 500 χρόνια ἀπό τή γέννηση τοῦ Λούθηρου, δίνοντας ἔτσι τήν εὐκαιρία γιά μιά ἀνευ προηγουμένου ἐπίδειξη τῆς σύμπλευσης κράτους - ἐκκλησίας, δέν ἔλειψαν καί τά σημεῖα τριβῆς ἀνάμεσα στούς δύο «εταίρους». Ἡ ἐκκλησία, ἔχοντας ἀνοίξει τίς πόρτες της στίς διαμαρτυρίες ὄλου αὐτοῦ τοῦ κόσμου πού συστεγάζεται σήμερα ὑπό τό ὄνομα τοῦ εἰρηνιστικοῦ κινήματος, εἶναι συνάμα καί ὑπεύθυνη, κατά κάποιον τρόπο, γιά τίς πράξεις του. Δέν μπορεῖ ὁμως νά τίς ἐλέγξει ὅλες· τό κίνημα τῆς ἀμφισβήτησης συχνά τήν ξεπερνᾶ, ἐνίοτε μάλιστα μέ τρόπο ἰδιαίτερα ἐμφανή. Οὔτε μπορεῖ ὁμως νά κλείσει τίς πόρτες της, νά διαχωρίσει τή θέση της ἀπό αὐτό. Κάτι τέτοιο θά προμνηοῦσε ἴσως τό τέλος τοῦ ρόλου της ὡς θεσμοῦ μέ πολιτική καί κοινωνική ἐμβέλεια, ἀφοῦ εἶναι αὐτό ἀκριβῶς τό «ἀνοιγμά» της πρὸς τήν κοινωνία, αὐτή ἡ ἀποδοχή τῶν πάσης φύσεως «ἀνεπίσημων» πρακτικῶν, πού τῆς ἐπιτρέπει νά διατηρεῖ ζωντανές ρίζες σέ μιά κατά τά ἄλλα ὄχι ἰδιαίτερα θρησκευάμενη νεολαία. Ἡ νέα γενιά τῶν Διαμαρτυρομένων ἱερέων αὐτόν τόν κίνδυνο τόν ἔχει καταλάβει καλά.

Ἡ ἐκκλησία λοιπόν ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νά συμμετέχει σέ δημόσιες διαδηλώσεις. Τίς τελευταῖες τίς ἀφήνει, σιωπηρῶς διαχωρίζοντας τή θέση της, σέ μιά μικρή μειοψηφία ἀποφασισμένων ἀμφισβητιῶν, γνωστῶν ἄλλωστε στήν ἀστυνομία, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται κάθε τόσο, ὡς «κοινωνικά ἀπροσάρμοστοι», γιά ἀνάκριση.

Τό κράτος, πάλι, δέν ἔχει καμία διάθεση νά τά βάλει μέ τήν ἐκκλησία. Κάτι τέτοι θά σήμαινε μέτρα μαζικά, δηλαδή τήν ὀριστική καταστροφή τῶν (μόνων ἴσως) προσβάσεων του πρὸς τήν κοινωνία. Πολύ περισσότερο πού μόνο ἡ ἐκκλησία εἶναι δυνατόν νά χαλιναγωγῆσει, κάπως, τή δυσφορία τῆς νεολαίας. Τό κράτος εἶναι ἔτσι ὑποχρεωμένο νά προσπαθῆσει νά ἐλέγξει τήν ἐκκλησία.

Ἡ Ἀνατολική Γερμανία ἔχει ὁμως καί ἕνα λεπτό πρόβλημα πού δέν τό ἔχουν οἱ ὑπόλοιπες ἀνατολικές χῶρες: τίς σχέσεις της μέ τή Δυτική. Τίς θέλει ὅσο τό δυνατόν καλές. Μιά μετωπική ρήξη μέ τήν ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔχει ἰσχυρούς δεσμούς μέ τή Δύση, ἢ μέ τό φιλειρηνικό κίνημα θά σήμαινε ραγδαία ἐπιδεινώσή τους.

Ἡ Ἀνατολική Γερμανία δέχεται μιά ἐντονη πολιτιστική-ἰδεολογική πίεση ἀπό τή Δυτική Γερμανία. Θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι τά καθεστώτα αὐτοῦ τοῦ ἐνός καί διαιρεμένου λαοῦ ὑπόκεινται καθημερινά σέ μεταξὺ τους σύγκριση. Ἡ κυβέρνηση Χόνεκερ πρέπει νά διατηρήσει μιά κάποια «εὐπρόσωπη» εἰκόνα. Δείχνει ἔτσι διατεθειμένη νά μήν ὑποκύψει στόν πειρασμό τῆς «πολιτιστικῆς ὀρθοδοξίας», ὅπως ἄλλωστε ὑπαινίσσεται ἡ συμμετοχή τοῦ Δυτικογερμανοῦ τραγουδιστῆ ρόκ Οὐντο Λίντενμπεργκ στό ἐπίσημο Πρόγραμμα εἰρήνης τῆς κομματικῆς νεολαίας στό Ἀνατολικό Βερολίνο καί ἡ ὑπόσχεση γιά τουρνέ μέσα στό 1984. Ἐπίσημα, λοιπόν, ἡ κυβέρνηση ἀκολουθεῖ γραμμή «ἀνοχῆς» ἀπέναντι σέ κάθε εἶδους δυτικοευρωπαϊκῆς προέλευσης «ἐναλλακτικές» πρακτικές καί τρόπους ζωῆς. Χαρακτηριστική εἶναι ἐδῶ ἡ συνάντηση τοῦ Χόνε-

κερ μέ τούς ήγέτες τών Πράσινων (μέ τή μεσολάβηση μάλιστα τών όποίων άφέθηκε έλεύθερη μιά κρατούμενη). Κάλλιο πράσινοι καί ροκάδες, θά σκέφτεται ό κ. Χόνεκερ...

Οί καλές όμως σχέσεις τής 'Ανατολικής Γερμανίας μέ τή γείτονα είναι ιδιαίτερα έπιθυμητές καί από τούς γείτονες του Συμφώνου τής Βαρσοβίας. 'Η διατήρηση καλών σχέσεων μέ τή Δυτική Γερμανία είναι ζωτικής προτεραιότητας γιά τή Σοβιετική 'Ενωση ως έκφραση μιās κάποιας ύφεσης ή καί ευρωπαϊκής ούδετερότητας άκριβώς λόγω τής επιδείνωσης τών σχέσεων μέ τίς ΗΠΑ. Οί σχέσεις τών δύο Γερμανιών είναι προφανώς τό κλειδί σε μιά τέτοια ίσορροπία.

Μέ βάση τά παραπάνω, τό καθεστώς, στριμωγμένο από πάνω, από δίπλα καί από κάτω, είναι υποχρεωμένο νά έναποθέσει πολλές από τίς έλπίδες του στην εκκλησία. Νά τή βοηθήσει, άκόμα παραπέρα, νά παίξει τό ρόλο πού τής επιφυλάσσει. Χτυπάει λοιπόν άμείλικτα, ποτέ όμως μαζικά. Συλλαμβάνει καί κατά κανόνα έξορίζει τά πιά δυναμικά στοιχεία, άποδεκατίζοντας εκείνες τίς πρωτοβουλίες πού ξεφεύγουν από τόν έλεγχο τής εκκλησίας ή δέν έναρμονίζονται μέ τήν πρός δυσμάς έπιθυμητή εικόνα. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι ή Κοινότητα Ειρήνης τής 'Ιένας. Σέ μιά πόλη μέ μιά εκκλησιαστική ιεραρχία ιδιαίτερα συντηρητική, ή ομάδα τής 'Ιένας έγινε πόλος γιά άριστερούς ανθρώπους, μέ πολιτικό παρελθόν, οί όποιοι έτσι μπόρεσαν νά εκφράσουν π.χ. τήν άλληλεγγύη τους μέ τήν 'Αλληλεγγύη. 'Ο στενός πυρήνας τής ομάδας τής 'Ιένας, ύστερα από συλλήψεις καί φυλακίσεις, βρίσκεται σήμερα έξόριστος στή Δύση...

Πέραν του φιλειρηνισμού

'Αντιφατικά καί κυνηγημένα, τά τόσο διαφορετικά μεταξύ τους «κινήματα ειρήνης» στην Τσεχοσλοβακία καί τήν 'Ανατολική Γερμανία μαρτυρούν ταυτόχρονα καί κάποιες βαθύτερες ανάγκες, κοινές καί στις δύο περιπτώσεις. Γιατί, όπως είπαμε καί στην άρχή, τά φιλειρηνικά κινήματα είναι πέραν του άμιγδως φιλειρηνικού: μιλούν, ρητά ή ύπαινικτικά, γιά τήν κοινωνία τους. Μέ τά λόγια τής εκκλησίας 'Ανατολικογερμανών φιλειρηνιστών πού ό έξόριστος συγγραφέας Γιούργκεν Φούξ έδωσε στή δημοσιότητα: «Δέν μπορούμε νά μιλάμε γιά τήν ανθρωπότητα χωρίς νά κοιτάμε τούς συγκεκριμένους ανθρώπους καί τίς δυνατότητες πού έχουν νά ζήσουν ειρηνικά καί νά απαιτήσουν κάτι τέτοιο από τίς κοινωνίες τους». 'Η μέ τά λόγια του φυλακισμένου επί τρία χρόνια Γίρι Ντίνστμπερ, πρῶην μέλους του τσεχοσλοβακικού κόμματος καί νυν εκπροσώπου τής Χάρτα 77: ό πραγματικός λόγος γιά τή διεθνή ένταση πρέπει νά αναζητηθεί, μεταξύ άλλων, «στην άδυναμία πολλών κυβερνήσεων νά ζήσουν ειρηνικά μέ τούς ίδιους τούς πολίτες τους».

Αυτή ή έπίμονη σύνδεση φιλειρηνικού

κινήματος καί κοινωνίας, ή δυσεύρετη θά έλεγε κανείς στά δυτικά ειρηνιστικά κινήματα, είναι ή μόνιμη έπωδός τών πιά συνειδητοποιημένων, τών πιά ριζοσπαστικών άπόψεων. Γιατί, άν μή τι άλλο, είναι υποχρεωμένες νά ξεκινήσουν από τή διαπίστωση του Ρόλαντ Γιάν, έξόριστου σήμερα μέλους τής ομάδας τής 'Ιένας: «Αυτές οί ομάδες στην ΛΔΓ βασικό στόχο τους έχουν νά διεκδικήσουν τό δικαίωμα άπλως νά άρθρώσουν, καταρχήν, τίς σκέψεις τους, καί μετά νά τούς έπιτραπεί νά τίς κουβεντιάσουν. Πρέπει πρώτα νά έχεις τό δικαίωμα νά μιλήσεις, καί εκεί βρίσκεται τό πραγματικό τους πρόβλημα». Συμπληρώνει, άπευθυνόμενος πρός Δυτικούς φιλειρηνιστές, ό Τσέχος Ντίνστμπερ: «'Όσο μονόπλευρο καί νά φαίνεται, είναι πάντα άπαραίτητο νά ξεκινάει κανείς τακτοποιώντας τό δικό του σπίτι. Παλεύετε ενάντια στην εγκατάσταση τών νέων πυραύλων καί σε αυτό σάς υποστηρίζω. Οί άφειτηρίες μας όμως δέν είναι οί ίδιες. Στην περίπτωση μας τό πιά έπείγον ζήτημα είναι νά κατακτήσουμε τό δικαίωμα νά λέμε τίς άπόψεις μας».

'Ο άγώνας λοιπόν γιά τήν ειρήνη εισάγει, ή μάλλον όφείλεται, σε άλλου τύπου προτεραιότητες. «Στό όνομα τής ειρήνης», λένε οί 'Ανατολικογερμανοί, «άπαιτούμε τήν άποστρατιωτικοποίηση τής δημόσιας ζωής». 'Η Χάρτα 77, δηλώνει ή άνοιχτή έπιστολή της του Νοεμβρίου, θέλει νά εργαστεί γιά νά άνατραπεί ή άνησυχητική διεθνή ένταση· κι αυτό θά τό κάνει μέ τό «νά συνεχίσει άποφασιστικά νά παίξει τό ρόλο πού έχει αναθέσει στον έαυτό της ήδη από τή δημιουργία της έδώ καί έφτά χρόνια - τήν υπεράσπιση τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων».

Μέσω όμως του έθνικού, οί 'Ανατολικοευρωπαϊοί άγωνιστές ψαύουν καί τό παγκόσμιο, τό οικουμενικό. Δέν είμαι πασιφιστής, δηλώνει ό Ρόλαντ Γιάν· άν χρειαστεί θά πάρω όπλο. «Δέν πρόκειται

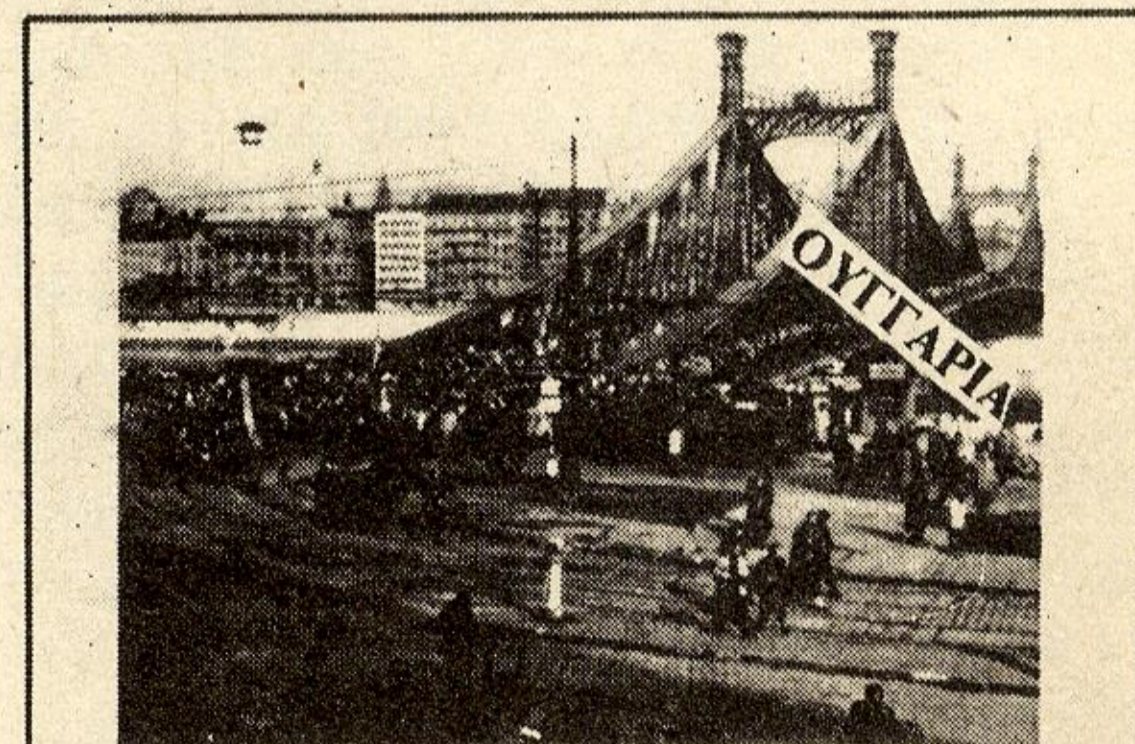
όμως νά πιάσω όπλο στό χέρι μου γιά νά υπηρετήσω σε κάποιον στρατό πού μπορεί κάλλιστα νά καταλήξει νά μέ στείλει στην Πολωνία». Καί συμπληρώνουν οί άνώνυμοι συμπατριώτες του: «Κι έμείς λέμε όχι στους τελευταίους άμερικανικούς πυραύλους. Ζητάμε άκόμα τήν καταστροφή τών σοβιετικών πυραύλων. 'Αλλά δέν ξεχνάμε: ή ειρήνη δέν είναι άπλως ζήτημα πυραύλων». 'Εχει σχέση μέ πολλά. Τελικά όμως ή κουβέντα είναι γιά «μιά κοινωνία πού παράγει δύο τύπους ανθρώπων - εκείνους πού δίνουν διαταγές καί εκείνους πού τίς εκτελούν».

Τά ανατολικοευρωπαϊκά κινήματα ειρήνης βρίσκονται πολύ πίσω από τούς δυτικούς άδερφούς τους από άποψη μαζικότητας· φαίνεται όμως ότι έχουν καί κάμποσα νά τούς μάθουν.

Γ. Κ.

αλληλεγγυη

τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης, συζήτησης καί συμπαραστάσης στους άγώνες τών λαών τής ανατολικής ευρώπης

Καλειδοσκόπιο
Αφγανιστάν : η τραγωδία ενός λαού, με τους Μουζαχεντίν της κοιλάδας του Πανζίρ.
Ουγγαρία : η εξέγερση του '56, το κίνημα δημοκρατικής αντιπολίτευσης.
Ρωσία : οι μηχανισμοί άδρανοποίησης της εργατικής τάξης

Β' Περίοδος Νο 4 - 'Ανοιξη 1984 - 89κ. 120

ΕΟΚ:

Η ΜΕΓΑΛΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΟΡΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΥΤΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η Μάργκαρετ Θάτσερ οδήγησε μιά ακόμα διάσκεψη κορυφής — τή δεύτερη κατά σειρά — σέ άποτυχία. Τό δραμα τής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, από τό όποιο έμφοροϋνται οί περισσότεροι από τούς υπόλοιπους Ευρωπαίους πολιτικούς, τούς καθιστά ιδιαίτερα εύάλωτους στίς πιέσεις τής Μεγάλης Βρετανίας, ή όποία έχει ώς τώρα μπλοκάρει κάθε διαδικασία επίλυσης τών πιό ζωτικών προβλημάτων πού αντιμετώπιζει ή ΕΟΚ. Άλλά ή ικανοποίηση τών απαιτήσεων τής κ. Θάτσερ πού στήν ουσία ζητά ίσοσκελισμό τών χρηματικών εισροών κάθε κράτους — μέλους από και πρós τήν Κοινότητα, θά ήταν ταυτόσημη μέ τή διάλυση τής ελάχιστης οικονομικής βάσης πάνω στήν όποία είναι χτισμένη ή Κοινότητα. Έτσι, είτε ικανοποιηθούν οί απαιτήσεις τής Μεγάλης Βρετανίας είτε όχι, τό αποτέλεσμα θά ήταν τό ίδιο: ή περαιτέρω απομάκρυνση τής Ευρώπης από τήν προοπτική πού είχαν θέσει γι' αυτήν οί «πατέρες» τής Σούμαν, Άντενάουερ και ντέ Γκάσπερι.

Μετά τήν τελευταία Διάσκεψη Κορυφής

Έκ πρώτης όψεως ή λύση φαίνεται νά είναι μία: ή έξοδος ή ή απομάκρυνση τής Μεγάλης Βρετανίας από τήν ΕΟΚ. Έτσι κι άλλως οί Βρετανοί ποτέ δέν θεώρησαν τήν Κοινότητα τίποτα περισσότερο από αυτό πού τώρα τελευταία κατέληξε νά είναι: μιά άπλή τελωνειακή ένωση και μιά κοινή — και «τρελή» — αγροτική πολιτική, πού κι αυτή, κατά τήν άποψη τους, καλύτερα θά ήταν νά μήν ύφίστατο. Κι αυτές οί άπόψεις επικρατούν στό επίπεδο τής πολιτικής ήγεσίας τών Συντηρητικών. Γιατί από κει και πέρα, μέχρι πρόσφατα, τό μέν Έργατικό Κόμμα είχε αντικοινοτική πολιτική, ενώ μιά σφυγμομέτρηση πού έγινε μέσα στό Μάρτιο τού 1984 (και πριν τήν άποτυχία τής διάσκεψης) από τήν εταιρεία Μέρμπλαν έδειξε ότι 55% τών Βρετανών επιθυμούν τήν έξοδο τής χώρας τους από τήν Κοινότητα.

Γιατί λοιπόν δέν φεύγουν οί Βρετανοί από τήν ΕΟΚ; Και γιατί οί υπόλοιποι Ευρωπαίοι — παρ' όλα τά ήχηρά λόγια — δέν δείχνουν ένθουσιασμένοι από μιά τέτοια προοπτική;

Θά μπορούσε καταρχήν νά αναφέρει κανείς ένα κάποιο δίκιο πού υπάρχει πίσω από τίς απαιτήσεις τής κ. Θάτσερ γιά επιστροφή τών χρημάτων πού καταβάλλει ή Μ. Βρετανία στήν ΕΟΚ ως αντισταθμιστικά ποσά γιά τήν εισαγωγή τών φτηνότερων αγροτικών προϊόντων από τίς χώρες τής Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Γιατί έτσι, ή Μ. Βρετανία όντας στήν έβδομη θέση τού πίνακα τών δέκα κρατών τής ΕΟΚ όσον άφορά τό κατά κεφαλήν εισόδημα, καταλήγει νά είναι — μαζί μέ τή Δυτική Γερμανία — οί μόνες χώρες πού πληρώνουν στά ταμεία τής ΕΟΚ περισσότερα από όσα εισπράττουν. Άλλά ή Δυτική Γερμανία, πού είναι ο κύριος χρημα-

τοδότης τής Κοινότητας, άντλεί πολλά όφέλη από αυτήν. Η εξαγωγικά προσανατολισμένη βιομηχανία τής έπωφελεϊται κατά τόν καλύτερο τρόπο από τήν αγορά τών 270 εκατομμυρίων ανθρώπων τής ΕΟΚ. Τό ισοζύγιο έξωτερικού έμπορίου τής ΟΔΓ μέ τήν Κοινότητα όχι μόνο είναι θετικό, αλλά υπερβαίνει κατά πολύ τίς δαπάνες πού ή χώρα αυτή καταβάλλει στά ταμεία τής ΕΟΚ. Κοντά σ' αυτά θά πρέπει νά συνυπολογίσει κανείς και τά πολιτικά όφέλη πού εξασφαλίζει ή ΟΔΓ από τή συμμετοχή τής σέ ένα όργανο, από τό όποιο τής επιτρέπεται νά ασκήσει διεθνή πολιτική, πράγμα πού διαφορετικά θά ήταν εξαιρετικά δύσκολο ή και άπαγορευμένο γιά τήν ήττημένη μεταπολεμική Γερμανία: «Γιά ένα διαιρεμένο κράτος ύπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στήν απομόνωση και στή δυνατότητα νά ασκεί πολιτική στό πλαίσιο τής Ευρωπαϊκής Κοινότητας» (Γκένσερ).

Τελείως διαφορετικά είναι ώστόσο τά πράγματα γιά τούς Βρετανούς. Οί προσδοκίες τού Έντουαρντ Χήθ ότι μέ τήν είσοδο τής χώρας του στήν Κοινότητα τήν 1η Ίανουαρίου τού 1973 θά δινόταν μιά εύκαιρία στή βρετανική βιομηχανία νά ξεπεράσει τήν προϊούσα τεχνολογική τής ύστέρηση (λόγω τής νέας μεγάλης αγοράς και τού ανταγωνισμού) έχουν δέκα χρόνια άργότερα διαψευστεί πλήρως. Άντίστροφα, ήταν οί ευρωπαϊκές βιομηχανίες πού εισέβαλαν στή Μ. Βρετανία και κατακτούσαν ολοένα και μεγαλύτερα ποσοστά στήν έσωτερική αγορά, εκτοπίζοντας βρετανικές εταιρείες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ή αυτοκινητοβιομηχανία: 57% τών αυτοκινήτων πού πουλήθηκαν μέσα στό Ήνωμένο Βασίλειο στό 1983 ήταν κατασκευασμένα στό έξωτερικό.

Έτσι με την πάροδο των ετών η βρετανική οικονομία καταρρέει από το κακό στο χειρότερο: σύμφωνα με στοιχεία του *European Management Forum* η βρετανική οικονομία βρίσκεται σήμερα στη 14η θέση από πλευράς ανταγωνιστικότητας (12η τό 1981). Όσον αφορά την παραγωγικότητα οι βρετανικές επιχειρήσεις βρίσκονται στη 17η θέση ανάμεσα σε 22 χώρες. Έτσι τό 1983 οι Βρετανοί άρχισαν για πρώτη φορά νά εισάγουν περισσότερα βιομηχανικά προϊόντα άπ' όσα μπόρεσαν νά εξαγάγουν, σημειώνοντας ένα παθητικό πάνω άπό πέντε δισ. λίρες Άγγλίας. Τό συνολικό έξωτερικό εμπόριο τής χώρας αυτής με τήν Κοινότητα παρουσιάζει έτσι κι άλλιώς ένα μόνιμο παθητικό, πού τό 1973 ήταν περίπου 1,5 δισ. λίρες και σήμερα βρίσκεται στις 3,5 δισ. λίρες.

Μετά λοιπόν τή διάψευση των βιομηχανικών προσδοκιών είναι ευνόητο γιά ποιό λόγο οι εισφορές γιά τήν κοινή αγροτική πολιτική άρχισαν νά παίζουν τόσο μεγάλο ρόλο γιά τούς Βρετανούς. Πρίν άπό δέκα χρόνια οι εισφορές αυτές ήταν τά «λύτρα» γιά τήν κατάκτηση τής ευρωπαϊκής αγοράς άπό τή βρετανική βιομηχανία. Σήμερα πού συνέβη ακριβώς τό αντίστροφο στό βιομηχανικό τομέα, οι αγροτικές εισφορές είναι άβάσταχτες γιά τούς Έγγλέζους. Η κ. Θάτσερ, σέ όποια ευρωπαϊκή διάσκεψη κι άν βρεθεί δέν λέει παρά τό έξής μονότονο: «Θέλω τά λεφτά μου πίσω».

Μέχρις ενός όρισμένου σημείου έχει δίκιο. Έξάλλου, παρόμοιες ιδιαίτερες καταστάσεις έχουν υπάρξει και κατά τό παρελθόν και αντιμετώπιστηκαν πάντοτε άπό τούς υπόλοιπους εταίρους με πνεύμα κατανόησης. Άκόμα και τό ελληνικό μνημόνιο δέν άποτελεί παρά ένα αίτημα αναγνώρισης άπό τούς Ευρωπαίους κάποιων ελληνικών ιδιαιτεροτήτων πού άπαιτούν ειδικές ρυθμίσεις. Υπήρχε λοιπόν και στην περίπτωση τής Βρετανίας ή διάθεση, άπό τούς υπόλοιπους έννεα, κάποιου συμβιβασμού, πού δέν προβλεπόταν άπό τό γράμμα των συνθηκών. Προτάθηκε έτσι στην κ. Θάτσερ ή επιστροφή ενός δισ. ENM (ή Βρετανία άπαιτούσε 1,5 δισ.). Λέγεται άκόμα ότι ό κ. Μιτεράν, σέ ιδιαίτερη συνομιλία, τής πρότεινε 1 δισ. 100 εκατομμύρια ENM, αλλά ή Βρετανίδα άρνήθηκε πεισματικά. Αυτή ή έλλειψη όποιουδήποτε πνεύματος συμβιβασμού άπέναντι στην καλή θέληση των υπόλοιπων εταίρων πάγωσε τούς Ευρωπαίους. Άπό ένα σημείο και μετά αυτό πού παιζόταν δέν ήταν μερικά εκατομμύρια ευρωπαϊκές νομισματικές μονάδες, αλλά τό ίδιο τό νόημα τής συμμετοχής σέ μία κοινότητα κρατών. Η πρόταση του στείρου έθνικού συμφέροντος άπό τήν κ. Θάτσερ όδήγησε τούς υπόλοιπους σέ μία στάση «κοινοτικής άκαμψίας».

Δόθηκε έτσι ή ευκαιρία στους Ευρωπαίους νά θυμηθούν ότι ή Βρετανία ποτέ της δέν έπένδυσε τίποτα στην ιδέα τής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ότι οι Βρετανοί «νησιώτες» έτσι κι άλλιώς αισθάνονται ξένοι πρós τήν ευρωπαϊκή ήπειρο, ότι γι' αυτούς ή ΕΟΚ δέν είναι παρά μία επιχείρηση. Πολλοί, έχοντας κατά νου τούς ιδιαίτερους δεσμούς των Βρετανών με τούς Άμερικανούς άδελφούς τους (δε-

σμούς πού δέν είναι μόνον συναισθηματικοί, πολιτιστικοί ή έστω έθνικοί, αλλά και άμεσα πολιτικοί, όπως έδειξε ή άπροκάλυπτη βοήθεια πού άφειδώς παρείχαν οι ΗΠΑ στην Μεγάλη Βρετανία κατά τόν πόλεμο των Φόκλαντς μήν τυχόν και μειωθεί τό γόητρο τής πάλαι ποτέ αυτοκρατορίας), έφτασαν μέχρι του σημείου νά διαβλέπουν άμερικανικό δάκτυλο στην όλη υπόθεση. Θεώρησαν δηλαδή ότι ή άδικαιολόγητη έμμογή τής κ. Θάτσερ σέ παράλογες άπαιτήσεις άντανακλάμιάν άμερικανικής έμπνευσης πολιτική πού άποσκοπεί στό μπλοκάρισμα των διαδικασιών εκείνων, οι όποιες είναι σήμερα τόσο επείγουσες προκειμένου νά βγει ή Ευρώπη άπό τήν κρίση και νά ξεπεράσει τήν οικονομική ύστέρηση άπέναντι στις ΗΠΑ και τήν Ιαπωνία. Άλλά τό ξεπέρασμα αυτό είναι έτσι κι άλλιώς συνυφασμένο με τήν πρόοδο τής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ή τελευταία μοιραία συνοδεύεται άπό τήν προοπτική μιας προϊούσας ευρωπαϊκής ανεξαρτησίας άπέναντι στις ΗΠΑ, πράγμα βέβαια πού άπεύχονται οι Άμερικανοί.

Τέτοιες σκέψεις μπορούν νά γίνουν πολλές. Αναλόγως θά μπορούσε νά υποθέσει κανείς ότι ό καβγάς ανάμεσα στους μεγάλους τής Κοινότητας μετατοπίζει τό κέντρο βάρους των προβληματισμών άπό τό ζήτημα τής ανάπτυξης των πιο καθυστερημένων οικονομιών, πού ενδιαφέρει τά μεσογειακά κράτη, πρós ένα άνούσιο μέν ζήτημα, τό όποιο όμως θά ξεπεραστεί μόνον έφόσον συμφωνήσουν μεταξύ τους οι τρεις μεγάλοι. Φοβούνται λοιπόν πολλοί ότι ή συμφωνία αυτή, άν υπάρξει, θά είναι μόνο πρós τό συμφέρον των προηγμένων οικονομιών, ένω οι «μικροί» θά μείνουν άπλώς με τήν ανακούφιση ότι επιτέλους ξεπεράστηκε τό πρόβλημα Θάτσερ.

Άσχετα λοιπόν με τίς υποθέσεις περί του τί πραγματικά επιδιώκει ή Βρετανία,

γεγονός είναι ότι γιά ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τώρα καθυστερεί με τή στάση της τήν αντιμετώπιση των άλλων μεγάλων προβλημάτων τής Κοινότητας, τόσο των έξωτερικών (άνταγωνισμός με ΗΠΑ - Ιαπωνία), όσο και των έσωτερικών (ισόρροπη άνάπτυξη - μονομερής άνάπτυξη των ήδη άνεπτυγμένων οικονομιών). Ίσως αυτός είναι ένας πρόσθετος λόγος πού οι Ευρωπαίοι φάνηκαν τόσο υποχωρητικοί προσφέροντάς της πάνω άπό ένα δισ. ENM, προκειμένου νά τελειώσει αυτό τό ζήτημα και νά άρχίσουν νά συζητούν τά πραγματικά και δύσκολα προβλήματα τής Κοινότητας.

Και είναι τά τελευταία τόσο πειστικά, όσο πεισματάρικη και κοντόφθαλμη είναι ή στάση τής κ. Θάτσερ. Άκούστηκαν έτσι άρκετές φωνές, τόσο άπό όρισμένους πολιτικούς πού πήραν μέρος στην διάσκεψη (Μιτεράν, Παπανδρέου), όσο και άπό τόν ευρωπαϊκό τύπο στις άμέσως επόμενες μέρες, γιά έξοδο τής Βρετανίας άπό τήν Κοινότητα. Άλλά ή χώρα αυτή είναι τόσο μπλεγμένη πιά στά γρανάζια τής Κοινότητας, πού νά μήν τής επιτρέπεται ούτε νά σκεφτεί τήν πιθανότητα άποχώρησής της. Άρκει νά σημειώσει κανείς ότι τό 1983 43,8% των βρετανικών εξαγωγών ήταν εξαγωγές πρós τήν ΕΟΚ. Άμερικανοί και Ιάπωνες επενδύουν κάθε χρόνο τεράστια ποσά στην Βρετανία γιά εργοστάσια πού στοχεύουν στην ευρωπαϊκή αγορά. Άν έφευγε ή Βρετανία άπό τήν ΕΟΚ, οι επιχειρήσεις αυτές θά αναγκάζονταν νά μεταφερθούν σέ άλλα ευρωπαϊκά κράτη, πράγμα πού σύν τοις άλλοις θά σήμαινε μιάν άπότομη άνοδο τής άνεργίας στην Μεγάλη Βρετανία.

Άν έτσι είναι εύκολο νά καταλάβει κανείς γιατί ή κ. Θάτσερ δηλώνει ότι ούτε καν σκέφτεται νά φύγει άπό τήν Κοινότητα, έξίσου ευνόητη είναι και ή στάση των Ευρωπαίων. Πέρα άπό τά μεγάλα λόγια,

από τις κουβέντες που έκτοξεύθηκαν «έν θερμῶ» στη διάρκεια και αμέσως μετά τό τέλος της διάσκεψης, είναι ιδιαίτερα δύσκολο — και ανεπιθύμητο — στους Ευρωπαίους να κινήσουν διαδικασίες για τή «διαγραφή» της Μεγάλης Βρετανίας από τήν Κοινότητα. Όρισμένοι, ὅπως κυρίως οί Γερμανοί, ἔχουν ἄμεσα οικονομικά συμφέροντα πού θά διακυβεύονταν. Ἄρκει νά ἀναφέρουμε ὅτι ἀπό τίς 5,3 δισ. λίρες πού εἶναι τό ἔλλειμμα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Μεγάλης Βρετανίας, οἱ 4,5 δισ. λίρες προέρχονται ἀπό τίς ἀνταλλαγές μέ τή Δυτική Γερμανία, μεταφράζονται δηλαδή σέ ἕνα ἐνεργητικό τῆς τελευταίας πού δέν θά ἦταν βέβαια εὐκολά διαθεσιμῆ νά τό πετάξει στόν ἀέρα. Ἄλλά καί πέρα ἀπό τά στενά οικονομικά συμφέροντα, ὑπάρχουν καί πολιτικά λόγια πού καθιστοῦν τούς ὀραματιστές τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης ιδιαίτερα ἐπιφυλακτικούς μπροστά στό ἐνδεχόμενο τῆς ἀποχώρησης τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Μιά Εὐρώπη χωρίς τό Ἡνωμένο Βασίλειο θά ἦταν λειψή οικονομικά καί στρατηγικά, «περικυκλωμένη», συρρικνωμένη: μία Εὐρώπη σέ ἐκκρεμότητα, πού δύσκολά θά μπορούσε νά δικαιολογήσει τή φιλόδοξη «ἐπεκτατική» ἐπωνυμία τῆς.

Μπροστά στό ἀδιέξοδο, μπροστά στήν ἀναγνώριση ὅτι «μαζί δέν κάνουμε καί χώρια δέν μπορούμε», πολλοί Ευρωπαῖοι ἀναζητοῦν ἄλλου εἶδους λύσεις, πῶς ριζικές. Γνωρίζουν ἐξάλλου ὅτι τά προβλήματα τῆς Κοινότητας δέν ἀρχίζουν οὔτε τελειώνουν στό πείσμα τῆς κ. Θάτσερ.

Κάθε ἄλλο: ἂν ὑποτεθεῖ ὅτι βρισκόταν μία λύση στό θέμα τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τότε, τήν ἐπόμενη στιγμή, ἡ ΕΟΚ θά διαιροῦνταν σέ δύο ἄλλα μέτωπα, τῶν ἀνεπτυγμένων καί τῶν λιγότερο ἀνεπτυγμένων, πού πάλι δέν θά μπορούσαν νά συμφωνήσουν ὡς πρός τήν ἀκολουθητέα πολιτική, πού πάλι θά σκόνταφταν στό πρόβλημα τῆς ἐνίσχυσης τῶν οικονομικῶν αἰχμῆς — προκειμένου νά ἀντιμετωπιστεῖ ὁ ἐξωτερικός ἀνταγωνισμός — πού ἐπιδιώκουν οἱ ἀνεπτυγμένες χῶρες, καί τῆς ἰσορροπίας ἀνάπτυξης πού εἶναι τό αἷτημα τῶν πῶς καθυστερημένων οικονομικῶν.

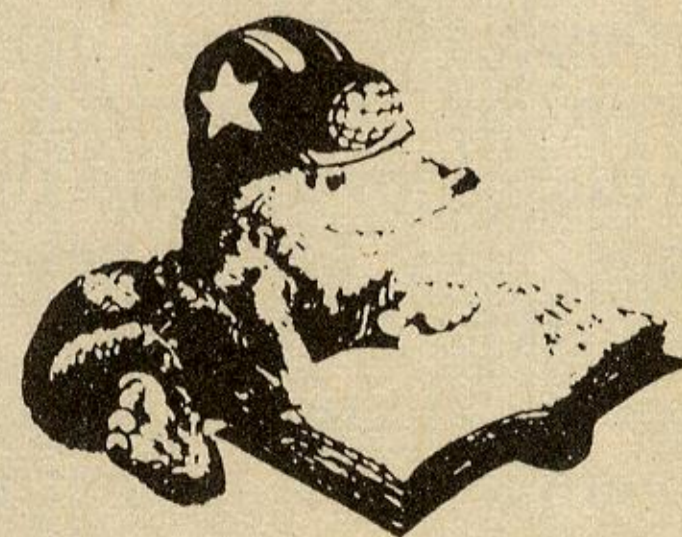
Ἄν λοιπόν ἔφτασε ἡ ὥρα τῶν λύσεων, τότε αὐτές πρέπει νά εἶναι ριζικές. Γι' αὐτό καί οἱ «παλιοί» Ευρωπαῖοι δέν συζητοῦν γιά μία Εὐρώπη τῶν 9, ἀλλά κατευθύνονται γιά μία Εὐρώπη τῶν 6. Καί εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀρκετές νοσταλγικές ἀναπολήσεις ἔγιναν μετά τήν ἀποτυχία τῆς τελευταίας διάσκεψης γιά «ὀμοιοῦσα» ΕΟΚ τῶν 6 πού ὑπῆρχε πρὶν τό 1973. Δέν ἦταν ὅμως μόνο ἡ ἀρθρογραφία στόν εὐρωπαϊκό τύπο πού ἀνακίνησε τό θέμα, ἀλλά καί πολλές δηλώσεις πολιτικῶν ἡγετῶν. Ἐτσι ὁ Γερμανός καγκελάριος μαζί μέ τό Γάλλο πρόεδρο συζήτησαν πρόσφατα τήν προοπτική μιᾶς Εὐρώπης «μεταβλητῆς γεωμετρίας». «Τό πῶς ἀργοκίνητο καράβι δέν πρέπει νά ἐπιβάλλει τήν πορεία» (Κόλ). Σύμφωνα μέ τίς σκέψεις αὐτές, πού ἀποτελοῦν μία παραλλαγή τῆς Εὐρώπης τῶν δύο, ἢ τῶν πολλῶν ταχυτήτων, ἡ ὑπάρχουσα ΕΟΚ διατηρεῖται στή σημερινή της μορφή ὡς ἀπλή τελωνειακή ἐνωσις. Ἄπό κεῖ καί πέρα ὅμως

δημιουργοῦνται μηχανισμοί πῶς προωθημένης πολιτικῆς καί οικονομικῆς συνεργασίας, στοὺς ὁποίους θά μετέχουν οἱ ἔξι παλιοί τῆς Κοινότητας. Προωθείται ἀκόμα ἡ σκέψη γιά πλήρη κατάργηση τῶν συνόρων μεταξύ Γαλλίας, Γερμανίας καί τῶν Κάτω Χωρῶν.

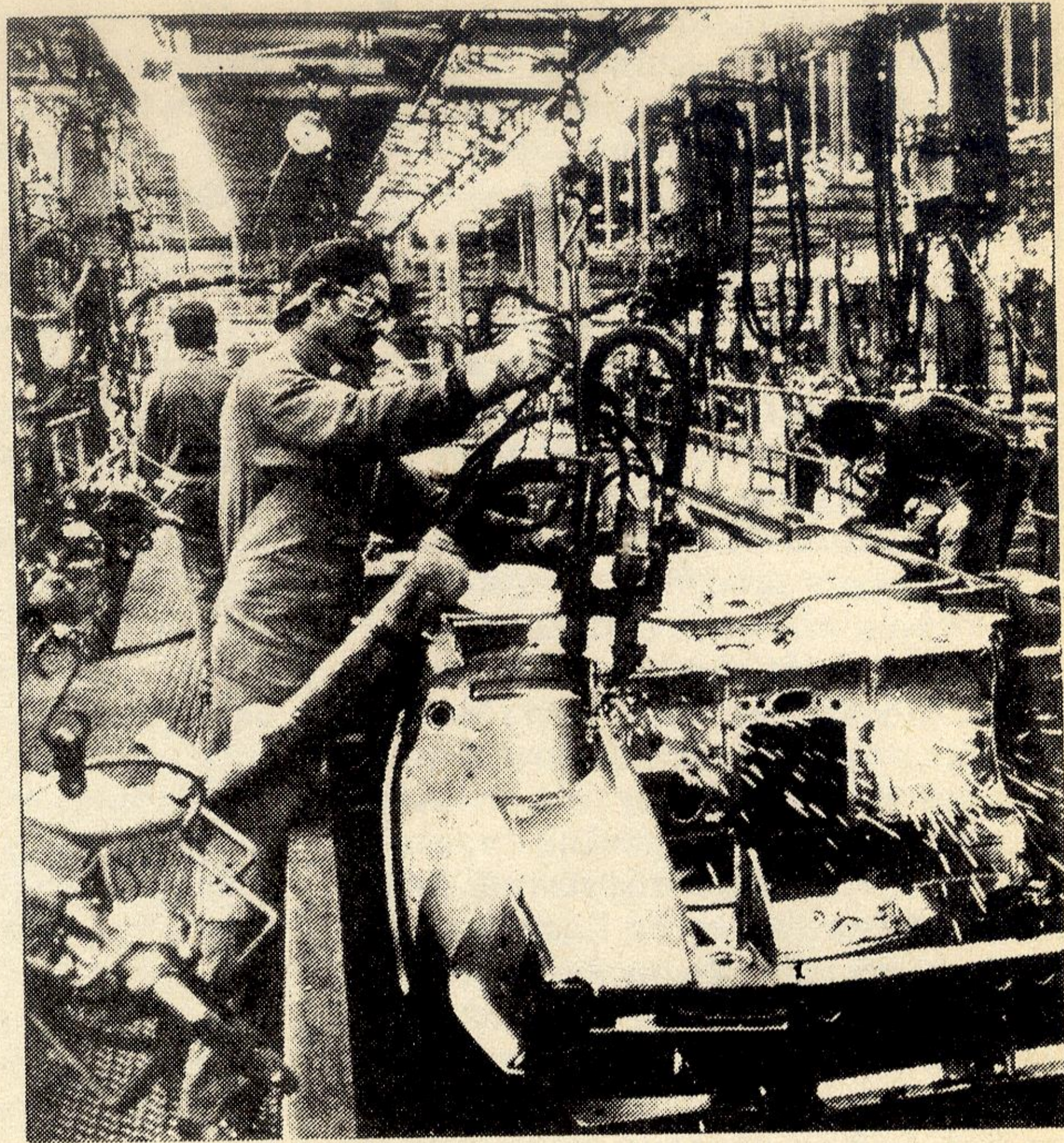
Ἄκόμα καί ὁ πρόεδρος τῆς Κομισιόν κ. Γκαστόν Τόρν ἔριξε πρόσφατα τό βάρος τοῦ ὑπέρ αὐτῆς τῆς προοπτικῆς μιλώντας γιά τήν ἀνάγκη μιᾶς «νέας Μεσίνας». «Θά πρέπει νά ἀναρωτηθοῦμε: θέλουμε νά εἶμαστε δέκα, δώδεκα ἢ ἔξι. Καί κυρίως μέσα σέ ποιά Κοινότητα;». Γιατί «δέν εἶναι δυνατόν νά ὑποκρινόμαστε πῶς ἀνήκουμε σέ μία Κοινότητα καί τήν ἄλλη μέρα νά ἀποδεικνύεται ὅτι ξεκινᾶμε ἀπό τελείως διαφορετική βάση». ...«Ὅπως-δήποτε ἡ Μεγάλη Βρετανία δέν βρίσκεται στό ἴδιο μῆκος κύματος μέ τούς ὑπόλοιπους ἀρχικούς ἐταίρους τῆς Κοινότητας. Ἄλλά αὐτό ἰσχύει καί γιά ἄλλα κράτη. Γι' αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά κάτσουμε τώρα, ἔντεκα χρόνια ἀφότου ἡ Κοινότητα αὐξήσε τά μέλη τῆς σέ 9 καί ὕστερα σέ 10, καί νά σκεφτοῦμε ἐκ νέου... Ἐνα εἶναι σίγουρο: δέν μπορούμε νά συνεχίσουμε νά παίζουμε μέ τήν Εὐρώπη, ὅπως μέχρι τώρα».

Οἱ «ἀκραϊφνεῖς» Ευρωπαῖοι ἔχουν λοιπόν συνοφρυωθεῖ. Καί ἀπ' ὅ,τι φαίνεται δέν ἔχουν σκοπό νά κάτσουν μέ σταυρωμένα χέρια παρακολουθώντας τήν κατάπτωση τῆς ΕΟΚ. Ὅσο γιά μᾶς τούς Ἕλληνες, μπροστά σ' αὐτό τό νέο ἐνδεχόμενο, ἐξᾶκολουθοῦμε νά μὴν ἔχουμε εὐρωπαϊκή πολιτική: εἶμαστε ὑπέρ ἢ κατά, μέσα ἢ ἔξω ἀπό τήν πῶς προωθημένη Εὐρώπη; Εἶμαστε ὑπέρ τῆς ὡς τώρα Εὐρώπης τῶν 10 ἢ τῆς αὐριανῆς τῶν 12; Καί ἂν ναί, τί ἀπαντοῦμε στήν πρόκληση τῶν 6;

Κανείς Ευρωπαῖος δέν ἐπιθυμεῖ «ἀπό καρδίας» τή συρρίκνωση τῆς Εὐρώπης. Καί αὐτό εἶναι ἕνα μεγάλο ὄπλο στά χέρια τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς. Ἄλλά κανείς δέν θά εἶναι πρόθυμος νά δεχθεῖ στό μέλλον τό μπλοκάρισμα τῆς Εὐρώπης ἀπό μεμονωμένα καπρίτσια Βρετανῶν, Ἑλλήνων, Δανῶν ἢ Ἴρλανδῶν. Τά λόγια λοιπόν τοῦ κ. Τόρν ἰσχύουν ιδιαίτερα γιά μᾶς τούς Ἕλληνες: «Δέν μπορούμε νά συνεχίσουμε νά παίζουμε μέ τήν Εὐρώπη, ὅπως μέχρι τώρα».

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ — ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ

Ο όρος «βιομηχανική πολιτική» πού τόσο συχνά ακούγεται από διαφορετικά χείλη και στή χώρα μας, πολύ συχνά συνηθίζεται να έκλαμβάνεται ως ή μορφοποίηση τής συστηματικής αύξησης τής κρατικής παρέμβασης στό χώρο τής βιομηχανίας, πολύ περισσότερο υπό καθεστώς μή δεξιών κυβερνήσεων. Και όμως, ή σύγχρονη οικονομική ιστορία δείχνει ότι ο ρόλος του καπιταλιστικού κράτους στή βιομηχανία αυξάνει μέ τον ίδιο ρυθμό πού αυξάνει και ή καπιταλιστική συσσώρευση. Η εξέλιξη τών σχέσεων κράτους - βιομηχανίας παρουσιάζεται περισσότερο έντονη και άνοδική, ακριβώς κατά τις περιόδους άπελευθέρωσης τών διεθνών οικονομικών ανταλλαγών.

Βέβαια, ο όρος άρχισε να διαφοροποιείται από τό παραδοσιακό σχήμα σχέσεων κράτους - βιομηχανίας περί τά τέλη τής δεκαετίας του '60, στό βαθμό πού τά διάφορα μέτρα μέ προορισμό τή βιομηχανία άποτελοῦσαν έκφραση μιās συνολικής και όρθολογικής θεώρησης. Για παράδειγμα, στή Γαλλία υπό τά καθεστώτα Ντέ Γκώλ, Πομπιντού και ένμέρει Ζισκάρ, ή σχέση κράτους - βιομηχανίας παίρνει τή μορφή σχέσης κράτους - επιχειρήσεων. Η κρατική χρηματοδοτική παρέμβαση έχει παραλήπτη κάποιον συγκεκριμένο βιομηχανικό όμιλο ή επιχείρηση. Βρισκόμαστε ακόμη στήν περίοδο όπου βιομηχανία σημαίνει ένα άθροισμα επιχειρήσεων τών όποιων τά άποτελέσματα καθορίζουν τήν άποδοτικότητα τής πρώτης. Έντούτοις, υπήρχαν ήδη κάποια στοιχεία μιās συστηματικής θεώρησης τής βιομηχανικής πολιτικής, όταν ο ίδιος ο Πομπιντού μιλούσε για τήν άναγκαιότητα ύπαρξης δύο τουλάχιστον δυναμικών επιχειρήσεων σε κάθε βιομηχανικό κλάδο, πού θά όφειλαν να παρασύρουν και τις υπόλοιπες. Μέ ποιούς μηχανισμούς, ποιές διασυνδέσεις και ποιά συγκεκριμένα μέτρα ήταν ακόμη δύσκολο να διευκρινιστεί.

Η βιομηχανική έπιταγή (l' impératif in-

dustriel) πού χαρακτήρισε τις έπιλογές τών περιόδων Πομπιντού και Ντέ Γκώλ παραχώρησε τή θέση της στήν πολιτική τής «ανάδιπλωσης» του Ζισκάρ. Μετά από μία μεγάλη περίοδο προσπαθειών για τήν ένίσχυση τής ανταγωνιστικότητας τών έθνικων επιχειρήσεων, σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα από τό κλάδο στον όποιο ανήκαν, άρχίζει να γίνεται διάκριση τών κλάδων στους όποιους ή γαλλική οικονομία μπορεί να έλπίζει σε κάποιες διεθνείς διακρίσεις. Πρόκειται για 4 μεγάλους τομείς: ηλεκτρονική και τηλεπικοινωνιακή βιομηχανία, πληροφορική, άεροδιαστημική και πυρηνική βιομηχανία. Πάντως θά πρέπει να διευκρινιστεί κάτι πού ξεχνούν συχνά οι σημερινοί επικριτές της περιόδου Ζισκάρ, ότι δηλαδή ή βιομηχανική πολιτική του τελευταίου δεν περιορίστηκε άποκλειστικά στή συγκέντρωση μέσωσ και προσπαθειών στους παραπάνω τομείς. Η πολιτική του είχε και κάποιες άλλες διαστάσεις, όπως ή συνέχιση κάποιας βιομηχανικής παράδοσης, συγκεκριμένα στή σιδηρουργία και τά ναυπηγεία, παραμελώντας κάθε συστηματική προσπάθεια για τόν έκσυγχρονισμό και τήν προσαρμογή τών μεθόδων παραγωγής.

Δέν είναι άραγε ο ύπεύθυνος της σημερινής κατάστασης στή σιδηρουργία; Αυτόσ πού έμπόδισε ή δεν μπόρεσε να έκσυγχρονίσει τήν προβληματική αυτή βιομηχανία; Πάντως, κανείς δεν μπορεί να άμφισβητήσει τή ζημιά πού προκλήθηκε και σε άλλους παραδοσιακούς κλάδους για τό λόγο ότι θεωρούνταν καταδικασμένοι από τά άρμόδια κέντρα άσκησης βιομηχανικής πολιτικής, είτε έπρόκειτο για τήν Προεδρεία τής Δημοκρατίας, είτε ευκαιριακά για τήν έπιτροπή σχεδιασμού είτε για τά οικονομικά ύπουργεία. Έξάλλου, ή προτίμηση για όρισμένες βιομηχανίες δεν περιέλαβε αυτόματα τήν ένίσχυση πρωτοπόρων για τήν τεχνολογία τους κλάδων. Έτσι κλάδοι όπως ή ρομποτική, οι «έξοπλισμοί γραφείου» (bureautique),

τά ολοκληρωμένα κυκλώματα, οι βιοτεχνολογίες και οι έξοπλισμοί για τήν έξοικονόμηση ένέργειας παραμελήθηκαν σε επικίνδυνο βαθμό.

Ω στόσο, ή «έπιλεκτική πολιτική», με τή μία ή τήν άλλη μορφή, χαρακτηρίζει τήν κρατική παρέμβαση σε όλη τή διάρκεια τής μεταπολεμικής περιόδου. Ο ίδιος ο Ντέ Γκώλ, από τό 1958, έπέμενε στο σχηματισμό κάποιων βιομηχανικών πόλων (πυρηνική ένέργεια, άεροδιαστημική βιομηχανία) πού συγκέντρωναν πάντα κάποιο σεβαστό ποσοστό τών πιστώσεων για τή βιομηχανία. Είρωνεία της τύχης ή όχι, οι πόλοι αυτοί άποτελούν τά έξαγωγικά άτού της σημερινής σοσιαλιστικής Γαλλίας. Η αλήθεια είναι ότι όταν έννοούνται κάποιοι βιομηχανικοί κλάδοι, κάποιοι άλλοι έννοούνται λιγότερο ή και καθόλου.

Κάτι τέτοιο δεν έκρυψε και ο ύπουργός Βιομηχανίας και Έρευνας Ρολάν Φαμπιός όταν κατά τή διάρκεια τής τηλεοπτικής έκπομπής «Η ώρα της αλήθειας» τόν περασμένο μήνα, σε έρωτήσεις δημοσιογράφων δήλωσε ότι με τις σημερινές συνθήκες είναι άδύνατο για τή Γαλλία να επενδύει παντού και προφανώς οι προσπάθειες θά πρέπει να συγκεντρωθούν ξανά σε κάποια άτού. Η άπάντηση αυτή έχει ιδιαίτερο ένδιαφέρον γιατί δίνει έπιτέλους κάποιο φως στα έρωτήματα πού άπασχολούν τόν κόσμο για τή βιομηχανική πολιτική πού σκοπεύει να ακολουθήσει ή σοσιαλιστική κυβέρνηση, πολύ περισσότερο τώρα πού διαθέτει όρισμένα ισχυρά μέσα όπως οι έθνικοποιημένες επιχειρήσεις. Τό σοσιαλιστικό κόμμα πάντα έπέκρινε τήν «έπιλεκτική πολιτική» του Ζισκάρ στο χώρο τής βιομηχανίας, στή θέση τής όποιας αντιπρότεινε μία πολιτική διακλαδικής ανάπτυξης προϊόντος (politique de filières). Αν και ακόμη και σήμερα πολλοί διαπρεπείς, σοσιαλιστές και

μή, οικονομολόγοι προσπαθούν να δώσουν κάποια σαφή έρμηνεία στον όρο ώστε να έχει δυνατότητες εφαρμογής, κατά βάση μπορούμε να πούμε ότι η πολιτική αυτή παίρνει υπόψη της τα κοινά τεχνολογικά σημεία και εξαρτήσεις που υπάρχουν μεταξύ των παραδοσιακά θεωρουμένων κλάδων. Για παράδειγμα οι κλάδοι ηλεκτρονικής, πληροφορικής και βιομηχανικών εξοπλισμών συνδυάζονται στην παραγωγή των βιομηχανικών ρομπότ. Η βιομηχανία αλουμινίου και η βιομηχανία πλαστικών άλλοτε συναγωνίζονται και άλλοτε εμπλέκονται για να δώσουν κάποια προϊόντα συσκευασίας.

Με άφετηρία δηλαδή το τελικό προϊόν, ή διακλάδωση περιλαμβάνει όλες τις κλαδικές παρεμβάσεις που είναι απαραίτητες για την κατασκευή του. Η πολιτική διακλαδικής ανάπτυξης προτείνει ακριβώς την παρουσία της εθνικής βιομηχανίας με επενδύσεις σε όλα τα σημεία της διακλάδωσης. Φυσικά, για κάποιον άριστερό μία τέτοια πολιτική δεν μπορεί παρά να αποτελεί προϋπόθεση για μία διαδικασία μεταβολής της θέσης της χώρας στο διεθνές σύστημα καταμερισμού εργασίας, αφού μπορεί να οδηγήσει στη μείωση των τεχνολογικών εξαρτήσεων από το εξωτερικό και στην ισχυροποίηση της παρουσίας της στην άρένα των διεθνών ανταλλαγών. Η βιομηχανική πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στο επίπεδο των όρων ένσωμάτωσης των εθνικών κεφαλαίων σε ένα παγκόσμιο σύστημα παραγωγής, ανταλλαγών και συσσώρευσης και οι όροι αυτοί τίθενται σήμερα σε αμφισβήτηση.

Προφανώς μία τέτοια θεωρητική κατασκευή απαιτεί χρόνο και προπάντων πολιτική θέληση για να υλοποιηθεί. Η πολιτική του υπουργείου Βιομηχανίας και Ένεργειας έρχεται σήμερα να απομυθοποιηθεί κάπως τα πράγματα με τη διευκρίνιση ότι η πολιτική αυτή είναι μόνον πολιτική της κυβέρνησης, όμως δεν μπορεί να μεταβάλλεται σε τυφλοσύρτη βιομηχανικής διαχείρισης αλλά θα πρέπει να εφαρμόζεται εκεί όπου η οικονομία διαθέτει κάποια συγκριτικά πλεονεκτήματα και κυρίως στο χώρο των στρατηγικών βιομηχανικών προϊόντων. Νά τό ξαναπούμε; Τό κράτος, γιατί περί αυτού πρόκειται, δεν μπορεί να χρηματοδοτεί οτιδήποτε με μόνο αιτιολογικό την πιθανότητα μείωσης των εισαγωγών. Φτάνει ένα καρκίνωμα, ή σιδηρουργία, τά υπόλοιπα περισσεύουν. Κάθε φράγκο που κατευθύνεται στην προβληματική βιομηχανία αφαιρείται από κάπου άλλο.

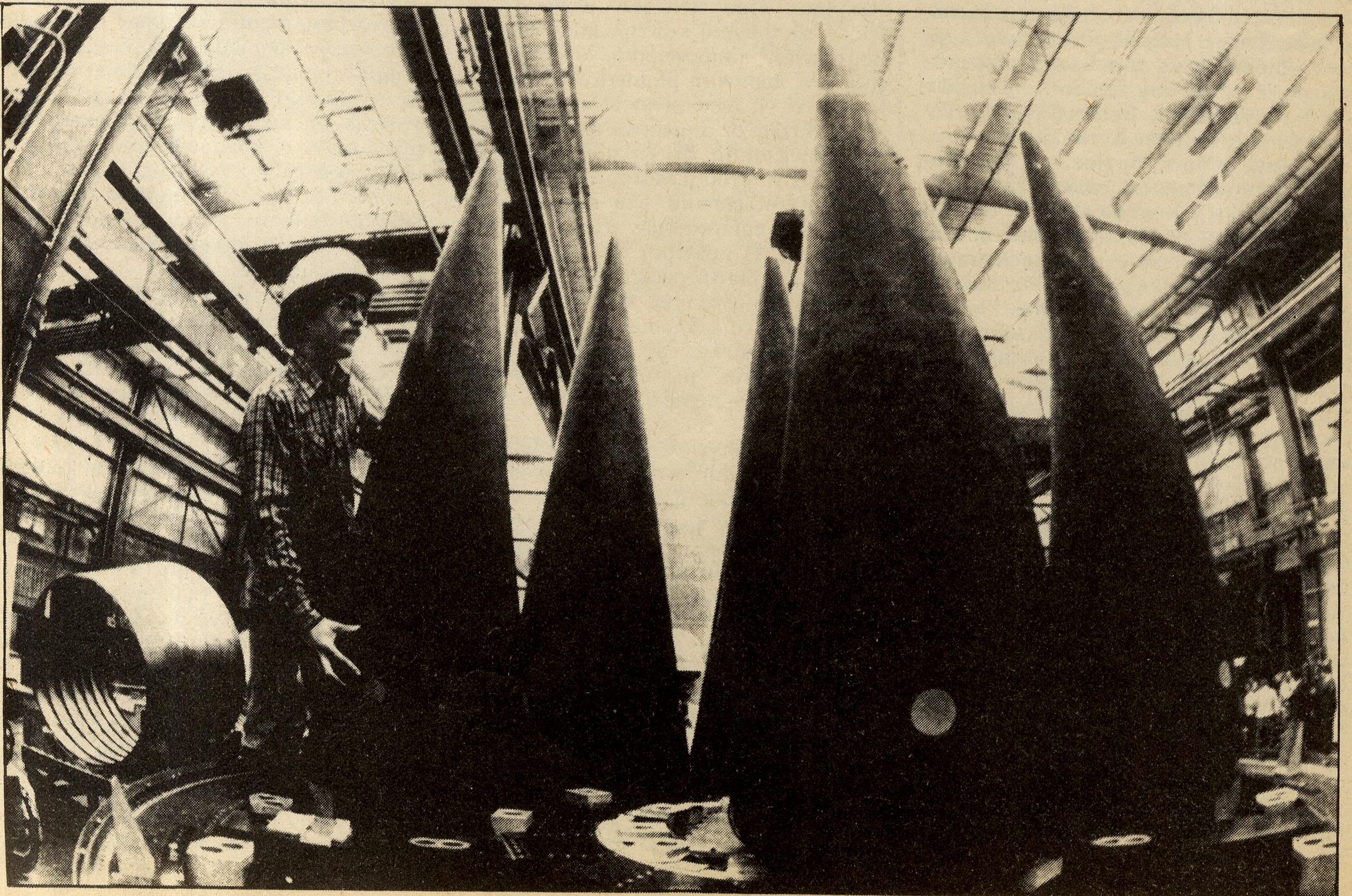
Φυσικά εδώ μπορεί να προκύψει τό ερώτημα σε τί διαφέρει ή σημερινή βιομηχανική πολιτική από τίς προηγούμενες ή, πίο σωστά: μία κυβέρνηση, και μάλιστα σοσιαλιστική, μπορεί να ασκήσει τή δική της βιομηχανική πολιτική; Η απάντηση γίνεται τόσο πίο δύσκολη όσο έναποθέτουμε σε μία βιομηχανική πολιτική όλες τίς ελπίδες για τήν έξοδο από τήν οικονομική κρίση. Όταν οί εθνικοποιημένοι όμιλοι παρουσιάζουν ένα παθητικό πολλών δισ. φράγκων, είναι πρακτικά άδύνατο να παίξουν τόν κινητήριο ρόλο πού τούς είχε άνατεθεί. Ένα παράδειγμα: πολλοί έλπιζανε, και ίσως δικαιολογημένα, ότι οί υπό κρατικό έλεγχο έπιχει-

ρήσεις θά μπορούσαν να προσφέρουν τά προϊόντα τους στους Γάλλους πελάτες σε κάποιες εθνικές τιμές. Έκτός από τό γεγονός ότι κάτι τέτοιο θά μπορούσε να έρθει σε σύγκρουση με τίς διεθνείς υποχρεώσεις τής Γαλλίας (ΕΟΚ), πός τό παρόν είναι άδιανόητο, δεδομένης τής κατάστασης στην όποία βρίσκονται οί περισσότερες από αυτές. Όταν ό Ζ.Π. Σεβενεμάν παραιτήθηκε από ύπουργός Βιομηχανίας και Έρευνας δεν τό έκανε από πίστη σε κάποιες προδομένες ιδεολογικές άρχές. Απλώς δήλωσε κατηγορηματικά ότι στο πλαίσιο μιās περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής ήταν άδύνατο να άσκηθεί έπεκτατική βιομηχανική πολιτική, τής όποίας ήταν ύποστηρικτής. Η κρίση, παρά τή βιομηχανική τής διάσταση, είναι κατεξοχήν μακροοικονομική ή, πίο σωστά, απαιτεί πρώτιστα κάποιες μακροοικονομικές ρυθμίσεις.

Τό παράδειγμα τής Ιταλίας είναι αρκετά χαρακτηριστικό. Παρά τά έπιτεύγματα στους κλάδους τής ρομποτικής και των έργαλειομηχανών, ή χώρα αυτή εξακολουθεί να ύποφέρει από μία χρόνια πλέον ύποεπένδυση και ένα ύψηλό ποσοστό πληθωρισμού. Στην Όμοσπονδιακή Γερμανία εξάλλου, παρά τήν ύπαρξη στέρεης βιομηχανικής ύποδομής, ή εξαγωγική θέση τής χώρας εξασθενεί βαθμηδόν ένω τά ποσοστά άνεργίας αρχίζουν να γκρεμίζουν τό μύθο τής προστατευμένης από τήν κρίση χώρας.

Η βιομηχανική πολιτική μπορεί να συνδράμει στη διαμόρφωση μιās γενικής οικονομικής πολιτικής δεν μπορεί όμως να τήν άντικαταστήσει.

Δημ. Χατζαντώνης

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΧΑΡΤΟΥ

Αναγγέλθηκαν πρό ημερών από τον κ. Αρσένη τά νέα μέτρα για τή χαρτοβιομηχανία. Πέρα όμως από τον καθιερωμένο πιά έλεγχο τών διοικήσεων τών προβληματικών εταιρειών του κλάδου, σημαντικά έρωτήματα πού άφορούν τήν κατανομή τής παραγωγής και τήν αναδιάρθρωση του όλου κυκλώματος, παραμένουν — κατά τά καθιερωμένα — αναπάντητα.

Από εβδομάδα σε εβδομάδα, χρειάστηκαν τελικά τρεις δλόκληροι μήνες για να ανακοινωθεί ή κυβερνητική πολιτική ή σχετική με τήν έξυγίανση τής εγχώριας χαρτοβιομηχανίας. Και τό γεγονός αυτό αποτελεί από μόνο του μιάν ακόμα άποδειξη τής δυσκαμψίας και τής αναποτελεσματικότητας πού χαρακτηρίζει τήν κυβερνητική μηχανή του ΠΑΣΟΚ.

Γιατί δέν είναι, φυσικά, ή πρώτη φορά πού τό ύπουργείο Έθνικής Οικονομίας παρουσιάζεται ανακόλουθο. Ήδη τόν Οκτώβριο του 1982, άν θυμάμαι καλά, λίγους μήνες μετά τήν «άνοδό» του ό κ. Αρσένης είχε εξαγγείλει βιαστικά ότι τό ΥΠΕΘΟ άναμορφώνει νέα κλαδική πολιτική ξεκινώντας από τήν τσιμεντοβιομηχανία και τήν κλωστοϋφαντουργία. Δεκαοχτώ μήνες από τότε τό αποτέλεσμα είναι περίπου μηδενικό. Γιατί βέβαια ή «παλικαρία», μετά από 9 μήνες, κατάληψη έξ έφόδου μιάς, ήδη υπό κρατικό έλεγχο, εταιρείας τσιμέντου δέν συνιστά κλαδική πολιτική, αλλά άπλως κίνηση αντιπερισπασμού, έτσι, χωρίς σχέδιο.

Κάπου 15 μήνες έχουν περάσει, άλλωστε, από τότε πού εξαγγέλθηκε ή άπόφαση να κωδικοποιηθεί και να άναμορφωθεί ή βιομηχανική νομοθεσία και κάπου 9 μήνες από τότε πού έπρεπε να έχει κατατεθεί ό σχετικός νόμος - πλαίσιο. Από τότε όμως σιγή ίχθύος.

Πόσοι μήνες πέρασαν από τότε πού θα έπρεπε, κατά τά σχέδια, να έχουμε άποκτήσει τό πρώτο φάρμακο τής Κρατικής Φαρμακοβιομηχανίας; Αντί γι' αυτό, άποκτήσαμε πολύ πρόσφατα τό πρώτο της διοικητικό συμβούλιο. Κάτι είναι κι αυτό, μόνο πού δέν διαθέτει θεραπευτικές ιδιότητες.

Κι άς μή μιλήσουμε για τά έποπτικά συμβούλια πού άκυρώνονται, για τίς κοινωνικοποιήσεις πού ύποβαθμίζονται, για τίς προγραμματικές συμφωνίες πού άναστέλλονται, για τίς κρατικές έπενδύσεις πού ματαιώνονται, για τίς ξένες έπενδύσεις πού άναβάλλονται...

Βεβαίως, όλα αυτά ανήκουν πιά στο παρελθόν του ΠΑΣΟΚ και μάς ενδιαφέρει περισσότερο τό μέλλον. Μόνο πού ή γνώση του παρελθόντος μάς κάνει σοφότερους. Τόσο πού να άμφιβάλλουμε για τήν αξιοπιστία τών όσων τώρα εξαγγέλθηκαν περί χαρτοβιομηχανίας.

Γιατί λοιπόν χρειάστηκαν τρεις μήνες; Τά Χριστούγεννα οί πρώτες προαγγελίες άφηναν να έννοηθεί ότι ήταν ήδη έτοιμη ή σχετική κλαδική μελέτη. Στο διάστημα πού μεσολάβησε θα μπορούσε να έχει γίνει άλλη μιά. Παρ' όλα αυτά, ή εξαγγελία του κ. Αρσένη μοιάζει να στέκεται στον άέρα.

Ή έξυγίανση και ή αναδιάρθρωση του κλάδου είναι ένας γοητευτικός στόχος, με τή διαφορά ότι τόν έχουμε άκούσει να έπαναλαμβάνεται μονότονα για κάθε κλάδο και από όλους τους ύπουργούς όλων τών κυβερνήσεων. Από τά συγκεκριμένα μέτρα φαίνεται ή άποφασιστικότητα, ή άληθοφάνεια και τό κοινωνικό περιεχόμενο τής συγκεκριμένης πολιτικής (τό ποιός θα πληρώσει τή νύφη δηλαδή). Και από μέτρα δέν τά πάμε και τόσο καλά.

Ή διοίκηση τών προβληματικών επιχειρήσεων του κλάδου (ΑΘΗΝΑΪΚΗ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ, ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΕΛ) απέσπασε τήν κύρια προσοχή του ύπουργείου Έθνικής Οικονομίας. Αναγκαίο βήμα μέν, άνεπαρκέστατο δέ. Οί νέες διοικήσεις θα έχουν άσφαλώς στή διάθεσή τους μιά περίοδο χάριτος, κινδυνεύουν όμως να άποτύχουν παταγωδώς άν δέν ενεργήσουν στο πλαίσιο ενός συνολικού σχεδίου. Αν δηλαδή ενεργήσουν έντιμότερα αλλά με τόν ίδιο τρόπο και με τους ίδιους προσανατολισμούς τών προκατόχων τους. Τότε θα έπαναληφθεί άσφαλώς, και σε χειρότερη μορφή, ή μικρή ιστορία τής ΑΓΕΤ. Μή ύπάρχοντος, δηλαδή, σαφούς προγράμματος δράσεως, ή κοινή γνώμη θα έξευμενίζεται με τήν κλιμακωτή άποκάλυψη σκανδάλων στα όποια ένέχονται οί πρώην ιδιοκτήτες. Λές και ή λειτουργία και οί επιλογές του κεφαλαίου συναρτώνται με τήν ήθική ύπόσταση και τό ποινικό μητρώο τών ιδιοκτητών του. Και θα έπαναληφθεί σε χειρότερη μορφή γιατί τά προβλήματα τής χαρτοβιομηχανίας είναι κατά πολύ όξύτερα από εκείνα πού είναι, τουλάχιστον σήμερα, όρατά στήν περίπτωση τής τσιμεντοβιομηχανίας.

Ό έλεγχος τών διοικήσεων (πρός Θεού, όχι κοινωνικοποιήσεις, τό ξεκαθάρισε ό κ. Αρσένης) τών προβληματικών εταιρειών του κλάδου, από τόν κατάλογο τών όποιών άπουσιάζει — άγνωστο γιατί — ή ΑΕΕΧ (στό Αίγιο), ήταν λοιπόν πράγματι άναγκαίο βήμα. Ίδιαίτερα στήν περίπτωση τής ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ — ή πίο μεγάλη, «σκανδαλώδης» και ύπερχρεωμένη εταιρεία — ή όποία άποτελέσε τήν πηγή τής διαφωνίας μεταξύ ΥΠΕΘΟ και Έθνικής Τράπεζας (όπως άφησε να έννοηθεί σε κάποιες ένδιάμεσες δηλώσεις του ό κ. Αρσένης), διαφωνία πού έμφανώς έπαιξε σημαντικό ρόλο στήν καθυστέρηση τών εξαγγελιών και στήν άπώλεια πολύτιμου χρόνου. Είναι βέβαιο ότι χωρίς τήν έκούσια ή άκούσια συναίνεση τής ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ, τής μονάδας — οδηγού του κλάδου, κάθε προσπάθεια θα ήταν έκ τών προτέρων παγιδευμένη.

Παραμένει όμως πάντα ανοιχτό τό έρώτημα: καί τώρα (πού ή διοίκηση μās ανήκει) τί θά κάνουμε; Πρός αὐτή τήν κατεύθυνση μόνο ψήγματα μπορεῖ νά ανιχνεύσει κανείς στίς ανακοινώσεις τοῦ ὑπουργείου. Κύριος στόχος φαίνεται νά εἶναι ή κατανομή τῆς παραγωγῆς καί ή εξειδίκευση τῶν διαφόρων ἐργοστασίων.

Στόχος γενικά λογικός καί θεμιτός ἀπό τήν ἀποψη τοῦ κόστους καί τῆς παραγωγικότητας. Στόχος, ὅμως, πού γιά τή μικρή ἑλληνική ἀγορά ἰσοδυναμεῖ περίπου μέ μονοπωλιακή διάρθρωση τῆς παραγωγῆς. Ἐπιλογή συζητήσιμη, πού προϋποθέτει ὅμως, ἀναγκαῖα πιά, τόν κοινωνικό ἔλεγχο τοῦ κλάδου καί εἶναι ἀσυμβίβαστη ὅπωςδήποτε μέ τόν μεταβατικό χαρακτήρα τῶν παρεμβάσεων πού ανακοινώθηκαν.

Ἄλλά γιά ποιὰ κατανομή γίνεται λόγος; Σύμφωνα μέ τίς κατά καιρούς ανακοινώσεις τοῦ ΥΠΕΘΟ, ὁ Λαδόπουλος θά κλείσει ἐνῶ ή ΜΕΛ φτιάχνει μόνο χαρτόνι. Πρόκειται δηλαδή γιά κατανομή μεταξύ ΑΘΗΝΑΓΚΗΣ καί ΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ: ή μία νά φτιάχνει δημοσιογραφικό χαρτί καί ή ἄλλη χαρτί γραφῆς;

Καί πῶς θά παράγει ή πρώτη ἀποκλειστικά δημοσιογραφικό χαρτί ὅταν ἀχρηστεύει ἔτσι σημαντικό μέρος τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς καί ὅταν εἶναι γνωστή ή ἀντίθεση τῶν μεγάλων ἐκδοτικῶν συγκροτημάτων (Ὁργανισμός Λαμπράκη, Καθημερινή...) πού προτιμοῦν τό εἰσαγόμενο χαρτί; Καί πῶς θά παράγει ή ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ χαρτί γραφῆς ἀπό ἀχυροπολτό μέ τήν τρομακτική μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος πού προκαλεῖ ή διαδικασία αὐτή (ή θά χρησιμοποιεῖ εἰσαγόμενη πρώτη ὕλη ἀχρηστεύοντας μεγάλο τμήμα τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς); Θά κρατικοποιηθῶν καί οἱ ἐκδότες καί ή μόλυνση;

Καί πῶς θά ἐνταχθῶν στήν κατανομή αὐτή οἱ ὑπόλοιπες μή προβληματικές ἐταιρίες τοῦ κλάδου; Πῶς θά ἀντιμετωπιστεῖ τό πρόβλημα τῆς πρώτης ὕλης πού μοιάζει νά εἶναι καί στήν Ἑλλάδα, ἀλλά καί διεθνῶς, τό κύριο πρόβλημα τοῦ κλάδου; Καί ή ἐξοικονόμηση ἐνέργειας στόν ἐνεργειοβόρο αὐτό κλάδο πού ἀντιμετωπίζεται; Καί ὁ ρόλος τῶν ἐργαζομένων; Καί τό ἐμπορικό κύκλωμα πού αὐτό κι ἂν εἶναι ἀνορθολογικά ὀργανωμένο; Ποίος, τέλος πάντων, θά ἐπωμιστεῖ τήν εὐθύνη γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου; (Ἐλπίζουμε ὅτι σέ παραδρομή ὀφείλεται ή ἐντύπωση πού ἔμεινε πῶς τόν ρόλο αὐτό θά παίξει ὁ φορέας γενικῶς τῶν προβληματικῶν ἐταιρειῶν).

Μέ λίγα λόγια, ὑπάρχει σχέδιο ἀναδιάρθρωσης πέρα ἀπό τά χρηματοδοτικά προβλήματα, πού στό κάτω κάτω ἀντιμετωπίζονται μέ κατάλληλους χειρισμούς στό ἐπίπεδο τοῦ πιστωτικοῦ συστήματος;

Ἄν ὄχι, ἂν δηλαδή πρόκειται γιά μία ἀκόμα «ἄσκηση ἐπί χάρτου», αὐτό μάλιστα, θά εἶναι τό πραγματικό σκάνδαλο. Ἄν ναι, τότε οἱ ὑπήκοοι αὐτῆς τῆς χώρας δικαιοῦνται, ὡς πολῖτες, νά γνωρίζουν ποιᾶς ἀναδιάρθρωσης τό κόστος θά κληθῶν νά καταβάλουν.

Ε. Κρητικός

Καί πάλι τό Πέραμα καί πάλι ή ἀλαζονεία τῆς ἐξουσίας

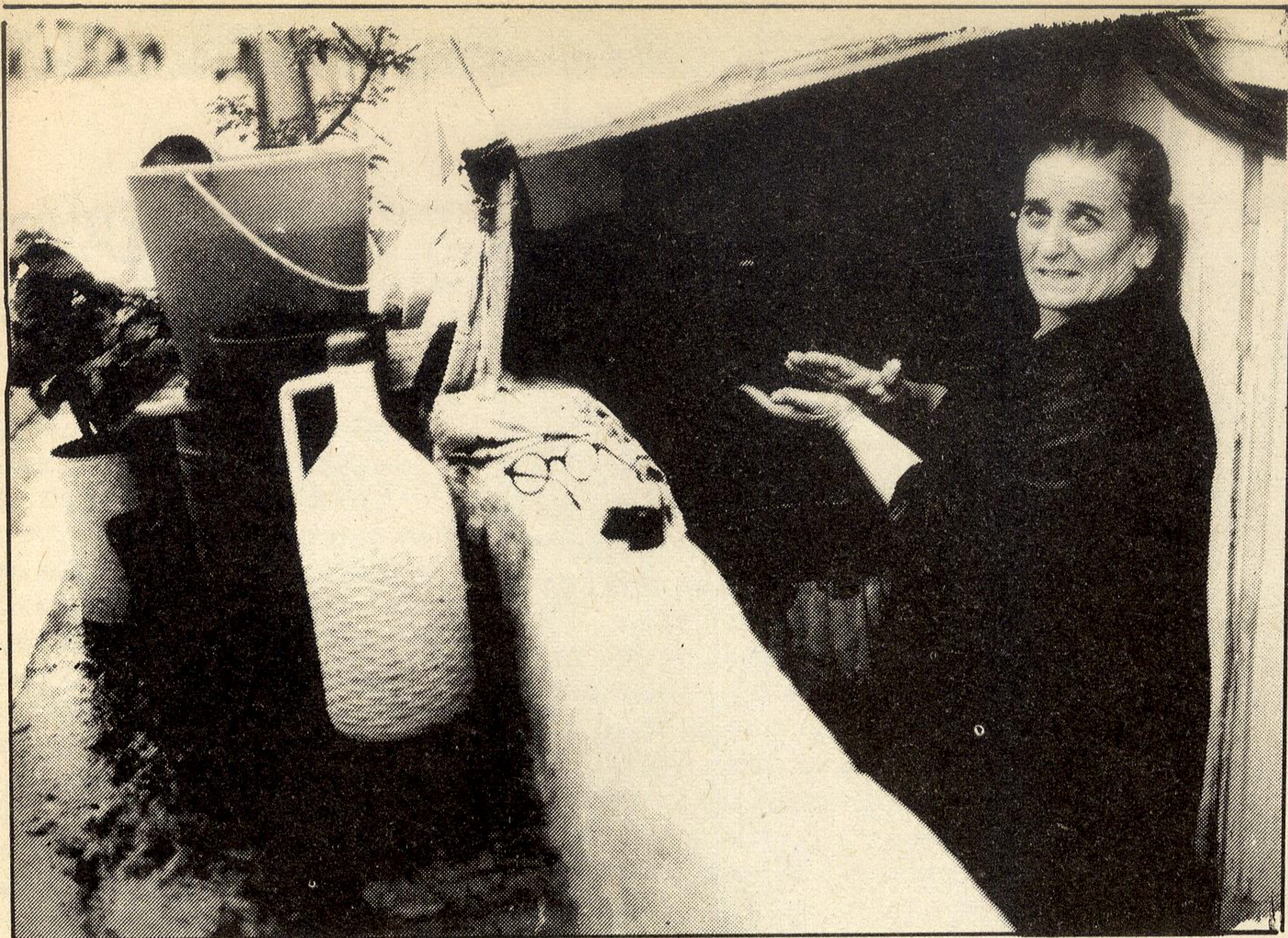
Ο δήμαρχος Πέραματος κ. Κασαπίδης, ἐκφράζοντας τήν ὁμόφωνη ἀπόφαση τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καί ἐκπροσωπώντας τούς αὐθαίρετους οἰκιστές τοῦ δήμου του, ζήτησε ἀπό τό ΥΧΟΠ, ἐνόψει τῆς δευτέρας δήλωσης γιά τή νομιμοποίηση τῶν αὐθαιρέτων, τό στοιχειῶδες: νά ὑπάρξει συνεννόηση γιά τήν τύχη τῶν ἀνθρώπων πού κατοικοῦν τήν ἐκτός σχεδίου περιοχή τοῦ Πέραματος, ἀφοῦ δέν ἐμπίπτουν στίς διατάξεις τοῦ νέου οἰκιστικοῦ νόμου 1337, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες, ή νομιμοποίηση τῶν αὐθαιρέτων ἀφορᾶ μόνο νόμιμους κατόχους οἰκοπέδων καί ὄχι καταπατητές. Ἄλλωστε θά ἀποτελοῦσε ἀντισυνταγματική ἐνέργεια τυχόν ἀπόφαση τοῦ ΥΧΟΠ νά νομιμοποιεῖ αὐθαίρετα κτίσματα πού βρίσκονται σέ ξένες ἰδιοκτησίες. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι μέσα στή γενική τους ἀνασφάλεια οἱ οἰκιστές τῆς καταπατημένης περιοχῆς — πού ανήκει στό μεγαλύτερο μέρος τῆς στόν ΟΔΕΠ (Ὁργανισμός Διαχειρίσεως Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας) — ἔχουν ὑποβάλει τήν πρώτη δήλωση αὐθαιρέτων καί ἔχουν πληρώσει τό πρόστιμο τῶν 10.000 δραχμῶν στήν Πολεοδομία Πειραιῶς πού, μαζί μέ τίς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες τοῦ ΥΧΟΠ, θεωροῦν ὅτι ὁ νόμος 1337 δέν μπορεῖ νά ἐφαρμοστεῖ στό Πέραμα χωρίς εἰδική τροποποίηση.

Ὁ ὑπουργός Χωροταξίας, Οἰκισμοῦ καί Περιβάλλοντος κ. Τρίτσης, χωρίς νά ἀπαντᾶ στό νομικό πρόβλημα ἀλλά καί χωρίς νά δεσμεύεται πολιτικά ὅτι οἱ κά-

τοικοί θά παραμείνουν στήν περιοχή τους (ἔχει δηλώσει στό παρελθόν ὅτι ή περιοχή δέν προσφέρεται γιά οἰκιστική ἀνάπτυξη), προτείνοντας μέτρα γιά τή ρύθμιση τοῦ ἰδιοκτησιακοῦ καθεστώτος, ἀπαιτεῖ ἀπ' αὐτούς νά ἀκολουθήσουν τή δεύτερη πολυδάπανη διαδικασία «σωτηρίας» τῆς αὐθαίρετης κατοικίας τους (σέ πολλές περιπτώσεις παραπήγματος).

Τό σύνθημα τῆς διαφημιστικῆς καμπάνιας τοῦ κ. ὑπουργοῦ «ἂν πληρώσεις μπορεῖς νά τό σώσεις» ἀλλάζει λοιπόν στήν περίπτωση αὐτή καί γίνεται «ἂν πληρώσεις μπορεῖς καί νά τό χάσεις», ὑπογραμμίζοντας τήν ἀπουσία μιᾶς κοινωνικῆς στεγαστικῆς πολιτικῆς πού θά ἔπρεπε νά βρίσκεται στή βάση τῶν ἐπεκτάσεων τῶν σχεδίων πόλεων καί τῆς Ἐπιχειρήσεως Πολεοδομικῆς Ἀνασυγκρότησης (ΕΠΑ) στό σύνολό τῆς.

Στήν ἀντίδραση τοῦ δήμου καί τῶν κατοίκων, πού φυσικό εἶναι νά βλέπουν στήν κρατική αὐτή στάση ἓνα καί μοναδικό σκοπό — νά τούς ἀρπάξει χρήματα χωρίς νά τούς ἐξασφαλίσει στέγη —, ὁ ὑπουργός τοῦ ΥΧΟΠ ἀπάντησε μέ καταγγελίες. Κατάγγειλε προσωπικά τόν δήμαρχο Πέραματος καί γενικά τούς ἐκπροσώπους τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως τῶν λαϊκῶν περιοχῶν, μεταφέροντας στούς ὄμους τους (ὅπως συνηθίζει νά κάνει καί γιά ἄλλους, π.χ. τούς μελετητές τῆς ΕΠΑ ή τούς ἐπιστημονικούς συλλόγους), τίς ἀντιφάσεις τῆς πολιτικῆς του. Ἀπέδειξε ἔτσι, γιά ἄλλη μιά φορά, ὅτι πίσω ἀπό τά

ήχηρά σλόγκαν περί λαϊκής συμμετοχής και συνεργασίας με την Τοπική Αυτοδιοίκηση βρίσκεται ή αυταρχική νοοτροπία της εξουσίας.

Αλλά ας δούμε μερικά στοιχεία για την κοινωνική κατάσταση, τους στεγαστικούς αγώνες και την οικιστική υποβάθμιση στο Πέραμα.

Σύμφωνα με τη μελέτη επέκτασης του δήμου Περάματος, που αποτελεί την Α' φάση της Πολεοδομικής Μελέτης Έπέκτασης Αναθεώρησης για το Πέραμα, το Κερατσίνι και τη Δραπετσώνα, το Πέραμα των 25.000 κατοίκων σήμερα είναι μία εργατούπολη από ήμερομίσθιους και αυτοαπασχολούμενους εργάτες στη βιομηχανία, οικοδόμηση και μεταφορές (77,82% του ενεργού πληθυσμού - απογραφή 1981).

Ο οικισμός του Περάματος στο σύνολό του αναπτύχθηκε αυθαίρετα από το 1924, ή ανάπτυξή του χαρακτηρίζεται από βίαιες συγκρούσεις των αστέγων με την αστυνομία και το ναυτικό. Η τελευταία νομιμοποίηση - ένταξη στο σχέδιο πόλεως γίνεται το 1960. Η βόρεια περιοχή του οικισμού αλλά και ένας θύλακας

«Τό πρόβλημα του Περάματος δέν είναν απλώς πολεοδομικό, είναι πρώτ' απ' όλα κοινωνικό και έτσι πρέπει νά αντιμετωπίζεται από τήν Πολιτεία. Φοβᾶμαι ὅτι ὁ ὑπουργός ΧΟΠ δέν θέλησε νά τό αντιληφθεῖ σέ ὄλες του τίς διαστάσεις. Ἐτσι ἐξηγεῖται ἡ μέ ἀλαζονικό τρόπο ἐπιμονή του στήν ἐφαρμογή ἑνός νόμου πού οὔτε τυπικά ἀλλά, πολύ περισσότερο, οὔτε οὐσιαστικά μπορεῖ νά εφαρμοστεῖ στήν περίπτωση τῆς πόλης μας».

Δήλωση τοῦ δημάρχου Περάματος στόν Δεκαπενθήμερο Πολίτη

μέσα στό ὑφιστάμενο σχέδιο πόλεως ἔμειναν ἐκτός σχεδίου ἀπό τότε καί μέχρι σήμερα. Κατά τή δεκαετία τοῦ '60 προστέθηκαν μόνο 4.000 κάτοικοι στόν πληθυσμό τοῦ δήμου· ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ σχεδόν σταμάτησε τό 1967. Στή δικτατορία ἡ λαϊκή αυθαίρετη δόμηση «πά-

γωσε», διαλύθηκαν οί σύλλογοι καί οί ἐπιτροπές γειτονιάς. Ἐνα νέο κύμα ἐποικισμοῦ καί αγώνων γιά στέγη ξεκίνησε μέ τή μεταπολίτευση: πρὶν ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ '74 καταπατήθηκαν 303 οικόπεδα ἐντός σχεδίου καί ἄρχισαν οἱ καταπατήσεις στήν ἐκτός σχεδίου περιοχή. Τό 1976-80 συνεχίστηκε ἡ ἐπέκταση τῶν παραγκουπόλεων, ἐπίσης μέ καταπάτηση τῆς γῆς τῆς ὁποίας ὁ ΟΔΕΠ φέρεται ὡς ἰδιοκτήτης. Σήμερα, παρ' ὅλη τή συνεχιζόμενη ἀνασφάλεια τοῦ ἰδιοκτησιακοῦ καθεστώτος, οἱ περισσότερες παράγκες σ' αὐτές τίς περιοχές ἔχουν ἀντικατασταθεῖ ἀπό μικρά κτίσματα μέ μετόν ἄρμε, τούβλα ἢ τσιμεντόλιθους.

Ἡ ποιότητα ζωῆς στό Πέραμα εἶναι ὑποβαθμισμένη γιά δύο λόγους: ἀπό τή μιά γιατί δίπλα στίς περιοχές κατοικίας βρίσκονται ἀσυμβίβαστες καί ἐπικίνδυνες χρήσεις (π.χ. δεξαμενές πετρελαιοειδῶν καί χημικῶν) καί ἀπό τήν ἄλλη γιατί, ἰδιαίτερα στίς περιοχές αυθαίρετων, ἀπουσιάζουν τά στοιχειώδη προαπαιτούμενα μιᾶς ἀνεκτῆς κατοικίας (ἀσφυκτικός ἴστος χωρίς κοινωνικό ἐξοπλισμό καί ἐλεύθερους χώρους, χωρίς δίκτυα κυκλοφορίας καί τεχνικῆς ὑποδομῆς).

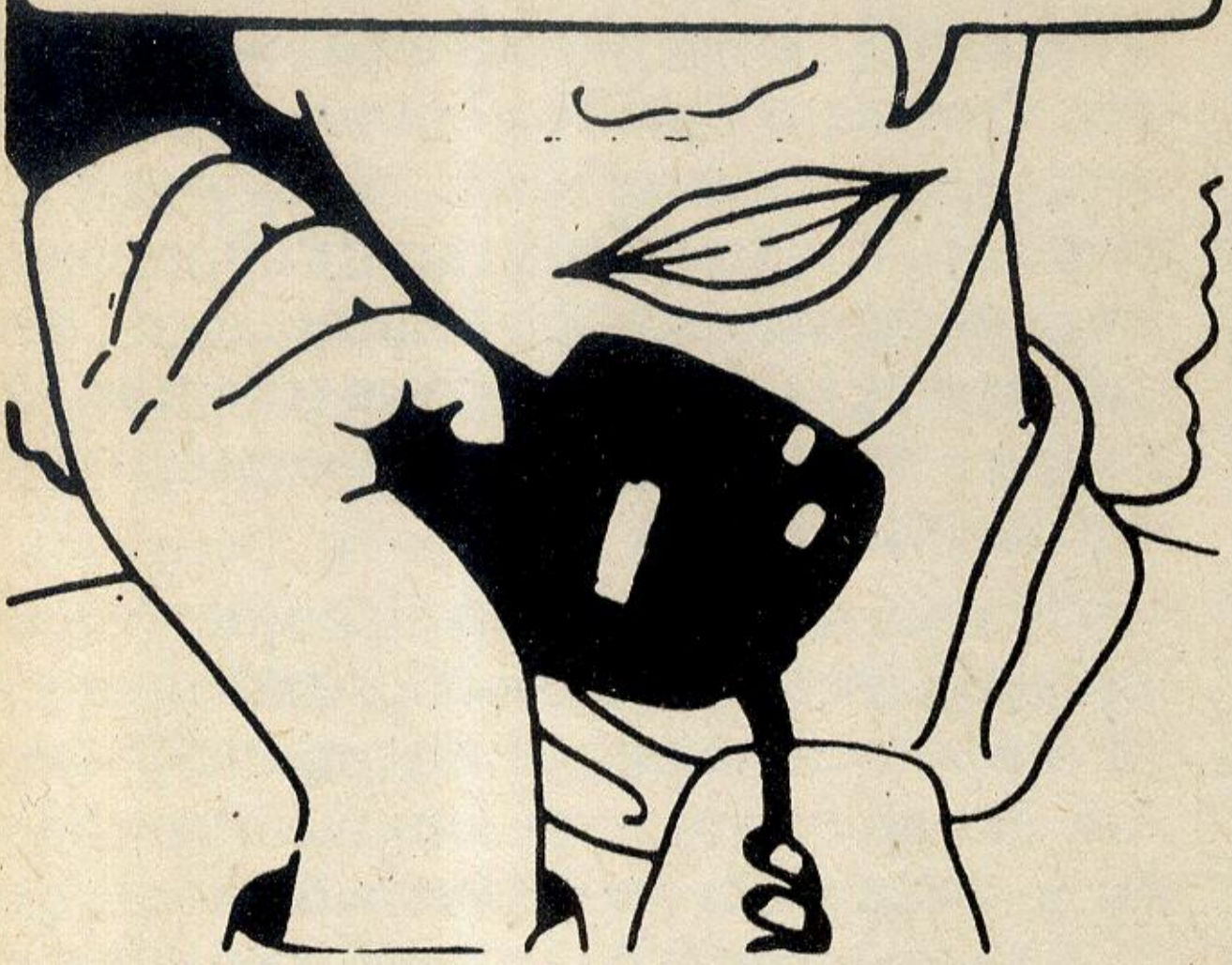
Ἴσως ὅλα ὅσα ἀναφέρθηκαν ἀπό τή μελέτη τοῦ Περάματος βοηθοῦν νά δοῦμε τό ἐπίκαιρο πρόβλημα πού προκάλεσε τή σύγκρουση δήμου, δημοτῶν - ὑπουργοῦ, πῶ ἄμεσα, δηλαδή σάν ζήτημα ἀνθρώπινης ζωῆς, πού ἀπό πολλές πλευρές περιφρονεῖται. Μιλώντας στούς σπουδαστές τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Σχολῆς ὁ δήμαρχος Περάματος εἶχε πει: «Δέν ἀπολογούμαστε γιά τή φτώχεια μας. Ἄλλοι δήμοι εἶχαν τή δυνατότητα νά ἀγωνιστοῦν γιά τήν ποιότητα ζωῆς, ἐμεῖς ἐδῶ ἔπρεπε νά ἀγωνιστοῦμε γιά τή ζωή. Ἄλλά στόν τόπο αὐτό ὑπάρχει πολύ μέλλον».

Ἐστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἐνδεχομένως γεννιέται τό ἐρώτημα: Μπορεῖ νά σφάλει ἕνας ὑπουργός; Φυσικά καί μπορεῖ, ἄλλωστε εἶναι πρακτικά ἀδύνατο, διοικητικά ἀσύμφορο καί λειτουργικά τροχοπέδη, νά ἐκφέρει γνώμη περί παντός τοῦ ἐπιστητοῦ στό ὁποῖο ἐμπλέκεται τό ὑπουργεῖο του.

Τό πρόβλημα ὅμως δέν εἶναι ἂν ὁ ὑπουργός ΧΟΠ ἔχει κατανοήσει τήν ἀντισυνταγματικότητα τῆς ἀπαίτησής του καί τήν οὐσιαστική ἐκκρεμότητα στήν ὁποία βρίσκονται οἱ κάτοικοι τῆς ἐκτός σχεδίου περιοχῆς τοῦ Περάματος, ἂν καί φυσικά, πρὶν ἐκμανεῖ καί καταγγεῖλει, ἦταν ὑποχρεωμένος νά ξέρει καί νά ἐξηγήσει γιά ποιόν ἀκριβῶς λόγο διαφωνεῖ, ἢ τί προτείνει γιά νά τακτοποιηθεῖ τό ἰδιοκτησιακό καθεστῶς. Τό πρόβλημα βρίσκεται στό ἦθος τῆς εξουσίας. Γιατί ἂν στό πρόσωπο τῶν βιοπαλαιστῶν πού σκαρφάλασαν ὅπως ὅπως γιά νά ἐπιβιώσουν στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, ἂν στό πρόσωπο τοῦ ἀριστεροῦ ἀγωνιστῆ δημάρχου Περάματος (πού τιμᾷ τή λαϊκή ψήφο μοχθώντας νυχθημερόν καί διακινδυνεύοντας χωρίς φόβο καί πάθος), ἂν σ' αὐτά τά πρόσωπα, ἐπειδή ἀμφισβητοῦν τήν ὀρθότητα τῶν λεγομένων του, βλέπει ἀντιπάλους, θεωρώντας συμμάχους ὅσους κόλακες ἢ ὅσους ὑποτάσσονται τρομοκρατημένοι, τότε πρέπει νά μιλάμε καθαρά γιά τήν ἀλαζονεία τῆς δύναμης πού ἐκπορεύεται ἀπό τήν καρέκλα τῆς εξουσίας.

Ἑλένη Πορτάλιου

τῆς Πόλης

Κατ' εἰκόνα

«Ἡ τηλεόραση ἔκανε καί πάλι τό θαῦμα τῆς. Ὁ ὀκτάχρονος Χ.Ρ. στό Πανόραμα τῆς Θεσσαλονίκης, κάνοντας τόν Ταρζάν στά δέντρα τῆς αὐλῆς τοῦ σπιτιοῦ του, κάποια στιγμή αἰωρήθηκε μέ τό σκοινί πού εἶχε γιά νά «πετάει ἀπό δέντρο σέ δέντρο» ὅπως ὁ Ταρζάν καί βρέθηκε κρεμασμένος ἀπό τό λαιμό. Γιά καλή του τύχη, ἡ γιαγιά του τόν ἀντιλήφθηκε ἔγκαιρα, τόν ξεκρέμασε καί τοῦ ἔδωσε τό φιλί τῆς ζωῆς».

Παιδιά ἐγκιβωτισμένα· ἐγκυστωμένα. Παιδιά χωρίς συνομήλικους γιά τσακωμούς καί παιγνίδι. Πληρώνουν τά σπασμένα τῆς ἀναρχῆς δόμησης, τῆς καταλήστευσης τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ κέρδους (πιθανότατα καί τῶν γονιῶν τους). Φτωχαίνουν προτοῦ καλά καλά τά περιλάβει ἡ σπατάλη τῆς τρυφερῆς ἡλικίας, πρὶν προλάβει ἡ ἐφηβεία νά τά πλουτίσει. Ἐτοιμάζονται γιά στομαχικοί, καρδιακοί, ἀγχωτικοί.

Παιδιά μέ εὐάριθμες παραστάσεις, πού συχνότατα δέν ὑπερβαίνουν αὐτές τῆς τηλεόρασης. Παλιότερα ἦταν ἡ *Βιονική γυναίκα* πού τά ἔπλαθε κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσίν τῆς. Τόσο πού εἶχαν σημειωθεῖ κρούσματα οἰκειοθελοῦς καταστροφῆς κάποιου μέλους τοῦ σώματος γιά νά ἀντικατασταθεῖ ἀπό ὑπερανθρώπινο βιονικό. Σήμερα βρῆκε κι ὁ Ταρζάν τούς ζηλωτές του.

Οὐδεῖς φυσικά θά σκεφτόταν νά προτείνει νά φύγει ὁ Ταρζάν ἢ ὁ Φλάς Γκόρντον ἢ οἱ Ντιούκς ἀπό τά τηλεοπτικά προγράμματα. Δέν εἶναι οἱ ἥρωες τῶν εἰκόνων πού φταῖνε. Ἀπλῶς, βρίσκουν τό χῶμα καλό καί καρπερό. Τά παιγνίδια τοῦ τόπου μας τά θυμόμαστε *ὁμαδικά* καί *ἀνοιχτοῦ χώρου*. Ἀλάνες γιά τήν ἀμπάριζα, τό ἐφτάπετρο καί τήν μπάλα, λιστάσια γιά τούς Τουρκοέλληνες ἢ κλέφτες κι ἀστυνόμους. Τώρα ἐπικρατοῦν τά ἰδιωτικά video games. Τώρα, πρέπει νά ὀργανώσει ὁ δῆμος «Γύρο τῆς Ἀθήνας» γιά νά προσπαθήσουμε νά ἐπανοικειοποιηθοῦμε τόν χαμένο χῶρο, νά φιλιώσουμε μαζί του. Καί μάλιστα, μέ τήν κάλυψη τῆς τηλεόρασης.

ΤΙ ΝΑ ΤΑ ΚΑΝΩ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΑΣ;

Στήν Κλαυθμώνος τώρα τελευταία (ἐδῶ καί μῆνες δηλαδή) — ὅπως καί στά Προπύλαια παλαιότερα — τῆ νάρκη τῶν περαστικῶν σπάζουν τά μελωδικά μέτρα τραγουδιῶν πού, ὑποχρεωτικά σχεδόν, θά μποῦν στ' αὐτιά μας. Θέλεις ἡ ἠχητική, θέλεις ἡ «ἐσωτερική» ἐνταση τῶν ἐκλεπομένων παιάνων — ὥσπου νά παγώσει ἡ τσιμινιέρα, ὥσπου νά σφίξουν τό χέρι — ἔχεις ἐγκαταλείψει τήν ἀδιαφορία σου γιά νά στρέψεις τά μάτια σου πρὸς τό παραπλεύρως ἀναρτημένο πανό πού θά ἐπιβεβαιώσει τήν (ἀναπόφευκτη) εἰκασία σου: «Κάποιος ἀγώνας (ἐγγένει) γίνεται ἐδῶ καί οἱ ἄνθρωποι δέν θέλουν ἀπλῶς νά μέ πληροφορήσουν σχετικά, μέ θέλουν συμμετοχοῦν».

Καλοί βέβαια οἱ ἀγῶνες καί εὐκταία ἡ συμμετοχή σ' αὐτούς. Ἀναρωτιέται ὁμως εὐλόγα κανεῖς ποῖο εἶναι τό μυστικό νῆμα πού τοὺς ἐνώνει μεταξύ τους, κλαδικές ἀπεργίες, διεκδικήσεις κοινωνικῶν ὁμάδων, προετοιμασίες συνεδρίων, ἀγῶνες ἐναντία στίς βάσεις (τοῦ θανάτου) καί μετὰ ὅλους συλλήβδην μέ τά λεβέντικα (κατά κανόνα) τραγούδια καί τήν δι' αὐτῶν κατάληψη ὀρισμένων περιοχῶν τοῦ κέντρου τῆς Ἀθήνας (δηλαδή ὅσων ἔχουν σχέση μέ πανεπιστήμιο, φοιτητές καί «φ.κ.»). Καί νομίζω ὅτι τό νῆμα αὐτό δέν εἶναι μονάχα ὁ δανεικός (μᾶλλον, παρά κληρονομημένος) ἀπό τά χρόνια τῆς δικτατορίας τρόπος ἐπικοινωνίας τῶν φοιτητῶν — κάτω ἀπό εἰδικές συνθήκες — μέ τόν κόσμο: εἶναι καί μιά ἀπευθείας συγκινησιακή *παραπομπή* στίς μέρες καί τοὺς ἀγῶνες ἐκείνους ὡς προχειρότερο μέσο καταξίωσης τῶν τωρινῶν. Φυσικά τῆ μερίδα τοῦ λέοντος ὡς ἄμεση ἀναφορά ἔχει τό Πολυτεχνεῖο: μεγάφωνα καί τραγούδια τότε ἐκεῖ, μεγάφωνα καί τραγούδια τώρα ἐδῶ, ὅπερ ἔδει δεῖξαι. Καί χάγια ἀπό τόν ἰδεολογικό καταναγκασμό πού, ἂν τώρα μοιάζει εὐτυχῶς ξεφτισμένος, πρὶν ἀπό μερικά χρόνια ἦταν τό κύριο χαρακτηριστικό αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῶν ἀναφορῶν, μιά ὀλόκληρη σειρά ἀπό τραγούδια φαίνεται πιά ὀριστικά καταδικασμένη στήν ἰσόβια ἐνορχήστρωση τέτοιων ἐγχειρημάτων. Εἶναι ἴσως αὐτό πού ὀνομάζουμε μουσική γιά τίς μάζες.

Γρηγόρης Μανιαδάκης

Ἀναξιοπαθοῦντες τοῦ ἠλεκτρικοῦ

Ἀπό τήν Κηφισιά δέν μπαίνει κανεῖς — ὑποψιάζομαι ὅτι φταίει ἡ ἀριστοκρατία...

Στό Μαρούσι ἐπίσης — ἐδῶ ἴσως εἶναι ἀκόμα νωρίς...

Στήν «Εἰρήνη», δηλαδή στό Ὀλυμπικό Στάδιο, οὔτε κατά διάνοια — ἡ ἀθλομενη νεολαία μονοπωλεῖ τόν χῶρο...

Στό Ἡράκλειο εἰσβάλλει ὁ πρῶτος — εἶχε πάει γιά φαντάρους στήν Τρίπολη, ὅπου ἀνακάλυψαν οἱ γιατροί τῆ βαριά του ἀρρώστια καί τόν προέτρεψαν νά πάει στό ἐξωτερικό. Πλήν ὁμως χρήματα δέν ἔχει καί μέ τίς σχετικές βεβαιώσεις στό χέρι, ἐκλιπαρεῖ τόν ὀβολό μας...

Στή Νέα Ἰωνία ἔχουμε τόν δεύτερο — τυφλός μέ συνοδό καί μ' ἕνα μαγνητόφωνο πού ἐκπέμπει ἐκκλησιαστικά. Ἦχος πλάγιος δεύτερος, ἀναφορά στοὺς νεκρούς, «νά συχωρεθοῦν τά πεθαμένα σας» καί τέτοια, προτροπές γιά ἠθική καί ἅγια ζωή...

Στά Πευκάκια ἰδοῦ ὁ τρίτος — χωρίς χέρια καί καμένος στό πρόσωπο. Μᾶλλον ἀθόρυβος, μουρμουρίζει μόνο κάτι ἀκατάληπτα γιά τήν ἀδικία τῆς μοίρας...

Στόν Περισσό, δεξιά τό «σπίτι τοῦ λαοῦ» πού προκαλεῖ γνωστά αἰσθήματα δημοκρατικῆς — τουλάχιστον — ...ἀσφά-

Τά ξενόφερτα κρεμμύδια

Ὅσοι μαγειρεύουν σπίτι τους — καί συνεπῶς ψωνίζουν ἀνελλιπῶς τά ἀπαραίτητα — θά πρέπει νά γνωρίζουν ἤδη τό τρομερό γεγονός: δέν ὑπάρχουν πιά *ξερά κρεμμύδια στήν ἀγορά*, ὅποια ἀγορά. Ἡ περίοδος βέβαια, λόγω τῆς ὑπερπροσφοράς φρέσκου κρεμμυδιοῦ, ἔκανε τήν ἔλλειψη λιγότερο αἰσθητή. Ἀλλά ὅταν ἐξαντλήθηκαν τά οἰκογενειακά ἀποθέματα τό καθημερινό τραπέζι ὀδηγήθηκε σέ ἀδιέξοδο. Πῶς νά φαγωθεῖ ἡ φασουλάδα, τό πλακί, οἱ ἐλιές, ἡ ψαρόσουπα ἢ ἔστω τό ξερό ψωμί χωρίς ξερό κρεμμύδι; Ἡ ἔλλειψη ὡστόσο ἴσως ὀφείλεται σέ ἐποχιακοὺς λόγους, ἴσως εἶναι τεχνητή γιά λόγους ἐμπορικούς (ἀλλά πῶς γίνεται ἀφοῦ τό «κύκλωμα τῆς λαχαναγορᾶς ἔχει ἐξυγιανθεῖ», οἱ χονδρέμποροι καταργήθηκαν καί ἀνέλαβαν οἱ συνεταιρισμοί;). Τό σίγουρο εἶναι ὅτι ἐδῶ καί μερικές μέρες παρουσιάστηκε ξανά τό προϊόν ἀλλά αὐτή τῆ φορά ἰταλικῆς ἢ ὀλλανδικῆς προελεύσεως (ξενόφερτο δηλαδή!). Ἡ τιμὴ του τσουχτερή: 90 δρχ. τό κιλό. Τό χειρότερο ὁμως δέν εἶναι αὐτό. Εἶναι ὅτι ὅσοι πέσαμε ὡς τώρα στήν παγίδα νά ἀγοράζουμε ἑλληνικά προϊόντα, πρέπει νά ἀπαρηθοῦμε, ἐκτός ἀπό τήν τεχνολογία, καί τά γαστριμαργικά μας ἤθη, τίς πατροπαράδοτες ἑλληνικές συνταγές πού ἀπαιτοῦν μεγάλες ποσότητες ξερῶν κρεμμυδιῶν.

ΠΕΡΙΥΒΡΙΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἡ περίπτωση τοῦ Παναγιώτη Παπαδόπουλου

«Ἡ διαμαρτυρία εἶναι σέ τελική ἀνάλυση l' essence de la democratie (ἡ οὐσία τῆς δημοκρατίας)». Αὐτά ἔλεγε πρὶν ἀπὸ ἕναν περίπου μήνα στό Βερολίνο ἡ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Μερκούρη, διαμαρτυρούμενη γιὰ τὴν παράνομη κράτηση τοῦ Μηνᾶ Κόντου στὶς φυλακὲς τοῦ Μοσμίτ. Καὶ πολὺ καλά ἔκανε.

Φαίνεται ὅμως ὅτι τὶς ἀπόψεις αὐτὲς δὲν τὶς συμμερίζονται ὅλα τὰ μέλη τῆς κυβέρνησης, ἢ ὅτι ἡ ἀξία τους σταματᾷ ἐκεῖ πού τελειώνει ἡ Εὐρώπη καὶ ἀρχίζουν τὰ Βαλκάνια. Γιατί ἐνῶ διαμαρτυρόμαστε πολὺ ὁμορφα καὶ ἐπιδεικνύουμε εὐρύτητα δημοκρατικοῦ πνεύματος ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὶς γερμανικὲς ἀρχές, τὴν ἴδια στιγμή παρόμοια πράγματα συμβαίνουν κάτω ἀπὸ τὴ μύτη μας. Ἀναφερόμαστε στὴν προσπάθεια τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν νὰ κάμψουν τὸ φρόνημα τοῦ «ἀντιεξουσιαστή» (ὅπως ὁ ἴδιος ἀποκαλεῖται) Παναγιώτη Παπαδόπουλου, ἐκδότη τῆς ἐφημερίδας Ὁ Σπάστης, μὲ ἀλληπάλληλες μηνύσεις τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ πρῶην διοικητῆ τῶν Μ.Ε.Α. Μιχ. Γεωργακάκη γιὰ περιύβριση ἀρχῆς καὶ συκοφαντικὴ δυσφήμιση. Ἀκόμα, ὁ Παπαδόπουλος κατηγορεῖται ὅτι μὲ προκηρύξεις (πολλὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὁ ἴδιος ἀρνεῖται ὅτι ἔγραψε) καὶ ἀφίσες πού κυκλοφόρησε, προσβάλλει καὶ περιυβρίζει τὸν ὑπουργὸ Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Α. Δροσογιάννη, τὸ ἔθνικὸ σύμβολο καὶ τὸν ὑπουργὸ δικαιοσύνης κ. Γ.Α. Μαγκάκη.

Δὲν γνωρίζουμε ἂν οἱ λέξεις «ἀστυνομικὴ βία», «κρατικὴ βία», «κατασταλτικοὶ μηχανισμοί», ἢ ἔστω ἡ φράση «κανένα ἀπὸ τὰ σημερινὰ ἐγκλήματα τῆς κυβέρνησης δὲν θὰ μείνει ἀτιμώρητο» στοιχειοθετοῦν περιύβριση ἀρχῆς μὲ τὴ νομικὴ ἔννοια. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι ἐπειδὴ καὶ κρατικὴ βία καὶ μηχανισμοὶ καταστολῆς ὑπάρχουν, ἢ εὐρύτητα πνεύματος, ἢ δημοκρατικότητα μιᾶς ἐξουσίας ἐγκραίνεται ἀκριβῶς στό νὰ μὴν κάνει κατάχρηση τῶν ὀπλῶν πού ὡς ἐξουσία ἔχει στά χέρια της: μὲ ἀστεῖες — ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνες — μηνύσεις πού ὡς μόνο στόχο ἔχουν νὰ κόψουν τὰ φτερά κάθε διαμαρτυρούμενου.

Περιμένουμε τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου. Περιμένουμε ἰδίως νὰ μάθουμε ποῖο εἶναι τὸ σημεῖο, σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῆς σημερινῆς ἐξουσίας, ὅπου σταματοῦν τὰ ὅρια τῆς κριτικῆς καὶ ἀρχίζουν τὰ ὅρια τῆς «περιύβρισης». Ἐκεῖ εἶναι ὄλο τὸ θέμα. Κι ἐκεῖ θὰ ἀποδειχθεῖ ἂν ὁ Παναγιώτης Παπαδόπουλος εἶχε τελικὰ δίκιο.

λειας (καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὰ λοιπὰ) καὶ ὁ τέταρτος τῆς ὁμήγουρης — αὐτὴ τὴ φορά μιά ἄλλη ἐκδοχὴ τοῦ νέου πού μπῆκε στό Νέο Ἡράκλειο. Μόνη διαφορά ὅτι αὐτὸς παρουσιάστηκε στό Μεσολόγγι, μιλάει σαφῶς τέσσερις κλίμακες σιγότερα καὶ προσάπτει σχετικὰ δημοσιεύματα τῶν Νέων καὶ τῆς Ἀπογευματινῆς...

Στὴν Ἁγία Βαρβάρα ἢ Ἄνω Πατήσια, μιά παρέα ἀνήλικων γύφτων. Ἐνα ἀγόρι χτυπάει ντέφι καὶ δυὸ (πανέμορφα) κοριτσάκια λικνίζονται σὲ ρυθμὸ τοῦ χοροῦ τῆς κοιλιᾶς. (Τὸ κοινὸ ξεσπάει εὐθύς σὲ χαμόγελα, ἐνῶ βρίσκονται καὶ οἱ αὐστηροὶ πού μαλώνουν τὰ παιδιά γιατί δὲν δουλεύουν...).

Στόν Ἅγιο Ἐλευθέριο μιά κυρά μ' ἕνα «κοράσιον» — ὅπως θὰ ἔγραφε καὶ ἡ Ἐστία. Ἡ κυρά, λιγωμένα καὶ ἐπαγγελματικὰ παραπονεμένα, ἐπιμένει ὅτι τὸ κοράσιον εἶναι ἄρρωστο — ἔχει δὲ ὅλες τὶς σχετικὲς ἱατρικὲς γνωματεύσεις καὶ ὁποῖος ἄπιστος Θωμάς μπορεῖ νὰ ἐξετάσει...

Στὰ Κάτω Πατήσια δυὸ τυφλοὶ μαζί, καὶ τὸ μαγνητόφωνο αὐτὴ τὴ φορά παίζει Καζαντζίδη...

Στόν Ἅγιο Νικόλαο τίποτα... Μόνο κάτι γριές πού ἀγριοκοιτᾶνε κάποιους νεαροὺς πού κάθονται, ἐνῶ αὐτὲς εἶναι ὀρθιες.

Στὴν Ἀττικὴ πάλι τίποτα...

Στὴ Βικτώρια νέα ἀπουσία...

Στὴν Ὁμόνοια βγῆκα...

Τοῦ λιμανιοῦ

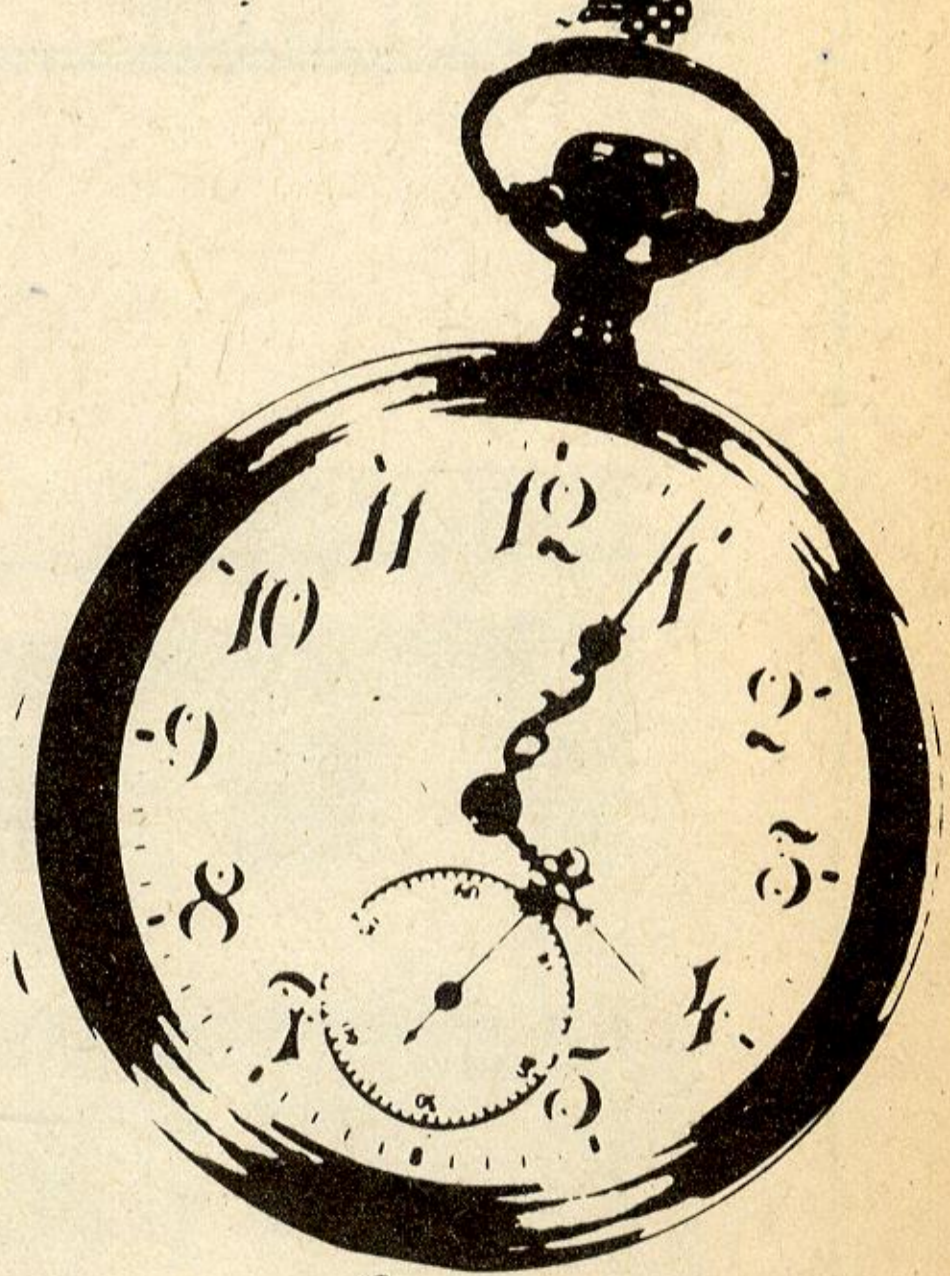
Δούλευε πρό ἡμερῶν ἕνα συνεργεῖο στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, ἐκεῖ μπροστὰ στόν Ἅγιο Σπυρίδωνα. Ἄνοιγε ἕνα χαντάκι γιὰ νὰ περάσει ἕνας νέος ἀγωγὸς τῆς ΕΥ-ΔΑΠ. Σκάβοντας, τὸ συνεργεῖο βρῆκε κομμάτια ἀρχαίας ἀποβάθρας. Ἄπ' ὅ,τι κατάλαβα δὲν θὰ ἐνδιαφερόταν νὰ εἰδοποιήσει κανέναν, περνοῦσε τυχαῖα ὅμως ἕνας ἐργάτης ἀπὸ κεῖ, τοῦ ὑπουργείου Πολιτισμοῦ νομίζω, καὶ ἀνέλαβαν ἔτσι οἱ ἀρμόδιοι.

Ἀποφασίστηκε λοιπὸν νὰ ξηλωθεῖ ἢ ἀποβάθρα, νὰ περάσει ἀγωγὸς ἀπὸ κάτω καὶ νὰ ξαναστρωθεῖ ἀπὸ πάνω τὸ ἀρχαῖο ἀναγκαῖο κακὸ. Ὑπῆρξε ὅμως μιά δυσλειτουργία στὴν ὅλη ὑπόθεση: τρύπησε, κατὰ τὴν προσπάθεια, ἕνας παλιὸς ἀποχετευτικὸς ἀγωγός. Μὲ ἐπακόλουθο νὰ γεμίσει τὸ χαντάκι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα κακά, πολλοὺς ὀζοντες προελεύσεων ποικί-

λων καὶ προορισμοῦ ἐνός. Τὸ ἄχαρο ἐργὸ τὸ ἀνέλαβε ἐργάτης ἀπὸ τὸ συνεργεῖο τοῦ ἐργολάβου.

Μὲ ἐφόδιο τὶς γαλότσες του (κι ἕνα σκουφί γιὰ νὰ τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὶς ἀδέσποτες) κατέβηκε στό σκάμμα ὁ ἀνθρώπος. Μπῆκε μέχρι τοὺς μηρούς. Ἐδενε τὶς μεγάλες πέτρες, τοὺς δόμους, τῆς ἀρχαίας ἀποβάθρας μὲ συρματοσκοῖνο γιὰ νὰ τὶς τραβήξουν μὲ τὰ μηχανήματα οἱ ἀποπάνω. Ἐδесе τὴν πρώτη, τὴ δεύτερη... Ἀγωνίστηκε γενναῖα μὲ τὰ «ἐλληνοσυμμαχικὰ σκατά» ὁ ἐργάτης. Δέκα εἰδικοί ἀπάνω, καὶ μαζί τους καμιά τριανταριά περίεργοι (τουλάχιστον), ἀνάμεσά τους κι ἐγώ, τὸν καθοδηγοῦσαμε, ἔλα, δῶσ' του, λίγο πιο δεξιά, μὴν πιτσιλάς, καλά εἶσαι, φυλάξου, πιο ἀριστερά...

Τὴν τελευταία ὁδηγία τὴν συμμερίστηκε ὁ ἐργάτης. Καὶ στὴ δέκατη γκωνάρα ξέσπασε: γιὰ δὲν κατεβαίνετε ἐσεῖς πού κοιτᾶτε νὰ τὸ κάνετε; Μερικοὶ ἀκουσαν καὶ τὸ χαμηλόφωνο: ἄχ, πού 'σαι, ρέ Φλωράκη...

«'Ανοιχτές πόλεις»

γεμάτες

προβλήματα

Από το γραφείο του ΥΧΟΠ δόθηκε στη δημοσιότητα ένα σχέδιο που αφορά τον τρόπο «εξάπλωσης της Έπιχείρησης Πολεοδομικής Ανάσυγκρότησης στον αγροτικό χώρο» με τη μελέτη των ανοιχτών πόλεων (7.3.84). Παράλληλα στο Ένημερωτικό Δελτίο του ΤΕΕ (26.3.84) το ΥΧΟΠ άπευθύνει μία πολύ περιορισμένη σέ έκταση πρόκληση έκδηλώσεως ενδιαφέροντος στους τεχνικούς (αρχιτέκτονες, πολιτικούς μηχανικούς, τοπογράφους και

πολεοδόμους) για να τους «άνατεθει ή μελέτη των χωριών στή πλαίσια του σχεδιασμού των ανοιχτών πόλεων (τετράμηνο πρόγραμμα άμέσου προτεραιότητας)».

Τά έρωτήματα και ή κριτική που ακολουθούν στηρίζονται στή λίγα αυτά ντοκουμέντα και στήν έμπειρία από τήν πολιτεία του ΥΧΟΠ ως προς τήν ΕΠΑ.

«Τή θέση των 12.315 σημερινών οικισμών (6.039 ΟΤΑ) παίρνει ένα ένιαίο οικιστικό σύστημα 546 μονάδων. Αναλυτικότερα:

Πολεοδομικό σύστημα Πρωτεύουσας	1	3.369.424 κάτ.
Πολεοδομικό σύστημα Θεσσαλονίκης	1	871.000 κάτ.
Πολεοδομικό σύστημα Πάτρας	1	164.000 κάτ.
Άλλα άστικά πολεοδομικά συγκροτήματα	51	1.888.493 κάτ.
Άνοιχτές πόλεις	494	3.446.312 κάτ.
Σύνολο	546	9.740.417 κάτ.

Η κάθε «άνοιχτή πόλη» τής έπαρχίας, άποτελεί ένιαίο οικιστικό σύστημα που άναπτύσσεται, γύρω από κάποιο οικιστικό πυρήνα — κωμόπολη, κεφαλοχώρι — και περιλαμβάνει όλα τά χωριά που μαζί με τον πυρήνα άποτελούν οικιστική ένότητα».

Ποιοί είναι οί διαφαινόμενοι στόχοι του σχεδιασμού των άνοιχτών πόλεων;

1. Ένας πρώτος στόχος είναι ο καθορισμός του πλαισίου δόμησης στή χωριά ώστε να διευκολυνθούν οί κάτοικοι να κτίζουν ιδιαίτερα στους στάσιμους οικισμούς. Άνάλογες προσπάθειες ύπήρξαν και στό παρελθόν. Για να θυμηθούμε τίς πρόσφατες:

— Διάταγμα περί οικισμών πρό του 1923 (1981, Πλυτάς).

— Μεταγενέστερες τροποποιήσεις του διατάγματος (2 φορές επί ύπουργίας Πλυτά, μία φορά επί Τρίτση).

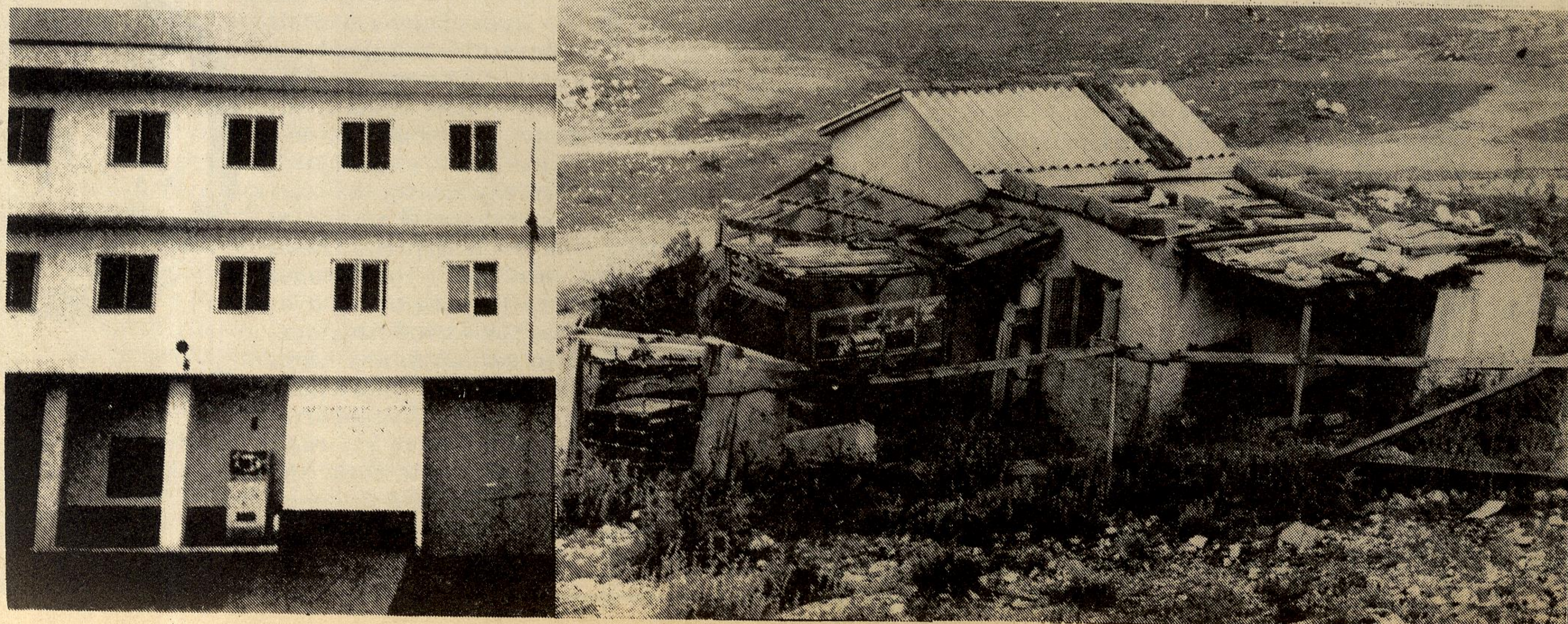
— Διάταγμα για τούς παραδοσιακούς οικισμούς (1978, Μάνος).

— Πρόσφατο διάταγμα για τούς οικισμούς με πληθυσμό πάνω άπό 500 κατοίκους (Τρίτση), που όμως δέν πέτυχε να ύποβοηθήσει τή δόμηση.

Τά διατάγματα αυτά είχαν πανελλαδική ισχύ, άφορούσαν άποκλειστικά όρους δόμησης, ενώ τό διάταγμα περί παραδοσιακών συνεκτιμούσε τίς τοπικές ιδιαιτερότητες.

2. Ένας δεύτερος στόχος είναι ή θεώρηση τής οικιστικής άνάπτυξης, τουλάχιστον στό επίπεδο του πολεοδομικού σχεδιασμού (για τήν ύλοποίηση των σχεδίων δέν έχουμε κανένα λόγο να εύελπιστούμε), με τήν άποκέντρωση «τής διοικητικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και τεχνικής ύποδομής, που ύπολογίζεται με βάση τον συνολικό πληθυσμό τής άνοιχτής πόλης και όχι με βάση τον πληθυσμό του χωριού».

Για τον σκοπό αυτό καθορίζονται οικιστικά κέντρα σέ 5 επίπεδα και όρίζονται στάνταρ έξυπηρετήσεων για κάθε επίπεδο (5ο επίπεδο: άπλό χωριό, έξυπηρετούνται 0-2.000 κάτ., 4ο επίπεδο: κεφαλοχώρι, έξυπηρετούνται 3.500 κάτ., 3ο επίπεδο: έπαρχιακό κέντρο — κωμόπολη, έξυπηρετούνται 20.000 κάτ., 2ο επίπεδο: νομαρχιακό κέντρο, έξυπηρετούνται

80.000 κάτ., 1ο επίπεδο: περιφερειακό κέντρο, εξυπηρετούνται 500.000 κάτ.).

Οί ανοιχτές πόλεις αφορούν τό 4ο και 5ο επίπεδο. Περιλαμβάνουν τό κεφαλοχώρι (κέντρο 4ου επιπέδου) και τά γύρω χωριά.

3. Ένας τρίτος στόχος είναι ή προσαρμογή τής δόμησης στην ιδιαίτερη ταυτότητα κάθε οικισμού. Καθορίζονται τά όρια τών οικισμών και «όροι δόμησης προσαρμοσμένοι στα ιδιόμορφα αρχιτεκτονικά-μορφολογικά και πολεοδομικά στοιχεία κάθε οικιστικού συστήματος».

4. Ίσως όμως ή επιχείρηση τών ανοιχτών πόλεων νά εξυπνοεί και κάποιους ευρύτερους αναπτυξιακούς στόχους, όταν αναφέρει ότι «άποτελεί ταυτόχρονα πρόταση-εισήγηση στην Τοπική Αυτόδιοίκηση για τή δημιουργία οικιστικών-αναπτυξιακών συνδέσμων» αν και είναι μάλλον βέβαιο ότι δέν εντάσσει τήν οικιστική στη γενικότερη ανάπτυξη.

Τέσσερα σημεία κριτικής

Ή κριτική τής «Επιχείρησης τών ανοιχτών πόλεων» γίνεται σέ δύο επίπεδα: από τή μία άποψη τούς ίδιους τούς διαφαινόμενους στόχους, από τήν άλλη τή διαδικασία πού, όπως ξεκινά, δέν εξυπηρετεί, αν δέν ακυρώνει, τούς στόχους τού ύπουργού ΧΟΠ.

Ής δοϋμε τά πράγματα πιο αναλυτικά:

Α. Στο τεϋχος τού Γραφείου Τύπου αναφέρεται ότι ή επιχείρηση προγραμματίζεται για τήν περίοδο Μαρτίου - Ιουνίου και είναι τρίμηνη. Ή πρόσκληση έκδηλώσεως ενδιαφέροντος για τούς μελετητές γίνεται 26 Μαρτίου χωρίς προδιαγραφές, δηλαδή χωρίς νά περιγράφεται τό αντικείμενο πού θά μελετήσουν, ενώ κατά παράδοξο (;) τρόπο αναγράφεται ή άμοιβή τους. Μέ άπλους λογαριασμούς συνάγεται ότι κάθε χωριό έχει άμοιβή 8.000 κατά μέσο όρο, συμπεριλαμβανομένων τών εξόδων μετάβασης και τών λοιπών εξόδων τής μελέτης (πού όλοι ξέρουν ότι

είναι πολλαπλάσια τής καθαρής μελετητικής άμοιβής).

Γεννιούνται έτσι εύλογα έρωτήματα. Τι μπορεί νά πραγματοποιηθεί σέ επίπεδο μελέτης από τούς ωραίους στόχους τών κέντρων και τής διαφύλαξης τής ταυτότητας κάθε οικισμού όταν οί άμοιβές μελετών είναι άνυπόστατες; Ύποβαθμίζεται μέχρι μηδενισμού ή όχι τό αντικείμενο τού πολεοδομικού σχεδιασμού τών ανοιχτών πόλεων;

Άλλά, κοντά στ' άλλα, είναι άπάτη νά δηλώνουν οί μελετητές συμμετοχή σέ μία δουλειά πού άγνοούν τούς όρους τής. Είναι πάγια τακτική ή έρευνα και ή έπιστημονική έργασία νά θεωρούνται άχρηστες στην Έλλάδα όπως και τό νά δίνονται τά ελάχιστα χρήματα σέ προτεραιότητες μέ άμφίβολους σκοπούς. Μέ αυτά τά δεδομένα μπορούμε νά μιλάμε μάλλον για διαφημιστική καμπάνια παρά για επιχείρηση σχεδιασμού.

Β. Ίσως γι' αυτόν ακριβώς τό λόγο οί ανοιχτές πόλεις προγραμματίζονται έρημην φορέων και άτομων πού ή συμβολή τους στην έπεξεργασία τού σχεδίου και τήν υλοποίησή του θά ήταν πολύτιμη. Ή μεθοδολογία όμως αυτή άποδείχθηκε διάτρητη στην περίπτωση τής ΕΠΑ πού όπως οπωσδήποτε δέν συγκρίνεται σέ προχειρότητα μέ τή νέα «εξόρμηση».

Γ. Ής κάνουμε όμως προς στιγμή άφαίρεση τών άμοιβών και ής δοϋμε από πιο κοντά τούς διαφαινόμενους οικιστικούς στόχους.

Μονάδα μελέτης-επίπεδο αναφοράς είναι ή ανοιχτή πόλη, δηλαδή τό κεφαλοχώρι-κέντρο μέ τά γύρω χωριά. Ή Έλλάδα χωρίστηκε σέ 494 ανοιχτές πόλεις. Μέ ποιά κριτήρια; Τι σχέση έχει τό σύνολο τών 546 συστημάτων και συγκροτημάτων πού οργανώνονται σέ ενιαίο οικιστικό σύστημα μέ τά σχέδια για τίς διάφορες βαθμίδες Αυτόδιοίκησης πού έπεξεργάζεται τό ύπουργείο Έσωτερικών;

Πώς ένοποιούνται οικισμοί πού χωρίζονται μέ φυσικά όρια ή χρειάζονται δρόμους δισεκατομμυρίων για νά συνδεθούν;

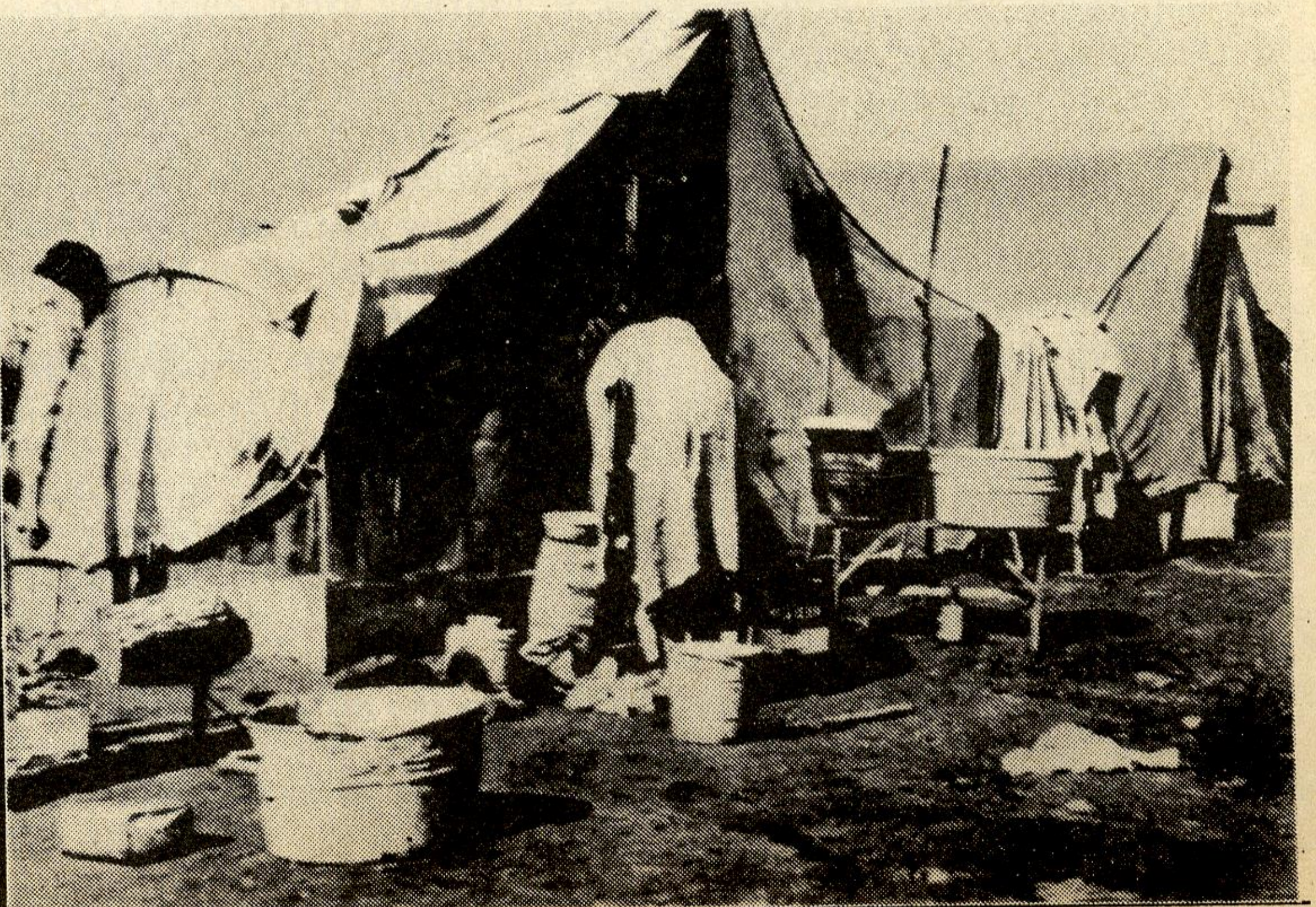
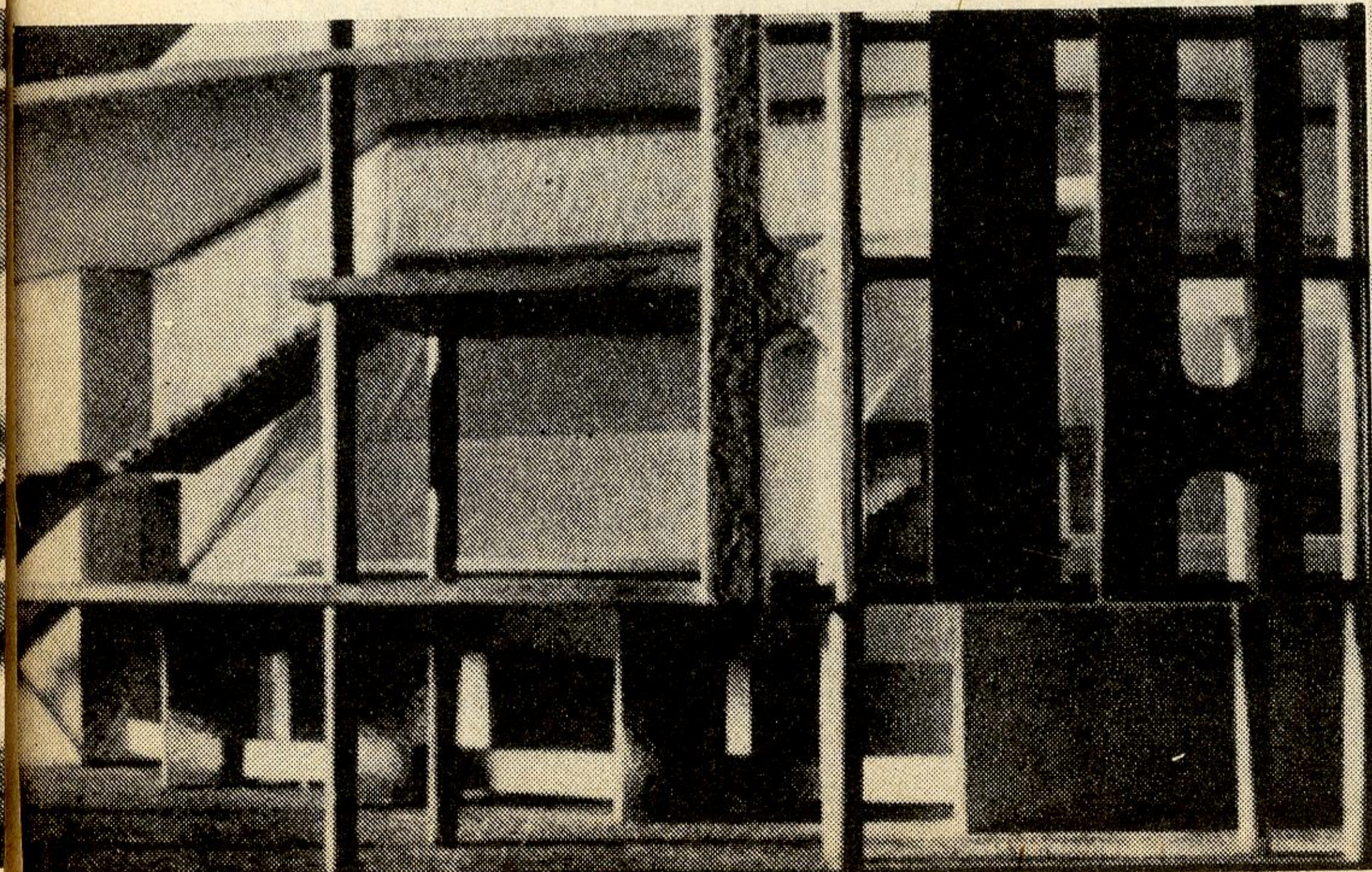
Δ. Ή κριτική θά μπορούσε νά προχωρήσει πιο βαθιά. Τό κείμενο πού δόθηκε από τό Γραφείο Τύπου τού ΥΧΟΠ μάς πληροφορεί ότι «καταλύεται ό διαχωρισμός πόλη-χωριό. Τό επίπεδο τών υπηρεσιών και τής πολιτιστικής, κοινωνικής και τεχνικής ύποδομής τού άγροτικού χώρου αναβαθμίζεται στό αντίστοιχο επίπεδο τού αστικού χώρου». «Για τήν αναβάθμιση τού επιπέδου ζωής, δέν θά απαιτείται πλέον ή μεταφορά τού άγροτικού πληθυσμού - μετανάστευση - στην πόλη. Ή πόλη πηγαίνει σ' αυτόν».

Στόχος τής ανάπτυξης στον άγροτικό χώρο είναι φυσικά και ή οικιστική ανάπτυξη, γιατί οπωσδήποτε ή χαμηλή ποιότητα ζωής στό επίπεδο τής κατοικίας και κυρίως τού κοινωνικού εξοπλισμού είναι ένας από τούς λόγους τής μετανάστευσης στις πόλεις. Μπορεί όμως ένα σχέδιο οικιστικής ανάπτυξης νά γίνει ανεξάρτητα από τό παραγωγικό πλαίσιο και τήν άπασχόληση τού πληθυσμού, πού άλλωστε καθορίζει σέ μεγάλο βαθμό τήν ευρύτητα τής πολεοδομικής ένότητας μέσα στην όποία κινείται; Τό κέλυφος έχει μία σχετική αυτονομία από τή ζωή πού εξυπηρετεί. Άλλά μπορούμε νά μιλάμε για προστασία ή για επέκταση τών οικισμών χωρίς τίς υλικές τους προϋποθέσεις; Και αν δέν μπορούμε νά άγνοήσουμε τό παραγωγικό και τό κοινωνικό πλαίσιο, τότε πρόκειται για 494 παραγωγικές ένότητες ή μήπως συνδέονται αυτές μέ κάποιες άλλες παραγωγικές ένότητες, πού άγνοούμε;

Είναι προφανές, από τό μέγεθος τής ανοιχτής πόλης, ότι δέν συνιστά αυτοδύναμη παραγωγική ένότητα και εξάλλου δέν είναι έφικτό νά διατηρηθούν όλοι ανεξάρτητα οί 10.000 οικισμοί τών 494 πόλεων, όταν μερικοί είναι άνύπαρκτοι και άλλοι φθίνουν καθημερινά.

Αυτά και άλλα είναι τά καταρχήν έρωτήματα πού έγείρονται, έφόσον βέβαια πειστεί κανείς ότι πρόκειται για σχεδιασμό και όχι για πλάκα.

Έλένη Πορτάλιου

Δημοσιεύουμε εδώ ένα κείμενο του άξεχαστου Νίκου Πουλαντζά, από την έφημερίδα Le Monde της 11.3.1977. Τήν εποχή εκείνη ή Ένωμένη Άριστερά, μέ βάση τό Κοινό Πρόγραμμα, άνέβαινε θεαματικά, και όλα τά σημάδια έδειχναν ότι γρήγορα θά κέρδιζε τίς εκλογές. Ξέρουμε τή συνέχεια: τό Κοινό Πρόγραμμα, παρά τή συντριπτική ήττα τής Δεξιάς στις δημοτικές εκλογές τόν Άπρίλιο του 1977, θάφτηκε όριστικά τό Σεπτέμβριο του 1977, και ή Ένωμένη Άριστερά διαλύθηκε, προσφέροντας ούσιαστικά τή νίκη στις συνασπισμένες δυνάμεις τής γαλλικής δεξιάς ως τό Μάιο του 1980 όποτε από άλλους δρόμους, σχεδόν άνέλπιστους, ό Μιτεράν κέρδισε τήν προεδρία και τό Σοσιαλιστικό Κόμμα, στή συνέχεια, τίς βουλευτικές εκλογές.

Τό γεγονός όμως ότι καταστράφηκε ή λαϊκή συνέργεια, και μόνο μέσα από μιά παθητική εκλογική συναίνεση ό γαλλικός λαός έδωσε τήν πλειοψηφία στους σοσιαλιστές, δέν ήταν χωρίς συνέπειες, πού σήμερα φαίνονται στή Γαλλία πολύ καθαρά. Γιατί οί θεσμοί τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας δέν μπορούν νά προφυλάξουν από τό σοσιαλδημοκρατικό όλίσθημα. Ό δημοκρατικός δρόμος προς τό σοσιαλισμό, έγραφε τότε ό Νίκος Πουλαντζάς, και ή ανάπτυξη τής σοσιαλιστικής κοινωνίας πρέπει νά βασιστεί στή διεύρυνση τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και στήν άνθηση θεσμών άμεσης δημοκρατίας. Άλλιώς θά αναβιώνουν τά σχήματα είτε του σταλινικού είτε του σοσιαλδημοκρατικού κρατισμού, μέ κοινό χαρακτηριστικό τίς λαϊκές μάζες παραμερισμένες, άμέτοχες, παθητικές, ύποταγμένες τελικά.

Αυτές οί επεξεργασίες βρίσκονται και σήμερα στό επίκεντρο τών θεωρητικών διερευνήσεων. Άλλά και τών πολιτικών συγκρούσεων. Οί σύγχρονες έμπειρίες τής Γαλλίας αλλά και του ΠΑΣΟΚ στήν Ελλάδα τό δείχνουν. Όπως έγραφε κι ό Πουλαντζάς, δέν μπορούμε νά κρυβόμαστε πίσω από τό δάκτυλό μας ούτε νά γυρίζουμε τήν πλάτη στά προβλήματα ούτε πολύ περισσότερο νά μήν άγανακτούμε άκούγοντας ότι «θά παταχθούν οί πολιτικοί μεσάζοντες».

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Οί επικείμενες εκλογές προκαλούν και ανανεώνουν τόν πολιτικό στοχασμό και κυρίως καθιστούν επίκαιρο τό βασικό ζήτημα πού αναφαιίνεται σέ παρόμοιες ιστορικές περιστάσεις, τό πρόβλημα του κράτους. Η διαμάχη τής άριστερας για τό κράτος δείχνει καθαρά ότι όρισμένες σημαντικές, θεωρητικές και πολιτικές, δικλείδες έχουν πάψει νά λειτουργούν. Από τήν πλευρά του, τό Κομμουνιστικό Κόμμα αρχίζει νά εγκαταλείπει τήν αντίληψη για τό κράτος πού του κληροδότησε κατά κύριο λόγο ό σταλινισμός, σύμφωνα μέ τήν όποία τό κράτος αντιμετωπίζεται ως ένα μονολιθικό και χωρίς ρωγμές όργανο-ύποχείριο τής άστικής τάξης, τό όποιο θά μπορούσε νά άλωθει μέ μιά κατά μέτωπον επίθεση και νά καταστραφεί σέ μιά συνθήκη δυαδικής έξουσίας.

Σύμφωνα μέ τήν έκδοχή αυτή τό κράτος - όργανο τής άστικής τάξης μπορεί νά αντικατασταθεί μονομιās από μιάν άλλη έξουσία, τήν έξουσία τών σοβιέτ, δηλαδή, στήν πράξη, τήν έξουσία ενός μοναδικού κόμματος και ενός μοναδικού συνδικάτου: μ' άλλα λόγια πρόκειται για ένα κράτος νέου τύπου, άφου άπεργάζεται τήν αυτοϋπερβαση του. Ξέρουμε πολύ καλά τί σημαίνει κάτι τέτοιο. Είναι καιρός νά άπαλλαγούμε από παρόμοιες άντιλήψεις για τό λόγο ότι οί άλλαγές αυτές

έχουν αρχίσει εδώ και πολύ καιρό — και δέν ύάρχει άμφιβολία ότι σ' αυτό έγκειται ή έγκατάλειψη τής δικτατορίας του προλεταριάτου —, άνεξάρτητα από όλα τά επιχειρήματα πού προβλήθηκαν από τους ύποστηρικτές τής διατήρησής της.

Άπό τή μεριά του Σοσιαλιστικού Κόμματος έχει αρχίσει νά αναθεωρείται προοδευτικά, άν και άνισομερως κατά τομείς, ή κλασική σοσιαλδημοκρατική αντίληψη του κράτους: ή ιδέα δηλαδή ενός παντοδύναμου ύποκειμένου προικισμένου μέ δική του λογική, τήν όποία ύποτίθεται ότι ένσαρκώνουν οί διευθυντικές του έλίτ και όπου ή δομή του κράτους δέν καθορίζεται από τή σχέση του προς τήν άστική τάξη, αλλά έξαρτάται μόνο από τή θέληση τών έλίτ. Σ' αυτή τήν περίπτωση ή κυριότητα του κράτους έξασφαλίζεται έγκαθιστώντας στις στρατηγικής σημασίας θέσεις μιάν άριστερά έλίτ σύν κάποιες νέες διευθετήσεις και αναμένεται από τό κράτος, στήν καλύτερη περίπτωση, νά επιβάλλει τίς θελήσεις του στήν άστική τάξη και νά οδηγήσει στό σοσιαλισμό διά τής παρθενογένεσης και διά του εκ τών άνω αυτοεκδημοκρατισμού. Καί αυτή ή αντίληψη ξέρουμε πολύ καλά πού οδηγεί.

Μπορεί πολύ εύκολα νά διακρίνει κανείς, πέρα από τίς διαφορές τους, τή σύγκλιση του σταλινισμού και τής σοσιαλδη-

μοκρατίας, πού παρουσιάζουν σέ όρισμένα σημεία μίαν άνησυχητική συγγένεια, όπως γιά παράδειγμα στό θέμα τής λατρείας και τού φετιχισμού τού κράτους πού αντιτίθεται στή δημοκρατική πρωτοβουλία τών λαϊκών μαζών. Καί τά δύο αυτά στοιχεία βρήκαν στή Γαλλία ένα γόνιμο πολιτικό και πολιτιστικό έδαφος όπου μπόρεσαν νά αναπτυχθούν ιδιαίτερα: άναφερόμαστε έδω στή δημιουργία, ακόμα και πριν από τή Γαλλική Έπανάσταση, ενός ισχυρού και συγκεντρωτικού κράτους και στήν παράδοση τού γιακωβινισμού, πού δέν έπαψε νά έπηρεάζει ακόμα και τό φιλελεύθερο κίνημα. Τό ότι ο Προυντόν ζητούσε από τόν Λουδοβίκο Ναπολέοντα τή συμπάρασταση τού βοναπαρτιστικού κράτους γιά τήν αυτοχει-

ραφέτηση τής εργατικής τάξης υποδηλώνει, αν μή τι άλλο, έναν κρατικισμό σαφώς πιά άκαμπτο από αυτόν πού συνήθως αποδίδεται στόν Μάρξ.

Τά πραγματικά προβλήματα τής σοσιαλιστικής δημοκρατίας

Όπως και νά 'χει τό πράγμα, τά θεωρητικοπολιτικά αυτά έμπόδια αρχίζουν νά υποχωρούν προς μεγάλη θλίψη τής Δεξιάς. Έτσι, πρόσφατα, ο Ρείμόν Άρόν, άπαρηγόρητος μιάς πού δέν αναγνωρίζει πλέον τήν παλιά γνωστή του Άριστερά, σκέφτηκε νά δώσει στό μέν Σοσιαλιστικό Κόμμα ένα μάθημα σοσιαλ-

δημοκρατίας, στό δέ κομμουνιστικό ένα μάθημα μαρξισμού - λενινισμού. Μιά νέα προβληματική γιά τό κράτος έχει άρχισι ώστόσο νά αναδύεται από ένα μεγάλο μέρος τής Άριστεράς, έστω και αν οί έπιμέρους θέσεις διαφέρουν ανάλογα μέ τούς χώρους. Προσαρμοσμένη στή σημερινή κατάσταση, ή προβληματική αυτή άπορρέει τόσο από έναν ανανεωμένο μαρξισμό, πού κατόρθωσε νά άπαλλαγεί από τό συντριπτικό πρότυπο τής 'Οκτωβριανής Έπανάστασης και νά άποτινάξει τό μανδύα τού σταλινισμού, όσο και από τή σοσιαλιστική και δημοκρατική έμπειρία τού λαϊκού κινήματος. Στήν προοπτική αυτή, τό καπιταλιστικό κράτος αντιμετώπιζεται ως ένα σύνθετο σύστημα συσχετισμού δυνάμεων, ως στρατηγικό πεδίο έσωτερικών αντιθέσεων, τό όποιο διαπερνάται συνεχώς από τούς λαϊκούς άγώνες, πού παρασύρουν ένα σημαντικό μέρος τού προσωπικού του. Τό κράτος αυτό άντιστοιχεί, από τήν ίδια του τή δομή, στά συμφέροντα τής άστικής συμμαχίας πού κατέχει τήν έξουσία και ιδιαίτερα τής ήγεμονικής της μερίδας, ενώ συγχρόνως διατηρεί μιά σχετική άυτονομία σέ σχέση μέ τή συμμαχία αυτή.

Αυτό τό νέο θεωρητικό σχήμα έπιτρέπει νά διατυπωθούν, κάτω από τό φώς τών πρόσφατων ιστορικών έμπειριών (Χιλή - Πορτογαλία), τά πραγματικά έρωτήματα ενός δημοκρατικού σοσιαλισμού, άνοίγοντας μιά γόνιμη συζήτηση. Έξακολουθούν έντούτοις νά παραμένουν σημαντικά κενά πού κινδυνεύουν νά άποδειχτούν κρίσιμα σέ περίπτωση πού ή Άριστερά πάρει τήν έξουσία. Έχει κανείς τήν έντύπωση ότι άφού αναγνωριστεί ή ουσία τού προβλήματος, ή συζήτηση έχει μονίμως τήν τάση νά εκτρέπεται προς ένα μοναδικό, τό προσφιλές και γνώριμο πεδίο τού δικαίου: ποιά — γιά παράδειγμα — θά ήταν τά συνταγματικά δικαιώματα και οί υποχρεώσεις τού Προέδρου τής Δημοκρατίας στήν περίπτωση νίκης τής Άριστεράς;

Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι τό θέμα παρουσιάζει έξαιρετικό ένδιαφέρον. Έκτός όμως από τό ότι υπάρχουν και άλλα έξισου ή και περισσότερο σοβαρά, τό σημαντικό είναι ότι δέν πρόκειται νά λυθεί στό επίπεδο στό όποιο τίθεται. Έτσι, από τή μιά μεριά, φαίνεται νά μήν επιδέχεται άμφισβήτηση τό ότι ένας δημοκρατικός δρόμος προς τό σοσιαλισμό δέν μπορεί νά άρκεστεί σέ έπουσιώδεις διαφοροποιήσεις και, πέρα από τό πρόβλημα τού προσωπικού του, συνεπάγεται ένα βαθύ μετασχηματισμό τής δομής τού κράτους — συνθήκη άναγκαία γιά τήν έπιτυχία τής Άριστεράς. Όπως φαίνεται άδιαμφισβήτητο και τό ότι ο μετασχηματισμός αυτός άπαιτεί, εκτός τών άλλων, τόν εκδημοκρατισμό τού κράτους, τήν επέκταση δηλαδή και τήν ανάπτυξη τών θεσμών τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και τών αντίστοιχων μορφών έλευθερίας και όχι τήν άπλή περιφρούρηση τών ύπολειμμάτων τους, κι ακόμα ότι ο εκδημοκρατισμός αυτός, δεδομένου τού σύνθετου οικονομικοκοινωνικού ρόλου τού σύγχρονου κράτους και τού άφευκτου άποκλεισμού εκ μέρους τής άστικής τάξης, δέν θά πρέπει, στήν περίπτωση πού πάρει ή Άριστερά τήν έξουσία, νά καταστρέψει

τό κράτος και νά τό στερήσει από τήν αποτελεσματικότητά του, αποτελεσματικότητα πού οί αντίστασεις στό έσωτερικό τών μηχανισμών θά μπορέσουν νά αντισταθίσουν. Από τήν άλλη μεριά, φαίνεται εξίσου άδιαμφισβήτητο ότι αυτή ή μακρά διαδικασία δέν μπορεί νά ολοκληρωθεί μόνο μέ τήν άνωθεν καθοδήγηση ούτε αποκλειστικά στό έσωτερικό τών κρατικών μηχανισμών. Πρέπει νά στηριχτεί συγχρόνως και στήν αύξημένη έκπροσώπηση τών λαϊκών μαζών και στήν πρωτοβουλία τους — πρωτοβουλία πού εκφράζεται βέβαια διαμέσου τών συνδικαλιστικών και πολιτικών τους οργανώσεων (ό εκδημοκρατισμός τών οποίων προϋποτίθεται) αλλά και στήν ανάπτυξη τών κινημάτων, τόν πολλαπλασιασμό του δυναμικού και τών δικτύων τής άμεσης δημοκρατίας στή βάση.

Όπως έχει κατά κόρον ειπωθεί, σ' αυτό έγκειται ή ιδιαιτερότητα του αυτοδιαχειριστικού έγχειρήματος, τόσο στό πολιτικό όσο και στα άλλα επίπεδα. Είναι ένα από τά στοιχεία πού διαφοροποιούν τή σημερινή προοπτική τής Άριστερας από τή συμμετοχή — άποκέντρωση κατά τήν γκωλική έννοια, όπως μεταξύ άλλων τήν έχει εκφράσει ο Άλαίν Πεϊρεφίτ, όπου ο λαός κατέχει τόση έλευθερία όση του παραχωρεί τό κράτος και όπου τό κράτος επιβλέπει τήν άπορρόφηση του λαού στό καλούπι τών δικών του θεσμικών δικτύων.

Πολλές και συγκεκριμένες προτάσεις

Οί προτάσεις τής Άριστερας πού άφορούν είτε τόν εκδημοκρατισμό του κράτους είτε τήν ανάπτυξη νέων μορφών άμεσης δημοκρατίας, είναι πολλές και συγκεκριμένες, έστω κι αν όρισμένες φορές δημιουργούν σημαντικές δυσκολίες. Παραμένει όμως άνοιχτό ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα: ποιός θά είναι συγκεκριμένα και στήν πράξη — δηλαδή όχι μόνο ως γενική ιδέα πού τίς περισσότερες φορές προϋποθέτει μιάν εξασφαλισμένη άρμονία — ο τρόπος διάρθρωσης τών δύο αυτών διαδικασιών και ή λύση τών μεταξύ τους αναπόφευκτων συγκρούσεων, πού θά προκύψουν από μία ποικιλία λόγων;

Πρόκειται, στήν ουσία, για ένα νέο πρόβλημα, γιατί αν δέν θέλει κανείς νά ξαναζωντανέψει τά παλιά φαντάσματα ή νά καταστρέψει κάθε πιθανότητα δημοκρατικού σοσιαλισμού, δέν μπορεί κατά κανένα τρόπο νά αποκλείσει τή μία από τίς δύο αυτές διαδικασίες, διατηρώντας μόνο τήν άλλη.

Κάθε προσπάθεια για τήν καταστολή του δημοκρατικού κινήματος τής βάσης θά μπορούσε νά οδηγήσει, μέ τή βοήθεια και τής κρίσης του σημερινού κράτους, σε νέες μορφές σταλινισμού ή σοσιαλδημοκρατίας ή σε μία καινοφανή σύζευξη τών δύο: μία τεχνοκρατική, γραφειοκρατική και αυταρχική μορφή σοσιαλδημοκρατίας. Και αντίστροφα, κάθε προσπάθεια καταστολής ή περιορισμού τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας προς όφελος τής άμεσης δημοκρατίας ένέχει τόν κίνδυνο μιās λαθραίας κατάλυσης τής δημοκρατίας και κατά προέκταση βέβαια και τών δυνατοτήτων του σοσιαλι-

‘Η διαδικασία του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού δέν μπορεί νά ολοκληρωθεί μόνο μέ τήν άνωθεν καθοδήγηση ούτε αποκλειστικά στό έσωτερικό τών κρατικών μηχανισμών. Πρέπει νά στηριχτεί συγχρόνως και στήν αύξημένη έκπροσώπηση τών λαϊκών μαζών και στήν πρωτοβουλία τους, πρωτοβουλία πού εκφράζεται βέβαια διαμέσου τών συνδικαλιστικών και πολιτικών τους οργανώσεων αλλά και στήν ανάπτυξη τών κινημάτων, τόν πολλαπλασιασμό του δυναμικού και τών δικτύων τής άμεσης δημοκρατίας στή βάση.

σμού. Γιατί είναι άπολύτως βέβαιο, όπως τό άποδεικνύει και ή ιστορία, ότι ή διατήρηση τής έλευθερίας συνδέεται και μέ τήν ανάπτυξη τής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, όπως είναι άπολύτως βέβαιο ότι μία μαζική μετατόπιση του κέντρου βάρους προς μία άμεση δημοκρατία μπορεί νά οδηγήσει άργά ή γρήγορα στήν αυταρχική ύφανση τής έξουσίας. Μήπως τάχα ένας όρισμένος αυτοδιαχειριστικός

πολιτικός λόγος δέν προβάλλεται σήμερα ως ο πραγματικός πολιτικός λόγος έξουσίας ενώ δέν είναι παρά ο λόγος μιās τεχνοκρατικής κάστας τής άριστερας;

Γιά όλους αυτούς τους λόγους θά πρέπει νά αντιμετωπιστεί σοβαρά ο τρόπος πού μπορούν νά συναρθρωθούν οί δύο αυτές διαδικασίες και πώς μπορεί νά αποφευχθεί τό ένδεχόμενο καθεμιά από αυτές νά ακολουθήσει μιá δική της και ανεξάρτητη πορεία. ‘Η, για νά πει κανείς τά πράγματα μέ τ' όνομά τους, πώς νά αποφύγουμε νά οδηγηθούμε, άργά αλλά σταθερά, προς μιá κατάσταση δυαδικής έξουσίας.

Οί συγκρούσεις τής δυαδικής έξουσίας

Η κατάσταση αυτή παραμονεύει τήν Άριστερά και ένδέχεται νά άποδειχτεί καταστροφική. Και όπως ξέρουμε πιά πολύ καλά, μιá κατάσταση δυαδικής έξουσίας (φανερή ή καλυμμένη), ακόμα και μεταξύ δύο έξουσιών τής Άριστερας, δέν μοιάζει κατά τίποτα μέ ένα παιχνίδι όπου οί έξουσίες θά εξισορροπούνταν άμοιβαίως προς όφελος του σοσιαλισμού και τής δημοκρατίας. ‘Η κατάσταση αυτή οδηγεί πάρα πολύ γρήγορα σε μιá κατά μέτωπον αντιπαράθεση τών δύο έξουσιών, ένόσω ή άστική τάξη (μπορεί νά είναι κανείς άπολύτως βέβαιος) βγαίνει κερδισμένη από τήν όλη ύπόθεση. ‘Η σύγκρουση αυτή άλλωστε, ύστερα από μιá πρώτη φάση παραλυσίας του κράτους, θά λυνόταν σύμφωνα μέ κάποια σενάρια πού πολύ εύκολα θά μπορούσε νά τά φανταστεί κανείς: ή Δεξιά έχει ήδη πάρει θέση.

Είτε τό θέλει κανείς είτε όχι, αυτό είναι τό πιό σημαντικό πρόβλημα πού τίθεται σήμερα στή Γαλλία σχετικά μέ τόν εκδημοκρατισμό του κράτους και τήν πορεία προς τό σοσιαλισμό. Στο σημείο αυτό, ο προβληματισμός στους κόλπους τών οργανώσεων τής Άριστερας παρουσιάζει σημαντικά κενά, παρά τίς σοβαρές συζητήσεις πού διεξάγονται, ιδιαίτερα όσον άφορά τήν κρίση του κράτους ή τίς εθνικοποιήσεις. Οί αναλύσεις πάρα πολλών διανοουμένων, μέ τήν πιό άυστηρή έννοια του όρου, δέν βοηθούν στό συγκεκριμένο σημείο: από τή μία μεριά οί ειδικοί και οί τεχνοκράτες τής έξουσίας έχουν συγκεντρώσει τήν προσοχή τους σε θέματα νομικά, διοικητικά και συνταγματικά και από τήν άλλη οί εκπρόσωποι (Φουκώ, Ντελέζ, Μπάρτ) αυτού πού δηλώνεται μέ κάποια δόση άφέλειας ως ή νέα θεωρία τής έξουσίας, δέν αντιμετωπίζουν τήν έξουσία παρά στίς επιμέρους εκφάνσεις της, διαμέσου ενός πλήθους μικροεξουσιών και όπου τό κράτος καταλήγει νά εξισώνεται μέ πλάσμα φαντασίας.

‘Ας έχουμε πάντως ύπόψη μας ότι οί αναλύσεις αυτές, πού συμπίπτουν μέ μιá χρονική στιγμή κατά τήν όποία τό κράτος επιβάλλει άδυσώπητα τήν ύλικότητά του — παρά τά κάποια θετικά του στοιχεία — άποτελούν ένδείξεις όρισμένων γενικότερων θέσεων. Τά προβλήματα ούτε καταργούνται ούτε λύνονται κρύβοντας τό πρόσωπο ή γυρνώντας τους κανείς τήν πλάτη.

Νίκος Πουλαντζάς

Πρέπει νά διδάσκεται ὁ μαρξισμός στὰ Πανεπιστήμια;

Εἶναι καιρός πλέον νά διδάσκεται καί ὁ μαρξισμός
στὰ Πανεπιστήμια! Ναι, ἀλλά ποιός μαρξισμός;
"Οχι βέβαια ὁ κωδικοποιημένος σταλινισμός πού
ἔχει στό νοῦ της ἡ ΚΝΕ ἀλλά ὁ «ζωντανός» καί
«κριτικός» μαρξισμός. Εἶναι ὅμως ἔτσι τά
πράγματα; Μιά συζήτηση στή Νομική Σχολή
πού ἄνοιξε τό θέμα.

Αυτό ἦταν τό θέμα καί τό ἐρώτημα πού ἀπασχόλησε μιὰ δημόσια — προεκλογική — συζήτηση ὀργανωμένη ἀπό τόν Δημοκρατικό Ἀγώνα στή Νομική Σχολή τῆς Ἀθήνας στίς 28 Μαρτίου — ἡ ἴδια ἐκδήλωση ἐγινε καί στή Θεσσαλονίκη στίς 2.4.84 — καί στήν ὁποία ἔλαβαν μέρος οἱ Κώστας Γαβρόγλου, Ἀντώνης Μανιτάκης, Αἰμίλιος Ζαχαρέας, Θανάσης Τζαβάρας καί ὁ ὑπογραφόμενος.

Δέν εἶχα κανένα λόγο νά ἐπαναφέρω ἐδῶ τήν ἀποψη πού διατύπωσα στή συζήτηση ἀλλά ἕνα σύντομο δημοσίευμα τῆς *Αὐγῆς* (30.3.84) μέ ὑποχρεώνει νά τό κάνω, ὄχι γιά νά διαφυλάξω τήν προσωπική μου ἀποψη ἀλλά κυρίως διότι τό δημοσίευμα αὐτό καλλιεργεῖ ἢ διατηρεῖ τό *αὐτονόητο* τοῦ θετικοῦ — ἐπιτέλους πιά σ' αὐτόν τόν τόπο — τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μαρξισμοῦ στὰ ΑΕΙ. Καί ἐπειδή αὐτό τό αὐτονόητο, ὅπως ὑποστήριξα καί στή σχετική συζήτηση, καθώς ἔχει τή δύναμη τῆς ἀθωότητος, εἶναι ὑποπτό, θά πρέπει, τουλάχιστον, νά εἶναι σαφές ὅτι ὑπάρχει καί ἄλλη ἀποψη.

Γράφει λοιπόν ἡ *Αὐγή* στό σχετικό ρεπορτάζ: «ἡ εἰσαγωγή τοῦ μαρξισμοῦ στὰ Πανεπιστήμια φαίνεται κάτι παραπάνω ἀπό πιθανή». Ἔτσι, μέ «λυμένο» τό θέμα τῆς ἀρχῆς — ἀφοῦ τήν εἰσαγωγή τοῦ μαρξισμοῦ στὰ ΑΕΙ ἀπαιτοῦν οἱ προοδευτικές δυνάμεις = ἡ ΚΝΕ — τό μόνο ἐρώτημα πού ἀπομένει κατά τό ρεπορτάζ τῆς *Αὐγῆς*, καί ἴσως καί γιά πολλούς ἄλλους, εἶναι «ποιός μαρξισμός θά διδαχθεῖ καί ποιές ἐπιπτώσεις θά ἔχει αὐτό στίς σπουδές, στή διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς συνείδησης, στήν ἴδια τήν Ἀριστερά».

Τό πρόβλημα ἐπομένως τῆς *Αὐγῆς*, καί ὀρισμένων ὁμιλητῶν, εἶναι νά μὴν εἰσαχθεῖ στὰ ΑΕΙ ἡ ἀντίληψη τοῦ κωδικοποιημένου μαρξισμοῦ, τοῦ λεγόμενου ὀρθόδοξου μαρξισμοῦ, ἀλλά ὅπως λέει καί ὁ τί-

τλος τοῦ σχετικοῦ δημοσιεύματος νά εἰσαχθεῖ ὁ «ζωντανός καί κριτικός μαρξισμός». Κι ἀρχίζει ἔτσι ὁ πόλεμος τῶν ἐπιθέτων: ὄχι στόν ὀρθόδοξο ναί στόν ζωντανό, ὄχι στό δικό σου ναί στό δικό μου μαρξισμό.

Ἔτυχε ὅμως νά διατυπώσω στή συζήτηση τρεῖς θέσεις πού καί οἱ τρεῖς πάνε πρὸς ἄλλη κατεύθυνση.

1. Ὅσοι σήμερα ὑποστηρίζουν τή θεσμοθέτηση τοῦ μαρξισμοῦ στὰ ΑΕΙ ἐννοοῦν τό ἐπίσημο κρατικό δόγμα, τήν ἐπίσημη κρατική ἰδεολογία πού ἐπικρατεῖ στήν ΕΣΣΔ, τόν ὀνομαζόμενο «μαρξισμό — λενινισμό», ἀμάλγαμα πραγματισμοῦ καί πολιτικῆς σκοπιμότητος, καί τοῦ ὁποίου ἡ ἰδεολογική λειτουργία εἶναι ἡ καθυπόταξη τῶν λαῶν τοῦ ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ, ἡ νομιμοποίηση καί ἡ δικαίωση τοῦ σοβιετικοῦ κράτους. Δηλαδή ἡ πρόταση δέν εἶναι ἀθῶα.

2. Ἄν ὀρισμένοι εἴμαστε σύμφωνοι ὅτι αὐτό τό μαρξόφωνο δόγμα δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τόν μαρξισμό, ὥστόσο εἶναι ἀδύνατο, καί ἐπιστημολογικῶς ἀθέμιτο, νά ἐπιλέξουμε κάποιον ἄλλο «καλό» ἢ «ζωντανό» μαρξισμό πού θά πρέπει νά διδάσκεται στὰ Πανεπιστήμια. Κι αὐτό διότι οἱ διάφορες ἐκδοχές τοῦ ὑπῆρξαν καταρχήν πολιτικά καί κοινωνικά· ποτέ δέν ἦταν ἀθῶες λεξοῦλες ἢ ἀκαδημαϊκοὶ ὀρισμοὶ ἀλλά πεδία σκληρῶν συγκρούσεων, συγκρούσεων ὄχι μόνο ἰδεῶν καί διανοουμένων ἀλλά καί ταξικῶν, συχνότατα αἱματηρῶν. Ἡ σύγκρουση αὐτή συνεχίζεται, καί ἐπομένως — εὐτυχῶς — ὁ μαρξισμός εἶναι θεωρία ἀνοιχτή. Ἄν ὅμως γίνεαι μάθημα ὑποχρεωτικό τότε ἀναγκαστικά, καί ἀνάλογα εἴτε μέ τίς κρατικές ἐπιταγές εἴτε μέ τόν ἐνδοπανεπιστημιακό συσχετισμό δυνάμεων εἴτε μέ συγκυριακές ἐνδοπανεπιστημιακές ἐπιλογές, θά ἐπικρατεῖ μία τοῦ ἐκδοχῆ ἢ θά φορέσει τό σχολαστικό ἀκαδημαϊκό ἔνδυμα. Αὐτήν τήν ἐκδοχή ὁ φοιτητής θά πρέπει «νά μάθει», σ' αὐτήν θά ἐξεταστεῖ, θά τήν κάνει σκονάκι, λυσάρι, ἐπιτυχία, ἀποτυχία, καριέρα, αὐτή ἡ ἐκδοχή θά ἐγχαράσσεται ἰδεολογικά σέ χιλιάδες φοιτητές, θά γίνεαι δηλαδή ἡ περί τοῦ κοινωνικοῦ ἰδεολογία τῶν διανοουμένων τοῦ μέλλοντος.

Μιά συνάντηση για τή θεωρία του κράτους

3. Μιά τέτοια εξέλιξη, αναγκαστικά επίσης, θα προσβάλει και τον ίδιον τον μαρξισμό αφού η θεσμοποιημένη του μορφή και η διδασκόμενη έκδοσή του, ως «γνώση» πλέον και άγκυλωμένο πρόγραμμα, θα διαπερνά όχι μόνο τα ακαδημαϊκά — πανεπιστημιακά πεδία, αλλά το σύνολο των ιδεολογικών συγκρούσεων, ακόμη κι εκείνων που θα διεξάγονται στις οργανώσεις της 'Αριστεράς.

Έτσι το ζήτημα της εισαγωγής του μαρξισμού στα ΑΕΙ, είτε στην «ορθόδοξη» είτε στη «ζωντανή» του έκδοχή, γίνεται ζήτημα πολιτικό — και μάλιστα κρίσιμο πολιτικό ζήτημα για την ίδια την 'Αριστερά και τό κίνημά της. Όμως η 'Αριστερά και οι δυνάμεις του σοσιαλισμού δεν έχουν την πολυτέλεια να στερηθούν την αναντικατάστατη θεωρία του Μάρξ. Οι άριστεροί δεν έχουν που άλλου να στηριχτούν. Και θά ήταν κάπως άδικο μία πληθειακού τύπου διαδικασία στο Πανεπιστήμιο, που «λύνει» τά προβλήματα με φοιτητοσυνδικαλιστικές διαδικασίες και ανατάσεις χειρός, να υποθηκεύσει τόσο ληστρικά και τοκογλυφικά τό μέλλον της 'Αριστεράς στον τόπο μας.

Άλλοι όμιλητές προσέγγισαν διαφορετικά τό ζήτημα. Προσπάθησαν κυρίως να δείξουν τή μεγάλη σημασία, τή θεωρητική και επιστημονική του μαρξικού έργου, ή τήν αξία του μαρξισμού ως κριτικής μεθόδου, στοιχεία που θά ήταν άκρως θετικά άν εισάγονταν στο Πανεπιστήμιο, ιδίως στο πλαίσιο της αναμόρφωσης των προγραμμάτων σπουδών και της διεπιστημονικότητας (Κ. Γαβρόγλου).

Επιμένω όμως ότι και μέ «άναμορφωμένα» σπουδαστικά προγράμματα, και μέ τούς πιο φωτισμένους πανεπιστημιακούς, από τή στιγμή που ό «μαρξισμός» θά ένταχθει στις σπουδαστικές υποχρεώσεις των φοιτητών δεν πρόκειται να αποτραπούν οι κίνδυνοι που επισήμανα πιο πάνω.

Άλλά τότε τί γίνεται; Ό μαρξισμός δεν πρέπει να περάσει στο Πανεπιστήμιο; Σίγουρα ναί. Άλλά από άλλους δρόμους, τούς δρόμους της έρευνας και κυρίως της πάλης. Για τό σκοπό αυτό πρέπει να γίνεται σεβαστό τό συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα στη διδασκαλία και έρευνα ώστε ό όποιος μαρξιστής να μπορεί να μιλά μαρξιστικά, κυρίως να υπάρχουν στο Πανεπιστήμιο πολλοί και καλοί μαρξιστές και άνήσχοι φοιτητές. Άλλά αυτό είναι μία άλλη ιστορία που δεν αντιμετωπίζεται ούτε μέ διατάγματα ούτε μέ ψηφοφορίες.

Άγγελος Έλεφάντης

Άπό τις 26-30 Μαρτίου διοργανώθηκε στην Πάντειο από τον Τομέα Πολιτικής Έπιστήμης και τό ΕΚΚΕ διεθνής συνάντηση μέ θέμα: «Η θεωρία του κράτους σήμερα». Η συνάντηση αυτή ελάχιστα προσέχθηκε και σχολιάστηκε, παρά τό μεγάλο της θεωρητικό και πολιτικό ενδιαφέρον. Και είχε μεγάλο θεωρητικό ενδιαφέρον ή συνάντηση αυτή γιατί έθεσε τό κράτος ως θεωρητικό πρόβλημα για πρώτη φορά ύστερα από τά μέσα της δεκαετίας του '70, όποτε ξεφτίζουν πιά οι συζητήσεις που είχαν τις ρίζες τους στα κινήματα άμφισβήτησης του 1968. Στην όμιλία του «Πού βρίσκεται ή θεωρία του κράτους σήμερα», ό Τζόν Χόλογουέι αναφέρεται στις συζητήσεις για τή «μεθοδική παραγωγή» του κράτους από τό κεφάλαιο και φτάνει στο συμπέρασμα ότι οι συζητήσεις αυτές είχαν πλήρως παραγνωρίσει τή σημασία της διάστασης της ταξικής πάλης για τήν κατανόηση του χαρακτήρα των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων παραγωγής.

Ένας από τούς σημαντικότερους Γερμανούς θεωρητικούς του κράτους, ό Γιόακιμ Χίρς έπεξεργάσθηκε κατά τις συζητήσεις της συνάντησης μία θεωρία του σύγχρονου καταμερισμού της εργασίας στη βιομηχανική παραγωγή. Ό Χίρς, στηριγμένος σε θεωρητικές έπεξεργασίες του Μισέλ Άλιέτ, χαρακτήρισε τήν παρούσα φάση της καπιταλιστικής ανάπτυξης «φορντισμό» (fordismus). Μέ τον όρο αυτό χαρακτήρισε στο επίπεδο της οικονομίας: τον τείλορισμό, τον καταμερισμό της εργασίας σε διεθνές επίπεδο στο επίπεδο του κράτους: τον κείνσιανισμό και τό σοσιαλδημοκρατικό κορπορατιστικό κράτος εϋμερίας και στο επίπεδο της ιδεολογίας τις «ιδέες» της προόδου, ισότητας, τή γραφειοκρατία και τήν άπεριόριστη έκμετάλλευση της φύσης.

Στις εισηγήσεις που άκολούθησαν για τό χαρακτήρα του πολιτικού συστήματος στον σύγχρονο καπιταλισμό δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στην άνάλυση των κρατικών πρακτικών σε συνθήκες άνεργίας και στασιμοπληθωρισμού. Ό Σάιμον Κλάρκ ανέλυσε τή σχέση μονεταρισμού και κράτους μέ άφετηρία τήν άγγλική έμπειρία. Υποστήριξε ότι ή άνοδος του μονεταρισμού δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πολιτικός θρίαμβος για μία ριζικά νέα μορφή κρατικής παρέμβασης: ότι είναι μάλλον τό ζενίθ μιας έκτεταμένης διαδικασίας αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου και του κράτους.

Η Μάργκιτ Μάγιερ ξεκινώντας από τή θεωρητική κατασκευή του Χίρς, ανέλυσε ζητήματα σύστασης «νέων κινήματων» (γυναικείο, ειρήνης, Πράσινων κ.λπ.) σε συνθήκες πολιτικής λιτότητας και έθεσε τό πρόβλημα της άφομοίωσης των κινή-

μάτων αυτών από τό κράτος διαμέσου παροχών του κράτους προς αυτά (ένα φαινόμενο που παρατηρείται ιδιαίτερα στο Βερολίνο). Οι Ίταλοί Παλάτζι και Σαρντόνι ανέλυσαν τό πρόβλημα του περιορισμού του λεγόμενου «κοινωνικού μισθού» σε συνθήκες λιτότητας, υπογραμμίζοντας τήν πολιτική εϋθύνη των συνδικάτων και των κομμουνιστών μπρός στην αυξανόμενη άδιαφορία των εργαζομένων για τήν τύχη των άνέργων και των περιθωριακών στην καπιταλιστική κρίση.

Στήν κατασκευή κατηγοριών στο χώρο της θεωρίας του κράτους ήταν άφιερωμένες οι εισηγήσεις της Γκέρστενμπεργκερ και του Μπόμπ Τζέζοπ. Η Γκέρστενμπεργκερ αναφέρθηκε στην τύχη της θεωρίας των «σταδίων» και της ιστορικής άνάπτυξης του καπιταλιστικού κράτους και έδειξε τις δυσχέρειες που προκύπτουν όταν χρησιμοποιούνται κατηγορίες άνάλυσης άστικών κοινωνιών για τήν άνάλυση προαστικών σχηματισμών. Ό Μπόμπ Τζέζοπ στην εισήγησή του «Μετά τον Πουλαντζά» ανέπτυξε τήν έννοια της πολιτικής και κοινωνικής «στρατηγικής» ως έννοιας-κλειδί που έπιτρέπει να ξεπεραστούν προβλήματα θεωρίας (κυρίως τό πρόβλημα να συσχετισθούν άναλύσεις ταξικών συγκρούσεων μέ άναλύσεις οικονομικών σχέσεων του κεφαλαίου).

Άπό ελληνικής πλευράς οι Νίκος Πετραλιάς και Κοσμάς Ψυχοπαίδης έθεσαν τό θεωρητικό πρόβλημα της συνάρθρωσης άστικών και παραδοσιακών στοιχείων σε έναν κοινωνικό σχηματισμό. Τό ζήτημα αυτό που ενδιαφέρει ιδιαίτερα όσους άσχολούνται μέ τήν ελληνική κοινωνία (πρβλ. θρησκεία, οικογένεια, έθνικισμό, σχολείο κ.λπ.), είχε τεθεί τον 19ο αιώνα ως πρόβλημα του ιστορικισμού και από μαρξιστική πλευρά (ως οικονομικό ζήτημα) από τή Ρόζα Λούξεμπουργκ ως πρόβλημα ενός μη καπιταλιστικού περιβάλλοντος (άναγκαίου για τήν καπιταλιστική άναπαραγωγή). Ό κ. Τσουκαλάς έθεσε ζητήματα συγκρότησης της κρατικής γραφειοκρατίας σε μη άνεπτυγμένες έξαρτημένες κοινωνίες. Ίσως ή πιο ενδιαφέρουσα όμιλία της συνάντησης ήταν του Σάκη Καραγιωργα που ανέλυσε στοιχεία της οικονομικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ που τήν χαρακτήρισε χαλαρά μονεταριστική και έθεσε τό πρόβλημα οικονομικής πολιτικής και ιδεολογίας στα σοσιαλιστικά κόμματα.

Ίδιαίτερα τά τελευταία αυτά ζητήματα που έθεσαν οι Έλληνες, έξηγούν γιατί, όπως από τήν αρχή είπαμε, ή «συνάντηση» δεν είχε μόνο επιστημονική, αλλά και πολιτική σημασία. Έξηγούν ακόμα γιατί άποσιωπήθηκε ή άγνοήθηκε από τό μεγαλύτερο μέρος του τύπου.

Άλέξης Μετζίρης

Νέες μορφές πολιτικής

«'Από τή διαμαρτυρία στό πρόγραμμα»

Στό πλαίσιο τής διεθνούς συνάντησης μέ θέμα
«'Η θεωρία του κράτους σήμερα» πού διοργάνωσε
ό Τομέας Πολιτικής 'Επιστήμης τής Παντείου
καί τό 'Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών 'Ερευνών,
ή Margit Mayer έδωσε μερικές χρήσιμες
πληροφορίες παρουσιάζοντας τίς «νέες μορφές
πολιτικής σέ συνθήκες λιτότητας».

Παρ' όλες τίς ομοιότητες μέ τά αντίστοιχα «κινήματα γειτονιάς» τών ΗΠΑ, ή Μάγιερ περιορίστηκε στίς έμπειρίες τής Δυτικής Γερμανίας τίς τελευταίες δεκαετίες σέ σχέση όχι μόνο μέ τά συγκεκριμένα κινήματα αλλά καί μέ τήν αντιμετώπισή τους από τό πολιτικό κατεστημένο τής χώρας τής. 'Αλλά ποιά ήταν αυτά τά κινήματα καί ποιά είναι ή σημερινή τους εξέλιξη; 'Ηδη ή πολιτική ατμόσφαιρα, πού στά τέλη τής δεκαετίας του '60 διαμόρφωσε ένα πλαίσιο παρέμβασης, οδήγησε, καί στήν επόμενη δεκαετία, σέ πρωτοβουλίες πολιτών για τήν επίλυση τοπικών προβλημάτων καί απόπειρες παροχής εναλλακτικών τρόπων παραγωγής μέχρι τίς αρχές τής δεκαετίας του '80, όποτε κυριάρχησε τό κίνημα τών καταλήψεων κατοικιών. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών τών επιμέρους πρακτικών υπήρξε πάντοτε ή ιδεολογική τους προσκόλληση στίς θέσεις του '60, πού θά μπορούσαν νά συνοψισθούν στόν αντιαυταρχικό, αντικρατιστικό, αντιεκσυγχρονιστικό τους χαρακτήρα, δηλαδή σέ μία καθολική τους έναντίωση σέ ό,τι πρότειναν οί δυνάμεις τής εξουσίας καί ή παραδοσιακή τους αντιπολίτευση.

'Η υπέρβαση τών παραδοσιακών ταξικών συγκρούσεων μέσα από έξωθεσμικές διαδικασίες κινητοποιήσεων θεωρήθηκε προϋπόθεση τής αυτονομίας αυτών τών κινήματων καί διασφάλιση τής άκεραιότητας τών δραμάτων τους. Νά όμως πού ή οικονομική κρίση μετά τό 1973 αλλάζει

τήν εικόνα φέρνοντας στήν επικαιρότητα ένα καινούριο πρόβλημα: τήν *άνεργία*. Δέν είναι πιά μόνο τό ζήτημα μιās νέας ποιότητας ζωής στήν επικαιρότητα αλλά κυρίως ή επιβίωση, ιδιαίτερα τών νέων ανθρώπων, πού εισέρχονται κάθε χρόνο στήν αγορά εργασίας. 'Ετσι αν δέν εγκαταλείπονται, τουλάχιστον υποχωρούν τά ριζοσπαστικά πειράματα νέων κοινωνικών πρακτικών, πρός όφελος πιό πραγματιστικών λύσεων πού διασφαλίζουν τήν οικονομική επιβίωση όσων τίς υίοθετούν.

Φυσική συνέπεια αυτών τών εξελίξεων είναι καί ή αλλαγή τής στάσης τών νέων κινήματων άπέναντι στό κράτος καί τούς θεσμούς του. 'Η άρνηση συνεργασίας δίνει τή θέση της στήν άποδοχή τών κρατικών επιχορηγήσεων για τήν ύλοποίηση τών εναλλακτικών πρωτοβουλιών. 'Η ανάγκη για εργασία είναι έξάλλου τό κίνητρο συνεργασίας ανάμεσα σέ διαφορετικά κινήματα όπως τό φεμινιστικό, τό οικολογικό κ.λπ. Οί διαπραγματεύσεις στό κρατίδιο τής 'Εσσης εκφράζουν τά συμφέροντα αυτών τών ομάδων πού ενεργοποιούνται στή βάση συγκεκριμένων τοπικών προβλημάτων. 'Ακριβώς αυτή ή τελευταία εξέλιξη δέν αποτελεί έντούτοις αϋθόρμητη επιλογή τών νέων κινήματων, αλλά τήν προϋπόθεση χρηματοδότησής τους. Καί στό σημείο αυτό αρχίζει μία ενδιαφέρουσα συζήτηση για τίς προοπτικές τών νέων κινήματων.

'Ηδη, στό Βερολίνο, τό Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα έχει όρίσει τά κριτήρια επιχορηγήσεων ανάμεσα στα όποια κυριαρχούν ό αποκλεισμός προγραμμάτων πού εμπλέκονται σέ δραστηριότητες των μονοπωλίων καί ή χορήγηση πόρων από εκείνους τούς τομείς τής διοίκησης στους όποιους αναφέρεται τό συγκεκριμένο πρόγραμμα. 'Ετσι ενώ από τό 1967 έχουν χρηματοδοτηθεί περί τά 140 προγράμματα αϋτοβοήθειας, έντούτοις οί όροι αϋτής τής χρηματοδότησης έχουν οδήγησει όχι μόνο στήν αναδιάρθρωση τών ομάδων

άλλα και στην ενίσχυση των διασπαστικών κινήσεων στο έσωτερικό τους ή στον ανταγωνισμό τους με βάση τις πιθανότητες μεγαλύτερης απορρόφησης των κρατικών παροχών. Εκτός αυτού, η ανάγκη σύννομης ανάληψης των κονδυλίων επιβάλλει την εκλογή κάποιων εκπροσώπων των ομάδων και τη θεσμική κατοχύρωση ανάδειξής τους, γεγονός που δημιουργεί αναντιστοιχίες ανάμεσα στην εικόνα που αυτές οι ομάδες έχουν για τον εαυτό τους και τις διαδικασίες που ακολουθούν για την πραγμάτωσή της. Από την άλλη μεριά η εκλεκτική συμπεριφορά του κράτους απέναντι σ' αυτές τις ομάδες ούτε ουδέτερη είναι πολιτικά ούτε άμοιρη της οξύνσης των αντιφάσεών τους.

Θά ήταν όμως άπλοικό να αποδοθεί στο κράτος μόνο ο διασπαστικός ρόλος των νέων κινήματων. Η Μάρκιτ Μέγιερ πιστεύει ότι οι κρατικές πρωτοβουλίες έχουν και μακροπρόθεσμο χαρακτήρα. Οι Χριστιανοδημοκράτες δεν υποτιμούν την κοινωνική λειτουργικότητα αυτών των πρωτοβουλιών. Έχουν ήδη διαπιστώσει την αδυναμία του κράτους προνοίας στην εκπλήρωση των παραδοσιακών του υπηρεσιών. Στά μεγάλα προβλήματα της γραφειοκρατικοποίησης και συγκεντροποίησης του κράτους, η αυτοοργάνωση των νέων κινήματων προσφέρεται σαν άλλη πρόταση σε μία κοινωνία που, επιπρόσθετα, αντιμετωπίζει κοινωνικά άδιεξοδα έκρηκτικών κάποτε διαστάσεων. Χαρακτηριστικά, οι Χριστιανοδημοκράτες στη Βυτεμβέργη θεωρούν την εναλλακτική αυτή πρόταση αλλά και τη σκιάδη ή παρασιτική οικονομία, ευρύτατα άλλωστε διαδεδομένη διεθνώς, ως πειραματικά μοντέλα από τα όποια τό βιομηχανικό κράτος μπορεί να άντλήσει πολύτιμη πείρα.

Πολύ διστακτικότεροι ως προς την αξιοποίηση αυτών των νέων μορφών οργάνωσης φαίνονται οι Σοσιαλδημοκράτες, με την έννοια μιας παραδοσιακής τους αντιμετώπισης που μόλις φέτος αρχίζει να προσεγγίζει τους προβληματισμούς της Χριστιανοδημοκρατίας, ως προς τη σημασία των νέων μορφών αλληλεγγύης και υπευθυνότητας του άλλοτε καταραμένου «περιθωρίου». Σημασία που συνδέεται με τό μειωμένο του κόστους λειτουργίας των περιθωριακών «δημοσίων» υπηρεσιών, τις νέες ιδέες για την κατοικία, την πειραματική χρήση εναλλακτικών τεχνολογιών, τη συμβολή τους στη μείωση της ανεργίας και την οργάνωσή τους σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις νέου τύπου αποτελεσματικές και αποδοτικές. Έτσι, αν επιμείνει κανείς στο παλιό πρόβλημα της ενσωμάτωσης των πρωτοβουλιών αυτών στην κρατική λογική, δέν θά 'πρεπε να άγνοήσει και τό παράδοξο ένδεχόμενο, έμπλουτισμού και ανανέωσης αυτής της λογικής από εκείνους τους πολίτες που ένεργά και συλλογικά τήν άμφισβητούν. Γιατί βέβαια αυτό τό «άτυπο κράτος προνοίας», κατά τους Χριστιανοδημοκράτες, μέχρι στιγμής δέν μειώνει τις ιδεολογικές και κατασταλτικές λειτουργίες του άστικού κράτους. Αν προϋπόθεση για τήν έξεύρεση πόρων είναι ή άποκήρυξη της βίας έκ μέρους των αίτούντων, τό ίδιο δέν ίσχύει για τους χορηγούς όπου και όταν χρειάζεται — παράδειγμα ή στάση τους στις αντιπυρηνικές διαδηλώσεις.

Που θά οδηγήσει τελικά αυτή ή προσαρμογή των νέων κινήματων που πολύ χαρακτηριστικά οι Άμερικανοί, πρωτοπόροι στην σύλληψή της, άποκάλεσαν «άπό τή διαμαρτυρία στο πρόγραμμα» κατά τή Μέγιερ δέν έχει κριθεί. Η πρόσφατη άλλωστε έπιτυχία των Χριστιανοδημοκρατών (51%) αλλά και των Πράσινων (8%) στις εκλογές του κρατιδίου Βάδης Βυτεμβέργης, αν δέν ενισχύει τις σχετικές άπορίες, τουλάχιστον τονίζει τήν αναγκαιότητα διερεύνησής τους. Έκείνο που θά παρατηρούσε κανείς είναι ή άναμφισβήτητη — ίσως και μοναδική — πρωτοπορία του έλληνικού κράτους στο θέμα. Γιατί πράγματι έδω, πριν καν υπάρ-

ξουν αυτά τά κινήματα και οι πρωτοβουλίες δημιουργήθηκε άκόμη και ειδικό ύπουργείο για τήν αξιοποίησή τους. Ίσως αυτός άλλωστε να ήταν και ο λόγος που ο άρμόδιος ύπουργός μάζεψε κοντά του ένα όρισμένο είδος άριστερών της «νέας γενιάς». Έκείνους που έμαθαν στις πανεπιστημιακές αίθουσες γενικών συνελεύσεων ότι τις άνησυχίες των μαζών πρέπει να τις προλαβαίνεις σήμερα, αν δέν θές να τις καταστείλεις αύριο. Η πρόληψη και ο προγραμματισμός είναι καταστατικές άρχές του σύγχρονου μάνατζμεντ.

Λεωνίδας Λουλούδης

ΣΕΛΕΤΕ: Μιά σχολή πού περιμένει 'αναδόμηση

Ἡ Σχολή εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἐπαγγελματικῆς καὶ τεχνικῆς ἐκπαίδευσης (γνωστὴ σάν ΣΕΛΕΤΕ) ἰδρύθηκε τὸ 1959 μὲ τὸ Ν.Δ. 3971. Ἡ προϊστορία της ἀλλά κι αὐτὴ καθαυτὴ ἢ ὑπαρξὴ της παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον μιά καὶ πρόκειται γιὰ σχολὴ πού προσφέρει παιδαγωγικὴ κατάρτιση σὲ ἀποφοίτους ὄλων τῶν βαθμίδων πού θά διδάξουν στὴν ΤΕΕ (τεχνικοεπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση).

Ἄς δοῦμε τὰ πράγματα ἀπ' τὴν ἀρχή. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1957 μιά ἐπιτροπὴ τοῦ ὑπουργείου Συντονισμοῦ παρουσιάζει σχέδιο νόμου «περὶ ἰδρύσεως σχολῆς ἐκπαιδευτικῶν στελεχῶν γιὰ τὴν κατάρτιση διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς γενικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσης», σχέδιο πού ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τὴν τότε κατάσταση πραγμάτων πού τὸ κύριο μέλημά της ἦταν οἱ διώξεις τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση τοῦ κράτους τῆς δεξιᾶς καὶ ὄχι ἡ παιδαγωγικὴ κατάρτιση, ἀφοῦ τέτοιου εἶδους ἐννοιες ἐνοχλοῦσαν καὶ μόνον ἀκουστικά. Τὸ Μάιο τοῦ '58 παρόμοιο σχέδιο ἀπὸ τὴν ἴδια ἐπιτροπὴ ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Τὸ νέο σχέδιο νόμου ἔφερε τὸν τίτλο «περὶ μορφώσεως προσωπικοῦ ἐπαγγελματικῆς καὶ τεχνικῆς ἐκπαίδευσεως».

Τὸ 1959 μὲ τὸ Ν.Δ. 3971, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἰδρύεται «Σχολὴ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσης» γιὰ τίς σχολές τῆς Τ.Ε.Ε.

Τὸ 1959-60 λειτουργεῖ ἡ «Ἐκτακτὴ Σχολή» στὸ ΕΛΚΕΠΑ, λόγω ἔλλειψης ὑποδομῆς πού χρειαζόταν γιὰ τὴ λειτουργία της ἢ ΣΕΛΕΤΕ.

Ἐδῶ ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὸ ἐξῆς σημαντικό. Στὴν ὄλη ὀργάνωση (προγραμμάτων, σπουδῶν, διοίκησης κτλ.) μετακαλοῦνται νὰ «βοηθήσουν» Ἀμερικανοὶ «εἰδικοί» πού θά τοὺς συναντᾶμε συχνά ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς στὴ σχολὴ αὐτὴ.

Τὸ '61-'62 ἰδρύεται καὶ τμῆμα διδασκαλίας ξένων γλωσσῶν καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν διδασκόντων σ' αὐτὸ «συμπωματικά» εἶναι Ἀμερικανοί.

Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τῆς ΣΕΛΕΤΕ μὲ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργείου στέλνονται γιὰ μετεκπαίδευση, πάλι συμπωματικά, στὴν Ἀμερικὴ!

Τὸ 1964 ἔχουμε τὴν κυβέρνηση τῆς Ἑνώσεως Κέντρου. Στις 16.10.64 μὲ τὸ Ν.Δ. 4379 καταργεῖται ἡ ΣΕΛΕΤΕ καὶ ὑπάγεται στὸ «Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο» πού δημιουργήθηκε μὲ τὸ ἴδιο διάταγμα. Τὸ 1966, μὲ τὴν κυβέρνηση τῶν ἀποστατῶν στὴν ἐξουσία, ἐπανιδρύεται ἡ ΣΕΛΕΤΕ, μὲ τὸ Ν.Δ. 4588.

Τὸ 1967 μὲ τὴ δικτατορία, γίνονται τὰ πρῶτα σχέδια, σὲ συνεργασία μὲ ξένα κέντρα (Διεθνῆς Τράπεζα κτλ.), γιὰ τὸν σχεδιασμὸ ΚΑΤΕ κ.λπ.

Τὸ 1970 μὲ δύο νομοθετικὰ διατάγματα, τὸ 580 καὶ τὸ 581, ἡ ΣΕΛΕΤΕ «ἀναβαθμίζεται» μιά καὶ τὸ προσόν τοῦ πτυχίου της εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὸ διορισμὸ στὴ μέση Τ.Ε.Ε. Ἐπίσης καθορίζονται τὰ τῆς διοίκησης τῆς Σχολῆς. Μετατρέπεται σὲ Ν.Π.Δ.Δ. καὶ διοικεῖται ἀπὸ ἑπταμελὲς συμβούλιο πού διορίζεται ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας. Τὸ συμβούλιο ἀποτελοῦν καθηγητὲς Α.Ε.Ι., ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, ἀξιωματικοὶ καὶ ἐκπρόσωποι τῶν παραγωγικῶν τάξεων (sic).

Τὴν ἴδια περίοδο ἔχουμε τὴν πρώτη σαφὴ ἀνάμιξη τῆς Διεθνούς Τράπεζας (γνωστὴ σὲ ὅλους γιὰ τὸν ρόλο πού ἔπαιξε καὶ παίζει διεθνῶς) πού δανειοδοτεῖ καὶ τὴ σχολὴ ἀλλά καὶ γενικότερα τὴν τεχνικὴ μας ἐκπαίδευση. Μὲ ἐπίσημη αἴτηση τῆς τότε κυβέρνησης ζητεῖται ἡ βοήθειά της στὸν σχεδιασμὸ τῆς Τ.Ε.Ε.

Ἐπὶ ἄλλων κι ἄλλα νομοσχέδια πού ἔχουν σχέση μὲ τὴ ΣΕΛΕΤΕ, ὅπως τὸ Ν.Δ. 789/70 ἢ ὁ νόμος 576/77, ἀλλά πολὺ λίγο ἀλλάζουν τὴν ὄλη της δομὴ καὶ φιλοσοφία πού χαρακτηρίζεται ἀκόμα καὶ σήμερα ἀπὸ συντηρητισμὸ καὶ αὐταρχισμό.

Καθηγητὲς μιάς σχολῆς (ὅπως τονίσαμε μετεκπαιδεύονται στὴν Ἀμερικὴ) πού προσπαθοῦν νὰ περάσουν μιά ἀποψη πού ἔρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὸν πειραματισμὸ. Μὲ βιβλία πού οἱ ιδέες τους ἔχουν κριθεῖ ἀναχρονιστικὲς στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60 - θά 'ξιζε τὸν κόπο νὰ παραθέσουμε μερικὰ δείγματα γραφῆς, γιὰ νὰ δοῦμε τί πρεσβεῦουν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τῆς σχολῆς αὐτῆς. Διαβάζουμε¹:

«Παρά ὅμως τίς ἀθεϊστικὲς τάσεις τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, ἡ χριστιανικὴ κίνηση ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐντονη. Ἀκόμα καὶ στίς ἀθεϊστικὲς χώρες, ἡ πίστη δὲν ἔσβησε ἀπὸ τίς καρδιές πολλῶν ἀνθρώπων. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τῶν Ρώσων Πάστερνακ καὶ Σολτζενίτσιν πού τιμήθηκαν μὲ τὸ βραβεῖο Νομπέλ καὶ πού διατήρησαν τὴν πίστη τους ζώντας μέσα σὲ μιά ἀθεϊστικὴ κοινωνία». Ἡ: «Μεγάλου ἀρχισε τελευταία νὰ εἶναι τὸ διαφέρον τῶν ἐφήβων γιὰ τὴν πολιτικὴ... Πολλὲς φορές τὸ γενικότερο αὐτὸ διαφέρον γιὰ τὴν πολιτικὴ τοὺς ὀδηγεῖ στὴν ἐνταξὴ σὲ κομματικὲς ὀργανώσεις πού ἐκμεταλλεῦνται τὸν ἐνθουσια-

σμὸ τους. Τότε μὲ τὴ μονόπλευρη ἐνημέρωση πού τοὺς γίνεται χάνουν τὴ δυνατότητα γιὰ ἀντικειμενικὴ κρίση καὶ τὸ χειρότερο, ἔχοντας νὰ διαθέσουν πολὺτιμο χρόνο γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων παραμελοῦν τὰ σχολικὰ τους καθήκοντα».

Ἐπίσης διαβάζουμε:

«Ἡ καλλιέργεια τῆς θρησκευτικότητας στοὺς νέους θά γίνει μὲ τὴ χριστιανικὴ συνέπεια, τὴν εὐγένεια, τὴν καλοσύνη, τὴν εὐκρίνεια καὶ ἐντιμότητα γονέων καὶ καθηγητῶν, μὲ τὴ μελέτη τῆς χριστιανικῆς λογοτεχνίας, μὲ τὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ τους στὸ λατρευτικὸ μέρος τῆς θρησκείας...».

Ἀκόμη στὸ ἴδιο βιβλίον διαβάζουμε: «Πάντως εἴτε δίκιο ἔχουν οἱ ἐφηβοὶ εἴτε ἄδικο, χρειάζονται κατανόηση τῶν μεγάλων γιὰ νὰ εἶναι ἡ προσαρμογὴ τους πιὸ ὁμαλὴ, διαφορετικὰ ἢ κρίση τῆς ἀντιθέσεως μπορεῖ νὰ ἀκολουθήσει ἐπικίνδυνα μονοπάτια καὶ νὰ φέρει τοὺς ἐφηβους στὴ μεριά τῶν τέντυ μπόυς, τῶν Μπήτλς, τῶν Χίππυς, τῶν γεγέδων καὶ γενικά τῶν νέων ἐκείνων πού ἐναντιώνονται στὸ λεγόμενον «κατεστημένο» γιὰ χάρη τῆς ἀντιδράσεως ἀκόμα κι ἂν αὐτὸ τὸ κατεστημένο εἶναι ὀρθὸ καὶ ἠθικόν.

Τότε ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ φτάσουν ἐκεῖ πού μιά μερίδα ἀναρχικῶν φοιτητῶν τῆς Σορβόνης ἔφθασε τὸ 1968 σηκώνοντας πανὸ μὲ τὴν ἐπιγραφή: Ἀπαγορεύονται οἱ ἀπαγορεύσεις» (σημ. οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μου).

Σ' ἄλλο βιβλίον² διαβάζουμε:

«Μετὰ τὸ 1959, χρόνος - σταθμὸς στὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τὸ 1970».

Ἐνῶ σ' ἕνα ἄλλο³: «Στὸ ἐπάγγελμα βρισκόμε τὴν ἀναγνώριση, τὴν οικονομικὴ ἀνεξαρτησία καὶ τὴν ἱκανοποίηση τῶν κοινωνικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἀναγκῶν μας».

Κι ἐνῶ αὐτὰ γράφονται καὶ διδάσκονται τὸ 1984, σὲ μιά σχολὴ ὅπου ἡ ἀποχουνοποίηση δὲν ἔγινε ποτέ καὶ ὅπου τὰ ἴδια πρόσωπα ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ διοικοῦν, τὸ ὑπουργεῖο δείχνει μιά περιέργη ἀνοχὴ ἀπέναντι σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα πού ἄλλες ἐποχές θά εἶχαν ξεσηκώσει θυέλλα διαμαρτυριῶν...

Δὲν εἴμαστε ὑπὲρ τῆς κατάρτησης τῆς σχολῆς ὅπως ὑποστηρίζουν μερικοί. Ἀντίθετα, εἴμαστε ὑπὲρ τῆς ἀναβάθμισής της, τῆς αὔξησής της ἀπὸ ἕνα ἐξάμηνο σὲ ἕνα χρόνο, τοῦ ἐκδημοκρατισμοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς ριζικῆς ἀναμόρφωσης τοῦ προγράμματος γιατί διαφορετικὰ ἢ σχολὴ αὐτὴ μόνον ἐρωτηματικὰ δημιουργεῖ μὲ τὴ λειτουργία της ὅπως συντελεῖται σήμερα.

Ν.Θ. Ἀναστασάτος

Υ.Γ. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀφορᾶ κυρίως τὴν ΠΑΤΕΣ/ΣΕΛΕΤΕ, δηλαδή τὰ παιδαγωγικὰ τμήματα τῆς ΣΕΛΕΤΕ γιὰ τὴν ὑπάρχει καὶ ἡ ΑΣΕΤΕΜ πού ἔχει ἄλλα προβλήματα καὶ πού ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ πλαίσιο τοῦ συγκεκριμένου ἄρθρου.

1. Κ. Μάνου, *Ψυχολογία τοῦ ἐφήβου*.

2. Γ. Ζάχαρη, *Ἱστορία Τεχνικοεπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσης*.

3. Ε. Δέρρα, *Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς* (πολυγραφημένο).

Ο νόμος – πλαίσιο για τὰ ΑΕΙ καί ἡ ἀναβάθμιση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ

Στις 8.2.84, ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) πήρε μιά πρωτοφανή ἀπόφαση: ἔκρινε τήν ἔνταξη τῶν Γραμματέων Σπουδαστηρίων σέ προσωποπαγεῖς θέσεις Εἰδικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Προσωπικοῦ (ΕΕΠ). Ἡ Σύγκλητος τοῦ ΑΠΘ κατέληξε σ' αὐτή τήν ἀπόφαση, θέλουμε νά πιστεύουμε, χωρίς νά σκεφτεῖ ὅτι:

1. Τό μέχρι τώρα ἀντικείμενο ἀπασχόλησης τῶν ἐνδιαφερομένων ἦταν καθαρά διοικητικό καί ὄχι διδακτικό (ὑπηρετοῦσαν ὡς γραμματεῖς ἀπό τήν πρόσληψή τους, ἔδω καί 10 χρόνια).

2. Ἄν εἶχαν τὰ ἀπαραίτητα προσόντα, θά καταλάμβαναν μιά θέση μέ τίς νόμιμες διαδικασίες πού ἰσχύουν.

3. Ἄν οἱ ἀνάγκες τοῦ ΑΠΘ σέ διδασκάλους ξένων γλωσσῶν εἶναι ἐπείγουσες, γιατί δέν καλύπτονται μέ τίς ἀνοικτές δημοκρατικές διαδικασίες καί τή στοιχειώδη ἀξιοκρατία; Πρός τί ἡ ὑπονόμευση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ νόμου;

Ὅμως στήν περίπτωση αὐτή ἡ Σύγκλητος βασίστηκε στήν ἔκθεση μιάς ἐπιτροπῆς πού ἔκρινε ὡς οὐσιαστικά προ-

σόντα τίς ὑπεύθυνες δηλώσεις τῶν ἐνδιαφερομένων ὅτι κάνουν ἰδιαίτερα μαθήματα (!), τήν προσκόμιση διαφόρων πιστοποιητικῶν ἀπό φροντιστήρια ὅτι διαθέτουν διδακτικά πείρα (!), τήν ἀποφοίτησή τους ἀπό ὀρισμένα ἰδιωτικά κολέγια (!), τό γεγονός ὅτι ἐργάστηκαν ὡς ὁμαδάρχες σέ παιδικές κατασκηνώσεις στό ἐξωτερικό, τήν ἔδω ἀπόκτηση ξένων διπλωμάτων, κατωτέρων τοῦ πτυχίου, τήν ἐγγραφή τους ἔδω καί χρόνια σέ μιά δευτέρη σχολή, τίς ὑπηρεσιακές τους ἐκθέσεις ὡς γραμματέων (sic) καί ἄλλα πολλά.

Ἐλπίζουμε ὅλα αὐτά νά μή διατυπώθηκαν γιά τό καλό τῆς ἀνώτατης παιδείας, οὔτε γιά τήν ἀναβάθμιση τῶν σπουδῶν καί τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῆς προσωπικοῦ. Ὅμως ἄν νομίζει ἡ ἐπιτροπή ἢ ἡ Σύγκλητος ὅτι παραποιεῖται τό σκεπτικό τους, ἄς δημοσιεύσουν τό πόρισμά τους, ὥστε ἡ κοινή γνώμη:

α. νά συμπεράνει μέ τί κριτήρια ὀρισμένα ἄτομα, πού ὑπηρετοῦν ὡς γραμματεῖς, προτάθηκαν νά ἐνταχθοῦν στό ἐκπαιδευτικό προσωπικό,

β. νά δεῖ πού βασίστηκε ἡ Σύγκλητος

καί ἀγνόησε τίς βασικές ἀρχές τοῦ νόμου-πλαίσιο,

γ. νά διαπιστώσει τήν ἀδικία εἰς βάρος τῶν πτυχιούχων, πού ἐπειδή δέν προσελήφθησαν ὡς γραμματεῖς, περιμένουν νά καταλάβουν μιά θέση ΕΕΠ μέ τίς ἱκανότητές τους,

δ. νά ἀντιληφθεῖ πόσο προσβλητική καταντᾶ γιά τή νοημοσύνη μιά τόσο στενή καί μονόπλευρη ἐναπόθεση στό νόμο καί

ε. νά κρίνει πῶς ἐννοοῦν τήν ἀναβάθμιση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ στά ΑΕΙ, ἡ ἐπιτροπή, ἡ Σύγκλητος καί τό ὑπουργεῖο Παιδείας, πού ἴσως ἐπικυρώσει τή νομότυπη αὐτή ἀπόφαση.

Γι' αὐτό θεωροῦμε ὅτι ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός, στό ὄνομα τῶν ἀνοικτῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν καί τῆς στοιχειώδους ἀξιοκρατίας, πρέπει νά πάρει ὑπεύθυνη θέση, νά δεῖ τό ὅλο θέμα πρός τό συμφέρον τῆς ἀνώτατης παιδείας καί νά ἀπορρίψει τήν ἀπόφαση τῆς Συγκλήτου, γιατί ὅπως δήλωσε, πολύ ὀρθά πρόσφατα, ὁ πρύτανης τοῦ ΑΠΘ (*Βῆμα τῆς Κυριακῆς*, 12.2.84) «ἡ ἐπιτυχία τοῦ ν. 1268/82 δέν εἶναι ὑπόθεση οὔτε τοῦ νομοθέτη του, οὔτε τῆς κυβέρνησης τοῦ ΠΑΣΟΚ. Εἶναι ὑπόθεση τοῦ τόπου ὀλόκληρου». Ἐπομένως καί ἡ ἔνταξη αὐτή δέν ἀφορᾶ μόνο μιά Σύγκλητο ἢ ἓνα ΑΕΙ, ἀλλά τήν ἀναβάθμιση τῆς ἀνώτατης παιδείας, γιά τό συμφέρον τοῦ τόπου ὀλόκληρου.

Γιώργος Φρέρης

Ο ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ

τοῦ Χρήστου Πικριδᾶ

1 ΕΥΓΕΝΙΑ ΦΑΚΙΝΟΥ

Τό *Έβδομο ρούχο*.

Έκδόσεις

Καστανιώτη, β' έκδ. 1983

Η *Άστραδενή* μεγάλωσε, έδωσε και μέστωσε μέσα στον κυκλώνα της μεγάλης πολιτείας, κι έγινε η Ρούλα του *Έβδομου ρούχου* με όλο το «άχθος αρούρης» στην πλάτη της, του σογιού και των καταβολών της, που απέταξε ή νόμισε πως απέταξε και πίστεψε φρούδα πως κατάφερε την απελευθέρωσή της.

Τό *Έβδομο ρούχο* της Ευγενίας Φακίνου λέει πως είναι μυθιστόρημα. Κι έσύ τό παίρνεις και λές πως έχεις μπροστά σου ένα μυθιστόρημα, έ, καλά, θά τό διαβάσω ξαπλωμένη τά μεσημέρια ή για ν' αποκοιμηθώ. Καί βρίσκεσαι ξαφνικά μπροστά σε μιά έκπληξη από άποψη εύρημάτων· και σε ταράζουν ένα βουνό μνήμες — αν έτυχε νά έχεις κι έσύ κάποιες ανάλογες ρίζες — ή σε δονούν ένα σωρό αντιδράσεις που σε αναστατώνουν, γιατί δέν έχεις αυτοστιγμεί τή δυνατότητα νά δράσεις, νά πιάσεις κάποιον από τά μαλλιά, νά ταρακουνήσεις συνειδήσεις, νά συνειδητοποιήσεις ή ίδια.

Είναι γυναικείο μυθιστόρημα τό *Έβδομο ρούχο*; Τό *Έβδομο ρούχο* είναι γυναικείο μυθιστόρημα με τό νόημα που δίνει ο Κώστας Ταχτσής στον όρο «γυναικείο»: ή γυναίκα, ή συνείδηση του κόσμου, αυτή που έφερε και φέρε πάνω της τό βάρος και τίς επιπτώσεις της παράδοσης, τή διάρκεια και τήν εξέλιξη της ιστορίας, τον πόνο και τή μοίρα των ανθρώπων που αυτή έφερε στον κόσμο, αλλά κι αυτών που συναναστράφηκε, που έχει νά γεφυρώσει τό χάσμα των γενιών μεταξύ τους, νά ζήσει στο πετσί της και νά δαμάσει τήν εξέλιξη της ζωής. «Οί γυναίκες πάλι έχουν τά μεγάλα πάθη. Αυτές είναι που γράφουν τήν Ιστορία. Που σηκώνουν στους ώμους τους τίς σημαδιακές στιγμές» λέει ήδη στην εισαγωγή τό «Δέντρο», τό μόνο μή ανθρώπινο θηλυκό πλάσμα που έχει τό λόγο στο *Έβδομο ρούχο*. Στίς ρίζες του έρχονταν κιόλας από πολύ παλιά οι υπερβόρειες παρθένες και κουβέντιαζαν μαζί του και κείνο τους πρόδινε τά μυστικά της ζωής με τό θρόισμα των φύλων του.

Συνδετικός κρίκος είναι ή παρουσία του Δέντρου σ' όλο τό βιβλίο και όχι ή παρουσία του «έβδομου ρούχου», που σ' αυτό, παραπλανητικά κατά τή γνώμη μου, δίνεται τό μεγαλύτερο βάρος στο πίσω έξώφυλλο της έκδοσης — σαν κανόνας ζωής και μίτος της Αριάδνης. Μ' αυτό ανοίγει και κλείνει ο «μύθος» στο «ιστόρημα», σαν μέσα σε φωτοστέφανο από ιριδισμούς τριών συμβολικών χρωμάτων: «Του λευκού, του κίτρινου και του ιώδους».

Η Ρούλα, ή Έλένη, ή Μάνα, ή Μάνα, ή Ρούλα, ή Έλένη και πάλι ή Έλένη, ή Μάνα, ή Ρούλα, όχι δίπλα στη σειρά, αλλά ή μία πίσω από τήν άλλη, όπως και ή Ρούλα πίσω από τή Ρούλα ή ή Έλένη πίσω από τήν Έλένη και ή Μάνα πίσω από τή Μάνα· σε άλλη ή στην ίδια χρονική στιγμή,

μή, σε άλλη ή στην ίδια στάση, σε άπειρες στάσεις, έσωτερικοποιημένα ένσταντανέ χωρίς σημαντική σύγχρονη μά με παρελθοντική ή διαχρονική δράση, και φαντασιώσεις που χάνονται στην άχλή της πραγματικότητας στο παρόν, στο παρελθόν και στο μέλλον.

Η Μάνα, ή Έλένη, ή Ρούλα: τρεις γενιές γυναικών, αίμα από τό αίμα τους, δρούν έσωτερικά στο βιβλίο, που ή έξωτερική του μορφή είναι τύποι αφήγησης, με κεφάλαια που επιγράφονται με ένα από τά τρία όνόματα. Τό «στόρυ» είναι σχετικά άπλό: ο έτοιμοθάνατος Φώτης — ο άντρας που διατηρεί τή συμπάθεια των δύο γυναικών και είναι τό αντικείμενο της πιο μεγάλης τρυφερότητάς τους, που άγγίζει άκόμη και τή φαινομενικά άδιάφορη και έπίκτητη αναισθητη Ρούλα — γίνεται άφορμή της συνάντησης αυτής στο χωριό. Τό «έβδομο ρούχο» που χάθηκε άνεξήγητα — σύμβολο της παράδοσης που χάθηκε άνεπίστρεπτα; — (τά προηγούμενα έξι ρούχα των σκοτωμένων πρωταγωνιών από τή γενιά του πατέρα, καθαρά και τακτοποιημένα βγήκαν έγκαιρα από τό οικογενειακό σεντούκι για νά έκτελέσουν τό χρέος τους), τό αντικαθιστά στο μπαϊράκι της συνοδείας του νεκρού ή έγρηγορη της Μάνας που διαθέτει τό δικό της ρούχο — εισβάλλοντας κατά κάποιον τρόπο στο ρόλο του πρωτ-άντρα της οικογένειας — κι αυτό είναι σύμβολο; — ήσυχα, άπλά και με τήν άνοχή της Έλένης, της κόρης της, σύμβολου της δεύτερης γενιάς, κληρονόμου των διαθέσεων και μυστικών της Μάνας, και φέρνοντας μέσα της αυτή, ή άνεραστη κι άκαρπη γυναίκα, τό σπόρο της νέας γενιάς, προπάτορας ή προμήτωρ της Ρούλας.

Αλλά δέν είναι μόνο αυτά που κάνουν συναρπαστικό τό *Έβδομο ρούχο*. Είναι κυρίως ή ήθελημένη, κάποτε άρκετά διαφανής προσπάθεια της συγγραφέως νά άγγίζει στο πέρασμά της και νά άφομοιώσει όργανικά στιγμές της ιστορίας μας: εκεί μέσα θά διαισθανθείτε: Τόν όμηρικό ύμνο στον Έρμή, τό μύθο της Περσεφόνης, τους άθλους του Ηρακλή, Διγενή και Έρωτόκριτο, τό Ζητιάνο του Καρκαβίτσα, τά *Μυστικά του Βάλτου*, δημοτικό τραγούδι, τά *Ματωμένα χώματα*, τήν Ιστορία του Γιατρομανωλάκη, τον «Πρωτο Νεκρό» από τά *Τραγούδια του άγώνα* και τους άλλους νεκρούς της πολύ πρόσφατης εποχής. Όχι με έπαρση, όμως σημαδιακά.

Τό ίδιο θά έλεγε κανείς και για τό πλάσιμο της Ρούλας: Όχι με έπαρση. Λίγο με υπερβολή· αλλά σίγουρα ήθελημένα. Με κατανόηση αλλά και πόνο. Καί καλά αυτή. Της έχει μείνει κάποιον παραθυράκι ανθρωπιάς, αντανάκλασης και στοχασμού, συμπόνιας. Μά τί γίνεται έπειτα; Η άλλη γενιά; Ο έπόμενος κρίκος; Χάθηκε για πάντα τό έβδομο ρούχο;

Τό Δέντρο διατηρεί τήν αισιοδοξία του. Τό Δέντρο έχει βαθιά έμπιστοσύνη στις γυναίκες. «Ακόμα κι όταν οι σπουδαίες γιορτές έπαψαν κι οι άσπροντυμένες μαυροφόρεςαν. Πάντα βρίσκεται κάποια γυναίκα που φτάνει ως έδω λαχανιασμένη νά ρωτήσει... «Τά μεγάλα πάθη των γυναικών» θά είναι ή κάθαρση της τραγωδίας.

Νίκη Αιντενάιερ

2 Ο ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ

Συζητούν:

ο καθηγητής Δ.Ν.

Μαρωνίτης και οι σπουδαστές:

Β.Ι. Αναστασιάδης, Ε. Γκόνη, Λ. Ζουργού, Κ. Ίεροδιακόνου, Τ. Κεπαπτσόγλου, Ν. Πεπονή, Α. Χαραλαμπίδης. Έκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1984.

Δυό κουβέντες για τό βιβλίο αυτό που μόλις κυκλοφόρησε. Πού βγαίνει μετά τό Έτος Καβάφη και που ουσιαστικά διαμορφώθηκε πριν από τό Έτος Καβάφη. Πρόκειται για τή δημοσίευση μιάς συζήτησης με θέμα *Ο Καβάφης και οι νέοι* που έγινε τον περασμένο Μάιο ανάμεσα σε όκτώ πρόσωπα: έναν καθηγητή, τον Δ.Ν. Μαρωνίτη, και έπτά φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης, οι όποιοι συμμετείχαν στο περσινό σεμινάριο του Δ.Ν. Μαρωνίτη με θέμα τον μυθολογικό Καβάφη. Η ουσιαστική έπαφή με τό καβαφικό έργο στο πλαίσιο αυτού του μαθήματος δημιούργησε τίς προϋποθέσεις για τήν έπεξεργασία του παρόντος θέματος.

Η κατανομή των θεμάτων και ή διανομή τους, στη βάση ενός μεθοδολογικού προγραμματισμού που νά επιτρέπει τή σταδιακή έπεξεργασία και σύνθεσή τους από έπτά διαφορετικούς ανθρώπους, δέν μπορεί παρά νά ανήκει στον διδάσκοντα. Ο μεθοδολογικός, αλλά και διδακτικός, προσανατολισμός που ύπόσχεται τή διαδικασία διαδοχικών άνιχνεύσεων και προσεγγίσεων από τά μερικά, πραγματολογικά στοιχεία σε όλο και συνθετότερους προβληματισμούς, για νά προχωρήσει σε κάποιες έπίκαιρες και άνετα έκπεφρασμένες άπόψεις των νέων αυτών ανθρώπων για τό θέμα της νεότητας στην ποίηση του Καβάφη, διατυπώνοντας τέλος, μιά κριτική όπτική της καβαφικής φιλολογίας, άποτελεί καθεαυτός μιά έξαιρετικά ενδιαφέρουσα και γόνιμη πορεία. Μιά διαδικασία, νομίζω, παραδειγματική, πρότυπο συλλογικής έπεξεργασίας ενός θέματος, μιά έφαρμογή της περίφημης, συνήθως ρητορικά διατυπωμένης στις μέρες μας, «συμμετοχικής» διδασκαλίας — πιο κοντά ίσως στην ξεχασμένη άλληλοδιδασκτική.

Είναι παρήγορη ή σαφήνεια, ή συντομία και ή στοχαστικότητα στη διατύπωση, και των μετρήσεων άκόμα, που δέν είναι παρά ένα — ποτέ άθωο — όχημα για άλλους, λιγότερο «φιλολογικούς» προβληματισμούς. Κάπως έτσι ή μελέτη της ποίησης γίνεται άγάπη για τήν ποίηση, για τήν αναγκαία πρωτοβάθμια έπεξεργασία που διασφαλίζει τή γονιμότητα αυτής της σχέσης: μιάς σχέσης που δέν ύπόσχεται άσφάλεια, γι' αυτό και όταν διαδραματίζεται κάπως συλλογικά, ή άνασφάλεια δέν οδηγεί στο φόβο, δηλαδή στον ξερό φιλολογικό επαγγελματικό σχολιασμό, αλλά τολμηρά βουτάει στα ίδια με τά κείμενα. Όταν κάποιοι ύποψήφιοι φιλόλογοι άνεβαίνουν αυτό τό σκαλί, και οι έπτά σπουδαστές στη δουλειά τους αυτή τό άνέβηκαν, λίγο δέν είναι.

Μ.Δ.

Τά λογοτεχνικά περιοδικά

— άπ' άφορμή μιά τηλεοπτική έκπομπή—

Η τηλεοπτική έκπομπή Βιβλία και θέματα τής Τετάρτης 28 Μαρτίου είναι η άφορμή αυτού του σημειώματος. Θέμα της: Περιδιαβάζοντας τά σημερινά λογοτεχνικά περιοδικά. Συντονιστής ο Άλεξανδρος Άργυρίου, μέ συμμετοχή τών περιοδικών Νέα Πορεία (Τηλέμαχος Άλαβέρας), Διαβάζω (Γιώργος Γαλάντης), Δέντρο (Κώστας Μαυρουδής), Λέξη (Άντώνης Φωστιέρης) και Γράμματα και Τέχνες (Κώστας Παπαγεωργίου).

Εστω κι αν έκληφθει από όρισμένους άναγνώστες τό σημείωμα αυτό ως μιά «προσωπική» διαμαρτυρία κάποιου πού έπιμελείται ένα λογοτεχνικό περιοδικό.

έστω κι αν, τότε, έκληφθει ως προκατειλημμένη ή κριτική μου, γράφω τό σημείωμα αυτό, διότι πιστεύω πώς για όρισμένους δέν μπορεί νά θεωρηθεί προσωπική ούτε προκατειλημμένη ή άπλή άποψη ότι η έκπομπή αυτή υπό άλλους όρους είχε τή δυνατότητα νά είναι και λιγάκι ουσιαστική ή τουλάχιστον ενδιαφέρουσα. Φαντάζομαι πώς αυτό τό ξέρουν καταρχήν οί ίδιοι οί συμμετασχόντες. Άλλά ο συντονιστής δέν τό ήθελε, ήθελε νά παραμείνει η έκπομπή πιστή στον τίτλο της «Μιά περιδιάβαση», νά έξαντληθεί σε μιά εύγενική, επιφανειακή, τεχνική έκθεση τών έξωτερικών χαρακτηριστικών τών περιοδικών ή τό πολύ σε μιά προσωπική — και γι' αυτό και τόσο άπρόσωπη — έννημέρωση για τά καθέκαστα τής ίδρυσής τους. Η «συζήτηση» κόπηκε άκριβώς εκεί πού έπρεπε ν' άρχισει. Έξαντλήθηκε στά προβλήματα τής τυπογραφικής εμφάνισης τών περιοδικών. Κυριάρχησε έτσι ένα κλίμα άβρότητας, μιάς άβρότητας πού ίσοπεδώνει, πού σκοτώνει, σκοτώνει τουλάχιστον ό,τι δίνει μιά ώθηση σε όποιες εύστοχες, άστοχες, σωστές, λάθος, κερδοφόρες, μπατηρημένες, ψυχοφθόρες και άλλες προσπάθειες τών ανθρώπων πού βγάζουν περιοδικά.

Η έκπομπή αυτή ήταν μιά καλή ευκαιρία νά άρχισει η συζήτηση για τό τί είναι και τί μπορεί νά είναι τά λογοτεχνικά περιοδικά σήμερα. Άλλά ο συντονιστής της δέν τό θέλησε, χωρίς νά συλλογιστεί καν πώς ο τρόπος διεξαγωγής τής έκπομπής πού επέλεξε τής προσέδωσε ένα χαρακτήρα έπισφαλή: τήν έντύπωση πώς παρουσίαζε στό πλατύ κοινό πακεταρισμένα προϊόντα προς διαφήμιση χωρίς ποτέ νά άνοίγει τό χαρτί περιτυλίγματος. Πώς κολάζεται αυτή η έντύπωση όταν όλοι λίγο πολύ ξέρουμε πώς οί έκπομπές αυτές (άναπόφευκτα και χωρίς νά είναι πρόθεσή τους) αποφασίζουν ένμέρει για τήν πλατιά διάδοση κάποιων έντύπων και βιβλίων;

Υπήρχαν προϋποθέσεις για συζήτηση. Υπήρχαν έρωτήματα διαμορφωμένα, συγκροτημένα, πού συχνά ή διατύπωσή τους είναι τό δυσκολότερο και άποφασισ-

στικότερο στοιχείο για τή διεξαγωγή ενός διαλόγου. Άναφέρομαι κυρίως στα δύο άρθρα του Μανόλη Άναγνωστάκη στην Αύγή (1 και 2 Δεκεμβρίου 1983) μέ αντίστοιχους τίτλους: Τά περιοδικά και η εποχή: ένας διάυλος επικοινωνίας και Παλιά και νέα περιοδικά — αναλογίες και διαφορές. Είναι σχετικά πρόσφατα, λοιπόν, τά άρθρα αυτού του «γνωστού πνευματικού ανθρώπου», όπως προς στιγμήν μνημονεύτηκε στην έκπομπή άνώνυμα, μ' αυτόν τον σχεδόν ύποτιμητικό, για έναν άριστο, χαρακτηρισμό: πνευματικός άνθρωπος.

Άλλά για άλλη μιά φορά επιβεβαιώθηκε ο κανόνας πώς όλοι πιπιλάμε τήν ψευδή μας συνείδηση μέ τά στερεότυπα «τίποτε δέν γίνεται επιτέλους σ' αυτόν τον τόπο», διότι συστηματικά γυρίζουμε τήν πλάτη στα όσα γίνονται.

Ο άναφέρω συνοπτικά — έλπίζοντας νά μίν προδώσω τήν άκρίβεια τών άπόψεων — όρισμένες, κατά τή γνώμη μου όξυτάτες, διαπιστώσεις του Μανόλη Άναγνωστάκη για τά σημερινά λογοτεχνικά περιοδικά: Τά σημερινά περιοδικά έχουν κάποιες (καλύτερες) προϋποθέσεις βιωσιμότητας. Η διαπίστωσή αυτή βέβαια προσανατολίζει τήν κουβέντα σε κοινωνιολογικού τύπου άνιχνεύσεις τής σχέσης τών περιοδικών μέ τό κοινό τους, για τήν όποία στό άρθρο αυτό σημειώνονται όρισμένες εύστοχες παρατηρήσεις. Μιά δεύτερη διαπίστωση, η όποία σχολιάζεται μέ σαφήνεια, είναι ότι τά περισσότερα σημερινά λογοτεχνικά περιοδικά δέν διαφοροποιούνται άναμεταξύ τους: λείπει μιά ευδιάκριτη γραμμή πλευσης, δηλαδή λείπει στα περιοδικά αυτά ένα σύστημα άρχων, ένας άναγνωρίσιμος άξονας, δηλαδή μιά ιδεολογία.

Ο Άναγνωστάκης μάλιστα εκβιάζει τίς διαπιστώσεις του ως τά άκρα έκφράζοντας τήν άποψη πώς: «Άκόμα και ο σχολιασμός τρεχόντων πνευματικών γεγονότων, πραγμάτων, καταστάσεων, όπου και όταν υπάρχει, έκφράζει περισσότερο ή άποκλειστικά τον επώνυμο συντάκτη, δέν έντάσσεται μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα του περιοδικού. Κάλιστα τό ίδιο σχόλιο και από τον ίδιο συντάκτη δέν θά είχε πρόβλημα φιλοξενίας από ένα άλλο περιοδικό». Μέ αυτή τή διατύπωση ο

Άναγνωστάκης έκφράζει συνειδητά, νομίζω, μιά άκραία άποψη: καταρχήν περίμενε κάποιους υπεύθυνους περιοδικών νά αντιδράσουν («νά άντικρούσουν») και άναγκαστικά νά διατυπώσουν τίς άπόψεις τους σ' ένα τόσο ριψοκίνδυνο θέμα: η άποψη του είναι «άκραία» γιατί ξέρει πώς (για άλλους ίσως λόγους) τά πράγματα δέν έχουν άκριβώς έτσι. Η τουλάχιστον ότι υπάρχουν κάθε τύπου διαφοροποιήσεις στις προθέσεις τών συντακτών, αλλά όλο και λιγότερο έκφράζονται στό τυπωμένο χαρτί.

Θεωρώντας αυτές τίς διαπιστώσεις «πραγματικές», δηλαδή σωστές, και κυρίως μέ τήν καλή έννοια προκλητικές, δηλαδή γονιμοποιές μιάς συζήτησης, δέν συγχωρούμε στην έκπομπή αυτή ότι άγνόησε μιά έτοιμη «ύπόθεση έργασίας» και καταναλώθηκε επί μιά ώρα στα «προσωπικά» ήμερολόγια τής ίδρυσης τών περιοδικών και στό τυπογραφικό τους σχήμα (στό δεύτερο αυτό «θέμα» ίσοπέδωσε παραδειγματικά και τά παλιά περιοδικά). Αυτός ο προσανατολισμός τής συζήτησης προσέδωσε, πέρα από τήν άπέραντη βαρεμάρα, έναν χαρακτήρα ιδιαίτερα συντηρητικό, συγκαλυπτικό, κοσμικό στα ίδια τά περιοδικά, άκριβώς τον ίδιο σε όλα. Μά είναι μόνο αυτός ο ρόλος τους; Είναι τελικά οί πολιτιστικές επιπτώσεις όλων αυτών τών περιοδικών οί ίδιες;

Φυσικά, δέν μπορούμε νά άνοιξουμε αυτό τό σύνθετο ζήτημα, άρπάζοντας τίς μόνες «επί τής ουσίας» φράσεις πού βγήκαν στον άέρα, όπως: «τό πολύτιμο τής άνεξιθρησκείας του Διαβάζω», περί κάποιας «έκπεφρασμένης πνευματικότητας», τής «ένιαίας και άδιαίρετης έλληνικής παραγωγής», τήν «έπικοινωνία μέσω κειμένων πού είναι σημαντικότερη από τήν έπικοινωνία μέσω ιδεών». Οί άποσπασματικές αυτές φράσεις πού ψελίστηκαν μεταξύ του μεγάλου και του μικρού τυπογραφικού σχήματος, του διλήμματος τής βινιέτας, σαν τήν τεχνική πληροφορία του τύπου: ήμασταν άρχικά πέντε, κάποιιοι τέσσερις διαφώνησαν, κι άλλα παρόμοια «ένημερωτικά», όπως και όποιοι έκφώνησαν τέτοιες φράσεις και όσοι δέν τίς έκφώνησαν, ήδη δείχνουν πώς μιά λιγότερο άνώδυνη συζήτηση θά άναδείκνυε και κάποιες διαφορές, ίσως όχι πάντα διαφορές προγραμματικού χαρακτήρα και άρχων, αλλά κάποιες ιδεολογικές άποχρώσεις, μιάν, άσαφή έστω, ιδεολογία μέσα στην όποία η λογοτεχνία φυσικά είναι μόνο μιά συγκεκριμένη έκφραση, άπέναντι στην όποία μάλιστα η ιδεολογία δείχνει σήμερα τή μεγαλύτερη άνεκτικότητα. Σωστό; Σημεία τών καιρών; Νά και μιά άλλη συζήτηση. Μόνο πού αυτή η τελευταία δέν άφορά παρά τούς άριστοούς.

Ο χαρακτήρας τών περιοδικών, άκόμη και τών «καθαρά» λογοτεχνικών, διαμορφώνεται ως ένα σημείο σε άντιστοιχία μέ τήν κοινωνική διαχείριση τής κουλτούρας. Μ' αυτή τήν έννοια, όλοι όσοι έχουν πολιτικές και πολιτιστικές άπόψεις — και όλοι έχουμε κάποιες, άλλιώς δέν θά βγάζαμε περιοδικά (και τό αίτημα νά διαμορφωθούν άπόψεις είναι άποψη) — μοιραία έρχονται άντιμέτωποι και μέ τήν κοινωνική διαχείριση και μέ τήν κουλτούρα. Άλλωστε τό κάθε περιο-

δικό θεωρεί προϋπόθεση ή σκοπό του τή βούληση να επέμβει στην τρέχουσα πολιτιστική ζωή. Τό πώς άρθρώνει αυτή τή «επέμβαση» είναι και ένα κριτήριο για τή «χρησιμότητά» του και τή βιωσιμότητά του. Τό θέμα είναι ποιός θά τό κρίνει. "Ενας κριτής είναι τό κοινό, οί αναγνώστες, κριτής αποφασιστικός άλλωστε, καθώς από τό κοινό εξαρτάται ή οικονομική του βάση — στίς τρέχουσες τουλάχιστον περιπτώσεις. "Ενα περιοδικό πηγαίνει ως ένα σημείο κόντρα στίς συνήθειες του κοινού, θέλει να επέμβει στά γούστα του. "Όταν πηγαίνει πολύ κόντρα, χάνει τήν οικονομική του βάση και παύει να λειτουργεί ως μέσο επικοινωνίας.

Ποιά είναι ή χρυσή τομή ανάμεσα στίς θωπείες πρός τούς «καταξιωμένους πνευματικούς ανθρώπους — δημιουργούς» και τήν αποδοχή (συνειδητή ή ασυνείδητη, δηλαδή ιδεολογική) του λαϊκίζοντος μέσου γούστου τών νέων στρωμάτων πού ασχολούνται όλο και περισσότερο μέ τή λογοτεχνία, ένα κοινωνικό φαινόμενο κυρίως μεταδικτατορικό; Νομίζω πώς τά σημερινά λογοτεχνικά περιοδικά εκφράζουν κυρίως μιά υποχώρηση πρός τίς δύο αυτές κατευθύνσεις. "Αλλά λιγότερο κι άλλα περισσότερο. Αυτό φυσικά δέν θά συνέβαινε εάν σήμερα — όπως παλιότερα — υπήρχαν διαμορφωμένες λογοτεχνικές τάσεις, ιδεολογικές ομαδοποιήσεις, έστω (ή μακάρι) μέ τή μορφή τής παρέας. Τέτοιες τάσεις εμφανίζονται σέ κάποιες κοινωνικές συγκυρίες πού θέτουν και πολιτιστικά αίτήματα.

Σήμερα όλοι έχουμε καταρχήν αποδε-

χτεί τή θετική πλευρά τής περιφημής πολιτιστικής άνθησης. "Ορισμένοι θά τή θέλαμε λιγότερο λαϊκιστική, ξεχνώντας πώς ακριβώς έπειδή είναι λαϊκίζουσα είναι και άνθισμένη και έπειδή άνθει μπορεί να παραχωρεί μιά άνετη περιοχή και στην παράλληλη «σοβαρή» δημιουργία, ή όποια απέκτησε έτσι μιά άνευ προηγουμένου έμβέλεια στίς μέρες μας. Κάποιες περιθωριακές προσπάθειες περιοδικών ξεκινούν από συγχρωτισμένες παρέες κυρίως νέων φοιτητών. Μόλις αυτοί περάσουν τό κατώφλι του πτυχίου επιδιώκουν να περάσουν και τό κατώφλι τών «εγκυρων» περιοδικών: παύουν δηλαδή να έχουν ως αίτημα τή διαμόρφωση κάποιων λογοτεχνικών και πολιτιστικών απόψεων, θέλουν να γίνουν συνδιαχειριστές τής κουλτούρας. Αυτά έχει ή πολιτιστική άνθηση.

"Ετσι, κι αν ακόμη υπάρχουν πολιτικές και πολιτιστικές επιδιώξεις καμιά φορά εκ διαμέτρου αντίθετες στίς προθέσεις όσων εκδίδουν περιοδικά — και υπάρχουν —, αυτές άφομοιώνονται, άποδυναμώνονται, συχνά τελούν σέ έκεχειρία, διότι ή κοινωνική διαχείριση τής κουλτούρας δέν τίς χρειάζεται, δέν τίς τροφοδοτεί, τό αντίθετο μάλλον, θέλει να τίς εξαλείψει. Δέν ξέρω παρά ελάχιστους συγγραφείς (λογοτέχνες, κριτικούς, δοκιμιογράφους κ.λπ.) πού είναι πρόθυμοι να λάβουν ύπόψη αυτές τίς διαφορές (ένω τίς ξέρουν) και να κάνουν τίς αντίστοιχες επιλογές όταν πρόκειται για συνεργασία τους στά σημερινά περιοδικά.

Ένώ ποτέ δέν είχαμε μεγαλύτερη δη-

μοκρατία, ποτέ δέν είχαμε και μεγαλύτερη επιφυλακτικότητα τών γραφιάδων να συνδεθούν μέ ένα περιοδικό: ή αγορά είναι έτοιμη να χαρακτηρίσει μιά τέτοια στάση άρνητικά, και ή αγορά είναι σήμερα τρομοκρατική. "Αλλά αυτή ή άρνηση επιλογών, ή άρνηση αντιπαλότητας πρός τό συνολικό πρόσωπο πού διαμορφώνει τό κάθε περιοδικό, δέν μπορεί παρά να έρμηνευτεί κοινωνιολογικά. Σχετίζεται όπωσδήποτε και μέ τό γεγονός τής περιφημής πολιτιστικής άνθησης πού διαχειρίζεται μεγάλα συμφέροντα, και ύλικά και ιδεολογικά. Σήμερα, ποιητές και πεζογράφοι είκοσάχρονοι δέν έχουν να διεκδικήσουν τίποτα: είναι στό έπίκεντρο τής πολιτιστικής ζωής μόλις τό θελήσουν, στά φεστιβάλ, σέ εκπομπές τής τηλεόρασης, στά ραδιόφωνα, στίς συνοικίες, στά κόμματα, σέ όλα τά περιοδικά. "Εδώ πιά τίθενται όροι του κοινωνικού συναγωνισμού: τό θέμα είναι να εμφανίζεσαι εν παντί τόπω και χρόνω και μέ όλα τά μέσα (επικοινωνίας), όσο πιά συχνά μπορείς, για να μην σέ ξεχάσει ή πιάτσα πού έχει άμείλικτους νόμους άνταγωνισμού και έδω, όπως σ' όλους τούς τομείς.

"Εμείς, τά περιοδικά, σέ μεγάλο βαθμό τούς έξυπηρετούμε, συχνά πληρώνοντας από τήν τσέπη μας, χάνοντας όλο και περισσότερο, όχι βέβαια τό πρόσωπό μας, αλλά τή διάθεση πού φτιάχνεται μόνο μέσα σέ μιά συλλογική, κοινή γλώσσα, προϋπόθεση συνεργασίας και διαφωνίας.

Τό γιατί συνεχίζουμε είναι μιά άλλη ιστορία.

Μαριάννα Δήτσα

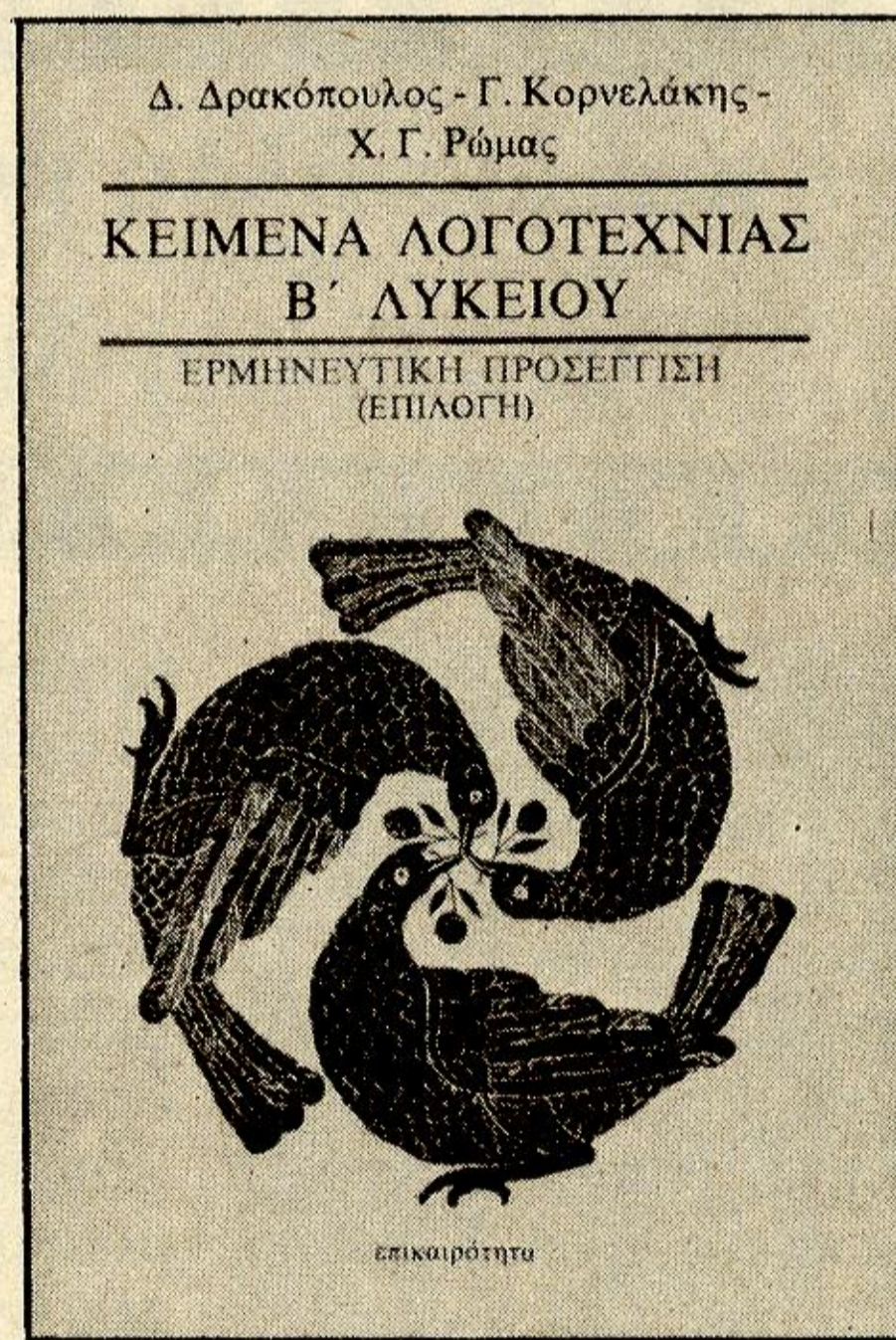

Περιέχει τα 109 θέματα της εγκυκλίου Γ2/2113/22-8-83 του Υπουργείου Παιδείας

Κάθε συντακτικό φαινόμενο παρουσιάζεται αναλυτικά σε μια σειρά θεμάτων. Με τον τρόπο αυτό ο μαθητής κατανοεί και εμπεδώνει το Συντακτικό αποκτώντας έτσι πολύτιμη εμπειρία για την αντιμετώπιση του αρχαίου κειμένου.

Σε όλα τα θέματα υπάρχουν επίσης γραμματικά και ερμηνευτικά σχόλια.

Πρόκειται για ένα βιβλίο που είναι απαραίτητο στους μαθητές της Α' και Β' Λυκείου και ιδιαίτερα στους υποψήφιους της 3ης Δέσμης.

Οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις σε κείμενα της Β' Λυκείου προέκυψαν από την καθημερινή διδακτική πράξη. Κυρίως επιδιώκουν ν' απαντήσουν στα καίρια ερωτήματα: Τι πρέπει να διδαχτεί, τι είναι δυνατό να διδαχτεί μέσα σε μια σχολική χρονιά και πώς τέλος μπορεί να διδαχτεί σε μια διδακτική ώρα.

Προσπαθώντας οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις να συνδυάσουν το γενικό με το ειδικό (το συγγραφέα και το συγκεκριμένο κείμενο) δεν παύουν ν' αποτελούν μίαν απόπειρα λογοτεχνικής «ανάγνωσης» προσιτής όχι μόνο σε φιλόλογους και μαθητές, αλλά και σε κάθε φιλότεχνο και αισθαντικό αναγνώστη.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

«Οί Έφηβοι» του Πέτερ Γκόταρ

«Ο χρόνος ό παρών και ό παρελθών χρόνος»

— Ένα διπλό φλάς μπάκ —

«Ο χρόνος γιά τόν Έλιοτ μπορεί νά ύπάρχει «μόνο σ' έναν κόσμο ρεμβασμού». Γιατί είναι αναλλοτριώτος, άνεξαγόραστος, γιατί είναι όλος «αίώνια παρών» (Burnt Norton από τά *Τέσσερα Κουαρτέτα*). Ο κόσμος του ρεμβασμού, ό κόσμος τών είκασιών ("the world of speculation") δέν επιτρέπει παρά ένα έλάχιστο συναισθήσης, μιά άπατηλή συνείδηση. «Νά συναισθάνεσαι δέν σημαίνει ότι είσαι μέσα στό χρόνο/ Άλλά μόνο μέσ στό χρόνο μπορεί ή στιγμή μέσ στό ροδόκηπο/ Νά 'ρθει στή μνήμη μπλεγμένη μέ τό μέλλον και τό παρελθόν/ Ο χρόνος μέ τό χρόνο μόνο κυριαρχείται» (Burnt Norton).

Ο ίδιος ό κινηματογράφος είναι ένας τέτοιος ρεμβασμός, μιά άκίνητοποιημένη μνήμη, τό έλάχιστο τής συνείδησης πού επιτρέπει ή διαρκής αναχώρηση τής στιγ-

μής. Μπλεγμένος κι αυτός μέ παρελθόν και μέλλον, είναι μιά χρονική κυριαρχία του καιρού, μιά δίωρη ψευδαίσθηση εκπόρθησης, μιά γεύση γνήσιου, «χειροπιαστού» παρόντος.

Τό φίλμ του Πέτερ Γκόταρ έχει κανονικό τίτλο «Ο άκίνητοποιημένος χρόνος» και δέν γυρίστηκε γιά νά θίξει άπλώς τά προβλήματα τής έφηβείας. Οί έφηβοι έδω έκπροσωπούν αυτήν άκριβώς τή συνείδηση του έλιοτικού χρόνου αλλά από τή μεριά τής άρνησης: «Εφόσον δέν μπορούμε νά κρατήσουμε τό χρόνο ύπάκουα στις φάσεις πού τόν προτιμούμε, άς απολαύσουμε τίς έφήμερες διαβάσεις τών στιγμών του, άς φορτίσουμε τή στιγμή μέ τό άνέφικτο πάθος μας γιά τή διάρκεια, άς μεταμορφώσουμε τήν *αύθαιρετη* εικόνα τής ιστορίας σέ ένα κλειστό θίασο

προσωπικών περιπετειών».

Έκείνο πού όδηγεϊ τούς «Έφηβους» του Γκόταρ σ' αυτή τή συνολική αναθεώρηση άπέναντι στό «πέραςμα του χρόνου» (μιά αναθεώρηση πού πολύ συγκινεί τόν Βίμ Βέντερς), είναι κυρίως ή τραυματική έμπειρία του ούγγρικού 1956: ή θέαση εκ τών ένδον του ιστορικού «γίνεσθαι» και ή δυνατότητα έλέγχου του φτωχού και αύθαίρετου λόγου τής ιστορίας: αύθαίρετου, όσον άφορά τήν άκίνητοποίηση τής έπιλεγμένης στιγμής, του γεγονότος, χωρίς τήν άναγκαία προβολή του στό μέλλον και στό διαρκώς μετασχηματιζόμενο παρόν φτωχού, γιατί έρμηνεύει μονοδιάστατα — από τήν πλευρά πάντα τής έξουσίας — ένα σημείο τής ίδιας τής ζωής τους, παραγράφοντας τίς ιδιωτικές και άθέατες άντιφάσεις και συγκρούσεις πού ρυθμίζουν τήν ήδονή.

Γι' αυτό μπορούν τά χέρια πού ιδρώνουν στους ψιθυρισμούς και τίς τυπικές συστάσεις ενός μαθήματος χορού νά αποκαθλώνουν τά πορτρέτα τών ήγετών και τών ήρώων, τά στόματα πού καίγονται από ένα «περίεργο, σκληρό ναρκωτικό» πού λένε κόκα κόλα, νά παρεμβαί-

Και μιά άλλη ματιά

στό ίδιο φίλμ

«Έπαναστάτες χωρίς αίτια» οί έφηβοι του Πέτερ Γκόταρ, παιδιά 16 μέ 20 χρονών, στην έξομαλυσμένη πιά Ούγγαρία του 1963; Όσοι είδαν τό φίλμ αυτό ξέρουν ότι ό Γκόταρ ξεκινά, άκριβώς, από τήν τραυματική αίτια του 1956 πού θά σημαδέψει σάν αναπόδραστη μοίρα ενήλικους και έφηβους. Τό τσαλαπάτημα τής Βουδαπέστης από τά ρωσικά τάνκς του Κρουτσεφ, του Μικογιάν και του Άντρόποφ (ήταν κι αυτός εκεί) θά δημιουργήσει τό αναπόδραστο πλαίσιο πού ματαιώνει έκτοτε τήν έσωτερική κίνηση τής ούγγαρικής κοινωνίας γιατί τό ίδιο «παλιό» τραυματικό παρελθόν είναι παρόν αυτοπροσώπως ως έξουσία ύπερβατική, άν και άθέατη, πού ύπενθυμίζει τό πεπερασμένο τής όποιας έξέγερσης ή τής νεανικής άρνησης. Όχι πώς οί άνθρωποι συμβιβάστηκαν άπλώς έγιναν πύλα. Έξοντώνονται έστω κι άν άρπάξουν στό τέλος, σάν σανίδα σωτηρίας, τά ύποκατάστατα: ό άρχηγός τής έφηβικής έξέγερσης τήν ούτοπία τής φυγής στό έξωτερικό, ή δασκάλα τή μητρότητα, ό ψυχασθενής άνδρας τής τή συγκίνηση τής πατρότητας, ό άδερφός τά έπιστημονικά του πειράματα, μιά και ύστερα από τόσες ταλαιπωρίες κατάφερε νά περάσει στό Πανεπιστήμιο, ό άποφυλακισμένος τήν ένσωμάτωσή του σέ ύπατες διοικητικές

άρμοδιότητες, ή Μάγδα μέ σύζυγο, παιδί και καρτσάκι. Απομένει μόνο ή σαρκαστική περιφρόνηση, ένα κατούρημα στον τοίχο του πρώην έξεγεργμένου έφηβου πού, φαντάρος πιά και τύφλα στό μεθύσι, περιπλανιέται σ' έναν έρημο δρόμο τής πόλης. Στο βάθος όμως, στην κορυφή κάποιου μεγάλου κτιρίου, παραμονεύει τό ίδιο μεγάλο φωτεινό άστέρι πού έκαψε τήν πόλη όταν ό ίδιος ήταν παιδάκι και ύπενθυμίζει ότι μπορεί νά τήν ζανακάψει άνά πάσα στιγμή.

Αυτό είναι τό πλαίσιο πού θά κινηθούν οί έφηβοι: ή κατοχή. Η κίνηση τών ανθρώπων είναι μιά κίνηση σέ μιά κατεχόμενη χώρα. Ο ένγένει άξενος γιά τούς έφηβους κόσμος τών μεγάλων και του σχολείου — θέμα «κλασικό» — θά γίνει διπλά έχθρικός. Η άνάμνηση τών τάνκς του 1956 είναι τό άθέατο πρόσωπο τής έξουσίας. Άθέατη διότι ύπερβατική ή έξουσία, ξένη διότι κατοχή.

Μόνη ένσαρκη παρουσία τής άνάμεσα στους κατακτημένους ό έγκάθετός τής ύποδιευθυντής — έπιστάτης του σχολείου πού ύπογραμμίζει ότι ή ίθαγενής εκφραση τής έξουσίας δέν μπορεί νά έχει παρά τή μορφή του γκαουλάιτερ, διότι έξουσία δοτή. Από κεί και πέρα, και μέσα σ' αυτό τό πλαίσιο, οί άντιδράσεις τών έφήβων δέν μπορεί παρά νά είναι κι αυτές προδια-

γεγραμμένες, βιωμένες ως άπόλυτη άρνηση πού θά δανειστεί άκόμη και τά σύμβολά της από έναν άλλο κόσμο, όπως θά τόν κουβαλήσουν στην έφηβική κοινωνία οί φιγοϋρες και ή μουσική τής ρόκ, μαζί μέ ένα μπουκάλι κόκα κόλα πού κλείνει μέσα του φαντασικά τή μέθη τής έλευθερίας. Απόδραση λοιπόν στιγμιαία από τό πλαίσιο τής κατοχής, απόδραση χωρίς σκοπό, άφου κανένας σκοπός δέν είναι δυνατό νά έξαρτηθεί από τά μέσα πού ό καθένας μπορεί νά διαθέτει ή νά εφεύρει. Η είσοδος γιά παράδειγμα στό πανεπιστήμιο δέν είναι ή επικύρωση τής έπιμέλειας του μαθητή. Είναι συνέπεια του οικογενειακού «άποχρωματισμού» άφου ό πατέρας τό έχει σκάσει, στό τέλος τής έξέγερσης του 1956, κάπου στην Άμερική. Άλλά ούτε κι αυτή άρκει. Πρέπει νά αποχρωματιστεί ό άποφυλακισμένος φίλος τής μητέρας τους — έκανε φυλακή γιά τήν ίδια αίτια: «τούς ξριξα μερικές ντουφεκιές τότε», λέει σέ μιά στιγμή — άνανήψας και ένταγμένος πλέον, τό 1967, σέ άνώτερες διοικητικές άρμοδιότητες, έρμαιο όμως κι αυτός μιάς άλλης άπροσπέλαστης αύθαιρεσίας: άν θά πετύχει τό πλάνο, άν θά είναι από κείνους «πού θά σφίζουν τά λουριά» — άκριβώς γιά νά πετύχουν τά πλάνα.

Ένδιαμέσως οί ζαβολιές, οί έφηβικοί έρωτες, οί ούτοπίες. Πρόκειται όμως γιά ζαβολιές άπέναντι σ' ένα πλαίσιο άνελαστικό και άτεγκτο πού ματαιώνει τό προσωπικό πρόβλημα και μετατρέπει τήν παραμικρή άταξία σέ μείζον πολιτικό πρόβλημα, άφου και ή πίο μικρή διασάλευση τής κανονικής τάξης τών πραγμά-

νον στα γραφειοκρατικά λογύδρια των καθηγητών φωνάζοντας «ζήτω ή στιγμή», μπορούν ακόμα τά έρωτοπαθή κορμιά — μέ Πώλ Άνκα και Νήλ Σεντάκα — νά οδηγούν ένα κλεμμένο άμάξι πρós μιά νέα ούτοπία, ένα νέο κομφορμισμό.

Ώστόσο, αυτές οι έφηβικές ύπεκφυγές μπροστά στον άνεξαγόραστο καιρό λειτουργούν σαν σύντομος έξορκισμός. Άπέχουν άπ' τήν ούσία των γεγονότων (κανένας ήρωας δέν είναι άνεξάρτητος ή ένταγμένος στην παραγωγή), και προετοιμάζουν τήν άθόρυβη ένταξη, τόν έφησυχασμό (ή σύντομη σεκάνς του τέλους δείχνει τούς δύο άδελφούς μεταμορφωμένους σε φαλακρό έπιστήμονα και στρατιώτη). Για κάποιους άλλους είναι μιά πλάγια προσέγγιση του θανάτου (συναισθηματικού ή βιολογικού), τό πήδημα στό κενό πού κάνει ό «άρχηγός» του σχολείου. Είναι ή παράδοση, ή άνευ όρων άποδοχή τής κατάστασης των πραγμάτων.

Έτσι και τό σινεμά,

κλασικό, συμβατικό ή μοντέρνο, άσπρόμαυρο ή έγχρωμο, ύπερβαίνεται πάντα άπό τήν έπίγνωση του τέλους του. Ένός τέλους πού επαναφέροντας στις «άληθινές» διαστάσεις του τόν χρόνο φωτίζει τήν ψευδαίσθηση τής αιχμαλωτισμένης στιγμής και τήν ψευδαίσθηση τής πραγματικότητάς της. Η άνατρεπτική του δύναμη συρρικνώνεται στην άποτιμητέα πιστότητα του καλλιτεχνήματος, τό συναι-

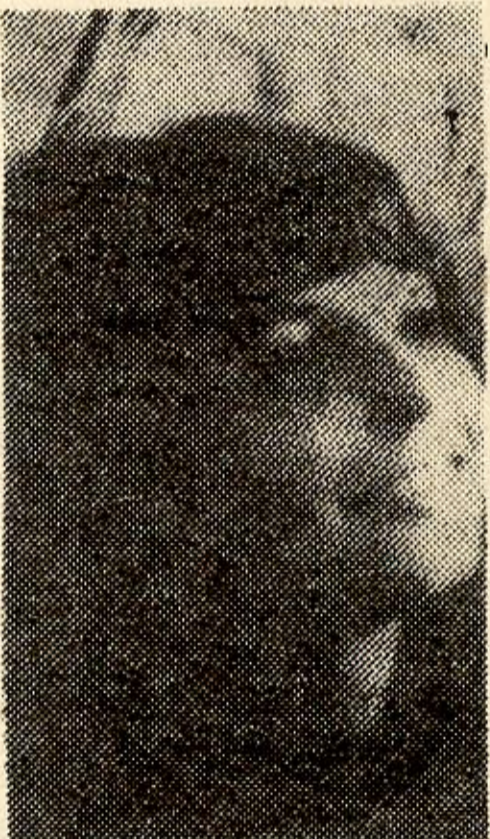
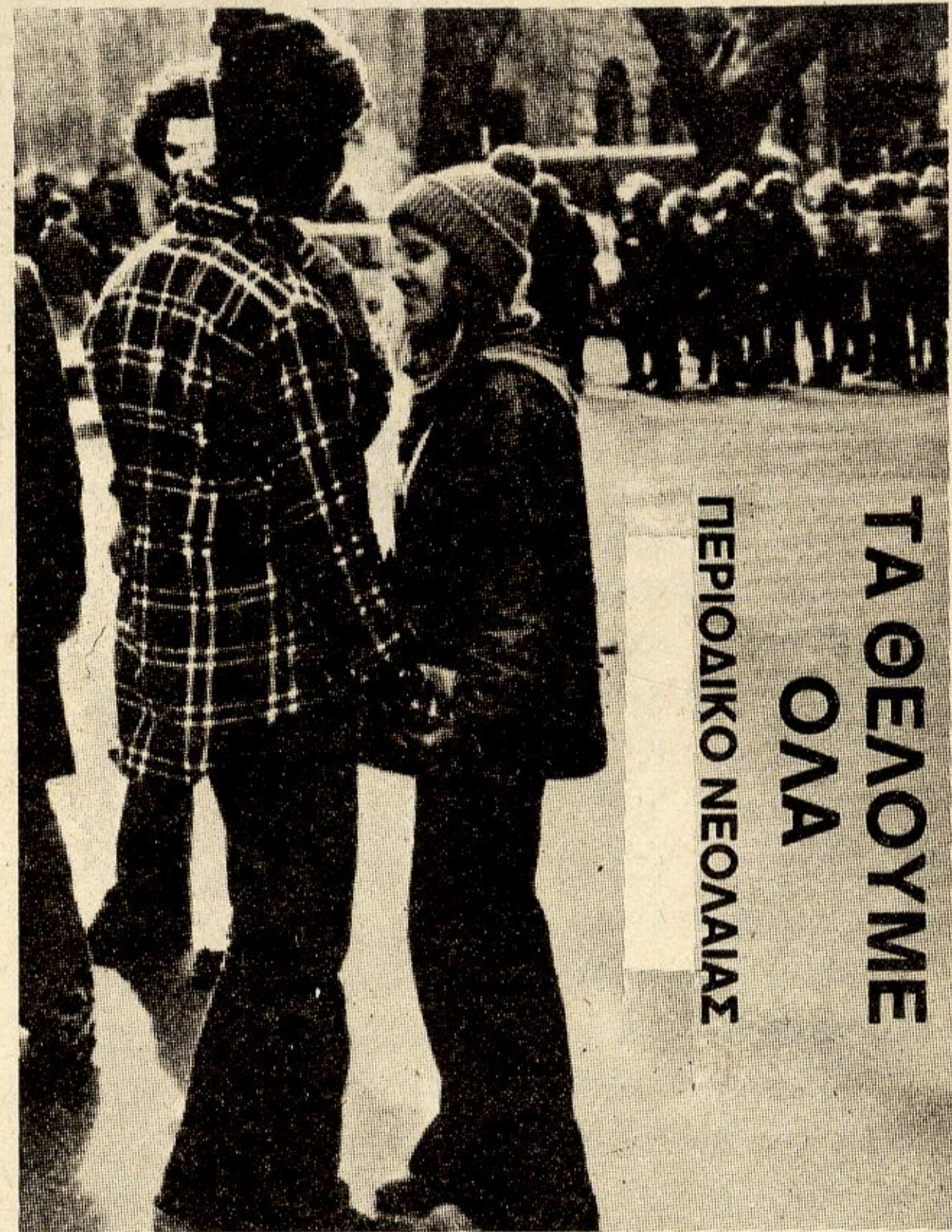
σθημα γίνεται σκηνοθεσία, ή συμμετοχή ταύτιση, ή άπελευθέρωση κινηματογραφοφιλία.

Εϊδικά σ' αυτό τό φίλμ, τό αίσθημα τής διάψευσης έρχεται λίγο πριν τό τέλος. Όλόκληρη ή ιστορία πού οικοδομήθηκε πάνω στό φλάς μπάκ των έπικαιρών του '56, άνακαλύπτουμε ότι είναι κι αυτή ένα φλάς μπάκ στή δίλεπτη σεκάνς του τέλους μέ τό μεθυσμένο στρατιώτη και τόν άύστηρό γιατρό. Έτσι όλα άνατρέπονται μέ τό πρίσμα τής σύμβασης πού βιαστικά τοποθετείται μπροστά μας, και έπιστρέφει τό αίσθημα τής διάψευσης ότι όλα όσα πιστέψαμε ως παρόν σχόλιο τής ιστορίας είναι ένα προδομένο και ξεχασμένο δράμα του παρελθόντος, μιά κατάσταση πού δέν ύφίσταται πιά. Τό παρόν, τό παρελθόν και τό μέλλον, μέ ισόποσες ανταλλαγές καταδικάζονται σε μιά σύγχρονη άλλαγή πού άναθεωρεί τίς ανταλλαγές αυτές πριν ακόμα γίνουν (συγχωρήστε μου τίς «σκληρές» αυτές εκφράσεις).

Ό Έλιοτ τό γνωρίζει αυτό όταν γράφει «Τό τέλος προηγείται τής άρχής/και τό τέλος και ή άρχή βρίσκονται πάντα εκεί/ πριν άπό τήν άρχή κι ύστερα άπό τό τέλος/κι όλα είναι πάντοτε τώρα». Έξίσου καλά τό γνωρίζει και ό Γκόταρ, γι' αυτό και ή ταινία του αυτή είναι δοκίμιο σπάνιας εύφυϊας πού δέν στερείται κινηματογραφικών άρετών: τά πλακόστρωτα μέ τήν όμίχλη, ή σεκάνς τής διαφυγής μέ τό κλεμμένο αυτοκίνητο, ή διακριτική μουσική, τά άπαλά χρώματα, ή οικονομία

των διαλόγων συνθέτουν ένα συνολικά καλό φίλμ πού άκόμα και στις λεπτομέρειες θυμίζει έντονα μιά κινηματογραφική άνάγνωση του Burnt Norton. Ίσως αυτό μάλιστα σημαίνει ότι και ή ποίηση, μετά τήν πεζογραφία άνακαλύπτει τίς σκοτισμένες της μετοχές στό μαγευτικό χρηματιστήριο του κινηματογράφου.

Στάθης Τσαγκαρουσιάνος

των φέρνει στό προσκήνιο τό συνολικό πολιτικό πρόβλημα: τή φύση του καθεστώτος και τής έξουσίας, άνεξάρτητα άπό τό αν τά δρώντα πρόσωπα έχουν ή δέν θέλουν νά έχουν καμιά σχέση μέ καμιά πολιτική στάση. Ώστόσο, ό έπιστάτης — γκαουλάιτερ θά τονίσει: «τό θέμα ξεπερνά τό σχολείο». Και έτσι είναι γιατί δέν πρόκειται μόνο για τή γενική άνία πού νιώθουν οι μαθητές στους πανηγυρικούς, για τό άνυπόφορο πνίξιμο και τήν προσβολή πού νιώθουν στό άκουσμα του στομφώδους πανηγυρικού για τήν άπελευθέρωση τής Ούγγαρίας άπό τόν Κόκκινο Στρατό τό 1945, άφού πιά ό στρατός αυτός σημαίνει τελείως διαφορετικά πράγματα, σημαίνει τήν τραυματική αίτία και τή συνέχειά της. «Οί εργάτες έτρεξαν στα εργοστάσια μέ ένθουσιασμό για τήν άνοικοδόμηση» άκούγεται ή φωνή του διεθυντή — «έτρεξαν για πλιάτσικο» έρμηνεύουν οι μαθητές σχολιάζοντας μεταξύ τους. Θα άκολουθήσει ή σκηνή όπου ό άρχηγός τής παρέας άρπάζει τό μικρόφωνο άπ' τά χέρια του διεθυντή για νά εκφωνήσει τό δικό του λογύδριο: «Ζήτω τό τίποτε» και ύστερα τό αυτοκτονικό

πήδημα στό κενό: άκριβώς όπως αυτοκτονεί τό άπόσπασμα κομάντος όταν περικυκλώνεται άπό τόν έχθρό για ν' άποφύγει τήν αιχμαλωσία.

Άπό τήν έφηβική έκρηξη λοιπόν στή ματαιότητα; Όχι άκριβώς, όσο και αν ή άνατροπή τής προδιαγεγραμμένης κατάστασης πραγμάτων άποδεικνύεται άνέφικτη. Γιατί ένδιαμέσως θά προκύψουν τά στοιχεία σύνδεσης μέ άλλες, επίσης άναπόδραστες, πραγματικότητες πού μέ τό δικό τους τρόπο ξαναστέλνουν στή ζωή πού συνεχίζεται, έστω και αν άναιρούνται οι πρόσκαιροι σκοποί της: ό έρωτας του πρωταγωνιστή έφηβου μέ ένα κορίτσι τής παρέας, ένας έρωτας όπως όλων των έφήβων του κόσμου, άμήχανος, ύπαινετικός αλλά κι άπόλυτος, πού θά άποτρέψει τή φυγή στό έξωτερικό. Όλος εκείνος ό άνέμελος άκτιβισμός μέ τό κλεμμένο αυτοκίνητο για νά περάσουν τά σύνορα, άγωνία και παιχνίδι μαζί, μεταστρέφεται άπρόσμενα. Έκείνος άλλάζει γνώμη τήν τελευταία στιγμή και οι δύο έρωτευμένοι θά πάρουν τό τρένο τής έπιστροφής.

Η φίλη, ή δασκάλα, ή μάνα. Η φίλη πού θέλγει και δημιουργεί έναν άλλο τόπο πλησμονής, ή δασκάλα πού κατανοεί, ή μάνα πού κρατάει. Τρεις γυναικείες φιγούρες πού θά ύπαινεθούν έναν άλλο κόσμο έξίσου ύπαρκτό μέ τόν κόσμο τής κατοχής, έναν κόσμο γεμάτο έγκαρτέρηση ίσως, αλλά και έλπίδα. «Μήν πούμε πώς αυτός ήταν ό τελευταίος άποχαιρετισμός» τραγουδοούν στό τέλος, μπροστά στό χριστουγεννιάτικο δέντρο, οι τρεις άπόμαχοι ό φυγάδας πατέρας πού έπέστρεψε άπό τήν Άμερική, ό άποφυλακισμένος ανανήψας φίλος τής μάνας, ή μάνα.

Τρεις διαφορετικές τροχιές μέσα στό χρόνο πού θά συναντήσουν τόν τόπο τής μάνας άπ' όπου άτενίζουν άκίνητοποιημένο τόν χρόνο, τό δικό τους βασανισμένο χρόνο: άκριβώς στό μεταίχμιο τής νοσταλγίας, τής ματαιότητας, τής έλπίδας, τής προσπάθειας, στό μεταίχμιο τής ύποταγής και τής μνήμης, τής μνήμης ως ύστατης πολιτικής στιγμής σε μιά κατεχόμενη χώρα.

Μαίρη Μαγκάκη

ΚΙ' ΕΣΥ
ΚΑΘΕ ΑΥΤΗ
ΜΕ ΤΗΝ

ΑΥΤΗ
ΗΤΗΣΗΣΤΟΝ
Α ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΑ
ΤΥΝΕΛΛ

Τό πρωινό τής 25ης Μαρτίου, τήν ίδια στιγμή πού στίς επαρχίες τής επικράτειας παρελάσεις και πανηγυρικοί τόνωναν τήν ταλαιπωρημένη και διασυρμένη εθνικοφροσύνη μας, κάποιοι άλλοι αγωνίζονταν μέ απονενομημένες ενέργειες νά σώσουν τό μεροκάματό τους. Κάποιος ραδιοφωνικός διευθυντής ανακάλυπτε πώς «δέν έχει προσωπική γνώμη», ό διευθυντής ραδιοτηλεόρασης έγραφε έντρομος ένα έξιλαστήριο σημείωμα: «Τό πρωί τής 25ης Μαρτίου, ημέρα εθνικής έπετείου, όλος ό κόσμος άκουσε νά μεταδίδεται τό τραγούδι «Γρίβα μ' σέ θέλει ό βασιλιάς, όλος ό κόσμος κι ό ντουριάς», τραγούδι άλληστού μνήμης, πού θυμίζει τά κατάλοιπα τής άνωμαλίας στόν τόπο μας. Χιλιάδες τηλεφωνήματα δεχτήκαμε από κάθε γωνιά τής Ελλάδας. Άγανακτισμένοι πολίτες ζητούσαν νά μάθουν γιατί έγινε αυτή ή μετάδοση».

Τά τελευταία ψίχουλα αξιοπρέπειας έπρεπε μοιραία νά θρέψουν αυτό τό απαιτητικό, εύθικτο μά δημοκρατικό όν πού άγρυπνά ως τίσ έσχατιές τής χώρας μέ τό χέρι στό ακουστικό για νά υπερασπίσει έναν ευαίσθητο σοσιαλισμό, κλεισμένο στόν κώδωνα, σαν αισχυντηλή μιμόζα: τό μόνο δώρο πού θά μπορούσε νά τόν ικανοποιήσει είναι ακριβώς αυτή ή μεγαλειώδης αναγνώριση του λάθους, του άτοπήματος, του σαμποτάζ: ένορκη προανάκριση εις βάρος τής παραγωγού Μαρίας Ταμπουράκη και τής διευθύντριας του προγράμματος Σοφίας Μιχαλίτη.

Τή μεθεπομένη τό θέμα τό αναλαμβάνουν οί έφημερίδες μέ έφάμιλλον πάθος: «Τό τραγούδι ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών στους ακροατές του ραδιοφώνου. Έσπασαν τά τηλέφωνα του σταθμού από άγανακτισμένους ακροατές όλης τής Ελλάδας» γράφουν σέ πρωτοσέλιδο τετράστιχο τά Νέα. «Η Αύριανή σ' ένα μονόστιχο τής δεύτερης σελίδας διεκδικεί κι αυτή λίγη ευαισθησία: «Μας παίζουν και τό "Γρίβα μ'" τώρα στό ραδιόφωνο».

Οί υπεύθυνοι τής μετάδοσης τίθενται σέ διαθεσιμότητα, οί αναγνώστες διασκεδάζουν μέ τό μίζερο σκανδαλάκι, ό διευθυντής του ραδιοφώνου δηλώνει εύθαρσώς: «Δέν έχω πάρει καμιά θέση: ούτε έχω προσωπική γνώμη. Έπίσης δέν κρίνω μία άπόφαση πού έχει ληφθεί από άρμόδιο ύπουργό».

«Όλοι ιδρώνουν και τρέχουν νά αποκαθαρθούν από τό στίγμα του (πολιτικά) κολασμένου, βιάζονται νά καταδικάσουν, νά δηλώσουν αναρμοδιότητα, βδελυγμό, νά θολώσουν τά νερά».

«Ό δίσκος δέν αγοράστηκε από τήν ΕΡΤ», δηλώνει ό κ. Πεπονής αλλά, δέν αναφέρει ότι όλοι σχεδόν οί δίσκοι πού χρησιμοποιούνται για τίσ μουσικές εκπομπές ανήκουν στίς ιδιωτικές δισκοθήκες των παραγωγών. Και ότι, όταν δέν συμβαίνει αυτό, είναι δωρεές εταιρειών και εισάγονται ανεξέλεγκτα. Δέν δηλώνει ότι ό κανονισμός ύποχρεώνει νά χρησιμοποιείται αποκλειστικά ή δισκοθήκη τής ΕΡΤ, αλλά τό έδάφιο περιήλθε σέ έθιμική ανεφαρμοσιμότητα εξαιτίας τής ανενήμερης, κατεστραμμένης, άταξινόμητης και έλλειμματικής τής κατάστασης.

«Γρίβα μ' σέ θέλει ό βασιλιάς»

Δέν δηλώνει ακόμα ότι ή παραγωγός τής εκπομπής μετέδωσε τό τραγούδι μέ, πράγματι, ανεπίτρεπτη άθωότητα, χωρίς σκοπιμότητες ή πολιτικές προθέσεις.

Και δέν τά δηλώνει όλα αυτά, γιατί δράττεται μιας άπροστάτευτης άπροσεξίας για μία νέα, μεγαλόπνοη διακήρυξη τής σοσιαλιστικής του συνείδησης.

Και ή πρακτική (και ιδεολογία) πού καλλιεργεί ό ύπουργός, πού καλλιεργεί τό μέσο, κρατάει σέ μία στενή σχέση όμοιοπάθειας τόν βολικό, θυμικό, «εξαγριωμένο ακροατή». Μία άπόσταση άνάσας πού ό ένας διαμορφώνει τόν άλλον, πού ό ένας δικαιολογεί τίσ ενέργειες του άλλου: ραδιο-τηλεόραση και μέσος θεατής σ' έναν ένοχο και παρά φύσιν έρωτα.

Έτσι ό «άγανακτισμένος ακροατής» καλύπτει και νομιμοποιεί τή μισαλλοδοξία του για ότιδήποτε διαφορετικό, μέ τή ραδιοτηλεοπτική έξουσία, πού μέ πρωθύστερες συναγωγές συνεργεί στην έδραϊώσή του, τόν αναγνωρίζει, του διορίζει ύπουργικούς συνηγόρους, τόν άθώνει παντοτινά.

Και άπ' τήν άλλη, γίνεται κι αυτός μέ τή σειρά του ό κυρίαρχος λόγος μέ τόν όποιο ή έξουσία καλύπτει τίσ αντιδημοκρατικές τής επιλογές, γίνεται τό πρόσημα τής δημοκρατίας πού επιτρέπει στην κυβέρνηση νά εργάζεται εις βάρος των αντιπάλων τής, άνενόχλητη στό διακριτικό του ήμίφως.

Μέ τίσ συνθήκες πού λειτουργούν σήμερα, οί δύο ΕΡΤ (μονοκομματισμός, άσφυκτική έξάρτηση τήν κυβέρνηση, μπόνους στή φιλήσυχη αντιπολίτευση, αποκλεισμός κάθε έξωκοινοβουλευτικής όμάδας, μειωρησίας ή τάσης) ή μετάδοση του «Γρίβα μ' σέ θέλει ό βασιλιάς» είναι πράγματι σκανδαλώδης — αν είναι σκόπιμη. Κι αυτό γιατί διαπέρασε όλα τούτα τά συστήματα άσφαλείας και μονομέ-

ρειας, γιατί σέ μία κατάσταση άπόλυτης λαφυραγωγής, ένα στραπατσариμένο στέμμα έπέστρεψε γενναιοδωρα στόν ήττημένο αντίπαλο. Και άπροσδόκητα όλοι σκέφτηκαν πώς θά όφειλαν νά αντιδρουν ακροατές πού πιστεύουν και αγωνίζονται για τή δημοκρατία.

Και, γιατί όχι, ή πράξη αυτή μέ τήν ένοχη δημοκρατικότητά της (τήν ένοχη ευγένειά της), έφερε ξανά στό προσκήνιο τό αίτημα μιας άληθινά πλουραλιστικής ραδιοτηλεόρασης πού δέν θά ταλαιπωρείται από τό φόβο του αντιπάλου, πού θά φιλοξενεί όλες τίσ άπόψεις και τούς λόγους, πού θά ζυμώνεται από τή διαπάλη των ελεύθερων ιδεών και όχι των φημωμένων και δήθεν «αντισυνταγματικών» άπόψεων. Τό «νέο ήθος», ή νέα φιλοσοφία πού ύποσχέθηκε ή κυβέρνηση έξακολουθεί νά αντιμετώπιζει τά μέσα επικοινωνίας σαν ιδιόκτητα φέουδα προπαγάνδας, σαν μνησικάκους, μισαλλόδοξους και εκδικητικούς παραστάτες τής πολιτικής τής. Τό «νέο ήθος» κοντόφθαλμα διαισθάνεται τή λήξη του τετραετους του συμβολαίου. Και μέ μία προβλέσιμη κίνηση άθέτησης κάθε προηγούμενης ύπόσχεσης (άπο)φασίζει και λέει: «Τέλος ή πλάκα σύντροφοι. Βασιλιάς δέν ύπάρχει κι ό Γρίβας είναι από καιρό πεθαμένος». Γκρό πλάν σέ ύπουργικό χαμόγελο. Άχνό σβήσιμο τής εικόνας. Διαφημίσεις.

Στάθης Τσαγκαρουσιάνος

ή
ΚΟΜΜΟΥΝΑ

- ΒΙΒΛΙΑ
- ΑΦΙΣΕΣ
- ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ και ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ «ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ»

«... Κάθε φορά που βγαίνει στην επιφάνεια, με τόν έναν ή τόν άλλο τρόπο, τό γλωσσικό ζήτημα, σημαίνει ότι μπαίνουν μιά σειρά άλλα προβλήματα: όπως, ή διαμόρφωση και ή διαπλάτυνση της διευθύνουσας τάξης, ή ανάγκη να καθοριστούν πιό βαθιές και σίγουρες σχέσεις ανάμεσα στις διευθύνουσες ομάδες και τήν εθνικολαϊκή μάζα, δηλαδή να ξαναοργανωθεί ή πολιτιστική ήγεμονία».

Αντόνιο Γκράμσι
(«Λογοτεχνία και εθνική ζωή»,
Στοχαστής, σ. 305)

Με τήν καθιέρωση της δημοτικής στην εκπαίδευση, ή συζήτηση για τή γλώσσα πήρε νέες μορφές. Σε μιά πρώτη φάση ή ίδια ή γλωσσική μεταρρύθμιση μονοπώλησε τό ενδιαφέρον, ακολουθήσαν κάποιες άψιμαχίες για τούς τόνους και ή διαμάχη για τήν «προστασία» της γλώσσας και σε πρώτο πλάνο τώρα προβάλλεται ή διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής στή μέση εκπαίδευση.

Τό πρόβλημα που παραμονεύει και ύπονομεύει, σ' όλες αυτές τις φάσεις, τήν άριστερά είναι ήν και πώς μπορεί να διατυπώσει μιά δική της άποψη ξεκινώντας από μιά δική της θεωρητική βάση και διαμορφώνοντας δικά της κριτήρια.

Μέχρι στιγμής, όμως, ή άριστερά παραπαίει ανάμεσα σ' έναν αναπαλαιωμένο δημοτικισμό (μέ τόν όποιο αντιμετώπισε τή γλωσσική μεταρρύθμιση και τό Γλωσσικό Όμιλο) και στήν έμμεση ρήξη μ' αυτόν (στή συζήτηση για τούς τόνους και τή διδασκαλία των αρχαίων).

Με μιά κάποια μικροπολιτική ύστεροβουλία (να κατοχυρώσουμε τό μερίδιό μας στους γλωσσικούς άγώνες) ή μέσα στό κλίμα της δνεϊρικής προσήλωσής της στην αντιδικτατορική ένότητα, ή άριστερά (παραδοσιακή και άνανεωτική αντίστοιχα) χειροκρότησε τή γλωσσική μεταρρύθμιση (ή μόνη επιφύλαξη που εξέφρασε άφορούσε εκείνο τό «χωρίς άκρότητες»).

Η δημοτική χαρακτηρίστηκε ως ή «λαϊκή» ή «μητρική» ή «έθνική» μας γλώσσα. Αυτά τά αξιώματα κουβαλούν σπέρματα αλήθειας και πολλή φαντασιακή επένδυση. Η γλώσσα που καθιερώθηκε βρίσκεται, πράγματι, πολύ κοντύτερα απ' ό,τι ή καθαρής στή «λαϊκή» γλώσσα ή καλύτερα στις διάφορες λαϊκές γλωσσικές πρακτικές, αλλά δέν είναι ή λαϊκή γλώσσα, και θεσμοθετήθηκε ως «έθνική» από τό κράτος, μετά από μιά μακροχρόνια και όλοένα παλινδρομούσα εξέλιξη των κοινωνικοπολιτικών σχέσεων και μέσα σε μιά συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία. Είναι, δηλαδή, «έθνική» όπως «έθνική» είναι και ή εκπαίδευση και ή δικαιοσύνη και όλοι οι κρατικοί θεσμοί. Η συγγένειά της με τή λαϊκή ή τις λαϊκές γλώσσες μάς επιτρέπει να εκτιμήσουμε ως «προοδευτική» τήν (έστω και καθυστερημένη) καθιέρωσή της στό σχολείο και στόν ευρύτερο δημόσιο χώρο. Η άριστερά όμως παρέκαμψε

τόν ιστορικό και πολιτικό χαρακτήρα αυτής της εκτίμησης και περιορίστηκε σε ήθικολογίες, ξεχνώντας με ποίο τρόπο οι κοινωνικές αντιφάσεις κατατείνονται και χωνεύονται μέσα στο «λαϊκό» και τό «έθνικό» ή πώς οι αντιφατικές γλωσσικές πρακτικές εξαφανίζονται μέσ στή χοάνη της «έθνικής» γλώσσας. Τό τίμημα που πλήρωσε γι' αυτή τή λήθη, όταν καθιερώθηκε ή «κοινή», ήταν να μπει σ' ένα παιχνίδι ανάμεσα στον καλό, τόν κακό και τόν άσχημο, δηλαδή τή δημοτική, τήν καθαρής και τήν «άνάμικτη» με καθαρηνουσιάνικες και ξένες λέξεις ή εκφράσεις, νεολογισμούς, βαρβαρισμούς και σολοικισμούς.

Αυτή ή υπεραπλουστευτική εικονογράφηση, αν και συνενώνει διάφορες ή αντικρουόμενες και σε διαφορετικές φάσεις εκφρασμένες άποψεις, αποδίδει, ωστόσο, αρκετά πιστά τήν άπόλεια κριτηρίων για μιά μεθοδική άνάλυση.

Η μηχανιστική σύνδεση της δημοτικής με τις λαϊκές τάξεις δέν κατοχυρώνει δυστυχώς καθόλου τήν ύπαρξη κοινωνικού κριτηρίου: όπως δέν κατοχυρώνομαστε αυτόματα ως άριστεροί όντας με τή δημοτική και κατά της καθαρής ή της «μικτής».

Τό γεγονός ότι ή άριστερά δέν μπόρεσε να εκτιμήσει σωστά τή γλώσσα που καθιερώθηκε, βάρυνη άρνητικά στην εκτίμηση και έρμηνεία της γλωσσικής και όλόκληρης της μεταρρύθμισης του '76. Οι άποσπασματικές και συχνά αντιφατικές αναλύσεις φώτισαν κάποια επιμέρους στοιχεία και συσκότισαν άλλα. «Αν εξαιρέσουμε έλάχιστα αξιοπρόσεκτα κείμενα, μπορούμε να διαγράψουμε τά γενικά πλαίσια μέσα στα όποια κινήθηκαν οι αναλύσεις αυτές:

Η παραδοσιακή άριστερά — όπως είπα παραπάνω — έσπευσε να επαινέσει και να οικειοποιηθεί — τό κατά δύναμιν και έν όνόματι του λαού, — τή γλωσσική μεταρρύθμιση και να καταγγείλει τήν υπόλοιπη (μέ έντελώς χονδροειδείς αναλύσεις περί άναπαραγωγής κ.λπ.) ή άνανεωτική άριστερά χειροκρότησε τή δημοτική και τήν έννιαχρονη ύποχρεωτική εκπαίδευση, αναμάσησε τά περί ένδοαστικών αντιφάσεων και — σε σχέση με τήν τεχνική εκπαίδευση — μηρύκασε μισοκρυφά μισοφανερά τά περί σταδίων.

Αλλά είναι πράγματι έκπληκτικό τό γεγονός ότι από καμιά μεριά δέν έπισημάνθηκε —

απ' όσο ξέρω τουλάχιστον — ή έσωτερική σχέση της γλωσσικής μεταρρύθμισης με τά άλλα στοιχεία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης (όπως και ή έσωτερική σχέση της καθαρής με τήν προηγούμενη εκπαιδευτική δομή). Δέν έπισημάνθηκε δηλαδή ότι σ' ένα σχολείο που χωρίζει με τή δομική διφυΐα του, ή επέκταση της ύποχρεωτικής εκπαίδευσης, τό «όρθολογικότερο» και «προοδευτικότερο» περιεχόμενο σπουδών και ή «κοινή γλώσσα» άναλαμβάνουν έναν ειδικό ένοποιητικό, δηλαδή έναν ιδεολογικό ρόλο, βασισμένο στις δημοκρατικές αρχές της ισότητας και της άξιοκρατίας, της άτομικής έλευθερίας και της κοινωνικής προόδου.

Πιό αναλυτικά, τό γεγονός ότι ή άστική τάξη άπαλλάχτηκε από δομικά και ιδεολογικά στοιχεία προκαπιταλιστικά (με τά όποια ήταν συνδεδεμένη) και θεσμοθέτησε τό καπιταλιστικό σχολείο μπορεί να έρμηνευτεί:

α) Με τήν άνάλυση των κοινωνικών ανακατατάξεων (έπισημαίνω ως σημαντικά στοιχεία αυτών των ανακατατάξεων τήν όλοκλήρωση της άγροτικής έξόδου, τήν ύπερδιόγκωση του δημόσιου τομέα και τόν ύπερπελαγγελματισμό) ή ανάγκη όρθολογικού προγραμματισμού εκφράστηκε στή νέα σχολική δομή.

β) Με τήν άνάλυση των νέων πολιτικών σχέσεων που προκλήθηκαν απ' αυτές τις ανακατατάξεις: ή μείωση της άγροτικής εκλογικής πελατείας προσανατόλισε αναπόφευκτα τή δεξιά στην άναζήτηση νέων πολιτικών στηριγμάτων. Τό τρίπτυχο πατρίς — θρησκεία — οικογένεια δέν μπορούσε πλέον να συνθέσει έναν ιδεολογικό λόγο πειστικό και έναρμονισμένο με τή νέα εκπαιδευτική δομή.

Δόθηκε, λοιπόν, έμφαση τόσο στον έκσυγχρονισμό των προγραμμάτων, όσο και στον «δημοκρατικό» χαρακτήρα της νέας εκπαιδευτικής δομής, ό όποιος και συνοψίζεται στα έξής: Τό σχολείο εμφανίζεται ότι με τή γενικευμένη έννιαχρονη εκπαίδευση αναλαμβάνει να αντίσταθμίσει τις μορφωτικές ανισότητες, δίνοντας σ' όλα τά παιδιά ίσες ευκαιρίες να άναπτύξουν τις «φυσικές» και ύποτίθεται άνεξάρτητες από τήν κοινωνική καταγωγή τους ικανότητες. Με τήν όλοκλήρωση αυτού του κύκλου σπουδών, που συγκριτικά με τά άλλα κράτη θεωρείται ικανοποιητικός ως προς τή χρονική του διάρκεια, οι μαθητές μπορούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο ένα ή στο άλλο Λύκειο, έφόσον άποδείξουν — με έξετάσεις που προβάλλονται ως δίκαιες, διότι όμοιες για όλους — ότι έχουν τις άνάλογες ικανότητες. Μ' αυτόν τόν τρόπο εξασφαλίζεται τόσο ή κοινωνική άρμονία, που βασίζεται στην έξισοροποιημένη συνύπαρξη των «διαφορών», όσο και ή «κοινωνική πρόοδος», που βασίζεται στην όρθολογική σχεδιοποίηση και τήν άξιοποίηση των άτομικών ικανοτήτων στους διάφορους τομείς και τις ιεραρχικές βαθμίδες του κοινωνικού βίου.

Αυτή, λοιπόν, ή όργάνωση και ή λειτουργία του εκπαιδευτικού θεσμού εμφανίζει τό κράτος ως εξισοροποιητή του άτομικού με τό γενικό συμφέρον, της άτομικής «όλοκλήρωσης» και κοινωνικής άνόδου με τήν κοινωνική πρόοδο.

Η καθιέρωση της δημοτικής έναρμονίζεται διπλά μ' αυτό τό πνεύμα της μεταρρύθμισης: ένισχύει τό λαϊκό χαρακτήρα της αντίσταθμιστικής έννιαχρονης εκπαίδευσης και εκφράζει τήν όρθολογική άναπτυξιακή λογική που διατρέχει όλη τή μεταρρύθμιση. Γι' αυτό και προβλήθηκε από τή δεξιά ως τό ισχυρότερο άποδεικτικό στοιχείο του έκσυγχρονισμού της και χρησιμοποιήθηκε ως ένα κατεξοχήν ιδεολογικό στήριγμα για τή νομιμοποίηση της έξουσίας της.

Η φιλελευθεροποίηση όμως της πολιτικής της δέν άποδείχτηκε ικανοποιητικά πειστική γι' αυτούς που θά έπρεπε να πεισθούν: καθώς δηλαδή τό ισχυρότερο — αριθμητικά — πολιτικό στήριγμα σήμερα είναι οι μικροαστοί, ή δεξιά δέν επέτυχε να εξασφαλίσει τή συμμαχία τους. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του '76 υπήρξε ένα αίτιο που συνέβαλε σ' αυτή τήν άπο-

τυχία γιατί στους μικροαστούς ή ατομικιστική επιθυμία της κοινωνικής ανόδου είναι πολύ πιο ισχυρή από την προσήλωσή τους στην «έθνική πρόοδο»· τό καπιταλιστικό όμως σχολείο, που θεσμοθέτησε ή μεταρρύθμιση, έβαλε μέ τις εξετάσεις του και τή διφυΐα του σοβαρά εμπόδια στην έκπληρωση των φιλοδοξιών τους.

Η προεκλογική εκμετάλλευση αυτού του στοιχείου από τό άνερχόμενο τότε κόμμα, καθώς και ή εκπαιδευτική πολιτική του — άλλοτε άμύχανη και άλλοτε παρεκτυτική — άφούτου ανέλαβε τήν εξουσία, δίνει ένα άκόμα μέτρο του τί είναι και τί θέλει τό ΠΑΣΟΚ (πού δέν είναι του παρόντος νά τό προσπελάσουμε).

Αυτός είναι — κατά τή γνώμη μου — σέ γενικές γραμμές ο ιστορικός και πολιτικός χαρακτήρας τής μεταρρύθμισης. Αυτό που θέλησα κυρίως νά δείξω είναι ότι ή χρήση του κοινωνικού κριτηρίου άποτελεί τόν άπαραίτητο όρο τόσο γιά τήν άνάλυση όσο και γιά τή συζήτηση πάνω σ' αυτήν.

Θά προσπαθήσω κατά τόν ίδιο τρόπο νά προσπελάσω και τις πιο πρόσφατες εκφάνσεις του γλωσσικού.

Αναφέρομαι κυρίως στό πρόβλημα που έχει προβληθεί τόν τελευταίο καιρό από έντυπα τής ανανεωτικής άριστερας (άπό τήν *Αυγή* και τόν *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*).

Πρόκειται κυρίως γιά τους ξένους ή κακομεταφρασμένους όρους, πού εισρέουν άφθοοι στή γλώσσα μας, και γιά κάποιες γλωσσικές παρεκτροπές, κάποια γλωσσικά άτοπήματα στόν λεξιλογικό, γραμματικό, συντακτικό και ύφολογικό τομέα· πρόκειται άκόμα γιά τή φτώχεια, λεξιλογική και ύφολογική, πού χαρακτηρίζει τή σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή. Στο εκπαιδευτικό συνέδριο του ΚΚΕ έσ. έγινε μία γενικευτική εκτίμηση ότι ζούμε στις μέρες μας μία «γλωσσική τερατογονία», μία «γλωσσική σήψη», πού «έχει φτάσει στό άπροχώρητο» (Γ. Γιατρομανωλάκης).

Δέ θά συμφωνήσω μέ τους χαρακτηρισμούς όχι μόνο γιατί τους βρίσκω αυτούς καθαυτούς ύπερβολικούς, αλλά και διότι αυτή ή ύπερβολή δέν άποδεικνύει τίποτε άπολύτως παρά μεταθέτει και συσκοτίζει τό ίδιο τό πρόβλημα.

Η άρθρογραφία πού άκολούθησε, σέ πιο μετρημένο τόνο, ξανάφερε στην επιφάνεια κάποιες άνησυχίες του Γλωσσικού Όμίλου, κρατώντας συγχρόνως τις άποστάσεις από τό γενικό πνεύμα τής περιβόητης διακήρυξης του (πού είχε άλλωστε όξύτατα αναλυθεί τόν καιρό τής δημοσίευσής του).

Σέ σχέση μέ τους ξένους όρους έχω νά πω ότι τό πρόβλημα δέν είναι καινούριο, μία πού ή εισαγωγή τεχνολογίας και επιστήμης στή χώρα έχει πάντα τόν άντίκτυπο της στή γλώσσα.

Σέ σχέση μέ τά γλωσσικά άτοπήματα — πού είναι και τό καινούριο στοιχείο σ' αυτή τή φάση του γλωσσικού — δέν έχει, κατά τή γνώμη μου, ύπογραμμιστεί άρκετά ότι αυτά τά «λάθη» (γραμματικά και συντακτικά) δέν παρεκκλίνουν από τους κανόνες, αλλά επέκτεινουν τήν ισχύ τους, επιχειρώντας νά «καθαρίσουν» τή γλώσσα από πολυτυπίες και πολυμορφίες μέ ρυθμιστικές επεμβάσεις (π.χ. του άνθρώπου, του σύλλογου, σέ έκφραζε και άκόλουθα, 15 Οκτώβρη, κ.λπ.). Πρόκειται γιά μία επέμβαση στό ιστορικό είναι και γίνεσθαι τής γλώσσας, μία προσπάθεια γιά τήν όμογενοποίησή της, πού — άνεξάρτητα από τό πρόσωπο στό όποιο έναρμονίζεται (τή λαϊκή γλώσσα) — έκφράζει μία βαθύτατα συντηρητική νοοτροπία. Όπως ακριβώς ή ιδεολογία δέν άνέχεται στους κόλπους της τήν άντίφαση έτσι και ή εξουσία τής γραμματικής δέν άνέχεται στό χώρο της τή γλωσσική άντίφαση ή τις εξαιρέσεις, παρά μόνο σάν επιβεβαίωση του κανόνα. Πρόκειται δηλαδή γιά μία παραμορφωτική συνέπεια του τεχνοκρατικού πνεύματος πού δνέπει τήν κωδικοποίηση τής έθνικής γλώσσας.

Είναι ένα πρόβλημα πρωταρχικά πολιτικό και ιδεολογικό και κατά δεύτερο λόγο γλωσσικό. Ο λαϊκισμός π.χ. του ΠΑΣΟΚ θά άκμάζει, όσο είναι πολιτικά άποδοτικός, μέσα στή γλώσσα και μέσο τής γλώσσας, άκόμη κι δ-

ταν αυτή ή γλώσσα άποβάλλει όλα τά λαϊκίζοντα στοιχεία (βλ. και τό αυξημένο ενδιαφέρον τόν τελευταίο καιρό στο ραδιόφωνο και τήν τηλεόραση σχετικά μέ τή γλώσσα, μέ έμφαση στην «έλληνικότητα»). Γιά τους ίδιους λόγους ή σχέση τής άριστερας μέ τή γλώσσα δέ θά μεταβληθεί; έστω κι αν αυτή ή γλώσσα γίνει πλουσιότερη και κομψότερη, εάν ή άριστερά δέν ξεπεράσει τά ιδεολογικά της άδιέξοδα και δέν καλύψει τά θεωρητικά κενά της. Όσο γιά τή λαϊκή άφασία ή τή γλωσσική ύποταγή των λαϊκών τάξεων, πρέπει νά άναζητήσουμε τις αιτίες του, στή μορφωτική και ιδεολογική του ύποτέλεια και τό στόμωμα τής ταξικής της άγωνιστικότητας.

Δικαιολογημένα λοιπόν, μία μερίδα τής άριστερας δυσανασχέτησε μέ τό σύγχρονο γλωσσικό καθεστώς, μ' αυτή τή δύσμορφη έκφραση του καθαρευουσιανισμού τής δημοτικής. Έκείνο, όμως, πού δέν έλαβε ύπόψη στις άναλύσεις και προτάσεις της είναι ότι ή γλώσσα έκφράζει κοινωνικές σχέσεις — μέ ειδικές διαμεσολαβήσεις σέ κάθε μορφή της — και αυτές ακριβώς καθορίζουν, σέ τελευταία άνάλυση, τή δυναμική της (δηλαδή τήν εξέλιξή της) και τις χρήσεις της.

Αυτός είναι — κατά τή γνώμη μου — ο λόγος πού ή σχετική διαπραγμάτευση περιορίστηκε στην ίδια τή γλώσσα, συγχέοντας πολλές φορές τά αίτια μέ τά άποτελέσματά τους. Τό στοιχείο αυτό βάρυνε ιδιαίτερα στις προτάσεις πού διατυπώθηκαν γιά τή γλωσσική άγωγή και πού συνοψίζονται σέ δύο κυρίως και άλληλοσυμπληρούμενες: περισσότερη (και όπωσδήποτε όχι λιγότερη από σήμερα) τριβή μέ τήν άρχαία έλληνική γλώσσα και μέ τή σύγχρονη λογοτεχνία.

Η γλώσσα άσφαλώς διδάσκεται, στην οικογένεια — από τήν πρώτη μέρα τής ζωής μας —, στή συντροφιά, στό σχολείο, στην εργασία, σ' όλους τους χώρους πού κινούμαστε και βιώνουμε τις έμπειρίες μας. Η διαδικασία αυτή, πού ξεκινά μέ τή μίμηση τής μητρικής γλώσσας, χαρακτηρίζεται όλόκληρη από τήν προσπάθεια άφομοίωσης, έπιρροής ή άντίστασης προς τά διάφορα γλωσσικά, κοινωνικά και ιδεολογικά ύποσύνολα, από τά όποια συντίθεται τό περιβάλλον μας, δέν είναι δηλαδή κοινωνικά ουδέτερη.

Ας εξετάσουμε τώρα, στό φως αυτής τής άνάλυσης, τις δύο προτάσεις γιά τή γλωσσική άγωγή:

Ο νεφελώδης χαρακτήρας τής συζήτησης γιά τά άρχαία έλληνικά όφείλεται κυρίως στην ταυτολογική επιχειρηματολογία της.

«Νά πει κανείς άκόμα μία φορά πώς ή άπασχόληση μέ τήν άρχαία έλληνική γλώσσα και μέ τά δημιουργήματά της θεωρήθηκε και είναι μία από τις άπασχολήσεις μέ τις σημαντικότερες συνέπειες γιά τόν (δυτικοευρωπαϊκού τουλάχιστον τύπου) άνθρωπο δέν είναι πιά στις μέρες μας παρά μία περιττή κοινοτοπία...» (Δ. Λυπουρλής).

«Τά άρχαία έλληνικά γράμματα άποτελούν στό περιεχόμενο και στή γλωσσική τους μορφή ένα μορφωτικό μοντέλο πού — έτσι κι άλλως ή ιστορία τό δείχνει — άπέτελεσε μέ τόν έναν ή τόν άλλο τρόπο παράδειγμα γιά τήν εύρωπαϊκή παιδεία και τήν εύρωπαϊκή κουλτούρα» (Δ.Ν. Μαρωνίτης).

Ειδικότερα γιά τή διαπραγμάτευση του θέματος από τόν Δ.Ν. Μαρωνίτη (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τ. 8, 10.2.84) έχω νά παρατηρήσω ότι τό επιχείρημα αυτό έξειδικεύεται «σέ σχέση μέ ένα γλωσσικό καθεστώς πού κυριαρχεί τά τελευταία χρόνια», στή διατύπωση «... έδώ έχουμε νά κάνουμε και μέ μία γλώσσα πού άναμφισβήτητα έχει ύποδειγματικού τύπου γραμματική και ύφολογική όργάνωση» ή επιχειρηματολογία αυτής τής μορφής άναιρεί ουσιαστικά τήν ιστορική όπτική («μπορούμε νά θεωρούμε τά δικά μας κλασικά γράμματα ως μορφωτική άξία σχετική και ιστορική»), ή τουλάχιστον τήν περιορίζει σέ μία ιστορικιστικού τύπου συμπάρθεση ή άντιπαράθεση των άρχαίων έλληνικών μέ άλλα κλασικά γράμματα ή μέ τά σημερινά έλληνικά.

Η πραγματική ιστορική άντίληψη κατακτιέται, όπως λέει ο Μάρξ στό *Grundrisse*, όχι μέ τό νά γνωρίζουμε όλα τά γεγονότα, αλλά όταν — αναλύοντας συγκεκριμένα γεγονότα — συλλαμβάνουμε τή «λογική» τους, όταν δηλαδή έχοντας συνθέσει μία θεωρία μπορούμε νά ξαναδιαβάσουμε τά γεγονότα μ' ένα νέο τρόπο.

Τό πρόβλημα π.χ. τής «σχετικής τιμής» των άρχαίων έλληνικών δέν έντοπίζεται στό μέτρο μέ τό όποίο τή μετρούμε (τά κλασικά γράμματα άλλων λαών) και δέν άντιμετωπίζεται παρά μόνο έξωτερικά και μερικά μέ τήν ώριμότητα πού μας δίνει ή γνώση του γλωσσικού ζητήματος και τής εκπαιδευτικής μας ιστορίας.

Αν θέλουμε νά δούμε έξωτερικά τά πράγματα, πρέπει καταρχήν νά εξετάσουμε τά άρχαία ως κείμενα, πού μετατρέπονται σέ λογοτεχνικά (γιατί δέ δημιουργήθηκαν ως τέτοια) και πού παράγουν συγκεκριμένα ιδεολογικά φαινόμενα μέσα στό σύγχρονο έλληνικό σχολείο, και όχι σάν κείμενα πού κουβαλούν όποιαδήποτε λογοτεχνική ουσία από τή στιγμή τής γένεσής τους ως σήμερα, λογοτεχνική ουσία στην όποία μπορούμε νά δώσουμε άπόλυτη ή σχετική τιμή.

Η πρόταση πού δίνει έμφαση στή διδασκαλία τής λογοτεχνίας, διεκδικεί επίσης τήν ιστορικότητα τής γλώσσας, «όλόκληρη αυτή τή μη όλόκληρη παράδοση». Διότι «ή λογοτεχνία και ντοπιολαλιές χρησιμοποιεί και άρχαϊζουσες έκφράσεις και λέξεις, κι άπ' όλο τόν πλούτο τής γλώσσας άντλεί, και λέξεις δικές της φτιάχνει και τό συντακτικό παραβιάζει και τή γραμματική, και τή γλώσσα μπορεί νά άποδιαρθρώσει σέ κάποια στιγμή, και τόν προφορικό λόγο νά μιμείται και «τή Θεία Γραφή και τή Χαλιμά». Στή λογοτεχνία έχει άποτυπωθεί ή πιο χυμώδης και ή πιο ζωντανή, ή πιο «σωματική» και ή πιο πνευματική γλώσσα. Η λογοτεχνία, παρ' όλες τις άτασθαλίες της, ίσως χάρη σ' αυτές, διδάσκει γλώσσα, διδάσκει κάτι περισσότερο από γραμματική και συντακτικό, τό ύφος και τό ήθος της. Διδάσκει επίσης τήν ιστορική διαδρομή τής γλώσσας» (Χρ. Προκοπάκη).

Πρόκειται στην πραγματικότητα γιά τήν προβολή ενός άλλου προτύπου και γιά τήν ίδια άντίληψη τής ιστορικότητας. Η λογοτεχνία όμως δέ διδάσκει τήν ιστορική διαδρομή τής γλώσσας, κάνει μία ιδιότυπη χρήση των άποτελεσμάτων της. Όχι μόνο δέν παραθέτει άπλά ιστορικές μορφές τής γλώσσας, πράγμα πού — όπως ύποστήριξα παραπάνω — δέν έπαρκει γιά τήν άπόκτηση μιας ιστορικής όπτικής, αλλά κάνει μία πλαστή, δηλαδή ιδεολογική, χρήση αυτών των ιστορικών μορφών. Χρησιμοποιώντας μέ ειδικό τρόπο λαϊκές έκφράσεις και «ντοπιολαλιές» ο λογοτέχνης δημιουργεί ύφος (και ήθος, αν θέλετε) χάρη στην άπόκλιση από τήν κοινή, ύλοποιεί δηλαδή τις προσωπικές του εκτιμήσεις και φαντασιώσεις γιά τή σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα. Άπ' αυτή τήν άποψη πλαστή είναι και ή χρήση από όρισμένους λογοτέχνες τής ίδιας τής κοινής στην πιο καθημερινή της μορφή, γιατί δίνει τήν έντύπωση ότι είναι προφορική γλώσσα και ότι κινείται στό χώρο του πραγματικού και του οικείου γιά τόν καθένα μας, ενώ είναι άντικειμενικά γραπτή και κινείται στό χώρο τής προσωπικής μυθοπλασίας του συγγραφέα.

Από τή μουσειακή γλώσσα, πού δημιούργησαν οι Καζαντζάκης — Κακριδής, όταν μετέφραζαν τήν *Ιλιάδα*, ως τή γυμνή καθομιλουμένη του Σαμαράκη, τό ιστορικό στοιχείο τής λογοτεχνικής γλώσσας βρίσκεται στή σχέση της μέ τήν κοινή τής εποχής, στή σχέση της μέ τήν άντιφατική γλωσσική πραγματικότητα και τους γλωσσικούς άγώνες τής εποχής και στην κοινωνική και ιδεολογική ευθύνη πού άναλαμβάνει ο συγγραφέας καταστρώνοντας αυτή τή σχέση.

Η διδασκαλία τής λογοτεχνίας στό σχολείο ένέχει άκόμη τήν κοινωνική και ιδεολογική ευθύνη του δασκάλου ως όργανικού διανοούμενου τής άρχουσας τάξης.

Η «μορφωτική» έπομένως «άξια» των άρ-

χαιών ελληνικών και της λογοτεχνίας δεν υπάρχει καθεαυτή, μέσα στα όρια των ίδιων των κειμένων, και δεν μπορεί να αποτιμηθεί, παρά μόνο στην εσωτερική της σχέση με τον κοινωνικό ρόλο του σχολείου γενικά και της γλωσσικής αγωγής ειδικότερα.

Δέν θα επιμείνω ιδιαίτερα στον κοινωνικό ρόλο του σχολείου, στο ρόλο δηλαδή που παίζει στην αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων και στην εγχάραξη της άρχουσας ιδεολογίας. Πρόκειται για απόψεις αρκετά διαδομένες (αν και συχνά κακοποιημένες) στον καιρό μας. Θα σημειώσω μόνο εδώ κάτι που δεν έχει υπογραμμιστεί αρκετά: ότι όταν λέμε πως το σχολείο αναπαράγει τις κοινωνικές σχέσεις, εννοούμε στο βάθος ότι αναπαράγει τις κοινωνικές αντιφάσεις. Κι ακόμη ότι δεν πρέπει να εννοούμε αυτή τη λειτουργία του εκπαιδευτικού μηχανισμού ως μηχανική και ενιαία, αλλά ως μία λειτουργία αντιφατική αυτή καθαυτή κι αυτό όχι γιατί δημιουργεί τάχα και τις προϋποθέσεις μιας υποτιθέμενης κοινωνικής κινητικότητας σε αντίθεση με τον πρωταρχικά αναπαραγωγικό του ρόλο: η εσωτερική αντίφαση του καπιταλιστικού σχολείου είναι ότι ενώ εγχάρασσει την άρχουσα ιδεολογία, συμβάλλοντας έτσι στην «ένοποίηση» της κοινωνίας, αναπτύσσει παράλληλα στους μαθητές και αυριανούς πολίτες όρισμένα στοιχεία ορθολογικής σκέψης, που μπορούν να συμβάλλουν τόσο στην κατάκτηση της επιστήμης όσο και στην κοινωνική και πολιτική ευαισθητοποίησή τους (οι δύο διαδικασίες δεν είναι άλλωστε ανεξάρτητες μεταξύ τους). Τό κρατούμε αυτό προς τό παρόν, για να ξανασυναντήσουμε την προβληματική για τη γλωσσική αγωγή.

Είναι σέ όλους γνωστό ότι τά παιδιά έρχονται στο σχολείο με πολύ διαφορετικό γλωσσικό κεφάλαιο, τό καθένα κατά την κοινωνική του προέλευση: αυτό καθορίζει αποφασιστικά τη σχέση του με την κοινή, την «έθνική» γλώσσα που διδάσκεται εκεί και μάλιστα με τη γραπτή κωδικοποίησή της. Τό πρόβλημα για τά παιδιά των λαϊκών τάξεων δεν έντοπίζεται μόνο στο λεξιλογικό, τό γραμματικό ή τό συντακτικό επίπεδο, αλλά κυρίως στις ιδεολογικές συνέπειες που έχει τό γεγονός ότι η μητρική τους γλώσσα και κουλτούρα υποτιμάται ρητά ή σιωπηρά σάν απόκλιση από την έθνική γλώσσα και τη σχολική κουλτούρα ή σάν κατώτερη μορφή της.

Ανάλογες είναι οι ιδεολογικές συνέπειες, αυτή τη φορά σ' όλα τά παιδιά, από την αποτίμηση και προβολή της άρχαίας ελληνικής ή της λογοτεχνικής ως ανώτερης μορφής της έθνικής γλώσσας. Ειδικότερα στα παιδιά των λαϊκών τάξεων, που η γλώσσα τους είναι πολύ πιο απομακρυσμένη από τη λογοτεχνική ή την άρχαία ελληνική, οι συνέπειες αυτές λειτουργούν σημαντικά, τόσο στο επίπεδο των σχολικών επιδόσεων όσο και στο επίπεδο της ιδεολογικής εγχάραξης.

Αυτή η ανάλυση των δεδομένων μπορεί να οδηγήσει στη διατύπωση δύο αντιθετικών προτάσεων για τη διδασκαλία των άρχαίων, που αντιστοιχούν ή μία στη μηχανιστική - δογματική και ή άλλη στη ρεφορμιστική αντίληψη για τό σχολείο: πλήρης κατάργηση των άρχαίων ελληνικών ή επέκταση της διδασκαλίας τους.

Η μία πρόταση έμπεριέχει συνειδητά ή άσυνειδητά μία υπερίμηση των λαϊκών γλωσσικών πρακτικών, που συμβαδίζει μ' έναν έκδηλο άνιστορισμό, ή άλλη τις υποτιμάει αλλά διεκδικεί και για τις λαϊκές τάξεις τό δικαίωμα να κατακτήσουν μέσο του σχολείου μία γλωσσική δεξιότητα ανάλογη μ' εκείνη των εύνοημένων κοινωνικών τάξεων.

Κατά τη γνώμη μου, και ή μία και ή άλλη άποψη είναι λαθεμένες και άποπροσανατολιστικές. Τόσο ο λαϊκισμός της μίας όσο και ο κρυπτοελιτισμός της άλλης πάσχουν από μία εσωτερική αδυναμία να συλλάβουν διαλεκτικά τό πρόβλημα. Και τό πρόβλημα κυρίως είναι ποιά σχέση έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τά παιδιά με τη γλώσσα στο πλαίσιο της εσωτερικής αντίφασης του καπιταλιστικού σχολείου.

Γιατί τό ζήτημα δεν είναι να στρώσουμε, να

πλουτίσουμε και να καλλωπίσουμε τη γλώσσα των παιδιών, και μάλιστα εκείνων των παιδιών που προέρχονται από λαϊκές τάξεις. Τό ζήτημα είναι να διεκδικήσουμε εκείνη τη γλωσσική αγωγή που θα δίνει στα παιδιά τις δυνατότητες ή τις προοπτικές να αναπτύξουν μία ελεύθερη (και όχι παθητική) σχέση με τη γλώσσα, δυνατότητες και προοπτικές για έναν αυτόνομο λόγο, που θα διατρέχεται από μία λογική και από αξίες άλλες από εκείνες της έπισημης γλώσσας και κουλτούρας.

Κάτω άπ' αυτή την όπτική, ή ποσοτική διεκδίκηση των άρχαίων ή της λογοτεχνίας αποδεικνύεται τουλάχιστον χωρίς ενδιαφέρον. Βελτιωτικές προτάσεις περιεχομένου στο ύπαρχον αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει ίσως να γίνουν από τους ειδικούς: οι στόχοι που διέγραφα παραπάνω μπορούν να αποτελέσουν τη βάση όπου θα στηριχτεί οποιαδήποτε έξειδικευμένη κριτική.

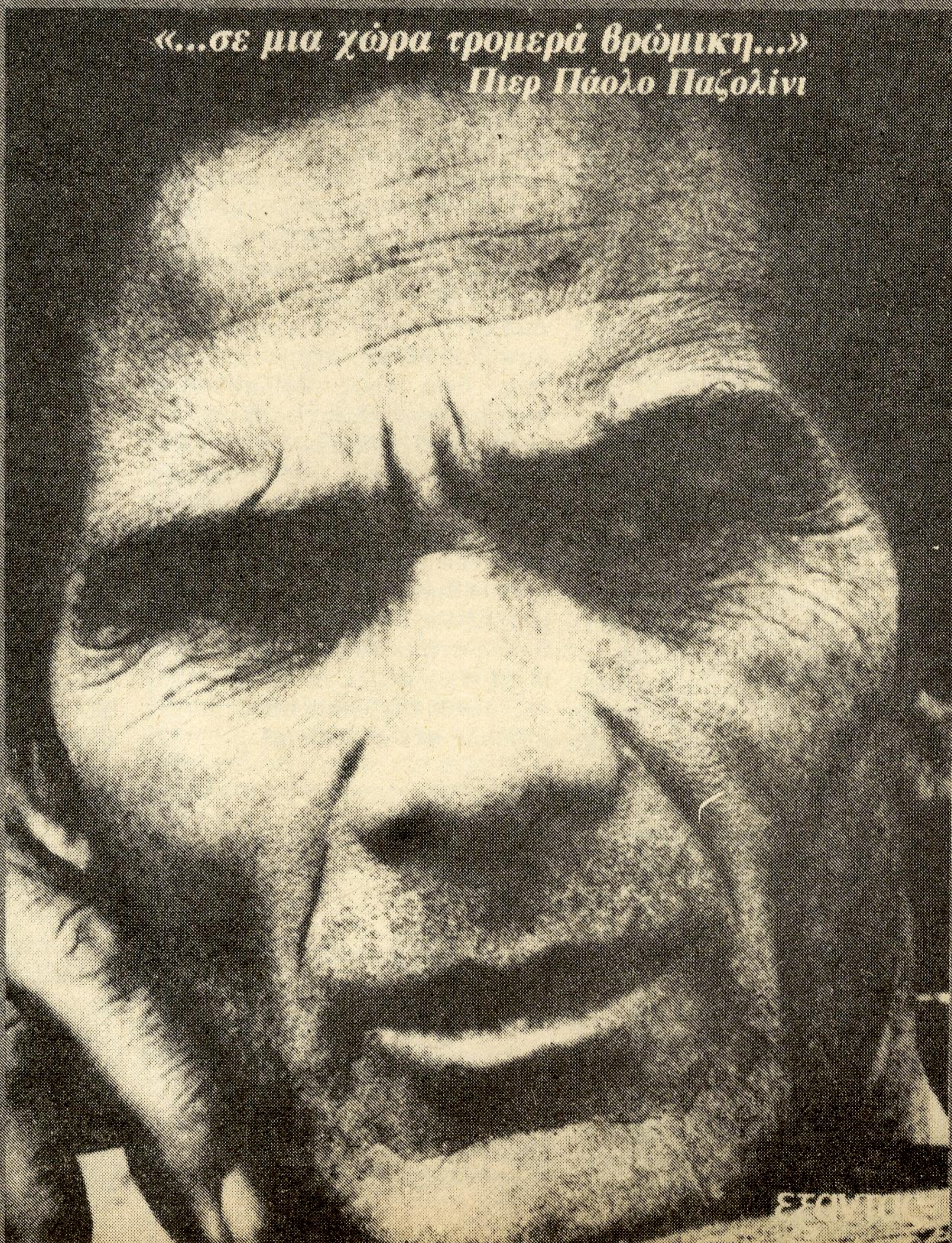
Σέ γενικά πλαίσια, ή άριστερά πρέπει να δει συνολικά τό πρόβλημα της γλωσσικής διδασκαλίας και να διεκδικήσει, ό,τι ορθολογικότερο μπορεί να έχει αυτή ή διδασκαλία: ή σχέση της προφορικής με τη γραπτή γλώσσα, ή αντιφατική σύνθεση της γλωσσικής πραγματικότητας, ή συμβατικότητα του γλωσσικού σημείου, οι νόμοι από τους οποίους διέπεται ή έ-

ξέλιξη της γλώσσας, οι ύλικοί όροι παραγωγής του λογοτεχνικού φαινομένου και ή έξωτερική του συνάρθρωση με τά κοινωνικά και πολιτιστικά γεγονότα της εποχής, ή δομή και ή λειτουργία της ιδεολογίας και των ιδεολογιών άποτελούν αντικείμενα της σύγχρονης γλωσσολογικής έπιστήμης και κάποιων σύγχρονων τάσεων στη θεωρία της λογοτεχνίας: είναι δηλαδή πράγματα προσιτά ήδη και μπορούν να κατακτούνται ολοένα περισσότερο. Εάν αυτή ή θεματική γίνει, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, τό κεντρικό αντικείμενο της γλωσσικής διδασκαλίας (και όχι μία έγκυκλοπαιδική προσθήκη), εάν φιλτράρει παράλληλα και τη γλωσσική αγωγή αυτή καθαυτή, τόσο οι δάσκαλοι (έφόσον εκπαιδευτούν με τον ίδιο τρόπο) όσο και οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν μία ιστορική και κοινωνική όπτική και μία γλωσσική προοπτική πολύ εύρύτερη άπ' αυτήν που τους προσφέρει οποιοδήποτε γλωσσικό ύπόδειγμα. Μόνο που δεν πρέπει να ξεχνάμε παράλληλα ότι οι κοινωνικοί όροι, που καθορίζουν σε τελευταία ανάλυση την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση αυτή της όπτικής και προοπτικής, ξεπερνούν κατά πολύ τά όρια του σχολείου.

Θεοπούλα Άνθογαλίδου

Παζολίνι: χρονικό της βίας, της δίωξης και του θανάτου

«...σε μια χώρα τρομερά βρώμικη...»
Πιερ Πάολο Παζολίνι

Ψέματα ήτανε...

Πρωταπριλιά τήν προηγούμενη Κυριακή και οι εφημερίδες μας επιδόθηκαν σ' έναν χαριτωμένο — και θεμιτό — συναγωνισμό παλεύοντας ποιά θα τιμήσει με τόν καλύτερο τρόπο τά πατροπαράδοτα.

Μιά ματιά στους πρωτοσέλιδους γιγαντότιτλους τής ημέρας:

Έθνος: «Ξεκινά τó έργο του αιώνα».

Έλεύθερος κόσμος: «203 βουλευταί υπέρ Παπαδοπούλου».

Βήμα τής Κυριακής: «Ο πρωθυπουργός δίνει τó σύνθημα — Τό ΠΑΣΟΚ θά δώσει τή μάχη

— Πολιτική άντεπίθεση αρχίζει ή κυβέρνηση».

Ριζοσπάστης: «'Ως πότε οι αυταπάτες;».

Έλευθεροτυπία: «Μεγάλα δάνεια σέ βιοτέχνες — έμπορους».

Σ' ένα πρόχειρο γκάλοπ πού κάναμε στίς περιοχές Δελφών και Δωδώνης, τόν επίζηλο τίτλο κατέκτησε τó **Βήμα** γιατί κατάφερε σέ ελάχιστες λέξεις νά συμπυκνώσει τόν Άνδρέα Παπανδρέου, τó ΠΑΣΟΚ και τήν κυβέρνηση άλλα και τίς μεταξύ τους κάθετες σχέσεις.

Φυλλομετρώντας

● «Γιά τήν ανάπτυξη ενός πολύπλευρου, αυτόνομου δημοτικού κινήματος... Γιά νά πάψουμε νά είμαστε παθητικοί δέκτες, θεατές, ακροατές. Νά γίνουμε πομποί και φορείς εκλογών και λύσεων γιά όλα τά προβλήματα πού καθορίζουν τή ζωή μας». Έτσι ορίζεται τó πρώτο κινούν, τó όραμα πού οδήγησε στήν έκδοση τής **μηνιαίας εφημερίδας αυτοδιοίκησης Διαδρομή στήν Άθήνα** (τεύχος 1, Μάρτιος 1984). Γιά νά ξαναγίνει ή άξενη πόλη δική μας — όσο είναι δυνατόν, έτσι πού πολλαπλασιάζει τίς πολυκατοικίες τής, διαιρώντας τούς πολίτες διά τής ταξινόμησής τους σέ κουτάκια, προσθέτοντας άγχη και προβλήματα και αφαιρώντας τήν όρεξη γιά συμμετοχή και συλλειτουργία.

Στόχος δύσκολος, όσο και ή καθημερινή μας επιβίωση. Στό παρθενικό τεύχος τής εφημερίδας, τεύχος άφης θά μπορούσαμε νά πούμε άφού γίνεται μιά πρώτη αναγνώριση τών προβλημάτων, ό στόχος υπηρετείται από κείμενα γιά τó νέφος και τά συνοικιακά συμβούλια, γιά τó σταθμό Λαρίσης, τó Γκαζοχώρι και τίς γυναίκες στήν Άθήνα. Τά σκίτσα του Νίκου και τής Μιράντας, αίσια μέσα στό μαύρο τους χιούμορ, πλουτίζουν τή **Διαδρομή** μέ μιά αίχμηρή κυριολεξία.

● **Τό κυκλάμινο, μηνιατικό όργανο του Κοινωνικού όμίλου άποφοίτων τών όρφανοτροφείων, αριθμεί ήδη πέντε χρόνια ζωής. Μέ τά 47 τεύχη του**

στέκεται άρωγός σέ όσους περνάνε τίς ακριβότερες μέρες τής ζωής τους μέσα σέ αύχηματά ιδρύματα. Δέν πρόκειται γιά άνέδοξη συμπάρσταση, προϊόν κάποιας «φιλανθρωπίας», αλλά γιά **λόγο και πράξη από τά μέσα**. Μέ τίς προσωπικές έμπειρίες νά φορτώνουν τó βάρος τους στίς λέξεις και στίς δοκιμές έγκοινωνισμού. Ο έγκοινωνισμός έχει βέβαια τίς δυσκολίες του γιά όλους μας: μόνο πού στήν περίπτωση τών ιδρυμάτων, μέ τίς επώδυνες ιδιαιτερότητες του χώρου και τών ανθρώπων, αυτές οι δυσκολίες πολλαπλασιάζονται όταν τó κράτος έξακολουθεί νά περιμένει λύσεις από τούς «φιλάνθρωπους», επαγγελματίες ή μή, ή τελεί έν πλήρη άγνοία ένοχο. Διαβάσαμε, π.χ., στό τελευταίο **Κυκλάμινο** πώς ό κ. Θωμάς Χούτας, γενικός γραμματέας του ύπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών επί Νέας Δημοκρατίας, δήλωσε τίς προάλλες στή Βουλή ότι, παρά τή θέση του, ούδέν έγνώριζε γιά τίς συνθήκες διαβίωσης τών παιδιών στα ιδρύματα!

Τού κίτς ή μάνα

Τιμήσανε και φέτος τά κρατικά μέσα μαζικής ενημέρωσης τήν 25η Μαρτίου. Χωρίς όμως πολλές κουβέντες, στρογγυλά τραπέζια και άνοιχτά χαρτιά περί του έθνικου ή κοινωνικού χαρακτήρα τής επανάστασης, περί έμφυλιών διαμαχών και άλλων επωδύνων. Άρκέστηκαν στήν Μπουμπουλίνα-Ειρήνη Παπα, στήν πάνοπλη και θορυβωδέστατη παρέλαση, ελάχιστα εικοσιτετράωρα μετά τήν μονόλεπτη υπέρ ειρήνης ύγρη σιγή από τó βράχο τής Άκρόπολης, και σέ μιά δυό ιστορικές άφηγήσεις. Όλα τούτα βέβαια μέ τίς δέουσες δόσεις δημοτικών τραγουδιών και έθνικων χορών. Κι όμως, όλο και κάτι ξεφεύγει μέσ στήν πολλή βιασύνη:

Στό ντοκιμαντέρ **Τών Κολοκοτρωναίων**, τήν παραμονή τής μεγάλης μέρας, χαρήκαμε τούς αναπαριστώντες τσολιάδες έξοπλισμένους μέ σύγχρονες καραμπίνες, και μέ φρεσκοπλυμένες και φρεσκοσιδερωμένες — πρós τó **άτσάλακωτο** — φουστάνελες, **σουπερ μίνι** φυσικά, μιάς κι οι πρόγονοί μας θέλανε μάλλον νά δροσίζονται στα όρη, στ' άγρια βουνά. Και τούς απολαύσαμε νά χορεύουν, μπαλέτο, χωρίς μιά κίνηση νά δραπετεύει από τή διδασκαλία, χωρίς τή συγκίνηση νά οδηγεί τά βήματά τους. **Τού κίτς ή μάνα...**

Ἡ τεχνολογία προγράφει

Δέν ἔχουμε βέβαια ὄρεξη νά ξορκίσουμε τήν τεχνολογία καί τίς ἐπιτεύξεις της στή στοιχειοθέτηση καί τήν ἐκτύπωση κειμένων, κι ἄς μοιάζει πολιτισμικά ἀκριβότερος ὁ Γουτεμβέργιος ἀπό κείνους πού σκάρωσαν τήν πρώτη φωτοσυνθετική μηχανή. Μόνο πού, μέρα τή μέρα, φαίνεται πώς ἡ νέα τεχνολογία *προγράφει*, σέ δυό ἀπό τίς πολλές σημασίες τούτου τοῦ ρήματος: Ἡ τεχνολογία *γράφει πρὶν* (πρὶν ἀπό τούς μάστορες τῆς γραφῆς, λογοτέχνες, π.χ., ἢ γραμματολόγους), ἔτσι πού νά προκαταβάλλεται μιά καινούρια γραφή μέ ὑποχρεωτικές περικοπές στήν ἐξάρτυσή μας μέ σύμβολα, σύμβολα ἱκανά καί ἀναγκαῖα. Κι αὐτό γιατί ἡ τεχνολογία (πιθανῶς ἐπειδή στηρίζεται στίς προδιαγραφές καί τίς ἀπαιτήσεις ἄλλων γλωσσῶν, τῆς ἀγγλικῆς κυρίως) *καταδικάζει χωρίς δίκη* κάποια σημάδια, ἀπολακτίζοντάς τα.

Μ' ὄλες τίς ἰδεολογικές περί ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς ἐπενδύσεις καί μυθοπλασίες, ἕνας ἀπό τούς οὐσιώδεις λόγους πού κατίσχυσε τό μονοτονικό (ἔστω καί στίς ποικίλες συγχυσεογόνες ἐκδοχές του, ἔστω γιά τόν φόβο τῶν Ἰουδαίων, στά γραπτά δηλαδή τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καί τῶν μαθητῶν) εἶναι καί ὁ *οἰκονομικός*, μέ τήν τεράστια ἐξοικονόμηση πλήκτρων καί, κατά συνέπεια, χρόνου στήν ἐκπαίδευση καί ἐργασία τῶν στοιχειοθετῶν. Τό ἄλφα, γιά παράδειγμα, κυκλοφορεῖ πιά ἄτονο ἢ μέ μιά κουκίδα πάνω του, «γλιτώνοντας» ἀπό τίς μπόλικες συνεκφορές του μέ ὀξεῖες, βαρεῖες, περισπωμένες, ψιλές καί δασεῖες (γιά νά μή συνυπολογίσουμε τήν ἀλήστου μνήμης ὑπογεγραμμένη) καί τά σχετικά δίδυμα. Δέν εἶναι καί τόσο ἀπίθανο γιά παρόμοιους λόγους καί μέ ἀνάλογο περιτύλιγμα καί σερβίρισμα, νά προταθεῖ ἀργότερα ἢ μεταλογράμματι ἢ ἡ φωνητική γραφή.

Πρός τόν παρόν, οἱ ἠλεκτρονικοί ἐγκέφαλοι φαίνεται πώς βάλθηκαν νά στείλουν στό πῦρ τό ἐξώτερον, στό βασίλειο τουτέστιν τοῦ περιβοήτου τυπογραφικοῦ δαίμονος, κάποια «περιττά στολίδια», κάποια «ἀνούσια ποικίλματα»: τήν *ἄνω τελεία* καί τά *διαλυτικά*. Κι αὐτό γιατί δέν ἔχουν ἐγγραφεῖ στίς μῆτρες τους, δέν ἀποτυπώθηκαν στίς γραμματοσειρές καί στή μνήμη τους. Κι ἐπειδή μοιάζει περίπου *θαῦμα* ὁ ἀναπρογραμματισμός τους ἀπό χέρια ἰθαγενῆ.

Κοντεύουνε 2.300 χρόνια ἀπό τότε πού ὁ Ἀλεξανδρινός γραμματικός Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος συστηματοποίησε καί εἰσήγαγε τά σημεῖα στίξεως, αὐτές τίς χαριτωμένες περικοκλάδες πού ἐννοημάτωνουν (ὅσο — καί ὄχι μόνες τους φυσικά) τίς φράσεις: πού μνημονεύουν τήν ἔνταση καί τά χρώματα τῆς ὀμιλίας καί καθιστοῦν προσπελάσιμο τό λόγο, ὅσο κι ἂν ἐλίσσειται, ὅσο κι ἂν προσποιεῖται. Καί τώρα, ἕνα ἀπό τά βασικά σημεῖα τοῦ ἐστιγμένου λόγου, ἡ ἄνω τελεία (ἄλλως πώς μέση ἢ ἄνω στιγμή) κηρύσσεται ἀποσυνάγωγη. Ἐπειδή οἱ γραφιάδες δέν στίζουν πιά μέ δαύτη τίς προτάσεις τους, χωνεύοντας ἴσως τήν ψιλή εἰρωνεία τοῦ τεχνίτη τῆς μονοτυπίας ἢ λινοτυπίας πού λόγιαζε τό ἐνλόγω σημεῖο εἶδος πολυτελείας, κοπώσεως — καί μόνον — σημαντικό. Ἡ ἐπειδή οἱ μηχανές τῆς φωτοσύνθεσης κατοχύρωσαν τελεσιδίκα τίς διεκδικήσεις αὐτές τῶν μᾶλλον χειρωνακτῶν προπατόρων τους.

Ἔτσι, βλέπουμε νά καταργεῖται ἡ λειτουργικότατη ἄνω τελεία, σέ κείμενα, π.χ. τοῦ Καζαντζάκη καί τοῦ Μακρυγιάννη, καί νά μεταποιεῖται κατά βούληση σέ *κόμμα ἢ τελεία στιγμή*. Κι ἄς ὑπηρετοῦσε ἐντελῶς δικό της καί εἰδικό ρόλο, νά χωρίζει δηλαδή «κῶλα περιόδου, ἦτοι μέρη αὐτῆς, τά ὁποῖα περιέχουν ἕνα νόημα ὁποσδήποτε αὐτοτελές» (κατά Τζάρτζανο) ἢ νά δείχνει «μικρότερο σταμάτημα παρά μέ τήν τελεία καί μεγαλύτερο παρά μέ τό κόμμα» (κατά τήν τριανταφυλλίδα *Νεοελληνική Γραμματική* τοῦ ὑπουργείου Παιδείας). Κι ἄς εἶναι στοιχεῖο ἰσχυρό στή μόρφωση ὕφους.

Ἴδια μοῖρα ἐπιφυλάσσεται καί στά *διαλυτικά*: Δέν μποροῦν (!) νά τά βάλουν ἐπί κεφαλαίων ἢ ἐπί ἀρνητικῶν γιατί σπᾶνε ἢ πουκῶνουν. Κινδυνεύουμε λοιπόν νά μήν μπορούμε νά ξεχωρίζουμε τόσο εὐκόλα τά *παιδιά* μας

ΨΥΧΡΑΙΜΙΑ ΠΑΙΔΙΑ!

«Ἐλλήνων φέρει ὀκτώ δεκάδας εἰς τόν ὑψίκρημον Ἀετόν καί Τούρκων δώδεκα χιλιάδας κτυπᾷ ὁ νέος Γρίβας πετῶν». Αὐτά ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος γιά τόν Θεοδωράκη Γρίβα. Τόν «ἐπαγγελματία ἀντάρτη». Τόν μανιώδη πολέμιο τοῦ Ὄθωνα, πού προσπάθησε νά τόν ἐκμαυλίσει, λογιάζοντάς τον μισθαρχίδη, μέ τά παράσημα τοῦ στρατηγοῦ. Κι ἐκεῖνος, κατά πῶς παραδίδεται στό νεοδημοτικό, ἀπάντησε στήν πρόσκληση ὄχι καί τόσο σεβαστικά: «*Τί νά μέ θέλει ὁ κερατάς;*».

Οἱ μετεμφυλιοπολεμικές ψυχώσεις, μεγεθυμένες ἐπί χούντας, μᾶς κληροδότησαν μπασταρδεμένο καί τό τραγοῦδι καί τόν ἥρωά του, πού, μέ τόν τρόπο τοῦ Προκρούστη, τόν ταύτισαν ἀνιστόρητα μέ τόν *Διγενή Γρίβα*. Τό τραγοῦδι «*τό ἔχουν καπηλευθεῖ καί καπηλεύονται φιλοβασιλικές ὀργανώσεις*» (δηλώσεις τοῦ Ἰάκωβου Καμπανέλη, διευθυντῆ ραδιοφωνίας. Τόν ἔθνικό μας ὕμνο, τάχα, δέν τόν ἔχουν «καπηλευθεῖ»);). Ἄρα, ὡς ἐκ χρησικτησίας, ἀνήκει πλέον στήν ἀκροδεξιὰ κουλτούρα, ἔστω καί βιασμένο. Ἄρα, *ἀπαγορεύεται*. Ἄρα, ὅσοι ἐνέχονται πού ξέφυγε κι ἀκούστηκε ἀπό τά ἐπίσημα ἐρτζιανά τοῦ Β' Προγράμματος, τήν 25ῃ Μαρτίου κιόλας, «ἀπομακρύνονται ἄμεσα». Ἐνδοκρανικές θαλασσοταραχές.

Πῶς νά μή θυμηθοῦμε τήν πρό καιροῦ ραδιοφωνική ἀναμπουμπούλα γιά τή μετάδοση ἢ μή τουρκικῶν τραγουδιῶν, ἐπειδή, λέει, εἴμαστε στά μαχαίρια μέ τούς πρὸς ἀνατολάς γείτονες. Λές καί οἱ συνουσίες τῶν πολιτισμῶν χτυπᾶνε εὐσεβάστως κάρτα ἢ δέχονται τίς παρεμβάσεις τῶν λογοκριτῶν. Λές καί γίνεται νά ἀποκηρύξουμε *κατόπιν ἐντολῆς* τό *κέφι* καί τό *ἀμάν*, τό *σεβντά*

καί τό *μεράκι*. Λές καί τά τραγοῦδια κι οἱ τουρκικές ταινίες (πού κάποτε εἶχαν κι αὐτές ἀπαγορευτεῖ) εἶναι ἀποδεδειγμένα σπορές καί γεννήματα τοῦ Ἐβρέν καί τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητῆ.

Καί πῶς νά γαληνέσουμε τόν ἐπί τῆς καθάρσεως εἰδικό συνεργάτη μας Θρασύμαχο Κάλχα πού κατέφτασε κραδαίνοντας τόν Ἰνδικά του μέ τά ἐξοβελιστέα μελωδήματα; Στή φωτιά λοιπόν:

● Τό εἰδεχθές «*Βασιλικός θά γίνω στό παραθύρι σου*».

● Τό ἀπαισιο ἐκεῖνο «*Σγουρέ βασιλικέ μου μέ φύλλα πράσινα*» γιά γλυξμπουργιανά αἰσθήματα ἐπιμελῶς μακιγιαρισμένα μέ τό χρῶμα τῆς ἀλλαγῆς.

● Τό βδελυρό «*Ἐνας ἀετός καθότανε*» γιατί εἶναι γνωστόν τούς πᾶσι ποιός ἐτύγγανε «*τοῦ ἀετοῦ ὁ γιός*».

● Τό δῆθεν οἰκολογικῶν ἀποχρώσεων «*Παπάκι πάει στήν ποταμιὰ*» γιατί τό παπί εἶναι πτηνό ὡς καί ὁ ἀετός, ὁ ὁποῖος μόλις προηγουμένως ἀπεκαλύφθη φίλα προσκειμένος πρὸς καθετί τό γαλαζοσίματο. Ἄρα...

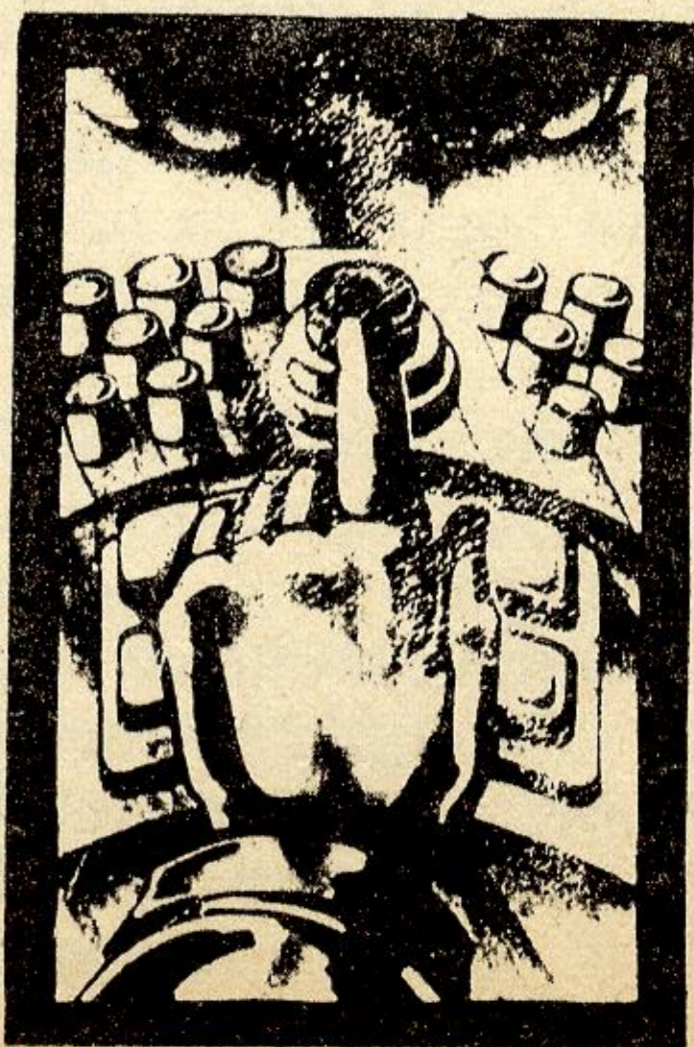
● Τά «*Σαράντα παλικάρια*» καί τά «*Παιδιά τῆς Σαμαρίνας*», τά ὁποῖα οὐδεμία σχέση ἔχουν μέ τόν ἀετό, ὁ ὁποῖος ἀετός κ.λπ. κ.λπ. Ἄρα...

● Τά τροπάρια τῶν *Πέτρου* καί *Παύλου* καί *Κωνσταντίνου* καί *Ἐλένης*.

● Τό «*Ἄννα μὴν κλαῖς*» καί ἡ «*Μαρία μέ τα κίτρινα*» ὡς εὐθέως παραπέμποντα στήν τέως Α.Μ.

Ἄντ' αὐτῶν, προτείνεται νά ἐπαναλαμβάνονται ἀνά ἡμίωρον τό ἐλαφρῶς μαζοχιστικό «*Ἄς ἐπαιρνες βεργοῦλες νά μέ χτύπαγες, ἄς ἐπαιρνες βελόνες νά μέ τρύπαγες*» καί τό σουρεαλτηλεοπτικοερωτικό «*Εἶσαι τό θρίλερ τοῦ Σαββάτου, τ' ἀθλητικά τῆς Κυριακῆς, εἴμ' ἕνα ρεπορτάζ θανάτου, εἰς' ἕνα σχόλιο ζωῆς*».

ἀπό τά *παιδιά* μας. Ἡ ἀπώλεια νοήματος, μᾶλλον σημαντική, δέν γίνεται νά ἀναπληρώνεται ἔσαι ἐκ τῶν συμφραζομένων. Ἐδῶ καράβια χάνονται — στόν πάτο κι οἱ βαρκοῦλες.
Σπύρος Εὐαγγελίου

ΤΑ ΕΛΤΑ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΖΟΝΤΑΙ

Από τη διεύθυνση των ΕΛΤΑ λάβαμε την ακόλουθη επιστολή, απάντηση σε σχόλιό μας σχετικό με την καθυστέρηση στη διανομή των γραμμάτων:

Κύριε Διευθυντά,

Απαντώντας σε σχόλιο, πού δημοσιεύτηκε στο από 9.3.84 τεύχος του περιοδικού σας με τίτλο «Διαμαρτυρία του Δεκαπενθήμερου για τα Έλληνικά Ταχυδρομεία», σās πληροφορούμε τὰ ακόλουθα:

1. Ο Όργανισμός μας καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια και παίρνει όλα τὰ μέτρα πού πρέπει για τήν έγκαιρη διακίνηση και επίδοση των ταχυδρομικών αντικειμένων.

Ένα από τὰ μέτρα αυτά είναι και η εφαρμογή του νέου αποκεντρωτικού συστήματος διαβιβάσεων και διανομής, πού βασίζεται στη λειτουργία 21 Κομβικών Κέντρων σ' όλη τή χώρα και στην εφαρμογή του Ταχ. Κώδικα και πού έχει στόχο τήν εξασφάλιση τής διακίνησης και επίδοσης του 80% τής αλληλογραφίας σε 0-1 χρόνο, δηλαδή τήν επόμενη μέρα από τήν κατάθεσή τους.

2. Παρά τις προσπάθειες όμως πού καταβάλλονται και τὰ μέτρα πού παίρνονται συμβαίνει καμιά φορά σε μικρό αριθμό ταχ. αντικειμένων να σημειώνονται καθυστερήσεις στη διακίνηση ή στην επίδοσή τους, πού οφείλονται είτε σε παραλείψεις οργάνων μας είτε σε αίτια ξένα προς τήν Υπηρεσία μας (λανθασμένη ή μη αναγραφή του Ταχ. Κώδικα, άσαφής διεύθυνση κ.λπ.).

3. Παρ' όλα αυτά ο Όργανισμός μας δεν παραλείπει να εξετάζει κάθε περίπτωση άνωμαλίας πού του τίθεται υπόψη και να λαμβάνει τὰ μέτρα πού πρέπει για τήν αντιμετώπισή της.

Για τó λόγο αυτό αν έχετε συγκεκριμένες περιπτώσεις καθυστερήσεων του περιοδικού σας παρακαλούμε να μās στείλετε τὰ στοιχεία των συνδρομητών σας πού παραπονέθηκαν (όνοματεπώνυμο, διεύθυνση κ.λπ.) για να διενεργήσουμε σχετική έρευνα.

4. Τέλος, όσον αφορά τήν εβδομάδα των πέντε εργασιμων ήμερών, αυτή καθιερώθηκε με πράξη νομοθετικού περιεχομένου για τούς δημόσιους υπαλλήλους, τούς υπαλλήλους των Ν.Π.Δ.Δ., ή όποια επέκτάθηκε και σε άλλους κλάδους των εργαζομένων (ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.λπ.).

5. Η εφαρμογή του παραπάνω μέτρου και στον Όργανισμό μας αποτελούσε καθολικό αίτημα του προσωπικού του, πού δεν ήταν δυνατό να άγνοηθεί.

Είναι γεγονός ότι λόγω τής φύσης τής εργασίας πού προσφέρουν τὰ Ταχυδρομεία στο κοινό με τήν εφαρμογή τής πενθήμερης εβδομάδας εργασίας δημιουργήθηκαν σοβαρά προβλήματα τὰ όποια μās προβληματίσαν και εξακολουθούν να μās προβληματίζουν, γιατί τó προσωπικό μας δεν έπαρκει και πρόσληψη δεν μπορεί να γίνει προς τó παρόν.

Πάντως καταβάλλονται προσπάθειες να βρεθεί τρόπος, ώστε να περιοριστούν οι επιπτώσεις στην καθόλου λειτουργία τής Υπηρεσίας μας από τήν αίτια αυτή.

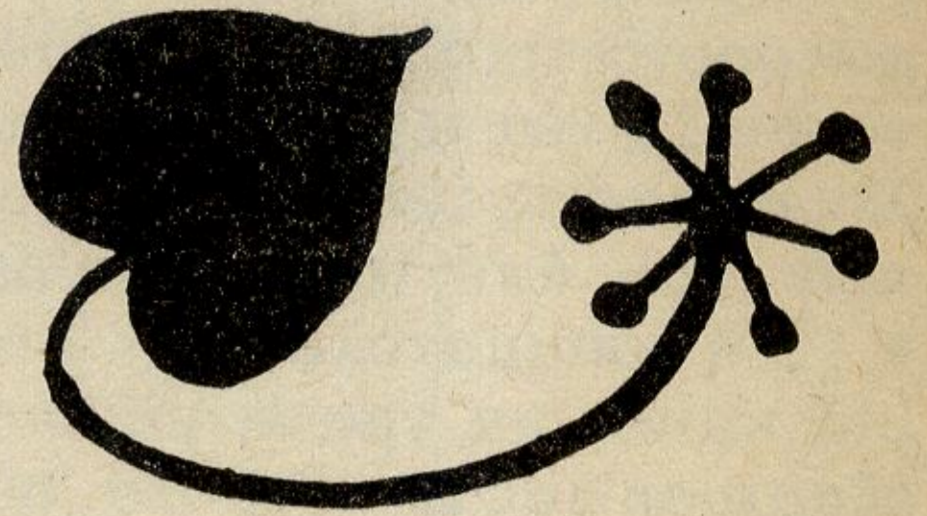
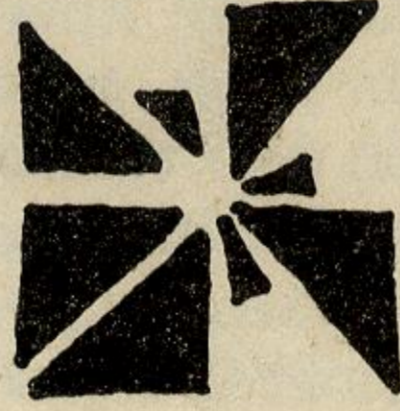
Είλικρινά ευχαριστούμε τή διεύθυνση των ΕΛΤΑ πού έλαβε τόν κόπο να πάρει υπόψη της τή διαμαρτυρία μας (Δεκαπενθήμερος, τεύχ. 9) για τήν καθυστέρηση πού σημειωνόταν στην ταχυδρομική διακίνηση του περιοδικού. Στο μεταξύ, τόν τελευταίο μήνα, σημειώθηκε χάρη στο νέο σύστημα διανομής (κομβικά κέντρα, εφαρμογή ταχυδρομικού κώδικα κ.λπ.) αισθητότατη βελτίωση, σε σημείο μάλιστα οι συνδρομητές μας στην Αθήνα, καθώς ταχυδρομούμε τó τεύχος τήν Πέμπτη τó μεσημέρι, να τó παραλαμβάνουν Παρασκευή πρωί.

Η άλλαγή αυτή ήταν μιά ιδιαίτερα ευχάριστη έκπληξη. Βαίνουμε, λοιπόν, όλοταχώς προς αποτελεσματικά Ταχυδρομεία.

Όστόσο, διατηρούμε τήν παρατήρησή μας για τήν πενθήμερη λειτουργία των Ταχυδρομείων. Επαναλαμβάνουμε: ενώ είναι απαραίτητο — σε συνθήκες μάλιστα αυξανόμενης ανεργίας — οι εργαζόμενοι να δουλεύουν 5 ήμερες τήν εβδομάδα, είναι μεγάλη παρεξήγηση τής έννοιας του πενθήμερου, αν όρισμένες δημόσιες υπηρεσίες, όπως τὰ Ταχυδρομεία, «τό κλείνουν» Παρασκευή απόγευμα ως τή Δευτέρα τó πρωί. Κατανοούμε τις δυσκολίες. Όμως επαναλαμβάνουμε: Η κοινωνία πρέπει

να λειτουργεί 24 ώρες τó εικοσιτετράωρο, 7 ήμερες τήν εβδομάδα και 30 ήμερες τó μήνα. Και τὰ Ταχυδρομεία επίσης.

Ο Δεκαπενθήμερος

ΑΠΟΡΙΕΣ

Αγαπητέ Δεκαπενθήμερε Πολίτη,

Τό τεύχος 10 στάθηκε άφορμή να σου γράψω για να λύσω (ίσως) κάποιες σοβαρές απορίες μου. Συγκεκριμένα:

Τί σημαίνει ξένος τρόπος ζωής, καταναλωτικός τρόπος ζωής, έθνική κουλτούρα, διεθνής γλώσσα τής τέχνης, απομόνωση, αυτοδυναμία, εθνικισμός, ελληνικό τμήμα τής κομμουνιστικής διεθνούς, πολιτιστικός ιμπεριαλισμός, πολιτική εξάρτηση, εισαχθέντες πολιτικοί θεσμοί, δυτικοευρωπαϊκός τρόπος ζωής, νεγροσύνη.

Επίσης θέλω να ρωτήσω πού τελειώνει η έλευθερία έκφρασης (κι αν) και πού αρχίζει η προπαγάνδα και η διαφήμιση;

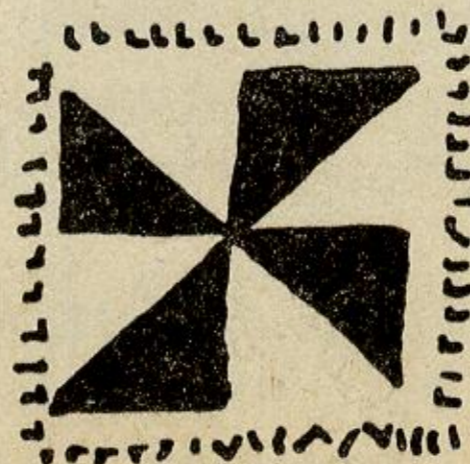
Πώς θα χαρακτηρίσουμε τó κράτος πού απαγορεύει τήν κυκλοφορία των πορνοπεριοδικών ή τήν προβολή τής «Δυναστείας».

Μέ βάση τó παραπάνω στίγμα θα παρακαλούσα να απαντήσετε στις άπορίες μου.

Με πολλή εκτίμηση για τó περιοδικό

Πανούσης Γιώργος
Λάρισα, 17.3.84

Δέν θα είχε νόημα, αγαπητέ φίλε, να δώσουμε τόν όρισμό των όρων πολιτιστικός ιμπεριαλισμός, έθνική κουλτούρα κ.λπ., όπως μās τό ζητās. Περιοδικό είμαστε, δεν είμαστε λεξικό πολιτικών όρων. Πάντως ή έκδοση ενός περιοδικού όπως ο ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ δεν είναι παρά μιά προσπάθεια να έρευνηθούν και τέτοιου τύπου ζητήματα όπως μās τὰ φέρνει ή καθημερινή πολιτική και ή κοινωνική πραγματικότητα. Ό,τι μπορούμε κάνουμε.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αγγελος Έλεφάντης, Γιώργος Καρράς, Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Έφη Άβδελά, Δήμος Γεωργίου, Μαριάννα Δήτσα, Μάκης Καβουριάρης, Διονύσης Καψάλης, Βάσκο Κιντή, Παύλος Κρέμος, Δημήτρης Κυρτάτας, Σταύρος Λιβαδάς, Λεωνίδας Λουλούδης, Γρηγόρης Μανιαδάκης, Άρσιτίδης Μανολάκος, Μαρίνα Μειντάνη-Παπαγιαννάκη, Μιχάλης Μοδινός, Άρσιτίδης Μπαλτάς, Παντελής Σπ. Μπουκάλας, Γιώργος Μπράμος, Άρης Ντάτσης, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Γιώργος Πάσχος, Πέτρος Πιζάνιας, Έλένη Πορτάλιου, Χρύσα Προκοπάκη, Νόρα Σκουτέρη, Θανάσης Σκρούμπελος, Γιάννης Τσιώμης.

- Σκίτσα Χρήστου Πικριδά
- Έξωφύλλο Μαργαρίτας
- Απέργη • Τή διόρθωση των δοκιμίων έκανε ο Παντελής Σπ. Μπουκάλας, τή σελιδοποίηση και τó μοντάζ ή Μαρία Ήσαΐα και ή Ρέα Κόκοτα, τήν αναπαραγωγή των φίλμ ή Χριστίνα Άναστασίου, τή φωτοστοιχειοθεσία ή Γεωργία Μπαρούδου και ή Άλίκη Πελεκάνου
- Βοήθησαν και άλλοι πολλοί, ό καθείς τó κατά δύναμη
- Έκδότης, Ν. Πολίτης, Βορρά 9, Άγία Παρασκευή
- Διαχείριση, Σπύρος Δελέγκας
- Διαφημίσεις, Χριστίνα Άναστασίου • Εκτύπωση Όφσετ, Χαϊδεμένος, ΑΕΒΕ, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 99.40.997 - 99.40.944
- Φωτοστοιχειοθεσία ΠΟΛΙΤΗΣ, Κέκροπος 2, τηλ. 32.26.692